KODAK Color Control Patches
©Eastman Kodak Company, 1997
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
Inches Centimetres

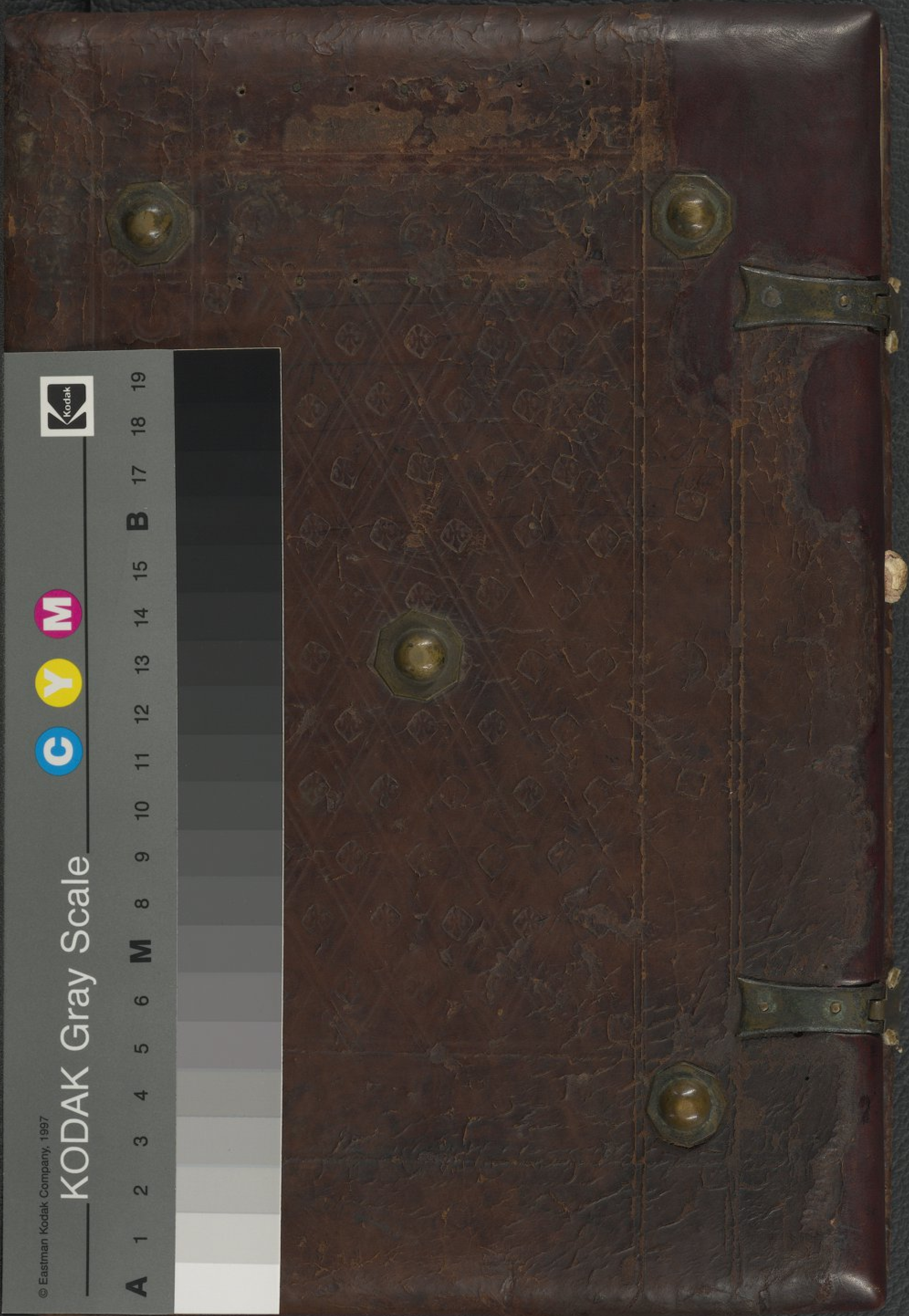
© Eastman Kodak Company, 1997
KODAK Gray Scale
C Y M
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19
Kodak

... dent intestina tunc parco de tad...
... ram sem andam. Ex [illegible] sub
nonis et hoerradix sic marie por
... folia cum radicibus simul
... cum suco eius bibe per xv dies
...
De parte quarta capit. hiemam. De
... in splenitem ... hec pst
... Si periculosa est vesica frigid...
... fungi sambuci vel maioranam
aqua. si autem ... est facta calida.
... forma qualiacumque et supponere
... et sanat. Quod
in vesica [illegible] caliditate et sic
ad ... et quod passionibus
sicut sequeatur.
[illegible] in vesica ...
... calid... in vesica ...
... vesice ...
... maioram ... annos ...
... calido ...
... medicis ... lectio
... frequenter vel continue ...
... saxifraga et lap...
... in capite galli ...
... lapid...
... Si calculum ...
... ...
... Sola ... ad ...
... marinea ... si fuit in
... Dieta hoc est comedere ...
... petal... saxifragam.
... abstineant ab omnibus duris
... digestibilibus. Si calculum ...
... amorum albis.
... et da ... per xv dies. comede
... saxifragam petal...
... folia edere ...
... xv dies ... in liquido.
... comedat vel bibat ...
... dies et noctes ... dies fac cum

... sal ... valuit. Apostea da
ei bibe ... parum. ... vrinam
... pricat ... ... di
... et ... ad ... ei
... sal ... bibere ... cum
... ut vrinam possit ... (et
capit. Hanc pocionem ... calida
cum suco ... mane ieiuno bibe
et ... pone ... in
... et crastini die fractum invenies
... huius pocionis ... tudo
das ... bibe ne abhorre
at ... hircinus de ... pulverizatus.
... saxifraga vel sanguinis leporis ...
Item lapilli inventi in ventre galline
et pulverizati. Item ... in aqua pedes ag...
... occulta ... si ieiunus
bibit. Item sem. apii feniculi ... cera
... et sem. ... ...
de ... ad ... vis
Dicitur ... multum efficax ... uti
... medi... super ... ...
sem. apii feniculi ... ... sem.
pastinace ... ... sem.
... ... de laur
bacas ad ... ... de aliis sex.
Ista ... ... pulver...
ieiunus mane et vespere sumat.

A Ad vrinam retinendam qui eam reti-
nere non possunt. Valet ista. Vesicam
tauri vel apri pulveriza molla noua et
sup carbones pone et moueas ne aburat
et sumat pulvis cum aqua pluviali vel fonte
Item ... pulverizatam
... fumet in vino vel pluviali
aqua

A Ad vrinam ... qui vrinare
non ... ... et allium coquatur ad
... cum vino forti et da ei

... aqua de femulo. Fri...
Sandala fri. in 3°. sic in 3°. ... ambra
... camfer. fri. et sic. in ... Spodium
... grad. de ebore fri... et sic in 3°.
Virga pastoris fri. ... Squinantum
quebe fri. in 3°. sic. in primo. ...
da fri. et sicca in 3°. Frugo fri. et sic in 3°.
Sanguine draconis. drakenblet. fri.
... grad. ... fri. et sic in 3°.
Semen papaveris. in 3° fri. in initio ...
grad. sic in medio. ...
... fri. et sicca sic in primo gradu.
Opium lac. papaveris fri. in 4°. sicc. in 3°.
A Absinthium vermede. calid in primo sic in 2°.
Cuscuta cal. in primo sicca in 2°. Eupa-
torium. salvia silvestris. cal. in primo sic in 2°.
Camomilla cal. et sic. in primo. Cardamo-
mum. cal. et sic. in primo. Aloe. cal. in 2°.
sic. in 2°. Spica nardi. cal. in primo sic.
in 2°. Celtica ... ... in 2°
Spica fri. ... valeriana sicc ... Melli-
lotum cal. in primo et aliquantulum ponticitatis.
Cypressus cal. in primo sic in 2°.
Sarcocolla cal. et sic. in 2°. ...
cal. in primo. sic in 2°. Sabatus. cal. et sic.
in primo. Fumus terre. ertroch. cal. in primo
sic. in 2°. Rubea rode. Calid. et sic. in 3°.
... gradus. Acorus cal. in primo sic in 2°.
Cubebe cal. in primo sic in 3°.
Lupinus ... cal. et sic. in primo gradu.
O ... cal. et sic. in 2°.
... cal. et sic. in 2°. Ben cal. et sic.
in 2°. ... aloes cal. et sic. in 2°.
... cal. et sic. in 2°. ... muscat...
blomen cal. et sic in 2°.

Balsamum ...
... cal. et sic. in 2°.
Cariofili negelikin. cal. et sic. in ...
Ambra cal. et sic. in 2°.
Polium cal. et sic. in 2°. ... cal.
in 2° sic. in 3°. Menta ... cal.
sic. in 2°. ... parum calefa-
ciens et attenuativum. Pyoma cal. et sic.
in 2°. Pyoma ... cal. ...
in 2° sic. in 3°. Sisimbrium ...
cal. et sic. in 2°. ... cal.
in 4° ... sic. in 3°. ...
cal. in 2° sic. in primo. ...
... cal. et sic. in 2°. Folium cal. in 2° sic.
Macis. ... cal. et sic in 2°.
Semen ... cal. et sic. in 2°.
Anetum dil. cal. et sic. in 2°.
Nasturcium sem. cal. et sic. in 2°.
Tamarix cal. et sic. in 2°.
Gariofilatum ... cal. et sic in 2°.
Cocognidium cal. et sic in fine 3 gradu.
Sileos cal. et sic. in 2°.
Amygdale mandeline cal. et sic.
Capparis cal. et sic. in 2°.
Affodilli cal. et sic in 2°.
C Corbith cal. et sic. in 3°.
... cal. et sic in 3° gradu.
Sauina. savenbom. cal. et sic in 3°.
Genciana ... cal. et sic. in 3°.
Colloquintida cal. in 3°. sicca in 2°.
Cinnamomum cal. in 3°. sic in 2°.
Epithimum cal. et sic. in medio ... gradus.
Polipodium cal. in 3° sic in 2° et ...
... polipodium ...

... mo. ... cal ... m 3
... ca. et sic. m 3o. Azarum. halefwort.
ca. et s. m 3o. Ameos cal. et sic. m 3o.
Dauc m 3o gradu cal. sic in pso
Dampna ca. et sic. m 3o. Stafisagria cal.
et sic m 3o. Elebrum sampomie. cal.
et sic. m 3o. Origanum cal et sic. m 3o. dulse
Galanga galigan. cal. et sic. m 3o.
Squinantum cal et sic. Carui. garthwm.
calidum et sic. m 3o. Cardumen cal. et sic.
m 3o. Ciminum cal. et sic. m 3o.
De papote. cal et sic. m 3o. Asa cal et sic.
in eo gradu. Greamer ca. et sic. m 3o.
Zeduar. ca. et sic. m 3o. Camepiteum
cal et sic. m 3o gradu. Camedreum ca. et sic
m 3o. Ciminum cal et sic m 3o.
Sigellus radele ca. et sic. m 3o.
Amomum ca. et sic m 3o.
Amomum cal et sic m 3o.
Ansum cal. et sic m 3o.
Cicuta wedelbelle ca et sic m 3o.
pulicaria ca. m 3o. sic in pso.
De magnete ca. et sic m 3o.
Pir pik. ca. et s. m 3o.
bitumen iudaicum ca. et s. m 3o.
Agnus ca. et sic m 3o.
Ipericon. ca. et s. m 3o.
Ermodactilis. atelose. ca. et s. m 3o.
Apium merk. ca in tertio gradu
siccum in medio. Cerefolium. kuele.
ca m 3o. sic in fine. Petrolinum ca.
et sic. in fine. tertii gradus. Ciclamen ca.
et sic m 3o. Liuisticum. leuestock. ca.
et sic. m 3o. Diptamus ca et sic in 3o.
Elacterides. ca. et sic. m 3o.

... rum bertram. ca. et s. m 2o.
Euforbium ca. et s. m quarto
pelliu cal. et s. m quarto
Arsenicum. agment. cal. et sic m 2o.
Tapsia ca. et s. m 2o. piper magnum ca et sic 2o
Sulfur. sweuel. ca. et s. m 2o.
Condisum ca. et sic. m 2o.
Calx cal. et sic m 2o.
Allium. leke. domesticum cal. m medio quarti g.
Siluestre calidus et siccus. Anacardus cal et sic 2o
Sulquianum bille. ... altum mg ... et m. sic 2o
Sinapis senep. ca. et s. m 2o.
Nasturtium ca. et s. m 2o.
Flos eris ca. et sic. m 2o.
Ruta silvestris wilderude et domestica.
ca. et sic. m 2o. Titumallus wolwesmelk.
cuius tres sunt species ca. et s. m 2o. g.
Omne sal cal. et sic. m 2o.
Storax ca. et sic. m 2o.

L
Ladanum. ca et humidus m primo.
Burrago. ca et humidus. m primo [in primo
Lingua auis vogelestunge. cal. et humidus
Zinziber. enger. cal. et humidus in 2o
Enula. alant. ca in medio tertii gradus
et humidus m primo g.
Satiron cal et humidus m 3o. stendelwort
Celidonia. ca. et humida. m 2o.
Argentum viuum quicsiluer ca et humidus
est in quarto gradu

C
Cassia fistula. fructus liquiricie medie
cal et s. Camomilla med. frigi et ca.
tempata. Liquiricia. latae tempata calore
Cubeba med. frigi et ca. Capillus ve
neris. mouwen har. med frigi et calidus.
Margareta med frigi et humida et sic.

(equat)

S
Solent mulieres laborare ex defectu menstruorum
... qui dicuntur. Alii. quid ut ... pubert
tem et multiis feminis tunc nullum et vitium et tunc
nulla indiget medicina. Alii. ut ex sanguinis
grossitie aut ... opilatione et tunc grauedo
capitis. de discoloratio. Dolor partis sinistri latere ...
ris primo omni videtur. in retensione menstruorum.
... fiat ... impregnacionem que tunc nullum reme
dium adhibendum et nisi menstrua reuocata fuerint
aborsus fiat sequitur. Si autem retencio menstruorum
fiat ... absque impregnatione ante omnia minuc
tio fiat per ... veuen ... ...
... et ... fiat ... ... Decoc
tio emagogum vel ... maior vel pigra cum vi
vel aqua decoctionis cimini. salue. archimesie.
calamenti. pulleie. foliorum lauri. Ex hac aqua
fiat vomitum e medio vim det decoctionis castoris
calamenti pullei. salue. rute. sauine. archimesie.
Et nota quod archemesia media remedia et ad ad
prouocanda menstrua valent ... illis temporibus
tantum quibus tempus menstruorum ... Alias vero temporibus nul
lomodo adhibenda sunt. Menstrua multe res prouocant
ut cubebe et ... sal. ... et abrotanum.
... Asarum et anetum et ... et valeriana
et simila ... menstruorum.
valent hec mulieribus. Semen ... pulueret
et bibatur in vino veteri. Item semen feniculi et flores
feniculi. coque cum vino vel aceto et bas ...
... et stet super eam ... fumus uulua
intret et inde ... magna vel ... fumus ...
... eam suade ... dies ubi
bat ... plantagine
... cum vino veteri ... probatum est. Item absin
thium ... cum vino bibat. Item policario
... valent ... fluxum ...
... in fluentibus valent. et cetera.

P
Passio dyabetem greci diarriam vocant.
... gallice ... passionem Ruf dicit
affirmat ... in hac passione ut

statim vomat post vel ...
... invenire. et ...
frigidos et potiones ... alii
frigida manducat. et ...
bibe et vomitum et ...
in balneo calido ... capite ...
os. trahant frigidum aerem. ...
egritudinis in brachio. flebotomia
mediana ... acquirant

A
Ad lumbos dolorem. Oleum ...
liquidam sulphur. vinum ...
in patella ... lana ... calida
... lumbos et renes ...
... quibus et valebit ...
... acetum mel vinum ...
per tres dies. ... Item ...
... quibus pauca ...
... pingues ... ne ...
... pinguis ... nequiem
... patientes ...
renes raro curant ...

A
Ad eos qui ... passio ...
... emoroydas passio ...
... suppositus. Caules ...
... in mele. Item ...
Aloe cum vino veteri ...
... curat hec passio.

A
Ad radicem veretri ...
genitale locus et ubi ...
... melous fieri ...
rupturam ...
et dolor et ...
fieri ... ex una parte ...
... genitalis. ...
... genitali ...
cum pelle ...
... remedium ... duobus
rupture ... remedia ...
... molli ...

dicitur vel sicut aggregatis ex hiis ut species. non est dubium [illegible]

[illegible] denominative [illegible]

non [illegible] quale [illegible]

[illegible] algazel et alfarabius [illegible]

[illegible] quales denominative [illegible]

[illegible] ab accidentibus [illegible]

[illegible]

Nota [illegible]

[illegible]

[illegible] Seda species [illegible] qualitates [illegible]

[illegible]

[illegible]

Dominus Arnoldus Rodenberg [illegible] nobis [illegible] libre

SIGILL. DECAN. ECCL. HAAR.

dicitur vel sicut agregat ex hiis ut sunt. Non est dubium et ideo non de
nominatione quam denominare. Item scilicet ista non aut contrarietur ideo sed
non ipsum sed dicitur quale secundum hoc sed magis quale quod non potest supra
dicitur non. Licet secundum quale predicare in secundum rem est quod constituitur non quod est
propter hoc antiqui ut algazel et alfarabius dicebant quod dicitur quod non possit
tale sed inquale quod quod dicitur quid producit qualis quod non [illegible]
[illegible] quod secundum item non dicuntur quales denominative [illegible]
sed non ab accidentibus aliis ut [illegible] quod hoc modo [illegible] tale
eo quod accidit [illegible] illud est [illegible] est in forma aliquo
in [illegible] in [illegible] vel quod [illegible] alia hoc modo [illegible]
dicuntur inquantum [illegible] hunc [illegible] modos [illegible] ut
modi [illegible] ad aliud. Nota et cum dicitur quod qualitas est secundum quam [illegible]
dicimur quales et non secundum quam entia dicuntur qualia eo quod [illegible] entia
non est sed [illegible] nota [illegible] qualitas secundum [illegible] dicuntur.
non [illegible] hoc non intelligentes [illegible] qualitas ut [illegible]
non in [illegible] illorum [illegible] qualitas [illegible]

[illegible] nos habere
[illegible]

quod habet [illegible] dispositio non [illegible] habitus [illegible]
[illegible] vel mobile quod [illegible] dispositio [illegible]
in [illegible] ordinationem [illegible] ad actum [illegible]
dicitur ordinationem [illegible] ad actus [illegible]
dispositio [illegible]
dispositio [illegible] ordinationem [illegible] ad actum [illegible]
quod habitus dicitur [illegible] ordinationem [illegible] ad actum [illegible]. Unde concludo [illegible]
habitus et dispositio [illegible] habitus est qualitas difficile [illegible]
non [illegible] permutatio circa habituatum [illegible]
et [illegible] consuetudine dispositio autem est qualitas facile mobilis [illegible]
[illegible]. Secunda species [illegible] qualitas quod est naturalis potentia
vel impotentia [illegible] naturalis potentia vel impotentia [illegible] qualitas [illegible]
[illegible] compositum [illegible]
materiam et [illegible]
[illegible] naturalis [illegible] est [illegible]
[illegible] ad suas operationes exercendas [illegible]
[illegible] qualitas [illegible] dicimus quales. Ubi [illegible] naturalis [illegible]
est [illegible] formam [illegible] operationes [illegible]
[illegible] naturalis [illegible] procedat [illegible] potentia
[illegible] reddit impotens ad suas operationes
qualitas [illegible] dicimus quales quod autem naturalis [illegible] dubium [illegible]
[illegible] naturalis [illegible] inquantum forma [illegible]
[illegible] forma [illegible] auctor [illegible] appellance
illa copulatio [illegible] distinctam ad invicem [illegible] realem
[illegible] dicitur ut [illegible]
[illegible] antiqui male [illegible] uno nomine [illegible]
uno nomine [illegible]. [illegible]
quod impotentia naturalis [illegible] privatio [illegible] nulla [illegible]
non est [illegible] ens [illegible] quod [illegible]
naturalis [illegible] non constituit aliquam speciem qualitatis. [illegible]
impotentia non est privatio [illegible] privationem [illegible] naturalis potentia
[illegible] opposita [illegible] quales dicimur [illegible] nomen privationem [illegible]
[illegible] privatio [illegible] qualitas [illegible]
dicimus [illegible]
tales [illegible] carnem [illegible]
quod [illegible] modicam carnem [illegible]
[illegible] dicimus aliquas [illegible] non [illegible]
motum [illegible] ut illi qui habent in omnibus [illegible]
carnem et in [illegible] omnibus modicam carnem [illegible]
[illegible] dicimus [illegible]
pugillatores quod [illegible]
[illegible] longos et [illegible]
lassantur [illegible] pugillatores [illegible] brachia [illegible]
[illegible] dicimus [illegible] et pugillatores [illegible]
habeat [illegible] pugillandi [illegible]
ad hoc [illegible] illa ars [illegible]
[illegible] et inpugillatores ut [illegible]
[illegible] lassantur [illegible] brachia [illegible]
[illegible] qualitas [illegible]
passibilis qualitas et [illegible] qualitas [illegible]
[illegible] impotentia [illegible]
[illegible] ad [illegible]
passionem [illegible] sensibilis [illegible]
[illegible] passibilis [illegible]
[illegible] passio [illegible]
passio [illegible] passibilis [illegible]
quod [illegible] passio [illegible]
[illegible]
passiones [illegible] ad passiones [illegible] qualitas [illegible]
[illegible] passibilis quales [illegible]
[illegible]
[illegible] qualitas [illegible]
[illegible] quod [illegible]

dicitur et sicut exigatur ex hiis ut species non est difficile [illegible]

[illegible]

q habitus per se disp[ositi]o non autem dispositio habitus [illegible]
[illegible] dispositio [illegible] habitus [illegible]
in [illegible] ordinacionem [illegible] actum [illegible]
[illegible] ordinacionem [illegible]
[illegible]
[illegible] ordinacionem [illegible] actum [illegible]
[illegible] ordinacionem [illegible] actum [illegible] Sed tunc concludit [illegible]
habitus et dispositio ex [illegible] habitus est qualitas difficile mobilis [illegible]
non per [illegible] permutatio circa habitum [illegible]
et [illegible] est qualitas [illegible] mobilis [illegible]
[illegible] Secunda species [illegible] qualitas [illegible] potentia
[illegible] potentia [illegible] qualitas [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] qualitas [illegible]

[illegible]

SIGILL. DECAN. ECCL. HEXAE

© Eastman Kodak Company, 1997
KODAK Gray Scale
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19
C Y M
Kodak

[illegible] q̄ m[illegible] [illegible] uno noīe [illegible]

[illegible] ille [illegible] in hūc [illegible] [illegible]

noīe. ¶ Et si ad dicat q̄ passio ē [illegible] distinctū a

qualitate [illegible] secundum qualitatem. ¶ Ad h̄ q̄ passio dupliciter

modis accipit uno modo [illegible] et immediate actiois [illegible]

distinctū qualitate. Alio modo passio est [illegible] affectio [illegible] dispositio [illegible]

passiōe [illegible] et sic est [illegible] secundum qualitatem [illegible]

[illegible] ¶ Quarta species. h̄ [illegible] qualitas [illegible]

q̄ circa [illegible] [illegible] circa [illegible] [illegible] Juxta q̄ notandū q̄ forma

et [illegible] circa [illegible] qualitates [illegible] [illegible]

[illegible] forma [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Quidnam nc̄ [illegible] passibilis qualitas et passio [illegible]

[illegible] et [illegible] [illegible]

qualitas [illegible] ¶ Qualia [illegible] dicuntur [illegible]

[illegible] quale [illegible]

[illegible]

[illegible]

ut album dicitur magis quod est [illegible] contrariorum [illegible] in [illegible]
et [illegible] secundum [illegible] aliis [illegible] iustitia est [illegible] ¶ Item
debet [illegible] motus [illegible] quod iustitia est nomen [illegible] et [illegible] non est [illegible]
[illegible] est [illegible] magis [illegible] non [illegible] iustitie ¶ [illegible] quod iustitia
non est [illegible] nomen [illegible] dicit [illegible]
[illegible] egreditur [illegible] iustitie [illegible]
[illegible] non [illegible] pura [illegible] Illud [illegible]
[illegible] dicit auctor modus in coloribus non est contrarium non
in [illegible] magis color [illegible] albus [illegible] non [illegible] ex
trema magis distant [illegible] extremis [illegible] extremorum
[illegible] ex contrariis [illegible] in hiis [illegible]
[illegible] non contrarium [illegible] circulo [illegible]
non [illegible] contraria [illegible] ista [illegible] ¶ Tunc
dicit [illegible] contrarie [illegible] contrarius
[illegible] qualitas et reliquum [illegible] contrarium
et contraria [illegible] in eodem [illegible]
[illegible] iustitia est qualitas [illegible] iniustitia [illegible] contraria nullum [illegible]
[illegible] iustitie [illegible] ¶ [illegible] qualitas suscipit
magis et minus ut album magis et minus [illegible] non [illegible]
[illegible] non [illegible] circulus non [illegible] magis [illegible]
[illegible] suscipiunt [illegible] magis et minus et que
[illegible] non suscipiunt [illegible] in abstracto
magis non suscipiunt [illegible] absolute et sim
[illegible] non sunt [illegible]
[illegible] predicamentis ¶ [illegible]
[illegible] magis et minus [illegible] maxima et
[illegible] qualitates [illegible] qualitatis maxime [illegible]
[illegible] magis et minus [illegible] ille [illegible]
[illegible] minime [illegible]
[illegible] maxime [illegible] minime [illegible] Ista [illegible]
improbabat eo quod [illegible] et auctor [illegible]
[illegible] aucta et minuta [illegible]
[illegible] ¶ [illegible] magis [illegible] extensionem ma
[illegible] in [illegible] margarita
in [illegible] extensionis qua [illegible] ¶ [illegible]
[illegible] sequentem [illegible] quod
[illegible] magis suscipiunt [illegible] inherentia [illegible]
[illegible] inherentia suscipit magis [illegible]
[illegible] melius est dispositum ad recipiendum
[illegible] magis [illegible] illud [illegible] magis [illegible]
[illegible] magis [illegible] est quod [illegible]
[illegible] melius sunt disposita [illegible]
[illegible] accidentis [illegible]
[illegible] magis et minus duobus modis [illegible]
[illegible] magis [illegible] minus [illegible]
contrario [illegible] magis [illegible] contra
[illegible] ¶ [illegible] accessus ad [illegible]
[illegible] recessus [illegible] magis accedere [illegible]
magis [illegible] magis recedere minus [illegible]
[illegible] contrarium non [illegible] ut magnum [illegible]
[illegible] magis suscipiunt [illegible] quod magis accedit ad [illegible] magis
[illegible] magnum [illegible] est [illegible]
magis recedit minus [illegible] dicit auctor [illegible]
[illegible] contrariis [illegible]
[illegible] magis [illegible] accedit ad [illegible]
[illegible] suscipere magis et minus [illegible]
[illegible] ad [illegible] improbandum [illegible]
[illegible] divine [illegible]
[illegible] magis et minus [illegible] inherentia requirit [illegible]
[illegible]
[illegible] contrarium [illegible] ¶ Tunc [illegible]
[illegible] ¶ [illegible] qualitates [illegible]
similes et dissimiles [illegible] qualitatem [illegible] nullum [illegible]
[illegible] effective [illegible] qualitatem [illegible]
[illegible] qualitate [illegible]

Idem [illegible] differentia [illegible] modo [illegible]
non intelligere [illegible] qualitatem [illegible] non [illegible]
[illegible] non [illegible] possunt [illegible]
[illegible] probata [illegible] aliqua [illegible]
eadem qualitate [illegible] simpliciter [illegible]
[illegible] non est [illegible] aliqua [illegible] album
[illegible] differentia [illegible]
est [illegible] assignare [illegible]

Actio est [illegible] dupliciter [illegible] est [illegible] est
alius [illegible] dicitur est [illegible]
[illegible] ad recipiendum [illegible] dicitur [illegible] modus [illegible]
[illegible] ad aliud [illegible] non [illegible] actio non non
[illegible] habitudinem ad [illegible] non
[illegible] adequate [illegible]
[illegible] habitudine ad locum [illegible]
loci et habitus [illegible] adiacet [illegible]
[illegible] modus [illegible] modus [illegible]
ad aliud ut actio [illegible] modus [illegible] abagere in
patiens [illegible] est [illegible] principium actionis et pas
sionis [illegible] actionis [illegible] passionis [illegible] qualitas est
[illegible] actionis [illegible] calor [illegible] ¶ Tunc [illegible]
[illegible] sunt principia aliorum [illegible]
[illegible] dictus [illegible] in [illegible]
[illegible] qualitas est [illegible] actionis [illegible] est
[illegible] sequitur [illegible] post [illegible]
de actione [illegible] passio [illegible] ab actione [illegible]
post actionem [illegible] actionis
et passionis ad [illegible] et sequentia [illegible] de actione
in [illegible] de actione [illegible] ad [illegible]
[illegible] actionis [illegible] est actionis [illegible] illa in
[illegible] actionis [illegible] accipere [illegible]
illa in [illegible] actio [illegible]
[illegible] actionem [illegible]
[illegible] ¶ Circa actionem [illegible]
quod actio [illegible] actio et agere [illegible]
[illegible] actio [illegible] concepta [illegible]
[illegible] agere [illegible] ut [illegible]
[illegible] ut in [illegible]
[illegible] actio [illegible] in [illegible]
[illegible] patiens [illegible] magis [illegible] est
agere [illegible] est actio [illegible]
[illegible] agere [illegible] ¶ [illegible]
quod est [illegible] agere [illegible] in
[illegible] humanis [illegible] absolutive [illegible]
[illegible] intelligere velle considerare [illegible]
[illegible] in [illegible] ¶ [illegible]
[illegible] agere [illegible] actio abstracta [illegible] actione [illegible]
est non [illegible] non [illegible] in [illegible]
[illegible] agere et [illegible] ¶ [illegible]
[illegible] actio [illegible]
[illegible] principium quod est [illegible] principiis [illegible] ipsa sunt [illegible]
[illegible] actionem non [illegible] quod actio [illegible]
[illegible]
[illegible] ab [illegible]
[illegible] non [illegible] et hoc sufficit ad
[illegible] actio [illegible] aliud quod est [illegible]
non [illegible] principia [illegible]
[illegible] est [illegible] alia [illegible]
[illegible] sunt [illegible] et actio [illegible] actio [illegible]
modum [illegible] distincte [illegible] alia [illegible]
[illegible] abagere [illegible] est in
actio [illegible] agentis [illegible] patiens [illegible]
[illegible] actio [illegible] ¶ [illegible]
[illegible] actio abstracta ab actione [illegible]
[illegible] actio [illegible] que est [illegible]

[illegible] ... non tollitur ... actio ... [illegible]

[illegible]

Passio est effectus. postquam actor ... determinat de passione ... [illegible] ... inmediate ... Unde passio ... [illegible] ... passio ab agente ... [illegible]

[illegible]

... passio abstracta ... actio ... passione ... [illegible]

Relique autem ... est ... distincta ... [illegible] ... autor ... [illegible] ... alibi ... [illegible]

Iacitur ad alterum ... autor ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

Incipit tabula sive Registrum presentis operis primi libri Malogranati

Quod deus creavit hominem ad diligendum et fruendum se ipsum i
De incarnatione Christi propter lapsum hominis facta ii
Quod per passionem suam Christus hominem redemit iii
De resurrectione Christi et spiritus sancti missione iiii
Quod diabolus per Christum redemptos temptat et nonnumquam in peccatum precipitat v
Qualiter fiat accessus ad deum vi
Quod per gratiam primo fiat accessus ad deum post peccatum commissum vii
De gratia et libero arbitrio viii
Cur deus aliquos salvat, aliquos reprobat viiii
De iudiciis dei occultis x
Quod per gratiam dei vocantur peccatores ad penitentiam x
De misericordia dei xi. Utrum sit aliquod peccatum quod careat venia xii
Quod non sit desperandum de misericordia dei sed ad penitentiam a peccatis resurgendum xiii
Quid impediat quod homines negligentes sunt ad agendam penitentiam xvi
Quod tria sunt que maxime hominem trahunt ab amore seculi xx
Quod deus diversimode vocat iustos suos quos elegit xxiii
Quod intrantes religionem multa impedimenta patiuntur et temptationes circa initium ordinis et tempore probationis xxix. De penitentia xxxiiii
Quod omnia peccata deleantur per penitentiam xxxix
Quod non debet semper per penitentiam penitere quia peccata multa impunita esse non patitur xlii
De tribus partibus penitentie et de contritione ac lacrimarum effusione et compunctione xlv
Quod peccatores humiles et per bona opera optinenda et a deo gratia lacrimarum li
Utrum contritio absque lacrimis valeat ad delenda peccata et diversis affectibus humilium lacrimarum lii. De confessione et eius effectibus liiii
Qualis debeat esse confessio lxi. De circumstantiis peccatorum lxiii
Utrum peccata venialia sint confitenda de necessitate salutis lxiiii
Utrum facta confessione teneatur quis iterare confessionem lxv
De satisfactione pro peccatis lxvii
Utrum penitentia debeat usque ad finem vite durare lxx
Utrum bona opera per peccatum sequens mortificata possint per penitentiam iterum reviviscere lxxi
Utrum peracta penitentia remaneant peccatorum reliquie per quas homines ad iterum peccandum disponuntur lxxii. De discretione quam habere debent penitentes [illegible]
Quomodo acquiratur virtus discretionis lxxvi. Nova et vetus creatura que sit
Quod multi intrantes sanctum ordinem in bono proposito non perseverant sed deficiunt [illegible]
Et de diversis inordinationibus que in sancta religione committuntur lxxvii

Explicit registrum.

BIBLIOTHEK DER [illegible]

Ms Hux 10

1

Incipit liber Malogranati primus. De Incipientibus

Notandum quod opus subsequens seu liber sive tractatus titulatur Malogranatum, qui tractat de triplici statu religiosorum videlicet incipientium, proficientium et perfectorum. Hic liber non incongrue potest describi malogranatum. Nam sicut in malogranato sunt multa grana per diversas cellulas inclusa, sic in isto tractatu continentur multe auctoritates diversorum doctorum per multiformes clausulas seu sententias coordinate in unum, que tractant de materiis multum utilibus et ad salutem anime pertinentibus. Unde fratres simplices ac minus intelligentes, qui non valent propter imperitiam transcurrere aut perlegere libros sanctorum patrum, hunc libellum seu tractatum sibi assumant et in eo legere pro sua edificatione studeant. Nam ut vere invenient in eodem consilia salubria, quibus mediantibus ad vitam virtuosam ac etiam perfectam poterunt pervenire. Pater.

Fili accedens ad servitutem dei sta in iusticia et timore et prepara animam tuam ad temptationem. Coniunge deo et sustine. Ecclesiastici secundo.

Sancta trinitas pater et filius et spiritus sanctus unus omnipotens deus sue divinitatis et bonitatis ac ineffabilis dulcedinis et caritatis, que in ipso est et ipse est, volens communicare aliis et esse participes, fecit creaturam rationalem, que seipsum videlicet summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidendo beata esset. Fecit ergo deus primum hominem formando corpus eius de limo terre et inspiravit in faciem eius spiraculum vite. Hoc est animam creavit qua corpori facto vivunt. Fecitque autem hominem ad ymaginem dei in naturalibus et ad similitudinem in gratuitis. De quo dicit glosa super illud psalmi: Et sit splendor domini dei super nos. Imago similitudinis dei ad quam facti sumus est sancta trinitas. Ad cuius similitudinem facti sumus, non patris tantum vel filii vel spiritus sancti, sed totius trinitatis. Per memoriam similes patri, per intellectum filio, per dilectionem sive voluntatem spiritui sancto. Per hanc trinitatem creatam similis est homo increate trinitati. De hoc beatus Bernhardus dicit: Per memoriam similes patri sumus, per intelligentiam filio, spiritui sancto nichil in nobis ita simile est quam voluntas sive amor vel dilectio. Dedit etiam corpus tale deus primo homini, quod anime esset subiectum, ut esset etiam obtemperans sine rebellione, esset vegetabile sine mortalitate, esset quoque anime conforme. Ut sicut anima erat innocens et tamen poterat peccare, sic corpus esset impassibile et tamen posset mortalitatem incurrere. Et ideo poterat mori et non mori, poterat habere sufficientiam et indigentiam, poterat obtemperare et rebellare. Et hoc fuit ratione nature defective ex nichilo create, nec dum per gloriam confirmate. Fuit tamen corpus illud ita conditum ut in eo nulla esset pugna rebellionis, nulla pruritus libidinis, nulla diminutio vigoris, nulla corruptio mortis. Nam ante immortalitas Ade principaliter fuit ab anima sicut ab influente, a corporis equali dispositione sicut a disponente, a ligno autem vite sicut a vegetante, a regimine

Quod deus creavit hominem ad diligendum et fruendum seipsum

vero divine providentie sicut ab interius protegente. Fuit itaque homo absque omni culpa
et miseria, nec ad culpam habuit fomitis incitamentum. Insuper datum erat
ei quadruplex adiutorium. Unum scilicet ad recte volendum, quod est conscientia. Secundum scilicet ad
murmurandum contra malum et stimulandum ad bonum, hoc est synderesis. Tertium fuit
scientia illuminans intellectum ad cognoscendum se ipsum, Deum suum et mundum istum, qui factus
fuerat propter ipsum. Quartum fuit caritas accendens affectum ad diligendum Deum super
omnia et proximum sicut se ipsum. Notitiam etiam Dei habuit, cuius presentiam quandam inte-
riori aspiratione contemplabatur, non tamen ita excellenter ut in patria, nec ita in enig-
mate ut modo in via. In qua contemplatione summe in Deo delectabatur, et per conse-
quens eo fruebatur, prout competebat homini in statu innocentie non in patria existenti.
Qui si in statu innocentie permansisset, vivus ad gloriam translatus fuisset. Du-
plex quippe bonum Deus illi paraverat: unum temporale, aliud eternum. Unum de-
dit, aliud promisit. Ideo duplex preceptum primus homo habuit: unum nature
ad custodiendum bonum datum, aliud discipline ad promerendum bonum promis-
sum. Et hoc non poterat promereri melius quam per meram obedientiam. Sed istum statum
felicem videlicet innocentie nostri parentes primi propter inobedientiam perdiderunt et omnes pos-
teros suos, hoc est omne genus humanum, ad magnam miseriam perduxerunt. Invidens
enim diabolus felicitati hominis in specie serpentis ipsam mulierem tamquam fra-
giliorem aggreditur temptandam. Que cum in responsione dubitare cerneretur,
institit fortius, vincens eam, et etiam virum illa mediante decepit. Processit ergo sci-
licet primo querendo: cur precepit vobis Deus etc. Secundo asserendo: Nequaquam
inquit moriemini. Tertio promittendo: eritis sicut dii scientes bonum et malum.
Processus iste fuit ~~magne~~ versutie maxime, quia processit experiendo, impellendo
et alliciendo. Experientiam enim accepit in interrogatione, impulit in assertione,
allexit in promissione. Allexit vero diabolus mulierem per triplex appetibile, scilicet
per scientiam que est appetibilis rationi, per excellentiam ad modum Dei que est appetibilis
irascibili, per suavitatem ligni que est appetibilis concupiscibili. Igitur vir
peccavit quia lignum vetitum gustavit. Unde et penam accepit ut in sudore
vultus sui pane suo vesceretur. Mulier autem in duobus peccavit: nam superbivit
et vetitum comedit. Unde et duplicem maledictionem habuit, scilicet sub viri potes-
tate eris, et hoc propter primum. Item in dolore paries propter secundum. Deinde Adam
et Eva post peccatum de paradiso expulsi sunt, sicut lucifer de celo, et in hac val-
le miserie habitantes facti sunt mortales. Cecidit enim miserabiliter a sta-
tu innocentie et glorie in statum culpe et miserie, propter hoc certum est quod omnes
nascimur natura filii ire. Carentia primati [sue] rectitudine originalis iustitie, quam
privationem vocamus culpam originalem. Propter cuius absentiam incurrimus
quantum ad animam quadruplicem penam, scilicet infirmitatem, ignorantiam, maliciam
et concupiscentiam. Que quatuor inflicta sunt propter originale peccatum. Quas sa-

ne penas continuatur in corpore multiplex labor, multiplex morbus, multiplex do-
lor. Ad has quoque penas subsequitur pena mortis et incineracionis, pena carencie
dei visionis, et amissionis glorie celestis. ¶ Videns autem piissimus et mise-
ricordissimus deus hominem quem ad sui perpetuam fruicionem formaverat, a statu
innocencie tam felici propter peccatum inobediencie cecidisse, commota sunt omnia viscera
misericordie eius super eum, et cogitabat cogitaciones pacis et redempcionis, quomodo pos-
set genus humanum quod creaverat ad se perfruendum iterum reformare. ¶ Hoc in-
telligens divina veritas et iusticia, de quibus dicit psalmista: Iusticia tua iusticia
in eternum et lex tua veritas, contradicebant, asserentes naturam humanam que per
culpam inobediencie fuerat sauciata, iuste esse dampnandam, et non debere re-
formari. Audiens hoc pax dei que exsuperat omnem sensum, et misericordia domini,
de qua dicit psalmista: Misericordia domini plena est terra, compacientes homini lapso et pre
culpa ~~dampnato~~ dampnato, eius causam sibi assumpserunt et in conspectu altissi-
mi obtulerunt, obsecrantes et stimulantes eius pietatem, ut suum plasma quod
sibi ad laudem et honorem creaverat, in eternum perire non permitteret. Veri-
tas autem hoc reclamabat et iusticia prohibebat, dicentes quod ille homo qui spon-
te ~~[illegible]~~ per culpam cecidit, non deberet aliquando ad salutem sublevari. Audiens hoc
divina bonitas quod propter hominem inter se sic disceptaret, placuit sue pie
clemencie partes questionum dirimere et sedare discordiam, iniuria quod illi facta.
Et quia ut hoc congrue et decenter fieret, sapiencia fuit opus consilio. Unde ipse
pater sapienciam suam hoc est filium suum de hac re consuluit. Que sapiencia tale con-
silium adinvenit, ut ipsa per serpentem sapiencia humana carne se vestiret, et pro
preterito prothoplasti piaculo assumptum a se hominem mordendum morti obiceret, sed
latente deitate mordentem mortem illaquearet, et sic moriendo Ade debitum
homo veritati et iusticie solveret, et resolvendo et resurgendo capta homo deita-
tis morte in eternum participaret. Cui sentencie omnes assenserunt, videlicet ve-
ritas et iusticia, pax et misericordia. Et accepta satisfaccione misericordia et veritas sibi
obviaverunt, iusticia et pax se osculate sunt. ¶ Cum ergo venit plenitudo
temporis quo clemencia dei patris hominem reparare disposuit, missus est Gabriel
archangelus occulti consilii baiulus, ad virginem de stirpe Davitica, cui reposi-
ta sunt hec testamenta fidelia, dicens: Ave gracia plena, dominus tecum. Que brevi
deliberacione premissa, humiliter respondit: Fiat michi secundum verbum tuum. Nec
mora recessit nuncius, et ad virginalem thalamum ingreditur Christus.
Missus quippe fuerat ab arce patris filius dei orbis conditor, atque ventre vir-
ginali cum fuisset prodiit. Nam exivit per clausam portam deus et homo, lux
et vita, conditor mundi. Et secundum vaticinium Ieremie, post hoc in terris vi-
sus est, et cum hominibus conversatus est. Et sic per verbum incarnatum facta est humani
generis reparacio. ¶ Non quia aliter salvari non potuerit, sed quia mille modis

alius ita congruus ipi reparatori et reparabili ac reparacioni. Congruebat namque iste
modus reparacionis per quem debebat ostendere suam potenciam sapienciam et bonitatem. Ad an-
te potencia pertinuit coniungere extrema summe distancia scilicet creatorem et creaturam. Ad vero
sapienciam pertinuit quod ad perfectionem vniuersi fieret coniunccio primi et ultimi scilicet verbi dei quod
est omnium principium et humane nature que in operibus sex dierum fuit ultima omnium creato-
rum. Ad eciam beniuolenciam quia ut creator rerum communicare se voluit rebus cre-
atis. Fuit eciam iste modus congruentissimus ipi reparabili quia homo per peccatum
corruit in infirmitatem et ignoranciam et maliciam. per que ineptus factus est ad vir-
tutem diuinam imitandam et ad veritatem cognoscendam et ad bonitatem diligendam.
Ideo factus est homo per quod se reddidit homini imitabilem et cognoscibilem et ama-
bilem. Fuit similiter iste modus congruentissimus ipi reparacioni quo deus in for-
ma serui procuraret salutem serui. Sunt et alie rationes quare conueniens fu-
it deum incarnari. Prima quia preuaricator abstulit nobis deum. conueniens fuit
ut reparator redderet nobis deum. Secunda quia humilitas decuit deum. sed non
potuit humiliari usque ad penas in natura diuina. oportuit ergo quod in humana.
Tercia ut esset humilitas tanta in redempcione quanta fuit superbia in preuaricacione.
quia superbia fuit tanta ut homo vellet esse ut deus. Vnde humilitas tanta esse de-
buit ut deus fieret homo. Et notandum quod opera trinitatis sunt indiuisa. ita quod quicquid
operatur vna persona operetur et alia. Tamen solus filius suscepit carnem et non pater vel
spiritus sanctus. Quia ad solum christum pertinet caro. Et licet solus filius suscepit
carnem non tamen deseruit patrem nec se diuisit a patre. Suscepit inquam filius
carnem in proprietate filii. et tamen et pater et spiritus sanctus non defuit in maiestate. In di-
uinitate equalitas. In carne sola filii proprietas. Non autem ab eo pater aut spiritus
sanctus recessit aliquando diuinitas. Cum ergo vna sit diuinitas vna deitas. impleuit
quidem carnem christi pater et spiritus sanctus. sed maiestate non susceptione. Si celum et terram im-
plet pater. implet spiritus sanctus. carnem christi deserere non potuerunt. qui in diuinitate
vnitate manserunt. Dicendum est eciam quod opus incarnacionis quandoque attribuitur patri
ut ibi. quando venit plenitudo temporis misit deus filium suum. Quandoque attribuitur
filio ut ibi. Exiui a patre et veni in mundum. Quandoque attribuitur spiritui sancto ut dicitur
in simbolo. qui conceptus est de spiritu sancto. Et ideo hec dicitur quia opus incarna-
cionis fuit maxime potencie et sapiencie et bonitatis. que tribus personis attri-
buitur. Sunt autem plures rationes quare filius dei incarnatus fuit et non
pater vel spiritus sanctus. Prima ut per eandem sapienciam qua mundum condiderat re-
paracio fieret. Secunda ut qui filius est in deitate esset et filius in humanitate.
Tercia ut patris erga nos ostenderetur caritas. Vnde Iohannes apostolus. Sic deus igitur
dilexit mundum ut filium suum vnigenitum daret pro mundo. Quarta quia
nullum decet magis reducere hominem ad diuinam cognicionem quam verbum quo
se pater declarat. quod est visibile carni sicud et verbum voci. Quinta quia

BIBLIOTHEEK DER
REDEMPT
S. NICOLAASPARK

nullum magis decet hominem reducere ad filiacionem adoptiuam · quam filium naturalem. Et quam-
uis filius dei humanam assumpserit carnem / non tamen se diuisit a patre. sed totus integer
manens apud patrem · integer et indiuisus in humano aduenit corpore · Non enim
pars vnigeniti venit in corpore · nec ipse se diuisit vt dimidius apud patrem · et
dimidius esset in virgine. sed totus apud patrem et totus in virgine / totus in sinu pa-
tris · totus in humano corpore · Non relinquens superiora venit querere terrena ·
/ que autem in celis sunt seruans · et que in terris sunt saluans · Vbique omnipotens
vbique totus · in celo et in terra / et apud patrem et in virgine ¶ Notandum
etiam quod in communi reparacione omnium ~~deus~~ erat decens · vt fieret concursus
trium de triplici yerarchia · scilicet diuina et angelica et humana. Vnde in misterio
incarnacionis fuit concursus angeli nunciantis · et virginis concipientis · ac verbi
dei carnem accipientis · Cum vero filius dei in mundum mittitur · non fit loci mu-
tacio · sed nature humane assumpcio · Quia prius mitti est esse vbi prius fuit; sed a-
liter ibi esse quam prius fuit · Et hec alteritas non est ex parte eius qui est · cum sit
immutabilis. sed ex parte eius in quo est · in quo vnitur nostre carni. Vnde mutacio
non fit ex parte sui · sed ex parte nostri. quia post incarnacionem fuit in patre si-
cut semper ¶ Quod per passionem suam xpistus hominem redemit

Postquam autem filius dei propter salutem humani generis hominem assumpsis-
set et incarnatus fuisset; in eadem carne incepit aggredi modum per quem
genus humanum saluum faceret quod perierat ¶ Iste autem modus redempcionis
nostre fuit amara passio et mors sua. per quam saluati et a morte eterna libera-
ti sumus. De qua ipse ait Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum
fuerit · ipsum solum manet. Quod exponens beatus Augustinus dicit. Se autem dicebat, ipsum esse granum
Ipse erat granum mortificandum et multiplicandum; mortificandum in infideli-
tate iudeorum · multiplicandum fide omnium populorum. Item dominus alibi dicit Ego
si exaltatus fuero a terra · omnia traham ad meipsum. Et sicut moyses exal-
tauit serpentem in deserto / Ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui cre-
dit in ipso non pereat · sed habeat vitam eternam ¶ Per ista igitur dicta col-
ligere debemus quod salus eterna profluxit humano generi ex passione xpisti · quam sus-
tinuit in cruce Quia sua passione vicit diabolum · quem ligauit; Infernum
quem spoliauit; mortem quam superauit; celum quod aperuit ¶ De modo autem
paciendi · hoc sciendum est / quod xpistus passus est passione generalissima; passione
acerbissima; passione ignominiosissima; passione inempcionabili. sed vtilissima
/ Passione inquam generalissima quantum ad naturam humanam; non solum secundum
omnia membra corporis principalia / verum etiam secundum omnem anime potenciam · licet nichil
pati possit secundum diuinam naturam / Passus est etiam passione acerbissima. quia
non solum dolendo vt paciens per vulnera: sed etiam condolendo vt compaciens propter
delicta; Passus est etiam passione ignominio~~sissima~~ssima. propter patibulum crucis

que erat supplicium pessimorum, et propter consortium iniquorum videlicet latronum cum quibus
erat deputatus. Passus est vero passionem interemptivam per separationem anime a corpo-
re salva tamen unione utriusque cum deitate. Anathema est enim qui dicit dei filium na-
turam quam semel assumpserat aliquando reliquisse. Quia igitur reparativum princip-
ium sicut ordinate produxit, sic et ordinate reparare debuit genus humanum. Ideo
Christus salvo honore dei reparavit hominem offerendo obsequium satisfactorium.
Est autem satisfacere deo honorem debitum rependere. Honor autem deo subtractus
per superbiam et inobedientiam hominis fuerat, qui nullo modo melius restituitur quam per hu-
militatem et obedientiam Christi. Cum ergo Christus Ihesus inquantum deus equalis erat patri
in forma dei, inquantum homo innocens, nullatenus debitor erat mortis, cum semet
ipsum exinanivit et factus est obediens usque ad mortem, exsolvit deo que non ra-
puit per obsequium suavitatis perfecte, et obtulit sacrificium suavitatis summe pro peccata
dei placatione. Item debuit reparare per remedium convenientissimum. Convenientis-
simum autem est ut contraria contrariis curentur. Quia ergo homo volens esse sa-
piens ut deus peccavit in ligno vetito, volens delectari ita quod delectatur, et
ad libidinem erectus est in presumptione, ac per hoc totum genus humanum infectum est
et perdidit immortalitatem et incurrit debitam mortem. Hinc est quod adhuc ut homo repararetur
convenienti remedio deus factus homo voluit humiliari et in ligno pati, et contra u-
niversalem infectionem pati passione generalissima contra libidinem, passione acerbis-
sima contra presumptionem, passione ignominiosissima contra mortem debitam et iustam pati
mortem non iustam sed voluntariam. Quia ergo qualitas corruptionis inferebat in
nobis non solum corpus et animam sed etiam omnem corporis partem et omnem anime potentiam, hinc
est quod Christus passus est in omni corporis parte et in omni potentia anime et in superiore portione ra-
tionis que summe in deo delectabatur, quia ratio propter unionem sui ad superna conscen-
dit, et summe patiebatur ut natura propter coniunctionem ad inferius, quia Christus erat
viator et comprehensor simul. Rursus quia libido vehementer infecerat in nobis
animam et carnem et quantum ad carnalia et quantum ad spiritualia peccata, hinc est quod
Christus et acerbissima passione passus est in carne, et amarissima compassione compas-
sus est in anima. Et quia in carne maxima erat equalitas complexionis et perfecta vi-
vacitas sensuum, in anima vero summa caritas ad deum et summa pietas ad pro-
ximum, hinc est quod uterque dolor fuit intensissimus. Amplius. Quia tumor super-
bie aliquando consurgit interius ex presumptione, aliquando exterius ex ostentatione et aliena
laude, ideo ad remediandum omnem superbiam passus est utrumque genus ignominie,
et in se patiente et in comitatu que habuit in passione. Postremo quia hec
omnia non attingebat divinam naturam impassibilem sed solum humanam, hinc est quod in
morte Christi sic facta est divisio anime a carne, ut tamen salva esset unitas persone
et unio tam carnis quam anime cum deitate. Et quia unio anime cum corpore facit hominem
et facit unum, hinc est quod Christus non fuit homo in illo triduo licet anima et caro

unita erat cum verbo. Unde quia mors in humana natura non potuit mortem indu-
cere in persona que semper viva fuit, ideo mortua est mors in vita, et per Christi mortem
absorpta est mors in victoria, et princeps mortis devictus. Ac per hoc homo a morte
et causa mortis per meritum mortis Christi tanquam per remedium efficacissimum libe-
ratus. **De resurrectione Christi et Spiritus sancti missione.**

De exitu autem passionis Christi et fructu hec tenenda sunt: scilicet quod anima Christi post
passionem descendit ad infernum sive ad limbum ad liberationem non
autem omnium, sed eorum qui inter Christi membra discesserunt per fidem unitam, vel per fi-
dei sacramenta. Post hec tertia die resurrexit a mortuis resumendo corpus
quod prius vivificaverat, sed non tale quale prius fuerat. Quia prius fuerat pas-
sibile et mortale, postquam autem resurrexit impassibile et immortale, vivens perpe-
tue. Deinde post quadraginta dies ascendit ad celos, ubi super omnem crea-
turam exaltatus sedet ad dexteram dei patris. Quod dictum intelligitur non quo
ad situm quia non convenit deo patri, sed quantum ad excellentiam omnium bonorum, quia scilicet
residet in potioribus bonis patris. Postremo interiectis decem diebus misit
in apostolos paraclitum spiritum sanctum, per quem congregata est ecclesia gentium et ordinata
secundum distributiones diversas officiorum et graciarum. Ratio autem ad intelligentiam
predictorum hec est. Quia Christus inquantum verbum increatum perfectissime omnia creavit, sic
inquantum verbum incarnatum omnia perfectissime recreare debuit. Decet enim perfectissimum princi-
pium opus non dimittere nisi perfectum. Debuit enim reparativum principium redemptionis
humane remedium producere ad esse perfectum. Ad hoc autem quod esset perfectissimum, oportuit
quod esset sufficientissimum et efficacissimum. Quia ergo sufficientissimum, ideo se exten-
dit ad celestia terrestria et infernalia. Quia ergo per Christum sunt infernalia re-
cuperata, terrestria remediata, celestia redintegrata. Ita quod primum horum fecit
per veniam, secundum per gratiam, tertium per gloriam. Ideo post passionem anima descendit ad
inferos ad liberandum in inferno detentos. Deinde resurrexit a mortuis ad
vivificandum mortuos in peccatis. Ascendit ad celos reducendo captivitatem ad
integrandum civitatem celestem. Misit spiritum sanctum ad edificandum civitatem terrestrem, que
omnia ista concernit et exigit ad sufficientiam reparationis humane. Rursus quia reme-
dium illud fuit efficacissimum tam in eos qui Christi adventum precesserunt quam in eos
qui secuti sunt, qui cum ad ipsum Christum accedunt et accesserunt et eius membra fuerunt
et sunt. Tales autem sunt qui adherent ei per fidem spem et caritatem. Ideo remedium il-
lud efficaciam habere debuit primo in eos qui in Christum crediderunt, credendo spera-
verunt, sperando amaverunt. Ac per hoc debuit statim ad inferos descendere ad
ipsorum liberationem. Unde aperta ianua celi per Christi passionem que satisfaciendo a-
moveat rhompheam mutando sententiam divinam, eripuit de inferno omnia sua mem-
bra. Debuit etiam efficaciam habere precipuam in eos qui Christi adventum secuti sunt, ut
attrahendo ad fidem, spem et caritatem, tandem ad gloriam perducerent celestem. Ut

igit᷑ edificaret ad fidē qua credim⁹ xp̄m uerū hoiem ⁊ verū deū· q̄ cre=
dim⁹ eū nos voluisse redime p mortē· ⁊ ad vitā nos reducē posse p resur
rectionē. Jd̄o voluit resurge ad vitā imortāle / ⁊ interiecto tn̄ spatio tp̄is· scilꝫ
debito· triginta sex horaꝝ· Jn quo ostendit q̄ ve mortu⁹ fuit· nec mage
accelerare. ne si cito resurgeret crederet q̄ nō ve mortu⁹ fuissꝫ sꝫ se mortuū
finxissꝫ. Nec amplius differre· ne si semp iaceret in morte crederet impotēs·
⁊ q̄ nullos possꝫ ad vitā reuocare. Jdq̄ꝫ resurrexit tercia die· vt amplius
hoiem erigeret ad spem / ⁊ sic ad celestem ascendit gloriā· quā spe=
ram⁹. Sꝫ q̄ꝫ spes nō orit᷑ nisi ex fide immortalitatis future· Jd̄o nō stati
ascēdit / sꝫ spacio quadraginta dierū interiecto in quo p multa signa ⁊ ar
gumēta verā astrueret resurrectionē / p que aī⁹ solidaret in fide / ⁊
subleuaret ad sperandā glām celestem. ¶ Postremo vt inflāmaret
ad caritatē· misit sp̄us sc̄i igne in die penthecostes. Et quia h⁹ igne
null⁹ repletur nisi q̄ querit petit ⁊ pulsat cū instātia ⁊ iportuno spei de=
siderio. Jd̄o nō stati post ascēcionē misit· sꝫ decē dierū spacio interiecto:
in quo discipuli ieiunātes / orātes / ⁊ gemētes / disposuerūt se ad sp̄us
sc̄i susceptionē. Ac p h⁹ sicut debitā seruauit horā in paciēdo· sic in re
surgēdo· sic in ascendēdo in celū / sic in mittendo sp̄m sc̄m / ⁊ xp̄c fu
dacionē vtutū cū p̄dicaꝝ. Et ꝓpter multa misteria que i hiis tp̄ib⁹
implicantur. Et qm̄ sp̄us scūs caritas ē ⁊ p caritatē dicitur. hic ē oīm origo
carismatū. Jd̄o cū descendit sp̄us scūs effusa ē plenitudo carismatū ad cor=
pus xp̄i misticū cosūmandū. Et quia diusa mēbra· debent ee i corpe
p̄fc̄o / ⁊ diuersoꝝ mēbroꝝ· diusa officia ⁊ exercicia· ⁊ diuersoꝝ officioꝝ di
uersa carismata. Hinc ē q̄ datur vni p sp̄m sermo sapiētie· alii sermo sciē /
alii fides / ⁊ cetera q̄ enumerat aplus. Que oīa opat᷑ vn⁹ atq̄ꝫ idē sp̄us diuidēs
singulis put vult / secundū suā liberalissimā puidētiā· ⁊ pudentissimā
dignitate ⁊ largitate. ¶ Hinc manifestissime apparꝫ / qm̄ dn̄s nr̄ ihes⁹
xp̄us p suā passionē resurrectionē / ⁊ ascensionē / ac sp̄us sc̄i missio
nē humanū gen⁹ p̄fc̄e reformauerit ad statū felicitatꝭ eterne. que p̄mo
pdiderat p̄m⁹ hō p pc̄m inobediētie. Nā post sc̄i sp̄us missionē a
p̄li h⁹ qd̄ a dn̄o audierūt· videlꝫ. Jte in mundū vniuersū p̄dicate ewāge
liū oī creature· qui crediderit ⁊ baptisat⁹ fuerit salu⁹ erit. Statī pala
p̄dicauerūt / ⁊ fidē xp̄i ac baptisma annūciauerūt. Quicūq̄ vō ex
iudeis uł gentib⁹ fidem xp̄i ⁊ baptisma susceperūt· accipiebāt sp̄m
sc̄m / p quē templū dei efficiebāt. De quo dr̄ aplus. Templū dei scm̄
ē qd̄ estis vos. Sp̄us enī sc̄us se infundēs cordib⁹ fideliū ⁊ accēdēs in
amore dei· faciebat eos habitaculū sc̄e trinitatꝭ. De h⁹ aug⁹ in li⁹ de tri
nitate sic dicit· Dilectio q̄ ex deo ē ⁊ de⁹ ē / ip̄e sp̄us sc̄us ē / p q̄m diffunditur

in cordib9 nr̄is dei caritas: p̲ quē nos inhabitat tota trinitas. Et sic hō habēs
et in se deū p̲ fidē dilectionē. assecut9 ē dei fruitionē q̄ p̄us amiserat p̄p̄t lap-
sū p̄mi hoīs. nūc in p̄nti p̲ grām: et p9 hanc vitā si in statu grē p̄seuerau-
erit. i futura vita h° ē in regno celorū p̲ gloriā. Sic ergo cōsūmatū ē p̄mū
ē illud bonū hoīs ad qd̄ creauerat eū deus. h° ē ad fruitionē sui

Considerās autē malign9 spūs. qz p̲ passionē et mortē xp̄i redēptū
eēt gen9 hūanū. et q ad fidē ipsius mlti vocarent: ac p̲ sacramētū bap-
tismi oēs a sordib9 pc̄cōrū mundarent. et tales credētes in xp̄m filii dei
efficerent. valde infremuit: et qui ius p̲diderat antiquū. lucrū cepit q̄-
rē nouū. P̲ baptismū quippe ut dc̄m ē. oē pc̄cm̄ siue originale siue actua-
le p̄fec̄ delet. manet tn̄ fomes adhuc pc̄ī. q̄ nō ē extinct9. Id ē p̲nitas
ad peccādū ecīa in baptisatis. Quod cernēs hostis antiqu9 hūani gn̄is.
videlz hoīes ecīa fideles et post sacramētū baptismatis p̲ qd̄ a pc̄cīs abluti
fuerāt eē pronos ad peccandū. p̄p̄t fomitē pc̄ī q̄ in ip̄is remāserat:
Omēz maliciā suā ad teptandū et decipiēdū gen9 hūanū extēdit. et in-
tm̄ p̄ualuit stimulādo et instigando ad vicia: et ad cōcupiscēciā carnis et
mūdi. q̄ raro ē aliqs. qui eius laqueos euadē possit. Rarus ē eciā moder-
no t̄pe ecīa inter fideles. qui nō ē lapsus vl' labat' in cōsensū vl' actū
pc̄ī. Sed heu p̄p̄ter mortale pc̄cm̄ p̲fectū p̲dit' p̄uritas et innocēcia baptis-
matis. et p̄uat' hō grā spūs scī et efficit' iterū filius ire. et p̲ cōsequēs incurrit
dampnatiōnē p̲petuā. h° ē mortē aīe. De qua p̲ ezechielē dicit' Aīa que pec-
cauerit: ipa morietur. Et btūs Jacobus. Pcc̄m cū cōsūmatū fuerit. generat mor-
tē. Quid ergo nūc agē debz infelix et miser pc̄cōr tot magn̄is beneficiis sibi
a deo impēsorū: videlz q̄ fuit creat9 ad ymaginē dei. q̄ fuit redēptus
p̄cioso sanguine xp̄i. et q̄ fuit ablut9 in baptismate ab oī fece pc̄cōrū. q̄
iterū incidit in sordes viciorū se iterū deturpādo et maculādo. Rebap-
tisari nō licet. Nū ergo desperabit de venia. Absit. Benignissim9
eñ cōditor nr̄ cōsiderās et cognoscēs figmētū nr̄m eē fragile ad peccādū
p̲ut ip̄e dicit in gen. Sensus eñ et cogitatio hūani cordis i malū prona sūt
ab adolescēcia sua: Nolēs ecīa sanguinē suū quē innocēt' effudit ē p̲ nobis
eē in nobis frustratū. Ex sua ineffabili pietate p̄uidēs nobis de reme-
dio salutari. statuit sacramēta: ex quib9 p̄ncipium p̄nia q̄ valz et potest
p9 baptismū maculas p̲ pc̄cm̄ cōtractas abluere et delere: et grām
p̲ditā reformare. De hac pietate et mīa dn̄i btūs gregori9 sup illo u̅bo
Job. Nūq̄d armilla p̲forabis maxillā ei9 videlz behemoth. dicit. Max-
illam dn̄s leuiathan illi9 p̲forat: qz ineffabili uirtute sue potencia sic ma-
licie antiqui hostis obuiat: ut aliqn̄ eos eciā quos iā cepit amittat
Et quasi ab ore illi9 cadūt: q̄ p9 p̄petratas culpas ad innocenciam

Q' diabol9 p̲ xp̄m redemptos temptat et nōnūq̄ in pc̄cm̄ p̄cipitat

redeunt. Cuius autem hominum leviathan isti os evadat? ut illicita nulla committat. Cuius etiam ore illius semel raptus maxillam eius evaderet, si perforata non esset? An non in ore petrum tenuit cum negavit? An non in ore david tenuit cum in tantam se luxurie voraginem mersit? Sed dum uterque ad vitam per penitentiam redit, leviathan iste eos aliquo modo quasi per maxille foramen amisit. Sed hinc cognoscimus quantum redemptori humani generis debitores sumus, qui non solum nos in ore leviathan ire prohibuit, sed ab ore etiam redire concessit. quia spem peccatori non abstulit, quia maxillam eius ut evadendi viam tribueret perforavit. Ubique ergo nobis occurrit superna medicina, quia et dedit homini precepta ne peccaret, et tamen peccanti dedit remedia ne desperet, videlicet penitentie. hec gregorius. Ecce quomodo misericordia et pietas domini ex omni parte providit de medicina et remedio peccatoribus et post baptisma in peccata corruentibus. Cum vero tam piam medicinam propter suas iniquas voluptates et concupiscentias ac turpitudines negligit, quid aliud quam quasi in perditionem perpetue dampnationis voluntarie pergit. Nullam enim excusationem tempore ut vindicte et ire domini pretendere poterit. De hoc beatus gregorius in quadam omelia sic dicit. Non est iam quid homo excusationis inveniat, Deus despicit et exspectat, contemptui se videt et revocat. Iniuriam de contemptu suo suscipit, et tamen quosque reversi etiam premia promittit, et non solum quosque verum etiam frequentius primo semper. Unde dicit beatus augustinus velit nolit [illegible] novatus hereticus, ut penitentes patet semper suscipit christus. Considerantes ergo tantam pietatem in visceribus misericordie dei nostri erubescamus et timeamus tam in peccatis nostris, et tamen non tardemus converti ad dominum, nec differamus de die in diem, sed quantocius salubrem penitentiam pro nostris reatibus assumamus, deponentes veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum hominem sancte et religiose vivendo, ut gratiam et misericordiam dei inveniamus tempore oportuno, hoc est in extremis nostris.

Qualiter fiat accessus ad deum

Modum autem quomodo ad ipsum deum accedere debeamus et gratiam invenire, dominus nobis per os sapientis spiritu sancto instructus edocet dicens ut supra et in principio posita, videlicet, Fili accedens ad servitutem dei et cetera. In quibus verbis dominus deus ut tamquam pater piissimus vocans nos filios ut nos benivolos ad obediendum faceret, ostendit nobis viam vivendi et perveniendi ad seipsum. Ista in istis dominus brevibus ut infra patebit tota salus hominis consistit. Ut autem materia prius auctoritate cognoscatur ponatur secundum intentionem scribentis vel dictantis sive colligentis et facilius intelligatur quantum ad sensum ~~intelligentis~~ audientis dicatur ponatur hec auctoritas sapientis per istum modum. Fili accedens ad servitutem dei sta in timore et iustitia et prepara animam tuam ad temptationem et sustine, coniungere deo. In qua auctoritate triplex status electorum comprehenditur videlicet incipientium, proficientium, et perfectorum. Status incipientium sive penitentium consistit in tribus, hoc est in contritione, confessione et satisfactione.

Stat9 pficientiu etiā in hijs videlicz ī viciorum detestacōe · ī virtutū capacōe ·
· ⁊ in tēptacōnū pessione · Stat9 pfcōr similit in tribus videlicz ī cordis
omimoda mūdicia siue puritate · In dei caritate · ⁊ in creatoris omīo cōtēplatōne ·
· Primus stat9 notat ibi cū dicit · fili accedēs ad seruitute dei · secūdus cū sb-
iungit sta in timore ⁊ iusticia · ⁊ pparа aīam tuā ad tēptacōne ⁊ sustine ·
Terci9 · qū subinfert · coniunge deo · Et quia ad regnū celorū nemo po-
test puenire · nisi sit ī statu peniteciū · vl pficiētiū · aut pfcōrū · Iō ma-
nifeste patz vt supdictū ē · q oiā que sūt necessaria ad salute aīe hoīs ·
in istis breuib9 cōphēdūt vbis · Sicut igit put dn̄s donauerit pcedē-
dū ē ad materiā mō assūptā declarādā ⁊ exequēdā · Sed auch pceda-
tur sciendū ē q colloquia edificatoria ex ore seniorū plata ad mmores
magis instruūt ⁊ edificat quā simplex sermo · Qd affirmat btūs gg9
cū dicit · Collocucōis vox plus quā lcōnis sermo torpēcia corda exci-
tat · Hoc ergo attēdēs in hoc tractatu p modū dialogi · videlicz intro-
gātis ⁊ respondentis pcedē disposui · hoc ē pris spūalis respōdent et
instruētis · filii vō spūalis intrrogātis ⁊ doctrinā recipientis · Pr ergo
spūalis filiū spūalē alloquit dicēs verba psūpta · fili accedēs ad serui-
tute dei ⁊c · Accede inquā pmo p pniās penitenciā agendo · ⁊ sta in tīore
vicia fugiendo · ⁊ iusti⁴ opa ṽtuosa faciendo · Et ppara aīam tuā ad tēp-
tacōne · inpugnatōib9 diabolicis resistendo · ⁊ sustine · in bona vita pse-
uerādo · coniunge deo · ipi p caritatē firmā adherēdo · Si ista feceris · grām
⁊ gloriam apud dn̄m obtinebis · grām ī pn̄ti · ⁊ gloriā ī futuro · Filius
Verba exhortacōis ex ore tuo o pater ad me directa aīe mee multū salu-
bria cordis mei aure libēs suscipio · Sz rogo vt illa que mō breuit pstrix-
isti · latius ⁊ manifesti9 ad intrrogacōne meā p instruccōne meā velis
explanare · vt p hoc salubrē aīe mē doctrinā valeā assequi · ⁊ illa que sup9
memorata es · possim pfecti9 adimplere · ac a dn̄o grām in pn̄ti · et
gloriam in futuro obtinē · Vnde pmo peto me informari · quō sit acce-
dendū ad deū · Et pmo vtrū accessus ad deū fiat p grām dei · aut p
liberū arbitriū · siue volūtate hoīs ~ ~ Pater

Scire debes fili · q ois salus hoīs pmo hēt ortū a gracia dei · Vn̄
dicit aplūs Jacobus · Omē datū optimū ⁊ omē donū pfcm̄ desur-
sum ē descendens a prē luminū · Istud donū pfcm̄ ē grā spūs sci · p
quā deus oēs p ipm a seculo pdestinatos vocat ad salute · Vnde nccē
ē spiritū ronali si debz eē dign9 eterne btitudinis · q fiat pticeps in-
fluencie spūalis · Ad bonū enī grē nō pt qs p se venire · cū hoc non
sit scdm̄ limites nature · sz scdm̄ influenciā largitatis diuine · Quia
hō p ppriam industriā sine grā · nec accedē ad deū · nec opari · nc cogitare

quicquid boni valet Ergo vocatio prima siue accessus ad deum fit per gratiam
hoc testatur beatus gregorius in xxxiii li. moralium super illo verbo Et quis dedit michi
ut reddam ei. Ista dicens. Nemo quippe ut diuina illum gratia subsequatur ali-
quid contulit deo. Nam si nos deum bene viuendo et operando preuenimus. ubi est quod
propheta ait. misericordia eius preueniet me. Si nostra dilectio deum preuenit. ubi est quod Johannes
ait Non quasi nos dilexerimus deum. sed quoniam ipse prior dilexit nos. Si sine eius
munere nostra virtute deum sequimur. ubi est quod veritas ait / sine me nichil potestis fa-
cere. Et illud Nemo potest venire ad me nisi pater meus traxerit eum. Si saltem
bonorum operum facta virtute nostra propria preuenimus bonum cogitando. ubi est quod nun-
cius per paulum tam subtiliter dicitur. ut omnis de se humane mentis fiducia ab ipsa
cordis radice succidatur cum ait. Non quia sufficientes sumus cogitare aliquid
in nobis quasi ex nobis. sed sufficientia nostra ex deo est. hec gregorius. Sic igitur patet
quod conuersio siue accessus ad deum fit primitus per gratiam - Filius -

Sic ut audio conuersio vel accessus ad deum fit per gratiam Quid ergo de libe-
ro arbitrio fit. Ne aliquid cooperatur gratie ad hominis salutem. Pater -

Quamuis per gratiam principaliter fit accessus ad deum. propter hoc tamen non excludit
liberum arbitrium. Quia conuersio siue accessus ad deum et omne opus bonum
et virtuosum per quod acquiritur salus procedit a gratia et a libero arbitrio. principaliter
tamen a gratia. Nam omnipotens deus eis quos saluos facere et quos preelegit primo do-
num sue gratie infundit. que infusio mouet liberum arbitrium ad bonum appete-
dum. Cum vero immissiones has salubres liberum arbitrium susceperit, ad bonum ap-
petendum et agendum motum fuerit. statim gratia que prius preuenit liberum arbitrium
mouendo subsequitur sibi cooperando quod pertinet ad salutem. hoc probat beatus gregorius in his
xvi li. moralium. cum dicit. Superna pietas prius agit in nobis aliquid sine no-
bis ut subsequente quoque nostro arbitrio bonum quod iam appetimus agat no-
biscum. quod tamen per impensam gratiam in extremo iudicio ita remuneret in nobis.
ac si solum processisset a nobis. Quia enim diuina nos bonitas ut innocentes
faciat preuenit. Paulus ait. Gratia dei sum id quod sum. Et quia eandem gratiam
nostrum liberum arbitrium sequitur. adiungit. Et gratia eius in me vacua non fuit. sed
abundantius omnibus illis laboraui. Qui tamen de se nil conspiceret ait. Non au-
tem ego. Et tamen quia se esse aliquid cum gratia inuenit. adiunxit / sed gratia dei mecum
Non enim diceret mecum. si cum preueniente gratia subsequens liberum arbitrium non haberet
Ut ergo sine gratia se nil esse ostenderet ait non ego. Ut vero se cum gratia opera-
tum esse per liberum arbitrium demonstraret. adiungit. sed gratia dei mecum. hec gregorius.
Dicit etiam beatus Augustinus Nolentem deus preuenit ut velit. volentem subsequi-
tur ne frustra velit. De hoc enim dicit beatus bernardus Deus facit hec / hoc est bonum
cogitare / velle / perficere operatur in nobis, primum sine nobis / secundum nobiscum /
tertium per nos facit. Siquidem immittendo bonam cogitationem nos preuenit.

tinnitado et mala voluntate sibi per consensum iungit / ministrando et consensum fa-
cultatem et facilitatem foris per appetitum operis iuvat intus nos opifex innotescit.
Sane ipsi nos praevenire nequaquam possumus. Quem autem bonum neminem inve-
nit, neminem salvat quem non praevenit. A deo ergo sine dubio nostrae fit salutis
exordium, nec per nos utique neque nobiscum. Verum consensus et opus etsi non ex nobis,
non ideo tamen sine nobis. Cum igitur deum invisibiliter intra nos agitare
sentimus, soli gratiae eius ascribamus. Ipse liberum arbitrium excitat cum seminat co-
gitatum, sanat cum mutat affectum, roborat ut perducat ad actum, servat ut
non sentiat defectum. Haec Bernardus. Patet ergo per praedicta quod gratia praeveniat liberum
arbitrium et etiam subsequatur. Nam ipsa gratia spiritus sancti bonam voluntatem quae proce-
dit a libero arbitrio primo operatur in homine ut sit, deinde operanti cooperatur ne va-
na sit. Haec Hugo pulchris verbis probat dicens: Spiritus namque sanctus bonam volun-
tatem primo in homine operatur, deinde bonae voluntati moventi se et operanti cooperatur.
Prius bonam voluntatem aspirat ut sit, deinde bonae voluntati moventi se inspi-
rat ut moveatur et operetur ut vana non sit. Primo operatur eam, deinde operatur per
eam. Bona enim voluntas est instrumentum, sed spiritus sanctus est artifex. Quemad-
modum enim artifex primo instrumentum operatur, deinde per instrumentum operatur, pri-
mo solus instrumentum operatur, quod vero per instrumentum non solus ipse operatur, sed
etiam instrumentum ipsum per quod ipse operatur. Sic spiritus sanctus primo bonam volunta-
tem in homine solus operatur, sed quae postea per bonam voluntatem operatur non solum ipse o-
peratur sed etiam voluntas per quam operatur. Cum bonum opus ex spiritu sancto sit qui operatur,
non ex voluntate hominis per quam operatur. In ipsa quidem bonum sed non ex ipsa
quia aliunde accepit. Idem ergo opus bonum et suum est inquantum habet, non suum
inquantum a seipso non habet. Haec Hugo. De hoc etiam habetur in glosa super 4o ca.
de celesti ierarchia ubi dicit: Sicut in nostra potestate non est ut divinae illuminationis
donum nobis offeratur, ita non nisi in nostra potestate est ut oblatum suscipiatur. Nam
aliquando nolentibus offertur sed numquam suscipitur nisi volentibus, et cum volumus a deo vo-
lumus, quia donum dei est voluntas bona. Cum autem nolumus a nobis nolumus, quia
nolle nihil aliud est quam non velle, quod defectio boni est. Haec glosa. Per istas
auctoritates colligere possumus quod opus bonum omne quod per hominem agitur fit
per gratiam inspirantem et liberum arbitrium sive voluntatem consentientem, et requiruntur
haec duo ad salutem ut homo salvus perficiatur. De hoc dicit beatus Augustinus in libro de gra-
tia et libero arbitrio super illud apostoli: Non est volentis neque currentis sed misere-
ntis dei. Quid ergo agit liberum arbitrium? Breviter respondeo: Tolle liberum ar-
bitrium et non est quod salvetur; tolle gratiam et non erit unde salvetur. Opus hoc
sine duobus effici non potest: uno a quo fit, altero cui vel in quo fit. Deus
auctor salutis est, liberum arbitrium tantum capax est; nec dare illam nisi deus, nec
capere valet nisi liberum arbitrium. Quod ergo a solo deo et soli datur a libero

Bern

agit

arbitrio · tam absque consensu esse non potest accipientis · quam absque gratia dantis. Et ita gratie operanti salutem cooperari dicitur liberum arbitrium dum consentit · hoc est dum salvatur. Consentire enim salvari est. Unde pectoris spiritus salutem humanam ... capit · eo quod illi voluntarius debet consensus · quo salvanti scilicet deo placide obtemperet · sive iubenti assentiendo / sive pollicenti credendo / sive reddenti gratias referendo. hec Bernardus. De hoc etiam quedam glosa super illo verbo · ego sto ad ostium et pulso etc. sic dicit. Ego sto videlicet dominus ad ostium scilicet cordis humani / et pulso ad bonum supernale monendo / si quis audierit vocem meam · motum meum consentiendo · et aperuerit michi ianuam per conatum liberi arbitrii ad bonum / intrabo ad illum · scilicet per gratiam gratum facientem habitando in illo · et cenabo cum illo et ipse mecum / Nam deus in tali homine delectatur · et ipse in deo. hec glosa. Per ista ergo dicta aperte claret · quod opus bonum fit per hec duo · videlicet per gratiam et liberum arbitrium. Quod etiam beatus gregorius in xxxiii libro moralium confirmat dicens. Bonum quippe quod agimus et dei et nostrum est · Dei per prevenientem gratiam · nostrum per obsequentem liberum arbitrium. si enim dei non est · unde ei in eternum gratias agimus? Rursum si nostrum non est · unde nobis retribuenda premia speramus? Deo ergo non inmerito gratias agimus · cum scimus quod eius munere prevenimur. Et rursum a deo non inmerito retributionem querimus · cum scimus quod obsequente libero arbitrio bona eligimus que gerimus. hec gregorius. Notandum tamen quod licet opera meritoria salutis eterne sint liberi arbitrii et gratie / principaliter tamen gratie sunt. Gratia enim liberum arbitrium dirigit in exercitio virtutum. per nos enim male facere possumus · sed non bonum. Quisquis ergo boni aliquid in suis actibus consideat dono gratie id ascribat · si quid mali in se perpenderit · hoc suum dicere poterit. In bonis vitando arrogantiam · In malo servando humilitatis constantiam · que sepe perditur dum mens de virtutibus per arrogantiam gloriatur.

Filius · Sufficienter michi nunc expositum est quomodo omne bonum opus agitur per gratiam et liberum arbitrium · per gratiam prevenientem et monentem · per liberum arbitrium vero consentiens et salutis monita suscipiens · Et quod in hiis duobus salus hominis consistat. Sed movet valde mentem meam cum liberum arbitrium sine gratia spiritus sancti nichil boni possit operari · cur omnipotens deus qui plenus est pietate et misericordia infinita · suam gratiam non infundit at omnibus communiter hominibus · per quam cuncti possent salvari.

Pater · Ista que te movent et de quibus queris valde sunt occulta · et nulli naturali intellectui pervia. Iudicia enim dei sunt hec et valde inscrutabilia · de quibus per psalmistam dicitur. Iudicia tua abyssus multa. Quis enim comprehendere potest quare deus cum possit non vocet omnes ad viam salutis? Et quare magis uni peccatori munus gratie largitur quam alteri. ipsum eligendo et vocando ad viam vite. Hic oportet silentium imponere humane loquacitati · et exclamare cum apostolo paulo qui considerans populum israheliticum ... Unde ... propter perfidiam pro maiori parte esse reprobatum et gentilem ... voluit salvari / ut morte

ad fidē xpi vocatū et electū ait O altitudo diuiciarū sapiencie et sciencie dei
quā incomphensibilia sūt iudicia ei⁹ et inuestigabiles vie eius Quis enī nouit
sensū dn̄i. Scire tū debes fili q̄ nichil visibiliter et sensibilit̄ et intelligibi
liter in ista tota⁹ creature amplissima quadā immensa re q̄ publica fit vel
agit̄. qd̄ uō de illa imperiali aula summi imꝑatoris aut iubeat̄ aut ꝑ
mittat̄. scdm̄ ineffabile iusticiā premiorū atq; penarū. graciarū atq; retribu
cionū. Sic ē q̄ oīa que in vniūso fiūt agūt̄ et regūt̄ diuina prudencia
que p̄ oīa ē incomphensibilis. que nichil agit nisi bene. nichil pmittit
nisi iuste. De hoc dicit pascasius in collocacōib⁹ prim̄. Crede incōuulsa fi
de nos conuenit. nichil sine deo prorsus in h̄ mundo geri. Aut enī volū
tate ei⁹. aut pmissū agi vniuersa fateri ē. Ut scilꝫ que bona sūt volūta
dei p̄fici auxilio q̄ credant̄. que autē cōtraria pmissū. tā p̄ nequicia ac du
ricia cordis nr̄i deserēs nos diuina ꝓteccio. diabolū nobis vt ignomi
niosas corporis passiones pati dn̄ari. h̄ pascasius. Ꝑ hoc igit̄ colli
git̄. q̄ʒ nullo mō pt̄ aliq̄s aliquid boni efficē nisi ipō cooperante et effi
ciēte. Nullus deficē pt̄ ut peccaē. nisi ipō iuste deserente. Juste autē de
serit. quia iustū ē. ut sic administret res quas cōdidit. ut nō infri
gat leges quas indidit. et sic cooperet̄ rebus q̄s creat. ut eas ꝓprios mo
tus agere sinat. Et ideo si liberū arbitriū ad utrūlibꝫ vertibile de lege
nature dimittat in malū cadē. h̄ nō pmittit nisi iuste. Rursus si p̄ gra
ciā pueniat et sustentat. nulli facit iniuriā. Jō nō iniuste nec omīo iuste
secundū exigenciā meritoꝝ. q̄ʒ merita ad h̄ nō sufficiunt. sꝫ gratis et misericor
diter agit et q̄ntum uō iuste. quantū ē ex cōdecencia bonitatis sue. Cū igit̄
dāpnat et reꝓbat opat̄ scdm̄ iusticiā. qn̄ vō p̄destinat opat̄ scdm̄ g̃
ciā et m̄iaꝫ. que nō excludit iusticiā. Quia vb omnes scdm̄ q̄ de massa
erant pdicōis dampnari debebat. Jō plures reꝓbant̄ quā eligūt̄. ut oste
dat̄. quia saluacō ē scdm̄ specialē grām. dampnacō autē scdm̄ iusti
ciā cōmunē. Nullus ergo pt̄ cōqueri de diuina volūtate qua reꝓbat
scdm̄ iusticiā. et p̄destinatos vocat p̄ grām et m̄iaꝫ ad salutē. quia oīa
rectissime agit. Que tā p̄destinacō nō infert rebus nccītatē. qm̄ si
p̄destinacō rebus nccītatē imponeret. multa sequerent̄ incōueniencia. Na
frustra ꝓponerentur bonis pmia. et malis supplicia. Itē. iniuste remu
nerarent̄ boni. vel punirent̄ mali. Itē. nec sperandi aliq̄ nec suppli
candi vlla esset racō. Item. euacuaret̄ libertas libei arbitrii que se ha
bet ad utrūq;. Itē nec bona facientes eent laudabiles. nec mali vitu
perabiles. Unde de⁹ cū reformauerit hoīem infundendo grām p̄ h̄ō se
auctor salutis ē ... ges nē nccītas nō informat. quia liberū arbitriū
capē valꝫ nisi liber... sic p̄ grām monet et mouet ad salutē sine ad viā

salutis. Ut tamen ipsum non cogat, sed eius consensus liber maneat. Et ideo ad hoc quod culpa expellatur non solum ... sed ut gratia introducatur. Verum etiam quod liberum arbitrium se conformet expulsioni culpe per detestationem omnium peccatorum. Hinc est quod in iustificatione productione iustificationis concurrit actus liberi arbitrii et gratie consone et ordinate. Ita quod gratie gratis date est excitare liberum arbitrium. Liberi autem arbitrii est huiusmodi excitationi consentire vel dissentire. Gratia in iustificatione consentientis est ad gratiam gratum facientem se preparare, quia hoc est facere quod in se est, et sic disposito gratia gratum faciens habet infundi. Liberum arbitrium potest cooperari si vult et tunc meretur, vel contrariari per peccatum et tunc demeretur. Si ergo cooperatur ei usque in finem meretur venire ad eternam salutem. ¶ Ex quo possumus colligere verum esse quod Augustinus dicit: Qui creavit te sine te non iustificabit te sine te. Verum est etiam quod non est volentis neque currentis sed dei miserentis. Verum etiam est quod nullus potest superbire de merito, quia nil deus in nobis preter sua dona coronat. Reservavit enim sibi deus munera sue gratie liberaliter largiendo, ut discat homo non esse ingratus nec in se quasi non acceperit gloriari. Verum etiam esse quod liberum arbitrium licet per se legem adimplere non possit nec gratiam efficere in se, inexcusabile tamen est si non facit, quia gratia gratis data semper presto est ad commonitionem, cuius adminiculo potest facere quod in se est, quo facto habet gratiam gratum facientem, qua obtenta impleat divinam legem et faciat voluntatem dei. Qua facta tandem ad beatitudinem perveniat sempiternam. Patet opera meritoria que totaliter sunt a gratia etiam a libero arbitrio, licet principaliter a gratia. ¶ Et non licet nemo mereatur sibi primam gratiam preveniente, potest tamen preparare et habilitare se ad illam faciendo quod in se est, quia nulli gratia negatur. Hec congruitas tamen multo magis est ex bonitate dei gratiam conferentis quam ex parte hominis se ad gratiam habilitantis. Quia ipsa habilitatio ex parte hominis solum dat locum divine clementie, quod salva iustitia possit alicui conferri gratia. Qua iniuria fieret divine iustitie si ei daretur gratia in quo adhuc esset obex gratie. ¶ Qui obex triplex est et dicitur cor per eum obdurari tripliciter. Uno modo per inhabilitatem ad suscipiendam gratiam, quod fit per malam voluntatem, quia in malivolam animam que vult malum et non vult flecti ad bonum, sicut dicit sapiens, non introibit sapientia, id est gratia dei. Secundo modo per firmam inhesionem ad peccatum. Et hoc fit quando homo est in actu peccati et tantum placet sibi iniquitas et adheret voluptati carnis et mundi quod non possit nec vult suscipere monita salutis. Tertio modo per rebellionem divinarum inspirationum et mandatorum, quod fit per malum usum et consuetudinem peccatorum, quia talis consuetudo que trahit per desideria carnalium voluptatum et mundi excecat mentem hominis, ita quod divinas inspirationes et salubria monita ad cor pervenire non patitur. Unde necesse est qui se senserit in huiusmodi laqueis irretitum et voluerit salvari, ut mente

Obex gratie triplex

3

sua ⁊ dampnacōne eťna p̄ oculis habeat. ⁊ cōťa vicia cōtracta ⁊ cōsuetudinē
puersā sibi vim faciat. ⁊ cor suū toto conamine ad grām suscipiendā abili
Nota: tet. ut a deo ⁊ grām ⁊ misaz cōseq̄ mereat. Sufficiēs abilitacō aute ad graz
ē. si hō facit quod in se ē. ffacē aute q̄d in se ē duo cōplectit. ut hō actū
pcti ⁊ volūtatē peccandi deserat. ⁊ conet ad bonū put sibi possibile ē. Igi
t si hō fecerit q̄ q̄d in se ē. deus utiq; facit q̄d in se ē. grām gratū faciētē in
fundendo. ⁊ tūc poterit hō face opa meritoria vite eťne. p volūtatē liberi ar
bitrii ⁊ grām spūs sci. h enī duo exigunt ad salutē. ¶ Q̄d aute sit ut p̄t
eē in homine ꝑparatoriū ad grām. ⁊ vn̄ sit illud in homine difficile est
vidē. quia videt q̄d nec illud possit eē nisi ex grā. Quia Aug.⁹ in li.° de
grā ⁊ libero arbitrio dicit. q̄ grā nō solū volūtatē. s; eciā cogitacōne hoīs
pueniat ut velit bonū. Id; de nolēte fiat volēs. ⁊ ut de volūtate pua fi
at magna. de magna fiat tanta. ut possit implere diuina mādata. Ex
quo dc̄o videt q̄ nō solū volūtas tanta quāta sufficit ad implendū mādata
sit a gracia. s; eciā pma cogitacō ⁊ volūtas ꝑpositi. nō sit nisi a grā. Vn̄
dicit ibidem. q̄ desideriū grē. iniciū ē gracie. Vn̄ si pma cogitacō ⁊ volū
tas ē a gracia boni ꝑpositi. nō bn̄ videt quid sit ut possit eē absq; pma
cogitacōe ⁊ volūtate. ꝑparatoriū ad grām. ¶ Ppterea dicit cōmuniter q̄ in
iustificacōe. gracia sit pmū mouēs. ⁊ liberū arbitriū cōsentiēs moueri sub;
grē. ergo videt q̄ grā pcedat oēm cōsensū liberi arbitrii. Patet ergo ma
feste p p̄dc̄a. quare omps deus nō saluat omēs homines eis grām infundendo.
quia res quas condidit. siue sint rōnales siue irrōnales ꝑprios mot⁹ agē
sinit. Et creature rōnali sc; homini liberū arbitriū hēre cōcessit. p q̄d bonas
inspiracōes ac salubres. aut admittē. aut respuere possit. ⁊ p cōsequēs
recipiendo monita salutis saluaret. ⁊ respuendo dampnaret. Vnde q̄ de⁹
nullos pmittit dampnai. ⁊ aliquos saluat. occultissimo iudicio suo h.° fit. no
bis valde incognito. ¶ Null⁹ q̄ppe se excusare ut cōqueri pt. si nō vocat.
ul trahit ad viam salutis. quia nulla merita hoīm pcesserunt. p que deū
possent hēre debitore. Sed quos saluat sua liberalissima pietate h.° fac.
Quos vō pmittit dampnari. sua iusticia h.° fit. soli sibi nota. De hoc gg.
li.° xiii mo[ralium] Nemo enī meritis deū puenit. ut eū tenē quasi debitore pos
sit. s; miro mō equus oīm cōditor ⁊ quosdā pelegit. ⁊ quosdā in suis
puis actib⁹ dereliquit. Nec tn̄ elīs suis pietatē sine iusticia exhibet.
quia hic eos duris afflictōib⁹ pmit. Nec rursū repbis iusticiā sine
mīa exercz. quia hic humiliter tollerat quos qūq; in ppetuū dampnat.
Sic ergo elcīs pueniente se grā ꝯsequunt. ⁊ repbi iusta q̄d merent acci
piūt. ⁊ elcī de mīa inueniūt q̄d laudet. ⁊ de iusticia nō habet q̄d rep
bi accusent. ¶ Iudicio enī mali nequaq̄ celestis pri̊e pma eťna ppiūt.

Quia ea dum mereri poterat ex libero arbitrio contempserit. Quod videlicet libe=
rum arbitrium in bono format electis cum eorum mentes a terrenis desideriis gratia
aspirante suspendit. hec Gregorius. Et sic habes per hec dicta sanctorum patrum clarum re=
sponsum ad tua obiecta et interrogata. Filius. Sufficienter ergo infor=
matus sum de his que me movebant et proposui. Sed nunc valde terrent me iu=
dicia dei occulta super filios hominum et perturbant cor meum. Quis ergo esse securus
potest de salute sua. Nescit enim homo ut dicit sapiens utrum amore an odio dig=
nus sit. Cerno multa quippe que fiunt sub sole et pertimesco. Video quod multi
moriuntur qui prodesse poterant pluribus verbo vel facto. Et vivit alius in=
sidians et offendens plurimos. Item alius vellet libenter vacare deo et ne=
gociis multis occupatur. Alius male vivens per bonitatem dei reservatur ut
corrigatur. Alius vero videtur bene vivere et circa finem ad peiora prorumpit. Et alia in=
numera que in seculo geruntur circa filios hominum que considerans et penetrare
non valens cur fiant ideo obstupesco. Pater.

Divina iudicia ut dicit beatus Gregorius cum nesciuntur audaci sermone discutien=
da non sunt sed formidoloso silentio veneranda. Quia que deus facit
suo occulto iudicio vel permittit fieri circa genus humanum in terris nullus ea
in hac vita valet investigare. Unde idem Gregorius in xxviii libro moralium Occulta quedam
iudicia dei pertractans affirmando ait exponens illud quod dixit dominus ad Iob
Numquid nosti ordinem celi et pones rationes eius in terra. Ordinem celi nosse est su=
pernarum dispositionum occultas predestinationes videre. Rationem vero eius in terra ponere
est superiorum iudiciorum misteria vel consideranda discutere vel loquenda manifestare.
Quod utique facere in hac vita positus nullus potest. Cum enim a parvis usque ad maio= parvis
ra veniamus quis intelligat que sint secretorum esse potest quod semper vir iustus a iu=
dicio non solum non vindicatus sed etiam punitus recedat. Et iniquus eius adversarius
non solum non punitur sed etiam victor abscedat. Quis intelligit cur vivit alius
insidians mortibus proximorum et moritur alius qui profuturus esset vite multorum.
Alius culmen potestatis assequitur qui non nisi ledere studet. Alius tueri lesos
defendere concupiscit et tamen oppressus iacet. Alius vacare appetit et innumeris
negociis occupatur. Alius negociis implicari desiderat et coactus vacat.
Alius male inchoans ad vite sue finem ad peiora perducitur. Alius bene
incipiens per longitudinem temporum proficit ad augmenta meritorum. Atque econtra a
liis male vivens diu reservatur ut corrigatur. Alius vero bene quidem videtur
vivere sed in hac vita eo usque durat quo ad peiora prorumpat. Alius celsitudinem
bene vivendi appetere et vult et valet. Alius nec vult nec valet. Alius vult et
non valet. Alius valet et non vult. Quis ergo ista iudiciorum celestium secreta
discutiat. Ad cognoscendos quippe istos iudiciorum secretorum sinus nullus
ascendet. Cogitat ergo homo ut se nescire cognoscat vel nesciret ubi se cognoscat

vt timeat . timeat vt humiliet . humiliet vt non presumat in se . non presumat in se vt conditoris sui auxilium requirat . et quia in se fidens moritur . conditoris sui adiutorium appetens viuat. Cuncta ergo que patimur tanto tollerare patienter debemus . quanto secretorum celestium ignari . cur hec patiamur nescimus. hec gregorius.

Per hec ergo domine habes sufficientem informacionem . quod non debes consilia et secreta dei discutere . sed timere . et te ad tantam rem humiliare. Filius. Satis pertimesco hec audiens . et considero terribilem esse deum in suis occultis consiliis et iudiciis super filios hominum. Sed peto de hoc informari qualiter agere debeat peccator . qui multis viciis et peccatis mortalibus est inuolutus et irretitus . et se ob culpam senciens infrigidatum ab omni affectu spirituali . et priuatum gracia dei . et propter multa scelera tam infectum quod non potest se excutere a tanto iugo viciorum passionum et carnalitatum. Habet quidem timorem de perpetua dampnacione . et ob hoc vellet deo appropinquare sed non valet propter pondus criminum ipsum deprimentium . ac in voluptatibus illicitis detinencium. Quid inquam talis facere debet vt saluetur. Pater.

Scire debes fili quod homines torquentes in peccata mortalia separantur a deo et efficiuntur membra diaboli. Et ideo postquam perpetrata facinora et maxime propter vsum et malam consuetudinem que trahitur in viciis et peccatis . non valet homo per se resurgere ab huiusmodi laqueo diaboli . nisi valida manu dei adiuuetur. Quia talis peccator quodammodo detinetur sub dominio maligni spiritus qui ducit ipsum ad scelera pro voluntate sua. hoc probat Iohannes crisostomus in quadam omelia sic dicens. Omnes homines antequam peccemus liberum quidem habemus arbitrium . si volumus sequi diabolum . an non . quod si obligauerimus nos operibus eius . iam nostra voluntate euadere non possumus. Sicut enim nauis fracto gubernaculo ducitur vbi tempestas voluerit . sic et homo diuine gracie auxilio perdito per peccatum . non quod vult agit . sed quod diabolus vult. Et nisi deus valida manu misericordie sue eum soluerit vsque ad mortem in peccatis manebit. Ergo quidem nostra voluntate et negligencia obligamur . diuina autem misericordia absoluimur. Nam liberum arbitrium licet per se potens sit ad malum . non tamen est potens ad bonum sine redemptoris gracia adiuuante. hec crisostomus. Patet ergo per hec domine . quod misericordia dei sola liberare potest eos . qui in laqueos diaboli propter peccata inciderunt . et in ipsius retibus detinentur. Sed et hoc sciendum quod liberum arbitrium hominis valde vertibile est . magis pronum ad malum quam ad bonum . propter multa que impellunt illud ad illicita . quod videlicet liberum arbitrium sola causa gracia liberari potest. De hoc habetur in glosa super librum de diuinis nominibus vbi dicitur quod hominis arbitrium vertibile factum . magis liberum est ad malum quam ad bonum . quia plura sunt que impellunt ad malum quam ad bonum. Infirmitas enim corporis et etiam diabolice suggestiones . mundane delectaciones ad malum incitant . sed sola

grā dei inuitat ad bonū. Nichilominus penes liberū arbitriū est velle et nolle.
quia libertas arbitrii ocasio est meriti et demeriti. ¶ Unde ꝓprie circa mo=
tū liberi arbitrii consistit meritū. grā autē efficit quod ipse mot[us] est meri=
tū. Sine grā enī nullū opus vel mot[us] est meritū. et ita penes grām con=
sistit meritū efficaciter. Et ideo velle nature p se impotēs est et vincit[ur] et
trahit[ur] ad velle vicii. nisi velle grē subueniat. h[ec] glo. ¶ Apparet ergo ma=
nifeste p p[re]dicta quod de[us] potēs sit liberare tā a ptāte diaboli. quā habz sup
hoiem ppt' pctm contractū. quā eciā liberū arbitriū a suis defectibus p grām
et suā miaz. ¶ Unde ois pctor quibuscumque criminib[us] sit inuolut[us]. attendat
ad tāta oipotēciā et miaz dei. et nō respiciat facinora sua sic ut desperet. Nec
debz eciā attēdē aut discutē h[oc]. quod multi in suis flagiciis ac p[er]sistentib[us] deli=
quēt. et quod pauci respectu multorū qui sūt in terris. ad verā pniaz et ad
viā eterne salutis vocāt[ur] vel eciā trahūt[ur]. sz toto conamine et oī suspirio quo
valz. dei miaz clemēciā et grām imploret. ut pius dns cui[us] ppā est miseri=
sp et parcē. dignet[ur] ipm a vinculis pctorū quibus tenet[ur] absoluere. et p
verā pniaz ad se trahē seu vocare. Ad hoc hortat[ur] nos btūs Aug[ustinus] sup illo
vbo dni. Nemo venit ad me nisi pr qui misit me traxerit eū. sic dicens.
Magna grē commendacō. nemo venit nisi tractus. Quē trahat et quē nō
trahat. quare illū trahat et aliū nō trahat. noli velle iudicare. si nō
vis errare. Si nō traheris. ora ut traharis. Nam trahi ad pniaz et
vincē pctm dei donū est. De quo idē Aug[ustinus] in li[bro] de libēo arbitrio dicit. Vic=
toria qua pctm vincit[ur] nichil est aliud. quā dei donū in isto certamine ad=
iuuantis liberū arbitriū. ¶ Liberū autē arbitriū est facultas rōnis et volūta=
tis qua eligit[ur] bonū grā assistēte. malū vō grā desistēte. Unū quā hō recipit
hrē merita. nō debz ascribere illa sibi. sz deo. ¶ Ergo unusquisque tot[us] suā conscienciaz
diiudicans. oret ne intret in temptacionē. ne impietatē et mala opa fa=
ciēs. grā dei nō coadiuuāte. post hanc vitā eternis suppliciis deputet[ur].
h[ec] Aug[ustinus]. In hac exhortacōe sanctissimi viri Augustini hēt[ur] summa doctrina.
videlicet. quod nō debet hō discutē occulta iudicia dei. nec intēdē insipiē=
ciā eorū qui inaniter occupāt mētē suā. tractātes de pdestinacōe qua p[re]=
destināt[ur] hoīes ad vitā eternā. dicētes si pdestinati sum[us] ad vitaz
utique saluabimur. Nec tn volūt illi talia dicētes opari ea que ptinent
ad salutē. sz tepescūt in sua ignauia et negligēcia. quorū dampnacō
nisi resipiscant. iusta est. ¶ Vult enī omps deus ut illi qui pdestinati Vult
sūt ab ipso laborē habeāt. et p sollicitudinē et humiles orōnes ab eodē
obtineāt miaz et grām et dona spūalia. que eis dare disposuit ab e=
terno. p que puenire valeant ad gloriā sempitnā. De h[oc] dicit btūs
Gg[regorius] in li[bro] dialogorū. Sci viri ea que oracio efficiunt ita pdestinata sūt

vt p̄mb⁹ obtineat. Ita ip̄a quoq₃ p̄henis regni p̄destinatū, ita dispoī-
ta ē ab oīpotēte deo vt ad hoc electi ex labore p̄ueniant, q̄tinus pulsā-
do mereant̄ accipe: q̄d eis oīps de⁹ ante secula disposuit donare,
h̄ gg̃⁹. Per hanc aute auctoritatē collige possum⁹. q̄ ad vitā eternā
ad quā p̄destinati sum⁹. p̄ laborē ⁊ postulatiōnē oportz vt p̄ueniam⁹.
Quāuis eni deus sit largitor oīm bonorū. wlt tñ vt ip̄e scilicz hō
seipm̄ in bono ope quātū valz exerceat. Nō eni torpescentes. s̄z in via
dn̄i laborātes p̄ueniēt ad regnū dei. Qd̄ leo papa in quodā sermōe
sic p̄bat dicens, quāuis eni oīm bonorū sit ip̄e de⁹ largitor. vnc tn̄
etiam fc̄ciū querit industrie, Nō eni dormientib⁹ p̄uenit regnū celo-
rū. s̄z in mandatis dei laborātib⁹ atq₃ vigilātib⁹, h̄ leo papa. Habe-
m⁹ ergo clare p̄ p̄dc̄a. quod hō p̄ industriā ac laborē ⁊ orōnē. dn̄o tn̄
auxiliante p̄uenire debeat ad salutē. Vnde quilibz p̄cc̄or qui wlt sal-
uari ⁊ desiderat a suis scelerib⁹ absolui. debz se p̄uoluē corā deo ⁊ co-
ram visceribus mīe dei nr̄i ī quib⁹ visitauit nos oriēs ex alto. ⁊ tam
diu ei⁹ pietatē p̄ hūiles p̄ces ac gemit⁹ pulsare. donec mīaz ⁊ gra-
ciā ab ip̄o consequat̄, ⁊ si in tali hūiliatōe orans p̄seuerauerit. p̄cul
dubio salu⁹ erit. Nam talis hūiliatō que sic gerit̄ in homīe. fit a dō
op̄ante ⁊ cooperāte. a quo bona cūcta p̄cedunt. ⁊ ē signū ī hoīe p̄desti-
natōis eterne. Filius. Inquisitōi mee de quib⁹ interrogaui
⁊ quesiui. sufficienter video michi ēē satisfactū. nec ē opus vt de hiis
vltra requirā. S₃ flagito instanter vt de mīa dei michi aliqua edis-
seras. vt p̄cc̄ores qui mĭta flagicia inaderint. audiētes tantā pie-
tatem ⁊ mīam dn̄i. faciliōes sint ad recedendū a via sua mala. ⁊ ad
penitēciā p̄mciores. Pater.

Ante oīa scire debes. q̄ hō p̄pter p̄cc̄a sua p̄petrata. meruit dapna-
tōnē p̄petuā. nec p̄t iusticie dei satisface p̄ p̄niaz p̄p̄a. s̄z dei mīa
supplet omnem neccciam, h̄ p̄bat btūs Ierōi cū dicit, Verū siquidē est dn̄e
q̄ cōscīa meruit dāpnatōnē. p̄nīa mea nō sufficit ad satisfcōne. s̄z tn̄
certū ē q̄ tua mīa oēm offensionē supat, h̄ Ierō⁹. Et btūs Gerg⁹. Si-
cut merita nulli⁹ sufficiūt si sine mīa iudicabūt̄. sic nulli⁹ p̄cc̄a impe-
diūt si cū mīa suscipiūt̄, h̄ Gg⁹. Et quia dei mīa oēm supat offen-
sionē. nemo de ei⁹ pietate diffidat. dūmō cū p̄posito recedi a viciis. p̄ci⁹
mīaz implorēt. De h̄ dicit btūs Amb⁹. Bon⁹ deus ⁊ facilis ad indul-
genda p̄cc̄a. nemo ergo diffidat. nec̄ veterū cōscius p̄cc̄orū de mīa diui-
na desperet. Nouit deus mutare sētēciā. si tu noueris emēdare delictū,
h̄ Ambro⁹. Btūs etiā Aug⁹. hoc cōfirmat dicēs. Nēo de pietate dei dif-
fidat. qm̄ maior ē mīa ei⁹ quā nr̄a miseria, quisq̄s ergo ad deū toto
corde clamauerit exaudiet illū. qm̄ misericors ē, h̄ Aug⁹. S₃ monet

fortassis aliquē qꝛ p⁹ multa facinora cōmissa · nō possit veniā tantorū
cōsequi delictorū, Nō autē debꝫ talis desperare de venia / quia mīa
dn̄i om̄ez multitudiēz p̄cellit p̄cc̄orū / Vn̄ dicit Richard⁹ de sc̄o vic-
tore Nulla nr̄ā malicia · diuinā mīaz vice p̄t / Et b̄tūs aug⁹ idem se-
tit dicēs Multū cōmēdat bonitatē dei in nobis · nō solū largitas sua, sꝫ
eciā iniquitas nr̄ā O qualis dei pietas · quā nulla sup̄are p̄t iniquitas
siue ip̄ietas Alia sūt que deus misericorditer ignoscit · alia q̄ affluenter
tribuit Ignoscat mala nr̄ā · largit̄ bona sua · semp̄ presto ꝫ ad ignoscē-
dū · parat⁹ sp̄ ad largiendū · hic pius · h' largus · vtrobiqꝫ benign⁹ · vbi-
qꝫ bon⁹ / Cōfiteam̄ ergo illi mala nr̄a · cōfitebim̄ᷓ ꝛ bona nr̄a / cōfiteam̄ᷓ
a nobis eē mala nr̄a vt pie ignoscat / cōfiteam̄ᷓ ab ip̄o eē bona nr̄a · vt
cōseruet ꝛ augeat, Hᵒ ergo intelligant agam⁹ · ne ingrati appareamus · vel
de indulta venia · vl' de cōcessa grā · ver⁹ eni amor cōfitet̄ sp̄, h' aug⁹

In quib⁹ v̄bis dat̄ intelligi · nō debere p̄ccōrē desperare · eciā in mul-
tis criminibus cōstitutū Sꝫ sūt nōnulli qui p⁹ multa ꝛ enormia p̄cc̄a de
dei mīa desperantes · se tradūt ad maiora ꝛ ampliora flagicia p̄petrā-
da · vt saltem hic viuāt voluptuose · quia futura assequi bona de-
sperat / Quorū periculosā execratōez b̄tūs aug⁹ in quadā auctoritate
sic tangit dicēs Sūt nōnulli hoīes qui cū cogitare ceperīt mala que
fecerūt · nō sibi putāt ignosci posse · ꝛ dū nō putāt · dant aīaz perire ·
ꝛ desperacōe pereūt / dicētes in cogitacōib⁹ suis, Iam nulla spes no-
bis ꝫ · neqꝫ eni tanta illa que cōmisim⁹ donari nobis aut ignosci p̄nt
Quare ergo nō satisfacim⁹ cupiditatib⁹ nr̄is · Impleam⁹ saltē p̄ntis tp̄is
voluptatē / quia nullā h̄em⁹ in futuro mercedē, Faciam⁹ qͦqͦ libet ꝛ si
nō licꝫ · vt habeam⁹ suauitatē vl' tp̄alē iocunditatē / quia p̄pe nō me-
tuim etiaz Talia dicētes desperando pereūt Sꝫ p̄cedit ad eos dn̄s
dicēs p ezechiele In quacūqꝫ die cōuers⁹ fuerit hō a via sua mala, oēs
iniquitates ei⁹ obliuiscar Hac voce audita ꝛ credita a desperacōe reuo-
cant̄ · ꝛ ab illa altissima ꝛ p̄funda voragine · qua submersi fuerant
emergūt, h' aug⁹ Ecce ad quātā desperacōez hoīes stulti p̄p' p̄cc̄a de-
uenīūt Quorū stulticiā fulgenci⁹ cōmemorat sic dicēs Stultissima
res desperacō ꝫ · cū inuenirū oīa op̄a sua · diuina excellat miseracō De hᵒ
eciā dicit hilarius Stult⁹ venera ꝫ qui de dei pietate mīa qꝫ desp̄at ·
dampnacōne autē ꝫ dign⁹ · qui sup̄ mīaz dei imperterrita frōte p̄ccat,
h' hilari⁹ Vn̄ eciā dicit leo, hoc ip̄m nō lateat desp̄antes · qꝛ cūcta ex-
cellat dei op̄a · ip̄a sua mīa Quia quoqꝫ saluatoris · suis p̄fert̄ op̄ib⁹
vniu'ss h' leo Ecce h̄em⁹ qꝛ vere penitentes nullo mō debeāt de dei
mīa desperare · Quia vt dicit haymo · deus ꝫ sp̄ patus misereri ho-
mīs tam ī morte quā in vita / sꝫ nō semp̄ eque ydone⁹ aut dign⁹

z suscipe̅ dei mīaz tā ī morte quā in vita / sz hī faciūt pctā sine negligētie ho=
c minū. Nam scdm Richardū. sūma dei dilcō ē· Effūde̅ ex se ymbre̅ sue pi=
etatis et mīe, Justo autē dei iudicō ille dampnat qui huic felici impe=
dicit· resistit q3 effluxū· qui effluxus pietatis et mīe īpedit in ho=
mīe· ꝑt mala volūtate et vicioꝝ ꝑfectōne ¶ Unde qlibz pctōr quantis
magnis et multis crimīb3 sit obuīctus / si ex toto corde ɔūs fueit ad do=
minū / nequaq̄ debet de dei mīa desperare· Filius· Est ne aliquod
pctm tam graue· qd nō possit nec valeat indulgētiā a deo pueri·

Non est aliqd flagitiū siue pctm tam graue et tā enor= Pater·
me / si p eo hō ɔtrit fueit et pniaz egeit / veniā indubitāt et mīaz
a deo ɔsequet / excepta desperacōe / que venia tarz / De hō pmo dr Eus=
Neq3 c̄uis quātitas· nec vite enormitas· nec tēpoꝝ diuturnitas excludit
aīam a mīa dei· si mutacō fueit volūtatis. Et btūs Aug peccātes quos=
cunq3 ad spem venie ne desperēt hortat p exempla· in tractatu de cō=
flictu vicioꝝ sic dicēs. Si de crīmīb3 agit et delictis· ecce dauid adul=
terio simul et homicidio reus ab infirmitatib3 mīa dñi sanabat liba=
tus. Ecce manasses oīm pctōꝝ nephādissim9· impurissim9· ac sordi=
dissim9 et sceleratissim9 / pnīa de morte ad vitā rediit. Ecce maria
magdalena īnumeris fornicacōnū sordib3 inquinata· ad fontē pietat=
auxia currēs· dū vestigia lacrimis irrigans· capillis detergens· osculās·
ungēto pungēs· ablui meruit. Ecce petr9 negacōis sue vinculis astrict9·
amarissimis lacrimis infidelitatis nodos resoluit Ecce sedicōis simul et
effusiōis frm sanguinis latro obnoxius / vni9 hore momēto· vna ɔfessiōis
voce· de cruce ad padisū trāsiit. Ecce saul9 ecclīaz dei psequēs multos p x̄
noīe perimēs· et vt ita dicā martirū se totū cruore infitiēs· aplus xp̄us
in vas elcōnis ɔmutat9 ē. Ubi ergo tot tantaq3 pcedūt exempla· nō
r dent locū desperacōni colloquia mala. Cū etiā scptū sit ī quacūq3 die
c pctōr ingemuerit saluus erit· Et rursū / nolo mortē pctōris· sz ut ɔūtat
ɔūsatione et viuat. De ɔūsiōne vō in meli9 nequaq̄ mutata· qd aliud respōdeaz·
nisi qd heri quisq3 nō egerit· hodie dū ut adhuc viue̅ licz agat· ne dif=
ferat de die in die· dū nesciat si vt vnā ɔuersiōis habeat die· Hz Aug9·

Quam tantā pietatē dei btūs Amb9 admirat dicēs. De benignitate
dei nō sufficio admirari· eo q tm parce̅ pt hoi pctōri Sz nō ē mirādū·
quia tanta ē pietas et mīa in visceib3 dei nri· qui cū oīpotēs sit· et oīa
face̅ possit· hō tm face̅ nō pt· ut nō misereat hūilib3 et ɔtritis corde
ad seipm ɔūtētib3. Et ne hō absurdū videat qd dicit· btūs Aug9 ī li°
xxxiii questionū pbat sic dicēs. Deus oīa pt· pter hō· q nō pt nō mi=
serei gemitib3 pctōris· qui ad se reuertit. Hoc idē sentit btūs Amb9
in li° de officiis sui dicit. Deus naq3 ois impotētie exps· sola tū sue mie

ligatur et vincitur pietate. Ecce quanta dei pietas quam nulla iniquitas superare potest i-
niquitas. Precellit enim eius pietas et misericordia omnem iniquitatem et maliciam. ¶ De tan-
ta eius misericordia dicitur in quodam tractatu sic. Mirandum et valde mirandum quod cer-
tissima tamen et indubitata fide tenendum est. Ecce si totus mundus esset globus igneus
et in medio eius de stipula lini pugillus unus. hic ex naturali sua inclinatione non tan-
cito flammarum incendia reciperet. sicud abissus miserationum dei peccatorem penitentem
et conversum volentem. Quia in actione naturali illa aliqualis licet minima et in-
perceptibilis requireretur morula. sed nulla penitus mora inter peccatorem et remitten-
tem. inter gementem et gemitus exaudientem. Et beatus Gregorius de tanta dei misericordia
magna videtur quasi sentire cum dicit in registro. Maior est dei misericordia
quam cuiusvis malicia. et sicud scintilla in medio maris. sic omnis malicia ad
misericordiam dei. Hec Gregorius. Nec mirum. quia omnia peccata quamvis multa et enormia et
enormia sint. tamen sub modo et mensura sunt. Misericordia vero dei sine modo et mensura
est. ergo vincere eam peccata non possunt. ¶ Et idem beatus Augustinus in quadam pulchra auctori-
tate probat sic dicens. Revertere ad deum o peccator cum fiducia. non enim vincent omnia
peccata tua magnitudinem misericordie dei. quanta namque enim sunt sub modo et mensura sunt.
Misericordia vero dei sine modo est et sine mensura. Non ergo vincere potest quod cum mensura est
illud bonum quod absque mensura est. Hec Augustinus. ¶ Ecce quomodo apte claret per peccata
sanctorum patrum ineffabilem ac incomprehensibilem esse misericordiam dei. ¶ Tollatur ergo ab
homine omnis desperatio et maneat ab illo qui in toto corde suo per veram penitentiam
sequitur ad dominum. quia tantam spem habere debet ad deum. quod si etiam tamen unus homo ex omnibus homini-
bus de toto mundo salvaretur. eundem seipsum debet estimare esse et sperare. Ad tam
consolatoriam spem beatus Augustinus in libro de ritu ecclesie invitat unumquemque fidelem
sic dicens. Omnis autem ab homine christiano tollatur desperatio. nam si inter omnes huius
mundi homines solus unus homo salvari deberet. unusquisque sperare tenetur se esse
illum qui salvetur. Hec Augustinus. Filius. Audiens tanta mirabilia de
dei misericordia. pre gaudio et admiratione pene deficio. O omnipotens deus. O materne
viscerum pietas inaudita. O gratia singularis. O benignitas venerabilis.
O divine misericordie pelagus infinitum cunctis mortalibus incomprehensibile. excedens
ingenia. superans vota. denique supergrediens merita universa. Quis enim
tam flagiciosus qui audire percipiens et intelligens tantam dei pietatem. ad spem
venie suorum delictorum. postposita sua iniquitate quam gessit non rediret.

Bene sapis fili. et optime dixisti de tam incomprehen- ¶ Pater.
sibili misericordia dei. Erubescat ergo humana malitia et superbia et consi-
derans tantam benignitatem dei. currat quanto citius non desperando. ad fontem pi-
etatis eius per veram penitentiam et confessionem. et tanto humilius et fervencius ipsius misericordiam
poscit. quanto ad indulgendum promptiorem cernit ipsum existere. ¶ De hoc dicit
Richardus de sancto victore. In nulla viciorum enormitate de dei miseratione
est desperandum. qui tam multus est ad ignoscendum. Sed nunquam ideo eum impudet

⁊ irreuerenter implorare debemus. qui ad indulgendum tam promptum agnouimus.
Immo tanto magis debemus in eius conspectu erubescere. tanto humilius ueniam postulare.
quanto benigniorem ⁊ dulciorem agnouimus. quem totiens offendimus. Ri-
chardus. Considerantes ergo tantam benignitatem in uisceribus dei nostri curra-
mus singuli ad sinum pietatis ⁊ ad gremium matris eius. dum licet ⁊ in hoc corpuscu-
lo sumus. ne preoccupati die mortis queramus spatium penitentie ⁊ inuenire non pos-
simus. Accedamus ergo cum fiducia ad tronum gratie eius. ⁊ si sentimus in nobis
duritiam cordis. flagitemus clementiam ipsius. ut emolliat illud. gratiam compunc-
tionis infundendo. per quam possimus saluari ⁊ misericordiam eius inuenire. ne forte tardan-
tes incurramus indignationem eius. ⁊ propter duritiam cordis nostri. Ipse enim dominus cor-
da praua ⁊ dura potest emollire cum sibi placet. ⁊ quum sibi placet. ⁊ diuiso modo
quo sibi placet. De hoc dicit beatus Augustinus sic. Quis tam impie desipiat. ut
dicat deum malas hominum uoluntates. quas uoluerit. quando uoluerit. ubi uolu-
erit. in bonum conuertere. Sed cum facit per misericordiam facit. cum autem non facit per iudicium
non facit. quoniam cuius uult miseretur. ⁊ quem uult indurat. Hec Augustinus. De hac dei
misericordia dicit beatus Gregorius in xxix libro moralium sic. Misericors deus diu peccata hominum
tollerat. ⁊ cum iam uicinum finem respicit. plerumque mentes peccantium immutat.
Hec de se uiri tante pietatis insinuans ait Iob. Nunquid tenuisti concutiens
extrema terre. ⁊ excussisti impios ex ea. Per terram quippe homo infir-
ma sapiens designatur. cui peccanti dictum est. terra es ⁊ in terram ibis. Sed
quia pius conditor facturam suam non deserit. mala hominum ⁊ per suam sapientiam
tollerat. per eorum quosque conuersione reclarat. Cum duras atque insensibiles men-
tes respicit. modo eas minis, modo uerberibus, modo reuelationibus terret.
ut que pessima securitate duruerant, salubri timore mollescant. Qua-
tenus ut sero redeant. ⁊ hoc ipsum saltem quia diu exspectati sunt erubescant.
Scit enim dominus quia extrema uite mentem plus iudicat. ⁊ idcirco electos su-
os in fine sollicitius purgat. Scriptum enim est. dominus iudicabit fines terre.
Nota. Tanto ergo impensius ultimis mentis inuigilat. quanto in ipsis pendere in-
itia sequentis uite pensat. Hec Gregorius. Item de eadem misericordia dei quomodo etiam cor-
da desperata ad penitentiam trahat. idem beatus Gregorius in eodem libro moralium sic. in
uerbo Iob. Nunquid ingressus es in profundum maris. dicit. Mare quippe
est mens humana. cuius profunda deus ingreditur. quando per cognitionem suam ad lamenta
penitentie ab intimis cogitationibus perturbat. quando prioris uite nequitias ad
memoriam reducit. ⁊ fluctuantem in confusione sua animum conterit. Profun-
da maris penetrat deus. quando etiam desperata corda permutat. Tunc enim ma-
re permutat. quando cor secularem humiliat. Tunc profundum maris ingreditur. quando
uisitare mentes etiam pressas sceleribus non dedignatur. Unde ⁊ recte prosequendo
subiungitur. Et in nouissimis abissi deambulasti. Quid est enim abissus.
nisi mens humana. que dum semetipsam comprehendere non ualet. sese in omne quod est

met

velud obscura abissus latet. In nouissimis ergo abissi deo deambulare est ne=
quissimorum hominum corda conuertere. et desperatas mentes visitacionis sue vestigi=
is tangendo mirabiliter reformare. Cum enim post innumera scelera vnusquisque compun=
gitur. quid aliud quam in nouissimis deus ambulasse videtur. Quasi in
abisso namque deus deambulat. cum obscurum cor penetrans. fluctus inuisibiles vi=
ciorum calcat. Plerumque enim preterita alia plangimus. aliis presentibus vrgemur. vt nunc
modo superbia. modo ira. modo luxuria. modo auaricia temptacione tangetur. Sed cum cun=
cta hec in corde nostro dominus occulte visitacionis timore sue repremit. quid aliud
quam in abisso gressum ponit. Quos gressus mente conspicimus. qui tot insur=
gencia vicia quomodo timori eius obuient pensamus. hec gregorius. Ecce habemus per hec verba
quomodo misericors deus eciam corda nequissima et desperata plerumque ad penitenciam con=
uertit. Considerantes autem tantam pietatem dei. cauendum summopere est. ne quis in
peccato trime labatur. quia si lapsus fuerit. non desperet. sed per lamenta penitencie surgat Et si
Relaxat enim deus peccatum quod deflet. Attamen qui stat timeat ne in peccatum cadat. At tu
quia si digne deflere possit peccatum quod commiserit ignorat. Hanc sentenciam beatus
gregorius in xxxiii li° moralium loquens super illo verbo Job. Aut armilla perforabis max=
illam eius videlicet behemoth pulcre tangit cum dicit Cauendum summopere est. ne quis
delectacione peccati leuiathan istius ore rapiatur. et cum si raptus fuerit non desperet.
Quia si perfecte peccatum lugeat. adhuc foramen in maxilla eius inuenit per quod eua=
dat. Iam dentibus terit. sed adhuc si euadendi viam querit. in maxilla eius fo=
ramen inuenit. Habet enim captus quo exeat. qui prouide noluit ne caperetur.
Quisquis ergo non dum captus est maxillam eius fugiat. quisquis vero iam captus est in
maxilla foramen querat. Pius quippe ac iustus est conditor noster. sed nemo di=
cat quia pius est veniabiliter pecco. et nemo qui peccauit dicat. quia iustus est de pec=
cati remissione despero. Relaxat enim deus facinus quod deflet. sed perpetrare
quisque timeat. quia si digne deflere possit ignorat. Ante culpam ergo iusti=
ciam metuat. post culpam tamen de pietate presumat. Nec ita iusticiam timeat.
vt nulla spei consolacione conualescat. Nec ita confidat de misericordia. vt adhibere
vii vulneribus suis digne penitencie negligat medicinam. Sed quem videt sibi parcere.
semper eciam cogitet districte de se iudicare. Sub pietate namque eius spes peccatoris
gaudeat. sub districcione illius penitentis correccio contremiscat. Spes igitur
presumpcionis nostre. habeat eciam morsum timoris. vt ad corrigenda peccata iusti=
cia iudicantis terreat. que ad fiduciam venie gracia parcentis inuitat. Hinc
eciam per quendam sapientem dicitur. Ne dixeris miseraciones domini multe. peccatorum me=
orum non recordabitur. Pietati namque eius protinus et iusticiam subdidit di=
cens. Misericordia enim et ira ab illo. Diuina itaque clemencia maxillam behemoth istius
perforans. vbique humano generi et misericorditer et potenter occurrit. quia nec li=
bero amonicionem precauendi tacuit. nec capto remedium fugiendi subtraxit.
Ad hec quippe in scriptura sacra virorum talium. scilicet dauid et petri peccata sunt

iudicata: ut cautela minorum / ruina sit maiorum. Ad hoc vero utrorumque illic
et penitentia clamatur et venia: ut spes pereuntium sit reparatio perditorum. De statu er-
go suo David cadente nemo superbiat: de lapsu etiam suo David surgente nemo
desperet. Ecce quam mirabiliter scriptura eodem verbo superbos premit: quo
verbo humiles levat. Unam namque rerum gestam retulit. et diverso modo: superbos namque
ad humilitatis formidinem: humiles vero ad spei fiduciam revocavit. O inestima-
qd bile novi generis medicamentum quod uno eodemque ordine positum et premendo timen-
tia corda exsiccat: et sublevando arentia infundit. De maioris nos lapsu
terruit: sed de reparatione roboravit. Sic quippe spiritus sanctus sic nos divine dispen-
sationis miseratione et supplicantes repressit: et ne ad desperationem corruamus fulcit,
hec Gregorius. Per ista dicta sanctissimi viri docetur homo spem habere et timorem: spem de
misericordia: timorem de iustitia: spem ut si lapsus fuerit surgat per penitentiam: timorem
ne iterum incidat in peccati ruinam: quia valde displicet omnipotenti deo recidi-
vatio sive iteratio peccati. Unde omnis peccator semper misericordiam dei et iustitiam coram oculis sui
cordis habeat: misericordiam ut per spem erigatur: iustitiam ut per timorem humilietur.
Ad hoc faciendum hortatur beatus Augustinus sic dicens. Nunquam peccatorum enormitas si-
ne intuitu divine clementie est pensanda: nec divina bonitas sine rigore
iustitie cogitanda. Nam hec sine illa facit insolescere: illa vero sine ista despera-
do facit nimis pertimescere, hec Augustinus. Sed fortassis est aliquis: qui tot crimina
se conspicit commisisse: ut propter illa dei amicitiam et dilectionem timeat quamvis
doleat nequaquam assequi posse. Sed absit hoc a cordibus omnium peccatorum. Sint tamen
peccata plangentium et dolentium. Nam per lamenta pure peccator quamvis sordidissimus
efficitur dei amicus et dilectus. De hac magna pietate et misericordia dei dicit beatus Bernardus
Quid de tua misericordia dicam ihesu bone: qui non minus peccatorem conversum diligis quam
eum qui nunquam peccati maculam contraxit. hec Bernardus. Non enim qui peccaverunt: sed qui
in peccatis perseverant: sunt odibiles et abhominabiles deo. Conversos vero et peni-
tentes peccatores ad gremium sue pietatis et dilectionis paratus est suscipere christus
De hoc dicit beatus Augustinus in quodam sermone sic. Non enim qui peccaverit: sed
qui in peccatis suis perseveraverit / odibilis erit deo et abhominabilis. Ita ut ne-
mo de indulgentia divina diffidat: dominus nos per prophetam velud pater piissimus
consolatur dicens. Nolo mortem peccatoris: sed ut magis convertatur et vivat. Et
illud. Impietas impii non nocebit ei: in quacumque die conversus fuerit ab ini-
quitate sua etc. Sed ista tam magna misericordia: tunc nobis prodest: si non tarda-
mus converti ad dominum / nec crimina criminibus superaddimus. Sed forte cogitat a-
liquis: tam gravia se admisisse peccata: ut iam misericordiam promereri non possit. Absit
hoc a sensibus omnium peccatorum. O homo quicumque illam peccatorum multitudinem
attendis: cur et omnipotentiam celestis medici non attendis. Cum enim velit
misereri deus: quia bonus est et possit: quia omnipotens est: Ipse contra se divine
ipe pietatis ianuam claudit: qui deum misereri sibi aut non velle aut non pos-

se credit, seu quia aut bonum aut omnipotentem esse diffidit. Nemo ergo pro centum
peccatis aut pro mille criminibus de misericordia diuina desperet. Sic tamen non desperet ut
sine ulla mora deum sibi propiciare festinet, ne forte consuetudinem peccandi se-
cerit. etiam si uelit a diaboli laqueis liberari non possit, hec Aug. Ecce quo-
modo beatissimus uir Aug. omnes peccatores etiam in peccatis multis et maximis iacentes
hortatur ad spem ueniae et neminem debere desperare de dei misericordia et pietate; sic tamen
ut sine ulla mora per penitentiam et confessionem festinet facere sibi deum propicium, ne tar-
dando per negligentiam et incuriam cadat in reprobum sensum et incidat in laqueos
diaboli ex quibus etiam si uoluerit se extrahere non possit. Sciendum etiam quod — Diuine misericordie mul-
diuine misericordie multi sunt effectus. Ipsa enim misericordia dei preuenit nescientes, trahit — ti sunt effectus.
nolentes, sequitur non querentes, pauit fugientes, reuocat recedentes,
expectat tardantes, suscipit reuertentes, remittit debitum, confert meritum,
premiat ultra condignum. Primo preuenit nescientes, Ps. Deus meus misericordia eius
preueniet me. Et hoc per occultam inspirationem, Joh. iii. Spiritus ubi uult spirat
et uocem eius audis et nescis unde ueniat aut quo uadat, quia uox diuine
inspirationis auditur interius in corde penitentis per recognitionem et nescitur unde ueniat,
quia ab homine ignoratur diuine uocationis causa cum sit pure gratuita; et
quo uadat, quia similiter ignoratur de finali perseuerantia. Secundo trahit no-
lentes, Joh. vi. Nemo potest uenire ad me nisi pater meus traxerit eum. Tercio se-
quitur non querentes, Ezechiel xxxiiii. Quod perierat requiram et quod abiectum fu-
erat reducam. Quarto pauit fugientes, Exod. xxiii. Ecce ego mitto ange-
lum meum qui precedat te. Quinto reuocat recedentes, Ysaie xxxi. Conuertimini fi-
lii Israel sicud in profundum recesseratis. Sexto expectat tardantes, Ysa. xxx.
Expectat dominus ut misereatur uestri et ideo exaltabitur parcens uobis. Septimo
recipit seu suscipit reuertentes, Ps. Suscepit eos de uia iniquitatis eorum.
Et illud Jeremie, ubi dominus ad peccatricem animam dicit, Tu fornicata es cum
amatoribus multis, tamen reuertere ad me et ego suscipiam te. Octauo re-
mittit debitum, Math. xviii. Omne debitum dimisi tibi quia rogasti me.
Nono confert meritum, unde Paulus, quid habes quod non accepisti. Decimo
premiat super condignum, unde ad Ro. viii. Non sunt condigne passiones huius
temporis ad superuenientem gloriam que reuelabitur in nobis. Hec ergo omnia que
premissa sunt de dei pietate et misericordia debent unumquemque peccatorem sua facinora recon-
siderantem ad spem fiducie animare et ad citam conuersionem ad deum seu pe-
nitentiam agendam mouere, ut saluus esse possit in extremis suis et in die iudi-
cii. Filius. Gaudeus enim gaudeo uidens tantam misericordiam et pietatem esse in
uisceribus dei nostri, et quia apertum est gremium benignitatis eius ad suscipiendum omnes
peccatores in sordibus facinorum constitutos. Placet ergo ut currat singulus qui
se senciunt onere criminum grauatos, nichil hesitantes ad fontem tante pieta-
tis, ut abluti a fetore suorum scelerum ueniam et graciam ab ipso mereantur domino

valeat impetrare Sed rogo pr ut me de hoc informes · cum igitur deus sit ita mise-
ricors · quare homines prauores quam plures · non attendunt eius pietatem · ut se p
presentem conuertant ad ipsum · vel quid est quod impedit tantam eorum salutem · Pater ·
Quod homines quam plurimi et heu pro maiori parte ut communius tardi
et negligentes sunt ad conuersionem ad deum siue presentem agendam · hoc facit amor
presentis vite · et delectacio in rebus transitoriis · Qui vero conuerti voluit mense est
ut presentia despiciant · et futura diligant · hoc testatur gregorius in primo libro moralium cum dicit
Sunt nonnulli qui vitam suam negligunt · et dum transitoria appetunt · dum eterna vel non
intelligunt · vel intellecta contempnunt · cumque superna amiserint · et non considerant
esse se heu miseri in bonis putant · nequaquam enim ad veritatis lucem cui conditi fu-
erant mentis oculos erigunt · nequaquam ad contemplacionem eterne patrie desideri-
acie tendunt · sed semetipsos in hiis ad que proiecti sunt deserentes · vite presentis di-
ligunt exilium quod paciuntur · et in cecitate quam tollerant quasi in claritate lucis
exultant · At contra electorum mentes dum cuncta transitoria nulla esse conspiciunt · ad
que sint condite exquirunt · cumque eorum satisfactioni nil extra deum sufficiat · ipsa inqui-
sicionis exercitacione fatigati · illorum cogitacio in conditoris sui spe et contemplacione
requiescit · Supernis inseri ciuibus appetunt · vnusquisque eorum adhuc in mundo
corpore positus mente iam extra mundum surgit · erumpnam exilii quam tolleat deplorat ·
et ad sublime presentem intellectualibus se amoris stimulis excitat · Cum enim dolens videt
quam sit eternum quod perdidit · inuenit salubre consilium · temporale hoc despicere quod perit
et quo magis crescit consilii scientia ut peritura deserat · eo magis augetur
dolor · quod non dum ad mansiuram pertingat · Vnde bene per salomonem dicitur · Qui addit
scientiam · addit dolorem · Qui enim iam scit summa que adhuc non habet · magis de
infimis in quibus retinetur dolet · hec gregorius · Item de eisdem carnalibus hominibus
idem beatus gregorius in viii libro moralium super illud verbum Job · cutis mea aruit et contrac-
ta est · sic dicit · In sacra quippe eloquio corpe · hii qui solis exterioribus curis insi-
uiunt · cognomine cutis vocantur · que interiorum cutis arescendo attrahitur · quia men-
tes carnalium dum presentia diligunt · et quasi iuxta posita concupiscunt · ad futura ten-
di per longanimitatem nolunt · hanc namque attractionem psalmista formidauerat cum dice-
bat · Sicut adipe pinguedinis repleatur anima mea · Adeps quippe pinguedinis
animam replet · cum hanc contra presencium desideriorum estum · superne spei infusio refo-
uet · Cutis ergo arescens attrahitur · cum cor rebus exterioribus deditum · atque ex
desperacione siccatum · in auctoris sui amorem non tendit · sed in semetipso ut
ita dixerim rugosa cogitacione replicatur · Pensandum vero est quod carnales mentes
idcirco presentia diligunt · quia vita carnis quam fugitiua sit minime attendunt
Nam si velocitatem transitus eius aspicerent · hanc eciam prosperantem minime amarent
Sancti autem quia presentis vite momenta decurrere cum festinacione conspiciunt · ne-
quaquam in hoc mobilitatis itinere cordis intencionem figunt · hec gregorius · Ex
hoc ergo dictis manifestissime apparet · quod amor rerum transeuncium siue de-

Quod amor mundi multos retrahet a via salutis —

lectacō p̄ntiū · facit homines tardos ad penitendū. & econūso contempt⁹ mūdi fac*
p̄mptos ad deū obediendū. Nam ip̄e amor mūdi cū p̄ualz ad ambiendū hono-
res terrenos mētes homi instigat. ne despecti videāt̄ res facit cumulare
t̄renas. nō venisse in prosperis gaudē. sola que assunt cogitare. nullā me-
moriā celestis p̄rie habere. De talib⁹ dicit btūs gg⁹ in viii. li. moraliū sr̄
illud Job. tabernaculū impiorū nō subsistet sic. Tabernaculū quippe cō-
stituit. ut ab estu corpus & frigore defendat. Quid itaqȝ hoc loco taberna-
culi nōie. nisi edificacō terrene felicitatis exp̄mit. p quā sup se rep̄bi cāsura
multiplicāt. ut se sub vite necessitatib⁹ quasi ab estu defendāt. Honorib⁹ namqȝ
terrestrē ambiunt. ne despecti videant. t̄rena congregando exaggerant. ne
inopie frigore tabescant. contēpnunt curare qd̄ sequit̄. & tota intencōne sa-
tagūt ne quid in p̄ntib⁹ desit. Studet nomē dilatare ne lateat. & si cūcta
ad desideriū suppetant. minitos se in oībus & felices putāt. Ubi ergo mē-
tis habitaculū construunt. ibi p̄cul dubio tabernacula fixerūt. adversa
impacient̄ p̄ferūt. nō venisse in p̄spe̅is letant̄. sola que assunt cogitāt.
nec ad affectū celestis p̄rie ulla recordacōe respirant. gaudet sibi suppetē
bona que cupiūt. atqȝ ubi carne requiescūt. ibi & mēte extinguēdo sepe-
liūt. Quia secularis cure telo trucidati. terrenarū rerū cumulū agge-
rāt. & quē foris exquirendo multiplicāt. huc sp̄ int⁹ seu intē⁹ p cogitacōez
portāt. At cont̄ iusti nec oblata bona hic p magno accipiūt. nec illata ma-
la valde p̄timescūt. sz & cū bonis p̄ntib⁹ utūt̄. ventura mala metuūt.
& dū de malis p̄ntib⁹ gemūt. bonorū sequentiū amore consolant̄. Sic qȝ
tempali refouent̄ subsidio. sicut viator utit̄ lecto. pausat & recedē fes-
tinat. quiescit corpe. & aliud tendit mēte. Nōnūqȝ vō & adūsa p̄peti appe-
tūt. & in transitoriis prosperitati refugiūt. ne delectacōne itineris a p̄rie
p̄uencione tardent. ne gressū cordis in via p̄egrinacōis figant. & quiqȝ ad
conspectū celestis p̄rie sine remuneracōe p̄ueniant. gaudet despici. nec dolet
se necessitatib⁹ affligi. Cum ergo contra p̄ntia se adversa nō muniūt. qua-
si cont̄ estus & pluuias hic tabernaculū nō habēt. Iniusti aute quāto longi⁹
ab eterne patrie hereditate diuisi sūt. tāto in terra alci⁹ fundamēta cogi-
tacōis figūt. Bene ergo dicit̄ tabernaculū istorū impiorū nō subsis-
tet. Quia vite fugientis amatores. dū se studiose p̄ntib⁹ construūt. re-
pēte ad et̄na supplicia rapiūt. li. gg. Ut aute carnales homines sic
inherēt t̄palib⁹. hoc facit. quia negligūt eterna pensare. nec eciā p̄pen-
dūt finē hoc oīa transeūcia. & in consolacōne suaz tota in voluptatib⁹
carnaliū desideriorū ponūt. De hoc idē btūs gg⁹ in x̄. li. moraliū sup
illo v̄bo Job. Oculi impiorū deficient. & effugiū peribit ab eis sic dicit.
Oculi ip̄iorū interiores sūt carnaliū desideriorū. que idcirco deficiūt. qȝ
et̄na negligūt. & sp̄ sola transitoria p̄stolant̄ adipisci. qȝ t̄rena glāz

cogitant · multiplicari rebus temporalibus exoptant. Ad mortem quoque cotidie cursu
rerum labentium tenditur · sed cogitare mortalia nesciunt. Carnis vita per momenta
deficit: et tamen carnale desiderium crescit. Res habita in statim fine corrumpitur: et
habendi anxietas non finitur. Sed cum mors impios subtrahit eorum pariter desi
deria cum vita terminantur. Quorum scilicet oculi tunc superna visione deficiunt · quia
hic suo iudicio a terrena deficere delectatione noluerunt. Et a quibus omne effugium
animadversione peribit · quia eorum animadversione districti iudicis quo se valeant occultare
non inveniunt. Nam nunc cum tristitiam umquam aliquam vel adversa patiuntur · effugii
latebras inveniunt: quia ad voluptatem protinus desideriorum carnalium resurgunt.
Ne eum paupertas conterat divitiis animum demulcent: ne despectus proximorum de
primant · sese dignitatibus exaltant. Si fastidio corpus atteritur: antepositis
epularum diversitatibus nutritur: si quo mestitie impulsu deicitur · mox per interposita
iocorum blandimenta relevatur. Tot ergo hic habent effugia · quot sibi preparant
delectamenta: sed quandoque ab eis effugium perit · quia eorum mens amissis omnibus se solum
t modo et iudicem conspicit, tunc voluptas subtrahitur: et voluptatis culpa servatur:
et repente miseri pereundo discunt · quia peritura tenuerunt: qui tamen quousque vi
xit corporaliter · querere mansura non desinunt. Unde et subditur: Et spes illorum
abominatio abhominatio anime. Quid hic peccator totis cogitationibus sperat: nisi ut potestate
alios transeat: cunctos rerum multiplicatione transcendat · adversitates dominando
subiciat · obsequentibus mirandus innotescat · ire ad votum satisfaciat · benig
num se cum laudatur ostendat · quicquid gula appetit offerat. Bene ergo illorum
spes abhominatio dicitur: quia ea que carnales ambiunt · spirituales quoque iudi
cio rectitudinis aversantur. Nam quod peccatores voluptatem estimant: hoc iusti procul
dubio penam esse putant. Abhominatio ergo anime spes est peccatorum: quia inde nimirum
spiritus deficit · ubi caro requiescit. Ut enim caro mollibus · sic anima duris nutritur.
Illam blanda refovent · hanc aspera exercent: illa delectationibus pascitur · hec amari
tudinibus vegetatur: et sicut carnem dura sauciant · sic mollia spiritum necant: sicut
illam laboriosa interimunt · ita hanc delectabilia extinguunt. Spes itaque carna
lium abhominatio dicitur: quia inde in perpetuum spiritus interit · unde ad tempus caro
suaviter vivit. hec gregorius. Et sciendum quod amatores mundi · cum ab eius affectu
se non solum non temperant · sed etiam ad ipsius dilectionem propter carnales volupta
tes et vanitates se effundunt: in tantum prevalet in eis amor seculi quod
animo in illius dilectione excecantur: ut etiam circa mortem anime temporalia non de
sistant. Hoc pulchre tangit beatus gregorius in viii libro moralium loquens super il
re lo verbo Iob. Et consumpti sunt absque ulla spe · ubi dicit. Reproborum mentes
erga dies vite presentis · tanto amore constringuntur · ut semper sic hic appetant
vivere · quatinus si valeant vivendi cursum desiderant numquam finiri. Cogita
re quippe futura despiciunt · spem totam in rebus transeuntibus ponunt:
habere nulla nisi que preterunt concupiscunt: cumque nimis transeuntia cogi

tant · et mansura nullatenus sperant, sic cecitate insensibili cordis ocu-
los claudunt · ut eterne lucis nullatenus intendant. Unde fit, ut sepe iam corporis
molestia quatiat · et vicina mors virtutem vitalis spiritus intercidat, nec tamen
curare que mundi sunt desinant · iam quippe eos ultor ad iudicium pertrahit · et ipsi
tamen ordinatione sollicita rebus transeuntibus occupati nichil aliud cogitant · nisi
in hoc mundo adhuc qualiter vivant · relinquenda omnia quasi possidenda dispo-
nunt · quia spes vivendi non frangitur · etiam cum vita terminatur · iam ad iudicis tra-
huntur presentiam · et tamen adhuc labentibus rebus inherent per curam. Dura enim mente
adeo mors longe creditur etiam cum sentitur, sicque a carne anima solvitur · ut erga
presentia inmoderato amore se retinens · cum ad eternum supplicium ducitur · hoc ipsum quoque
nesciat quo ducatur · et deserens que amare cum termino noluit · repente sine ter-
mino invenit · que numquam previdit. At contra electorum mens ad eternitatis intentionem
tenditur · etiam cum prius eam felix vita comitatur · magna carnis salute utitur · nec
tamen eius fiducia retardatur, nullus adhuc mortis articulus erumpit · et quasi hunc
presentem cotidie conspicit, quia enim vita indesinenter labitur · spes ei vivendi fun-
ditus amputatur. Bene ergo de diebus pretereuntibus dicitur · Consumpti sunt absque
ulla spe. Ac si aperte diceret · Mentis fiduciam in presenti vita non posui, quia omne
quod preterit calcando despexi. Unde et apte mox subditur · Memento quia ven-
tus est vita mea. Hii etenim vitam carnis quasi permanentem diligunt · qui quan-
ta sit vite sequentis eternitas non attendunt · atque soliditatem perhennitatis
non considerantes · exilium patriam · tenebras lucem · cursum stationem putant.
At contra sancti viri quo ad eterna cor elevant · quam breve sit quod fine clauditur
pensant · et eorum sensibus vilescit quod preterit · quo intellectu radiante in-
terlucet · quod acceptum numquam recedit · atque infinitatem perhennitatis aspiciunt ·
nequaquam iam pro magno desiderant · quicquid finis angustat. Sed sublevata
mens extra tempus terminos ducitur · etiam cum carne in tempore teneatur · et tanto altius
finienda despicit · quanto verius infinita cognoscit. Sed hec ipsa humane brevi-
tatis consideratio · auctori nostro magne virtutis oblatio est. Unde bene dicitur · Memento quia
ventus est vita · ac si aperte diceret · Transeuntem velociter benignus respice · quia et tan-
to videri a te misericorditer debeo · quanto ipsa consideratione brevitatis mee o-
culos non averto. Sed quia dum tempus vite presentis abscidit · ad operationem premia
rede venie ulterius non redit · recte subiungitur · Nec revertetur oculus meus ut vide-
at bona, hinc ad videnda bona extinctus oculus non redit · quia ad exhibenda vera
opera · exuta carne anima non recurrit. Nequaquam ad videnda bona oculus reverti-
tur · quia retributionem suam mens inveniens · ad operationis usum nullatenus revo-
catur. Gregorius Ecce quod homines carnales · etiam circa finem vite amare temporalia
et transitoria non desistunt · Electi vero e contrario propter amorem celestis patrie
etiam cum sani sunt ea contempnunt. Sed ad hoc considerandum quam ad cumulum
miseriam videlicet hominum qui sic absorpti sunt in amore rerum temporalium et

carnalium voluptatum. Rapiuntur etiam et traduntur in quandam duriciam cordis et insen-
sibilitatem mentis, ut labores pro mundo et dolores libenti animo sustineant,
dummodo potiantur et assequi valeant seculi voluptates. Hoc probat beatus Gregorius in xx°
libro moralium cum dicit: Mundi enim amatores attendunt transitoria que preripiunt
et intueri negligunt bona permanentia que perdunt. Cumque temporalium amore flagrant
veram leticiam violenter ignorant: quam si studiose cognoscere quererent, quam
flenda sunt gaudia que appetunt viderent. Sed cum meliora scire contempnunt, sola
sibi velud summa eligunt que visibiliter oculis seductione sagaci blandiuntur. Visi-
bilia sequentes cor figunt, et tanto extrinsecus gaudent quanto recordatione sui in-
trinsecus non habent. Miscentur tamen eorum gaudiis plerumque tribulationes, atque ex re-
bus ipsis quibus superbiunt flagellantur; et tamen hoc ipsum delicias estimant, quia et
dura quidem ex presentis vite amore tollerant, et in affectum nimie cupiditatis
obligati laborem eiusdem tollerantie voluptatem putant. Humanum ergo genus recto dei
iudicio voluptatibus suis dimissum, atque per easdem voluptates spontaneis tribu-
lationibus traditum, quia amara sunt que pro huius vite amore tollerat, et tamen ea-
dem amaritudinem tentate cupiditatis quasi insensibilitate ebrietatis ig-
norat. Amant enim perversi homines pro huius mundi gloria etiam tribulationes, cunctis-
que pro ea sudoribus libenter serviunt, et gravium laborum iugo devotissime colla sub-
mittunt. Deus autem cessationem a mundi laboribus imperat, sancte quietis dulce-
dinem persuadet; et tamen vesana iniquorum mens plus se assequi aspera carnaliter
quam tenere blandia spiritualiter gaudet; plus acerbitate fatigationis quam quietis
dulcedine pascitur. Quod apte in semetipso nobis israheliticus populus ostendit;
qui dum refectionem manne desuper perciperet, ab egipto ollas carnium, pepones, por-
ros, cepas que concupivit. Quid enim signatur in manna nisi gratie esca suave sa-
piens ad refectionem interioris vite bonis vacantibus desuper data. Et quid per ollas car-
nium nisi carnalia opera iuxta tribulationem laboris quasi ignibus excoquenda. Quid
per pepones nisi terre dulcedines. Quid per porros ac cepas exprimitur, quas
plerumque qui comedunt lacrimas emittunt, nisi facultas vite presentis, que a
dilectoribus suis et non sine luctu agitur et tamen cum lacrimis amatur. Manna ergo
deserentes cum peponibus ac carnibus porros cepasque quesierunt, quia vi-
delicet perverse mentes dulcia per gratiam despiciunt, et pro carnalibus voluptatibus
laboriosa huius vite itinera etiam lacrimis plena concupiscunt. Contemp-
nunt habere ubi spiritualiter gaudeant, et desiderantur appetunt ubi et carnaliter ge-
mant. Quia dura lenibus, aspera mitibus, transitoria eternis antepo-
nunt. Hec Gregorius. ¶ De hoc iterum per beatum Gregorium super Ezechielem sic dicitur: Sicut
sunt nonnulli qui quietem cunctis mundi preciis atque honoribus preponunt, ita
nonnulli ut in hoc mundo aliquid esse videantur, terrenis laboribus insudant,
insistunt curis, perurgentur iurgiis, et quamvis se corpore deficere inter labores
sentiunt, amore tamen terrenarum rerum devicti delectabiliter fatigantur, quasi

Quod amatores mundi propter voluptates
[illegible] libenter labores duros sustinent.

pravis mentibus nichil est laboriosius. quam si eis precipitur. ut in huius mundi acti-
bus non laborent. Nam quidam sepe repulsi ab actione terrena. deputantur ut
vacent rogant ut permaneant. gravius se mancipasse periculum putant. hec gregorius. Ap-
paret ergo ex predictis qualiter amatores mundi propter res et voluptates transitorias.
labores et sudores libenter aut subire quodammodo delectantur. Fortes enim sunt dilectores secu-
li pro rebus et gloria mundi etiam quedam difficilia tollerare. pro spe vero perpetua nec parum
quidem laborem volunt subire. Fortes in rebus terrenis. debiles in celestibus. hoc testa-
tur beatus gregorius in xix libro moralium cum dicit. Omnes seculi amatores in terrenis rebus
fortes sunt. in celestibus debiles. Nam pro temporali gloria usque ad mortem desudare appetunt.
et pro spe perpetua nec parum quidem in labore quidem subsistunt. pro terrenis lucris quas-
libet iniurias tollerant. et pro celesti mercede vel tenuissimi verbi ferre contume-
lias recusant. Sepe mundi tantum directione famem pro acquirendis divitiis tol-
lerant. et earum rerum se abstinentia cruciant. ad quas adipiscendas festinant. Su-
perna vero laboriose querere tanto magis dissimulant. quanto ea retribui tardius
putant. hec gregorius. Et notandum sicud reprobi fortes sunt ad sustinendos labores eti-
am maximos propter gloriam mundi et amorem rerum temporalium. Ita iusti fortes sunt ad
sustinenda adversa et tollerandos labores. propter amorem patrie celestis. De
hac duplici fortitudine habetur in vii libro moralium. ubi beatus gregorius loquens super
Job. que est fortitudo mea ut sustineam sic dicit. Sciendum quod alia est iustorum
atque fortitudo reproborum. Iustorum quippe fortitudo est carnem vincere. propriis
voluntatibus contraire. delectationem vite presentis extinguere. huius mundi aspera
pro eternis premiis amare. prosperitatis blandimenta contempnere. adversitatis metum in
corde superare. Reproborum vero fortitudo est transitoria sine cessatione diligere.
contra flagella conditoris incessanter vel insensibiliter perdurare. ab amore rerum
temporalium nec adversitate quiescere. ad inanem gloriam etiam cum vite detrimento pervenire.
bonorum vitam verbis ac moribus impugnare. in semetipsis spem ponere. iniqui-
tatem cottidie sine ullo desiderie defectu perficere. Hinc est quod per prophetam esaias dicitur.
Viriliter agite et confortet cor vestrum. Hinc per prophetam reprobus dicitur. Ve qui
potentes estis ad bibendum vinum. et viri fortes ad miscendum ebrietatem.
Qui non reprobi fortes sunt. qui ad presentis vite concupiscentia tot laboribus cur-
runt. periculis se audenter obiciunt. pro lucris contumelias libenter ferunt. ab
appetitus sui libidine nulla victi contrarietate resiliunt. passionibus durescunt.
et mala mundi tollerant pro mundo. eius quod ut ita dixerim gaudia
querentes perdunt. nec tamen hoc perdendo fatigantur. Unde bene ex humani generis vo-
ce per Ieremiam dicitur. Inebriavit me absinthio. Ebrius quippe quid patitur
nescit. Absinthio ergo est ebrius. qui pro amore presentis seculi a sensu rationis
est alienus. dum quicquid pro mundo sustinet. leve deputat. laboris amaritudi-
nem quam tollerat ignorat. qui nimirum ad cuncta delectabiliter ducitur in qui-
bus penaliter fatigatur. At contra viri iusti ad mundi pericula pro mundo

De duplici fortitudine iustorum videlicet et reproborum

tollerandā ee debilis studet · finē suū conspicit · vita p̄sētis quā sit transitoria
attendit · et p̄ ea extēri⁹ labores p̄terit · cui⁹ interius delectacōnē vincit :
Dicat ergo beatus Job dicat · ex oī voce iustorū · Que ē fortitudo mea ut sus-
tineā · aut quis finis me⁹ ut paciēt̄ agam / Ac si apte dicat · Mala mūdi
p̄ mūdo tollerare nequeo · q̄r iam ī ei⁹ desiderio fortis nō sū · Dū eni p̄sē-
tis vite finē cōspicio · cur pondⁱ ei⁹ pacior · cui⁹ appetitū calco · Et q̄r iusti
q̄mq̄ ut diximus · tanto forcius labores illi⁹ p̄ferūt · quāto amici⁹ delecta-
cōe parcūt · Recte mox subdit · Neq̄ fortitudo lapidū · fortitudo mea ·
Quid h̄ loco p̄ lapides · nisi insensibiliū hoim corda signant · qui sepe et
supnos ictus accipiūt · et tamen nulla discipline passione mollescūt / Unde co-
tra eos p̄ p̄phām pollicēte dño dicit̄ · Tollam a vobis cor lapideū · et dabo
vobis cor carneū · h̄ gg⁹ / Ex istis oībus dictis p̄missis bti gg colligē pos-
sum⁹ · q̄ dilectio rerū t̄paliū · et amor voluptatū carnaliū · retrahūt ho-
mīez a cōuersione ad deū · et ad p̄fectāz p̄ excessib⁹ et p̄sētis agēdaz faciūt tar-
diū : Inter h̄ cōsiderandū ē etiā · q̄ sūt nōnulli in seculo cōstituti · q̄ cō-
siderantes suā p̄uersāz et viciosāz vitā · aut p̄pt̄ metū yehēne · vl̄ p̄pt̄ amo-
rem virtutū p̄ponūt ex aīo se a viciis abstinē · s̄z veniēte temptacōe seu
occasione qualicūq̄ p̄stin⁹ in p̄riora facinora relabūt̄ · a quib⁹ p̄posue-
rant abstinē · et h̄ fit · quia laborē ad resistendū nolūt hr̄e / Et sūt nōnulli
qui se a quibusdam viciis abstinēt · in quibusdā vō peccatis iacent · s̄z nō
repugnāt oīb⁹ et resistūt · etiā ad illa vicia a quib⁹ abstinebant redeūt ·
Et sūt nōnulli · qui p̄ mētis rōnē se dep̄hendūt peccado errare · tū quia
negligenter viciis resistūt · a carnis delectacōne s̄ep̄ supant̄ · et p̄ cōsequēs ī
ea excecant̄ / Ista btus gg⁹ tangit in vii li° moraliū⁹ loquēs sup illo v̄bo
Job · Involute sūt semite gressuū eoz sic dicēs · Sūt nōnulli qui seducē-
tibus viciis obviare quasi tota intencōe deliberāt · s̄z irruēte t̄ptacōis
articulo ī deliberacōis p̄posito nō p̄durant · Alius naq̄ p̄uo usu supbie
inflatus · cū magna ee p̄mia humilitatis cōsideat · aduers⁹ semetipm̄ se
erigit · et quasi timorē turgidi flatus deponit · exhibē se quibuslibz cō-
tumeliis humilē p̄mittit · s̄z cū repente ~~habent~~ [et hūt] vni⁹ iniuria verbi pulsaue-
rit · ad consuetāz p̄stin⁹ elacōnē redit · sic q̄z ad timorē ducit̄ · ut nequa-
quā humilitatis bonū qd̄ cōcupierat recordet̄ / Alius avaricia estuans ·
augendis facultatib⁹ anhelans · cū p̄terire velociter oīa conspicit ·
vagantē p̄ concupiscēciāz mentē fugit · decernit iaz nil appetē · adepta
tantūmō sub magne moderacōis freno possidē · s̄z cū repente fuerit
oculis oblata que placeant in ambicōe p̄stin⁹ mēs anhelat et semet-
ipam nō capit · adipisci het occasionē querit · et oblita tot mēte quam
secū pepigerat · cogitacōnū se stimulis p̄ desideria acquisicōis infestat ·
Alius luxurie labe pollut̄ · et longaiuu cōsuetudine capt⁹ tenetur ·

Nōnulli p̄sulam vita suā p̄ponūt ex aīo corrigē
s̄z suborta temptacōe ad solita relabuntur

Quanta autem sit castitatis munditia conspicit. et se tamen uinci turpitudi-
ne reprehendit. Restringere ergo voluptatum fluxa deliberat. et resultare
consuetudini quasi se totis viribus parat. Sed ut obiecta oculis species
uel ad memoriam reducta eum subita temptatione concutit. protinus a pristina
preparatione dissipatur. et qui contra hanc clipeum deliberationis exerat. delectationis ia-
culo fossus iacet. Sic quod eum luxuria eneruem ~~fauit~~ superat. ac si nulla contra eam ite-
rationis arma preparasset. Alius ire flammis accenditur. et usque ad inferendas contu-
melias proximis effrenatur. Cum uero furoris nulla animum occasio pulsat. quanta
sit mansuetudinis virtus. quanta patientie altitudo considerat. se quod etiam contra contume-
lias patienter parat. Sed cum parua quelibet commotionis occasio ualuerit. repente ad uo-
ces et contumelias medullitus inflammatur. Ita ut non solum ad memoriam patientia pro-
missa non redeat. sed semetipsam mens et ea que loquitur conuicia non agnoscat.
Cumque furori plene satisfecerit. quasi post exercitium in tranquillitatem redit.
Hic ergo sero post conuicia illata se cohibet. quia et cursu sepe spumantes equos
non presidentis dextera. sed campi finium cohercet. Bene ergo de reprobis dicitur.
Inuolute sunt semite gressuum eorum. quia uitam quidem deliberando expetunt. sed
ad consueta mala semper replicantur. et quasi extra se extensi. ad semetipsos per
circuitum redeunt. qui bona quidem cupiunt. sed a malis nunquam recedunt. Esse quip-
pe humiles. sed tamen sine despectu / esse contenti propriis sed sine necessitate / esse casti sed sine
maceratione corporis / esse patientes sed sine contumeliis volunt. Cumque adipisci vir-
tutes querunt. sed laborem virtutum fugiunt. quid aliud. quam et belli certamina
in campo nesciunt. et triumphare in urbibus de bello concupiscunt. Quamuis et
quod eorum semite inuolute memorantur. adhuc intelligi et aliter potest. Sepe namque non-
nulli contra quedam se uicia vehementer accingunt. sed quedam subigere negligunt. Cumque
se contra ista non erigunt. et illa contra se reparantur que subegerunt. Alius namque
iam carnem a luxuria domuit. sed tamen adhuc mentem ab auaricia non refrenauit.
Cumque in mundo se pro excrescenda auaricia retinet. erumpente occasionis articulo. etiam
in luxuriam labitur. quam subegisse uidebatur. Alius auaritie estum uincit. sed neque-
quam uim luxurie subdit. Cumque explende luxurie animum ~~replebat~~ preparat. Iugo
quoque auaritie quam diu edomuit. cordis ceruicem subdit. Alius rebel-
lantem impatientiam strauit. sed inanem gloriam nec dum uicit. et cum se per hanc mun-
di honoribus inserit. contentionis causarum stimulis. ad impatientiam captiuus redit.
Cumque inanis gloria ad defensionem sui animum erigit. et illam victus tollerat quam
superauit. Alius inanem gloriam subdidit. sed tamen impatientiam nec dum strauit. et cum
multa resistentibus per impatientiam minatur. erubescens non implere quod loquitur.
sub inanis glorie iugo reuocatur. et hoc victus per aliam tollerat. quod plene se vi-
cisse gaudebat. Peruersis itaque inuolute sunt gressuum semite. quia et si deuicta
una nequitia pedem leuant. regnante tamen altera. hunc in ea etiam quam uicerant
implicant. Aliquando uero inuolutis gressuum semitis. et nonnulla culpa deuincitur. et alia

p alia perpetratur. Nam sepe furta negationis fallacia tegit. et sepe culpa falla-
tie peiori reatu cumulatur. sepe quibusdam vicium inprudenti presumptione committi-
titur. et sepe quod fit cum culpa grauius etiam de commisso vitio superbit. Nam quo-
niam de virtute nasci elatio soleat. nonnumquam vero stulta mens de perpetrata se ne-
quitia exaltat. Sed cum culpa culpe adiungitur. quid aliud quam funibus
seruitis atque innodatis vinculis prauorum gressus ligantur. Etiam inter hec sci-
endum est quod aliquando prius oculus intellectus obtunditur. et postmodum captiuus animus
per exteriora desideria vagatur. et vt ceca mens quo ducitur nesciat. et carnis
sue illecebris sese libenter subdat. Aliquando vero prius per desideria carnis ebu-
lit. et post longum vsum illiciti operis oculum cordis claudit. Nam sepe mens
recta discernit. nec tamen audenter contra aduersa se erigit. et renitens vincitur.
dum hoc ipsum quod agit deiudicans. carnis delectatione superatur. Unde Jeremias
captiuitatem ~~zech~~ sedechie narrans dicit. Et occidit rex babilonis filios
sedechie in reblata in oculis eius. oculos quoque sedechie eruit. Rex quip-
pe babilonis est antiquus hostis possessor intime confusionis. qui prius
filios ante intuentis oculos trucidat. quia sepe sic bona opera interficit.
vt hec se amittere ipse qui captus est dolens cernat. Nam gemit plerumque animus
et tamen carnis sue delectationibus victus. bona que gemit amens perdit. ea que pa-
titur dampna considerat. nec tamen virtutis brachium contra regem babilonis leuat.
Sed dum videns nequitie perpetratione committitur. adhuc quoque prauo vsu perducitur.
vt ipso quoque rationis lumine priuetur. Cuncta malignus spiritus subductis prius
bonis operibus. post intelligentie et indulgentie lumen tollit. hec gregorius. Ecce quo
in seculo manentes propter diuersa impedimenta et occasiones. seu propter societa-
tem malorum. etiam si firmiter proponant. tamen a viciis se non valent continere.
Qui ergo vult vitare vicia oportet vt fugiat mundum et ea que in eo
sunt. Nam mundus iste plenus est spinis. conuersari autem in mundo et non le-
di difficillimum est. testante beato Bernardo qui dicit. Caro et mundus pleni
sunt spinis. conuersari in hiis et non ledi. diuine potentie est et non virtutis
humane. hec Bernardus. Si quis vero est tante virtutis. vt existens in seculo pos-
sit caste viuere. et a mundi vanitatibus abstinere. valde laudabile est. Si
quis autem non potest manens in seculo se a viciis continere. salubre est vt fu-
giat mundum. et sic fugiendo possit et valeat carnales delectationes et vani-
tates declinare. quia alio modo vinci non possunt. De hoc dicit beatus gregorius.
Mundus et mulieres non melius quam fugiendo vincuntur. quia cum ceteris
motibus quis resistere potest. hos oportet eum fugere. Unde fugam arripe
si vis victoriam obtinere. hec gregorius. Et quidam versificator dicit sic. Mundus
non mundat sed mundus polluit. ergo. Qui manet in mundo quomodo mun-
dus erit. Valde enim rarum est interesse seculi voluptatibus et non per eas ma-
culari. sicut testatur ysidorus cum dicit. Satis rarum est vt aliquis inter seculi

Qui vult vitare peccata necesse est vt fugiat mundum

mo inter latrones quis onustus auro securius graditur. Quis sanctior et sa-
pientior est plus semper timeat. Nam qui altior est cadens maiores casus recipit
hec Iohannes. Ecce quomodo vanitas mundi et voluptates seculi reddunt hominem in-
pudicum est sordidum miserum et plenum dolorum et inordinatarum passionum et ideo
ipse mundus a quolibet sapiente est merito fugiendus. Secundum quod trahit hominem
a seculi vanitate siue voluptate facit breuitas temporis huius vite et consideratio
mortis. Quia qui veraciter pendit cuncta esse transeuntia et momentanea et se
per mortem finaliter esse finiendum de facili contempnit mundum et ea que sunt in mun-
do. Testante beato Ieronimo qui dicit. Facile contempnit omnia qui se semper cogitat mori-
turum. Item dicit Breuitatem vite huius prospicias et bona mundi non appetes
nec mala queque pertimesces. hec Ieronimus. Oportet igitur qui vult mundi vanita-
tes et vicia vincere ut intente intueatur finem vite sue. Ad hoc faciendum horta-
tur Cassianus cum dicit. Oculus igitur mentis humane circa finem stet intentus et
obitum carnis sue. difficulter enim vita hec presens a noxiis custoditur nisi o-
bitus et mors carnis mentis oculo incessanter et iugiter proponatur. hec Cassianus.
Nam quod homines presencia diligunt facit quia vita ista quam sit fugitiva non
perpendunt. De hoc dicit beatus Ieronimus. Carnales mentes idcirco presencia diligunt quia
vita presens quam sit fugitiva non perpendunt. Nam si velocitatem eius transitus aspi-
cerent. hanc prosperitatem nunc amarent. hec Ieronimus. Hoc etiam tangit beatus Gregorius
in viii libro moralium cum dicit Sepe enim dum presentis vite breuitas quasi diu per-
seueratura creditur diligitur ab eterna spe animus frangitur et delectatus presentibus
desperacionis sue caligine reuerberatur. Cumque longum putat quod ad viuendi spacium
sibi restat repente vitam deserens. etiam inuenit que vitare iam nequeat. Hinc
enim est quod per quendam sapientem dicitur. Ve hiis qui perdiderunt sustinenciam. Sustinenciam
videlicet perdit qui dum diu se inmorari visibilibus estimat spem inuisibilium
dereliquit. Cumque mens in presentibus figitur vita finiatur et sic repente ad supplicia
inpulsa peruenit. hinc scriptum est. Dies domini sicut fur ita in nocte veniet quia
enim ad rapiendam animam propinquius nunc conspicitur fur in nocte comparatur. Tan-
to igitur debet quasi semper veniens metui quanto a nobis non valet ventura presciri.
Unde et sancti viri quia breuitatem vite indesinenter aspiciunt quasi cotidie mo-
rientes viuunt. Et tanto se solidius mansuris preparant quanto et nulla
esse transitoria semper ex fine pensant. Hinc quippe psalmista velocem cursum fuge vite
prioris aspiciens ait Pusillum adhuc et non erit peccator. Hinc Ysaias ait. Omnis
caro fenum et gloria eius sicut flos feni. Et Iacobus ait. Que est vita nostra. va-
por est ad modicum parens. Recte ergo per Iob dicitur Expecta paulisper quia et imme-
sum est quod sine termino sequitur et paruum est quicquid finitur. Longum enim quippe nobis
videri non debet quod cursu sui temporis tendit ut non sit. hec Gregorius. Item de eodem in viii
libro moralium super illud Iob Michi enim sunt dies mei. dicit sic Sancti viri quo

De breuitate huius vite

verius summa cognoscit · eo sublimius terrena despiciunt · et idcirco presentis vite di-
es nichil esse conspiciunt · quia illuminate mentis oculos in consideratione eternita-
tis figunt · de qua dum ad se redeunt · quid se esse nisi pulverem agnoscunt · et infir-
mitatis sue conscii districte iudicari metuunt · Cumque tam tanti vigoris aspi-
ciunt · trepidant examinari quod sunt · hec gregorius. Qui ergo vult presentia contempnere et
mundum fugere · necesse est ut brevitatem huius vite et horam mortis frequenter stu-
deat in animo revolvere. Ad hoc faciendum hortatur in libro de spiritu et anima ubi sic dicit.
Jugi meditatione animum exerceamus · et miserias consideremus · et vanitates nostras ·
labores et dolores · Lugentes enim in hanc vitam intravimus · cum labore vivimus ·
cum dolore et timore exituri sumus. Cogitemus ergo quam brevis sit vita nostra ·
quam via lubrica · quam mors certa · et hora mortis incerta. Cogitemus quan-
tis amaritudinibus admixtum sit · si quid dulce · aut iocundum · sit in via hu-
ius vite · quod nobis cursu suo alludit · quam fallax et suspectum · quam in-
stabile et transitorium est · quicquid huius mundi amor parturit · quicquid spes
aut pulchritudo temporalis promittit. Consideremus etiam que sit patrie celes-
tis suavitas atque dulcedo · attendamus et perpendamus unde cecidimus · ubi
iaceamus · et quicquid perdidimus · et quod invenimus · ex utroque intelligamus · quan-
tum in nobis in hoc sit lugendum. Hinc enim salomon dicit qui apposuit scientiam ·
apponit et laborem · Quia quanto magis homo mala sua intelligit · tanto amplius
suspirat et gemit. hec in tractatu de spiritu et anima. De fallacia etiam huius
vite et brevitate dicit beatus gregorius · Vita mea navigantis similis est · sive dor-
miam sive vigilem semper festino et vado ad mortem · O vita presens quam mul-
tos decepisti · que dum fugis nichil es · dum videris umbra es · cum exalta-
tis fumus es · dulcis es stultis · amara sapientibus · qui te amant non te
cognoscunt · qui te fugiunt ipsi te intelligunt · aliis te promittis longam ut
decipias · aliis brevem ut in desperationem ducas · hec gregorius. De hoc etiam plenius
Jeronimus dicit · Vita mundi non vita sed mors · vita fallax · vita mendax ·
nunc florens et statim arescit · vita momentanea et caduca · que quanto
magis crescit · tanto magis decrescit · O vita plena laqueis · quot in
mundo illaqueas · quot per te iam sustinent tormenta infernalia · quam beatus
qui tuas cognoscit fallacias · et tuas non amat blandicias · quam beatissimi
qui te bene privantur. hec Jeronimus. Considerantes ergo mundi deceptionem et
eius brevitatem · ac mortis vicinitatem · debemus eius vanitatem declinare ·
Multum enim valet ad contemptum seculi · et ad resistendum peccatis et viciis Iu-
gis mortis memoria · Unde beatus gregorius in quadam omelia suadet sane
sic hortando dicens · Extrema nostra debemus formidolose et indesinenter
aspicere ne incidamus in penam. Juxta quod hortatur per sapientem. In omnibus
operibus tuis memorare novissima tua et in eternum non peccabis. Pensare

De fallacia huius mundi

cavere debemus malum illud quod peccantes post mortem sequitur. pensantes gemere. ge-
mentes vitare. ea que commisimus per penitentiam indesinenter aspicere. aspicientes flere. flen-
tes abstergere. Nulla nos prosperitas transitorie leticie dissoluat. nec men-
tis nostre oculos ea que sunt transitoria obstruant. ne cecos ad ignem ducant.
Nam cogitandum valde est. quam tunc nobis erit terribilis hora dissolutionis.
quis pavor mentis. quanta tunc omnium malorum memoria. que oblivio trans-
acte felicitatis. que formido est et consideratio iudicis. Tunc maligni spiritus in
egrediente anima. sua opera requirunt. tunc mala que suaserunt replicant.
ut sociam ad tormenta trahant: Sed autem hoc de perversa anima solummodo dicimus.
cum ad electos quosque egredientes veniant. et suum in illis si prevalet aliquid
requirant. Unus autem in hominibus extitit. qui ante passionem suam libera
voce dixit. venit enim princeps mundi huius et in me non habet quicquam. Quia
enim hunc mortalem hominem vidit. suum in illo mundi princeps aliquid invenire pos-
se se credidit. Sed sine ullo peccato a mundi corruptione exiit. qui sine peccato in
mundum venit: Hoc de se tunc mundi principe nec petrus nec paulus nec Jo-
hannes apostoli dicere presumpserunt. In multis enim offendimus omnes ut dicit Ja-
cobus. Constat enim quod omnes qui de carnis delectatione concepti sunt. in corru-
ptione (?) dubio. vel locutione vel actione. vel cogitatione. aliquid suum princeps
huius mundi habuit. Unde cogitandum nobis est. et cum magnis cotidie fletibus
cogitandum. quam seuus quam terribilis. sua in nobis opera requirens in die
nostri exitus. princeps huius mundi veniens: si etiam ad deum venit carne morien-
tem et in illo aliquid quesivit. in quo nichil invenire potuit. Quid ita-
que nos miseri dicturi. quid acturi sumus. qui innumera mala commisimus.
quid requirenti adversario et multa sua in nobis invenienti dicemus. nisi quod
nobis solum est certum refugium solida spes. quia unum cum illo facti sumus. in quo
princeps huius mundi et suum aliquid requisivit. et minime invenire potuit.
Cum solus est inter mortuos liber. et a peccati iam servitio veram libertatem sol-
vimur. quia ei qui vere est liber unimur. Constat enim nec negare possumus
sed veraciter fatemur. quod princeps huius mundi habet in nobis multa. Sed tunc mor-
tis nostre tempore. iam nos rapere non valet. quia eius membra sumus effecti. in quo nichil
habet quicquam. Jungenda ergo sunt vere fidei recta opera. et mala que fecimus per
cotidiana lamenta diluamus. transactas nostras nequitias surgentia
ad amorem dei et proximi recta opera superant. nulla que possumus bona fratribus
rependere recusamus. Neque enim aliter membra redemptoris nostri efficimur. nisi
adherendo deo. et compatiendo proximo. hec gregorius. Ex hiis ergo dictis sanctissi-
mi viri gregorii et aliorum doctorum sufficienter apparet fallacia et vanitas mun-
di et brevitas huius vite. et hora mortis incerta. et ideo propter hoc merito est con-
temnendus. Tercium et maximum quod retrahit hominem a vanitate mundi et

a secli voluptatib9 ac viciis · est metus iehēne · siue timor dampnacōis
ppetue / De h° dicit fortunat9 · Nil forciorē reddit mētē hoīs ad resistendū
carni 7 viciis · quā timor de gehēne suppliciis 7 tormētis · Vn̄ si nō pt̄
amor dei retrahē pctōrē a cōcupiscēciis mūdi seu a viciis · reuocet saltē
timor gehēne 7 inferni, ꝑut monet hugo cū dicit Si amor dei tenē te nō
pt̄ · saltē terreat 7 teneat timor iudicii · metus iehēne · laquei mortis ·
dolores inferni · ignis urens · vermis corrodens · sulphur fetens · fla=
ma tartarea · 7 oīa mala · h° hugo Debet ergo quilibet ut facili9 possit
resistē vanitatib9 7 cōcupiscēciis mūdi · In aīo suo frequēci9 revoluē mor=
te · iudiciū 7 gehēnam / Ad hoc faciendū hortat̄ nos btūs Bn̄9 cū dicit
Filioli memoremini nouissima · ne peccemi9 · Nimirū h° recordacō facit
timoratū · timor autē expellit pctm̄ · negligēciā nō admittit · Nouis=
sima nr̄a sūt · mors · gehēna 7 iudiciū · Quid horribili9 morte · quid
iudicio terribili9 · Nam gehēna · nichil pt̄ intollerabili9 cogitari · Quid
metuet · si quis ad ista nō trepidat · nō expauescat · nō timore contri=
t̄ · Nam ī morte nō magnū · nō pruū aliqd de bonis hui9 mūdi secū defe=
ret9 7 homo · In iudicio nec fallere · nec resistē possibile erit / In gehēna
nulla penit9 consolacō · s3 ppetuū ve · ullulat9 7 fletus · 7 stridor dencium / Ti=
me ergo o homo · q ī morte separand9 es a bonis oībus hui9 corpōis · 7
tam dulce carnis 7 aīe vinculū amarissimo secandū ē diuorcio · Time
q ī iudicio ei pñtand9 es · in cui9 man9 est horrendū incidere · 7 examina=
ti quē nichil latet · siquidē inuēta fuerit inte īiquitas · alienand9 es ab vni=
uersitate quietis 7 glorie · et segregand9 a nūo btōrū · 7 ingend9 in cōsor=
te diaboli 7 angelorū ei9 Malū triplex sup pctōres manet : Manet
enī sup eos horror ī exitu · dolor in transitu · pudor ī cōspectu glorie mag=
ne dei · Quis pudor erit o aīa mea · cū dimissis oīb9 quorū tibi pñ=
cia ē tam iocunda · tam gratus aspectus · sola ingredieris ī incognitā pe=
nit9 regionē · 7 occurrencia tibi catervatī mire teterrima illa mōstra
videbis / Quis tibi in die tante necitatis occurret · quis cōsolabit̄ · quis
deducet / Per ignē eciā nobis transeundū ē · 7 vniuscuiusq quale opus
fuerit · ignis pbabit · Felix cui9 op9 nō arserit · quē supedificasse au=
rū · argentū lapides pciosos examen illud inuenerit · h° Bn̄9 / Necesse
ē ergo qui timet gehēnam · 7 vult euadē eternā flāmā ignis · ut mu=
tat in meli9 vitā suā / De h° dicit btūs Aug9 in glō sr̄ ps · Si time=
mus futurū ignem · mitem̄ · 7 nō timebim9 · Ignem palea timeat · aurū
quid facit / Si enī possem9 fr̄es ut dies iudicii nō veniret · puto nec
sic esset male viuendū · si nō veniret ignis · nō dies iudicii · 7 sola pctō=
ribus immineret separacio a facie dei · In quorūq eent affluencie deliciarū ·

non videntes oculo mentali a quo creati sunt · et separati ab illa dulcedine
ineffabilis vultus eius · plangere se deberent. Qui enim dulcedinem sapientie
veritatis utcumque sentire ceperunt noverunt quod dico · quanta pena sit tantummodo a dei
facie separi · Qui autem illam dulcedinem non dum gustaverunt · si non desiderant
dei faciem · timeant vel ignem · supplicia terreant · quem premia non invitant · Vi=
le tibi est · quod deus pollicetur · contremisce quod minatur. hec Aug. In hiis verbis sancti
Augustini docemur abstinere a vanitatibus mundi · et eius concupiscentiis non solum
propter metum ignis gehenne · verum etiam propter premium glorie future vite · Nam hec duo cum
in animo perfecte pensantur · et volvuntur · multum valent ad contemptum rerum tran=
sitorium · et carnalium concupiscentiarum. De hiis duobus Aug. Aurelii dicit sic.
Bona regni celestis dicere · cogitare vel intelligere ut sunt · nullus potest carne ves=
titus · Multo enim meliora et maiora sunt · quam cogitantur vel intelliguntur · In
scriptum est · quod oculus non vidit · nec auris audivit · nec in cor hominis intrav=
it · Regnum namque celeste dicitur omni fama maius · et omni laude melius · omni gloria
excellentius · Mala autem inferni dicere vel cogitare ut sunt nemo potest · pessima
quippe sunt valde quam cogitantur · Regnum itaque dei plenum lucis · caritatis ·
sapientie · glorie · honestatis · dulcedinis · melodie · letitie · beatitudinis
perhennis · et omnis boni ineffabilis · quod nec dici nec cogitari potest. At contra locus in=
ferni plenus est tenebrarum · discordie · miserie · turpitudinis · amaritudinis · dolo=
ris · sitis · famis · ignis inextinguibilis · tristicie · vindicte perhennis · et omnis in=
effabilis mali · quod non cogitari nec dici potest. In regno dei non invenitur · nisi quod
placet · et delectat · et saciat. At contra in inferno nichil videtur nec sentitur · ni=
si quod displicet · offendit · et cruciat : Omne bonum in regno dei habundat · et
nullum malum · Omne malum habundat in carcere diaboli · et nullum bonum · Ve igitur
illis perhenne · qui subire hec omnia mala et sine fine merentur · pro delectabili unius ho=
re spacio : Irridendus igitur est quisquis mundi huius caducam fragilitatem et inutilem
carnis voluptatem diligit et querit eterna gloria contempta · et neglectis regni
celestis ineffabilibus gaudiis · Hoc commercium insipientium valde est et mi=
serorum · et cor non habentium sanum : Quis enim sano sensu pro unius diei deli=
tiis · centum annorum penam eligeret · et tamen miseri sine ulla sapientia volupta=
tem carnis sequentes · non vitant nec fugiunt intollerabiles penas · non centum
annorum · non milies mille · sed sine fine seculorum · pro quadraginta et sexagita
annorum deliciis · vel qualibet corruptibili delectatione eligentes. Fortiter ergo car=
nali resistendum est voluptati · fortiter contra fallaces mundi blandicias pug=
nandum est · et contra multimodas sathane suggestiones · vigilandum est omni stu=
dio · lata via seculi vitanda est · que ducit ad mortem · Atque eo omni cordis de=
siderio · adeunda est via angusta · que ducit ad vitam · Via est angusta · vi=
delicet abstinentie et castitatis et humilitatis · et omnis religionis · Quam viam

ante nos xpistus ambulauit et eam aperuit · qua via ad suum regnum in=
gressus est · Cuius vestigia et nos sequamur · donec post eum eadem via ad urbem re=
giam perueniamus · in qua ipse regnat. De qua urbe quidam homo dixit · qua
si stilla de mari est vel scintilla de foco · in qua videlicet urbe · fulgebunt iusti
sicut sol · et Augustinus. Videmus igitur per predicta · quod valde stultum sit et amarum · propter
vanitates et delicias mundi excludi a visione dei et omnium sanctorum consortio · et in
cidere in flammas tartareas ignis sempiterni. Ad hoc malum sedule cogitandum
hortatur nos quidam doctor cum dicit · Cogita quantum sit malum a facie xpisti se=
parari · ab illo gaudio diuine contemplationis excludi · beatissima sanctorum omnium
societate priuari · mori vite eterne · et viuere morti sempiterne · profundo fluctuantis
gehenne immergi · edacissimis dentibus perpetuis uermium laniari · nec finiri ·
baratri fumantis amara caligine oculos obtenebrari · nec sentiri quod cru=
ciat hic ille. Etiam beatus gregorius de hiis tormentis inferni et gehennalibus
flammis ac remediis contra hec in xx ii° moralium exponens illa verba Iob
Antequam vadam et non reuertar ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine ·
et cetera sequentia · clare satis tractans ait · Quid enim terre tenebrose nomine ·
nisi tetra tartari claustra signantur · que eterne mortis caligo operit · et
dampnatos quosque imperpetuum a vite luce disiungit · Hec inferni nomine ter=
ra dicitur · quia quicumque ab eo capti fuerint stabiliter tenentur · nequaquam enim ul=
tra mina parcentis liberat · quas semel in locis penalibus iusticia iudican=
tis dampnat · Sequitur · Ubi umbra mortis · Sicut mors exterius
ab anima diuidit carnem · ita mors interior separat animam a deo · Umbra ergo
mortis est obscuritas diuisionis · qua dampnatus quisque cum eterno igni suc=
cenditur · et ab interno lumine tenebratur · Natura uero ignis est ut ex seipso et
lucem exhibeat et concremationem · sed transactorum illa ultrix flamma vitiorum
concremationem habet et lucem non habet : Hinc psalmista ait Super eos cecidit ignis
et non viderunt solem · Ignis enim super impios cadit · sed sol igne cadente
non cernitur · quia illos quos gehenne flamma deuorat · a visione veri
luminis cecat · ut et foris eos dolor combustionis cruciat · et intus pena
cecitatis obscuret · quatenus qui auctori suo corpore et corde deliquerunt
simul corpore et corde puniantur · et utrobique penas sentiant · quia dum
hic viuerent prauis suis delectationibus ex utroque seruiebant : Sequitur ·
Et sempiternus horror inhabitans · In huius uite tormentis timor do=
lorem habet · dolor timorem non habet · quia nequaquam metus cruciat · cum
pati ceperit quod metuebat · Infernum ergo et umbra mortis obscu=
rat · et sempiternus horror inhabitat · quia eius ignibus traditi et
in suppliciis dolorem sentiunt · et doloris angustia pulsati se super pa=
uore feriunt · ut et quod timent tollerent · et rursum quod tollerent sine

cessatione pertimescant. Horrendo igitur nimis est tunc reprobis dolor cum
formidine, flamma cum obscuritate. Sic videlicet a dampnatis sentiri pondus
summe equitatis debet, ut quia a voluntate conditoris nequaquam se veriti
discrepare dum viverent, in eorum quoque interitu ipsi a suis qualitatibus etiam
tormenta discordant. Nunc tamen supplicia in se diversos et ultra vires cruciant.
et in eis vite subsidium extinguentes servant, ut sic vitam terminus puniat,
quatinus semper sine termino cruciatus vivat, quia ad finem per tormenta properat, et sine
fine deficiens durat. Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine fi-
ne, defectus sine defectu, quia mors vivit, et finis cotidie semper incipit, et deficere
defectus nescit. Quia igitur et mors perimit, et non extinguit, dolor cruciat, sed nul-
latenus pavorem fugat, flamma comburit, sed nequaquam tenebras discutit. Quantum
tamen per notitiam presentis vite colligitur, supplicia ordinem non habent, que non suam per
omnia qualitatem tenent. Tunc enim illos edax flamma comburit, quos nunc car-
nalis delectatio polluit, tunc infinite patens inferni barathrum devorat,
quos nunc inanis elatio exaltat, atque quolibet ex vitio hic voluntatem cal-
lidi persuasoris expleverant, tunc cum duce suo reprobi ad tormenta perveniunt.
Ecce que maneat dampnatos pena cognoscimus, et instruente nos sacro
eloquio, quantus in dampnatione ignis, quanta in igne obscuritas, quan-
tus in obscuritate pavor sit nullatenus ambigimus. Sed quid prodest ista
prenosse, si non contingat evadere? Tota ergo intentione curandum, ut cum vacationis
tempus aspicimus, bene vivendi studio malorum ultricia tormenta fugiamus.
Hinc quippe per Salomonem dicitur: Quodcumque potest manus tua facere, instanter
operare. Hinc Ysaias ait: Querite dominum dum inveniri potest, invocate eum
dum prope est. Hinc Paulus dicit: Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Sed
plerumque se ad viam rectitudinis animus erigit, torporem discutit, tanto se
in celestibus desiderio rapitur, ut nil pene ex eo inferius remansisse vide-
atur. Et tamen dum ad carnis curam reducitur, sine qua presentis vite via nullomodo
expletur, ita hunc inferius expressum tenet, ac si adhuc de summis nulla
contigisset. Hinc Veritas ait: Nolite solliciti esse in crastinum. Hinc Pau-
lus dicit: Carnis curam ne feceritis in desideriis. Sed et in his nimirum ducis et
militis verbis agnoscimus, quia tunc ab ea mortifero vulnere animus pungitur,
cum in ea mensure equitas non tenetur. Neque enim adhuc mortali in carne
viventibus funditus cura carnis abscinditur, sed ut discrete animo serviat tem-
peratur. Nam quia sollicitos nos esse Veritas in crastinum prohibuit, hic utique
curam in presentibus non negat, quam tendi ad tempus quod sequitur vetat. Et
Paulus non curam carnis fieri in concupiscentia non sinit, procul dubio in neces-
sitate concedit. Discretionis igitur magno moderamine carnis cura frenanda est,
ut serviat et minime principetur, ne quasi domina animum vincat, sed subacta

mentis dominio quasi ancilla famuletur · ut nulla assistat · atque ad initium
cordis repulsa dissiliat · ut vix a tergo sancte cogitacionis appareat · et numquam contra
faciem recte cogitacionis obsistat ¶ Curandum itaque est · ne aut mutabilitatis metas
cura rectoris transeat · Aut in eo quod moderate exsequitur de se plurimum ·
Sepe vero animus fallitur · ut quod voluptuose appetit · necessarium suspicetur ·
et quod omne quod libet · vite debita utilitate putet · Et quia sepe effectus
prudencia sequitur · in sui fiducia mens levatur · cumque sibi adesse quod ceteris
deesse perpenderit · cogitatione tacita de magnitudine sue prudencie hilarescit ·
tanto quidem iam a vera prudencia longe fit · quanto ipsam quoque elacionem quam pa-
titur nescit ¶ Unde sollerti semper custodia et intencione pensandum est · ut quod
opere agimus · vel quod corde versamus · ne aut mentem impediens · foras se
terrena cura multiplicet · Aut saltem de eius moderamine intus se cogita-
cio exaltet · ut cum divina iudicia temporali circumspeccione metuerimus · sempi-
terni supplicia horroris evadamus · hec Gregorius ¶ Ecce tria que premissa sunt
remedia saluberrima · et satis efficacia · ad trahendum animum sive revocandum
a vanitatibus mundi · et a concupiscenciis ac voluptatibus seculi · si in corde hominis
fuerint bene distilla · et perfecte menti impressa · Filius ·

Timor et pavor magnus invasit me audiens tot mala innumera et
circumvenientia amatoribus mundi · videlicet brevitatem huius temporis · a-
cerbitatem mortis · Amaritudinem et dolorem eterne dampnacionis · Et
miror valde · quomodo homo peccator audiens vel intelligens · ac animo
revolvens tanta mala non compungitur ad penitendum · sive ad recedendum
a vanitatibus seu voluptatibus huius seculi · Nisi forte aliquis sit ita
induratus intus · quod non velit attendere aut perpendere futura pericula
anime sue advenientia · vel ita desperatus · ut diffidat de dei misericor-
dia · Aut ita excecatus de nequicia et malicia · quod propter hoc non possit · nec
valeat · eciam metu gehenne se continere a voluptatibus carnis et lascivia ·
Sed vellem scire tales vel similes mundi amatores · cum aliqui ex-
cis ad penam trahuntur · vel eciam vocantur · qualiter vel per quem modum hoc fiat ·

Scire debes quod valde durum cor habet ille · qui a suis ¶ · Pater ·
pravitatibus et voluptatibus · nec supplicia infernalia · nec gaudia
eterna retrahere possunt · Hoc testatur beatus Bernardus cum dicit · Nimis cor du-
rum est quod non emollit beneficia · nec terrent supplicia · nec alliciunt promis-
sa · nec castigant flagella · hec Bernardus · Sed omnipotens deus quos sibi pre-
destinavit ab eterno et preelegit ad vitam eternam prout ipse dicit · Ego scio
quos elegerim · cum vult et quando sibi placet vocat ad conversionem et ad pe-
nitenciam agendam · et hoc diversis modis · Interdum per aliquas revelaciones ·
Interdum per aliquas tribulaciones aut corporales infirmitates · Interdum per

exhortacione vel per exempla aliorum. Interdum per internam inspiracionem gratiam
compunccionis et deuocionis infundendo. De hoc dicit ysidorus. Multis enim mo-
dis terret deus homines ut uel sero conuertantur atque exinde magis erubes-
cant quod tam diu expectati sunt ut redirent. Alia nunc minis, nunc plagis, nunc
reuelacionibus quosdam conuertit. ut qui voluptate conuerti despiciunt. commoti
terroribus corrigantur. Plerique ex sola mentis deuocione conuertuntur ad deum. Non-
nulli vero plagis coacti conuertuntur. qui ex deuocione non conuertebantur. Hec ysidorus.
De hoc eciam habetur in collacionibus patrum ubi beatus pafnucius in sua collacione
dicit sic. Primus vocacionis modus ex deo est. Secundus per hominem. Tercius ex necessita-
te. Ex deo quidem est quociens inspiracio quedam immissa in cor nostrum nonnumquam
eciam nos dormientes ad desiderium eterne vite ac salutis exsuscitat. deum que sequi
et eius inherere preceptis conpunccione hortatur saluberrima. Ut in scripturis sanctis
Abraham voce domini de genitali suo solo et tocius cognacionis affectibus. parentis
que domo legimus euocatum. dicente domino. Exi de terra tua. et de cognacione tua.
et de domo patris tui. Secundus vocacionis modus est per fieri per hominem diximus. cum
uel exemplis quorundam sanctorum. uel monitis instigati. ad desiderium salutis ac-
cendimur. Tercius vero vocacionis modus est. qui ex necessitate descendit. dum diuiciis
mundi huius vel voluptatibus obligati. ingruentibus repente temptacionibus que
vel mortis pericula comminantur. vel amissione bonorum vel carorum morte con-
pungunt ad deum quem sequi in prosperitate rerum contempsimus. saltem inuiti propera-
re compellimur. Per quod manifeste probatur nonnumquam inicium salutis domini vocacione fieri.
dicentis ut supra Exi de terra tua etc. Et consumacionem perfeccionis ac puri-
tatis ab eodem similiter tribui. cum dicit. Et veni in terram quam monstrauero
tibi. Idest non quam tu ex temetipso nosse. vel industria tua valeas reperire.
sed quam ego tibi non solum ignoranti. sed eciam non querenti monstrauero. Ex quo
manifeste colligitur. quod quemadmodum inspiracione domini prouocati. ad viam salutis ac-
currimus. Ita eciam magisterio ipsius et illuminacione deducti. ad perfeccionem summe beatitu-
dinis venimus. Hec pafnucius. Apparet igitur per predicta. non solum vocacionis modus.
sed et principium nostre salutis. et consumacio perfeccionis. per gratiam dei in nobis actitari.
Unde quilibet qui desiderat saluari. cum se senserit per predictos modos a domino mo-
neri seu vocari. concurrat per bonam voluntatem. recipiendo gratanter moni-
ta salutis. obediendo et faciendo quod in se est. De hoc idem pafnucius
in eadem collacione sic. Itaque sicud occasiones salutis diuersis modis de-
um cognouimus operari. Ita nostrum est occasionibus a diuinitate concessis vel e-
nixius vel remissius famulari. Nam sicud dei fuit vocantis oblacio. exi
de terra tua. Ita Abrahe fuit exeuntis obediencia. Et quemadmodum illud
quod dicitur et veni in terram ut fiat obtemperantis est opus. Ita illud
quod additur. quam monstrauero tibi. vocantis dei vel permittentis est gracia.

Omnibus manifestissime p̱docem̃ · ꝛ tiniũ bone voluntatis · nobis a deo inspi-
rate cõcedi · Cũ autẽ p se · vt aut p exhortacõnẽ cui9libʒ hoĩs · Aut p vni-
tatẽ nos ad salutis attrahit viaʒ ꝛ pfc̃onẽ virtutũ · simulit̃ cõdonaui · Nos-
trũ vo h9 ẽẽ · vt ad exhortacõnẽ auxiliũ qꝫ ei vl̃ remisse9 vl̃ enixius ex-
equamũ · Et p h9 nos remuneracõeʒ vl̃ supplicia dignissime pmeri · qꝫ ei9
dispẽsatõi aut puidẽcie erga nos benignissiã dignatõne collate · vt ne
glexim9 · vl̃ studium9 nr̃e obediencie cõgruere · Unde diuine gracie est
prestare vl̃ occasiones salutis ꝛ pfectus atqꝫ victoriã · Nostrũ vo vt cõcel-
sa dei bñficia · vl̃ intentius vl̃ segnius exequamũ · h̃ pasinuꝰ · Habe-
m9 ergo ex dc̃is isti9 sc̃i viri modũ vocacõis · p quẽ vocamũ ad deũ · ha-
bem9 etiã quomõ monitis ei9 obtemperem9 · obediẽdo ꝛ faciendo qd̃ in no-
bis ẽ · Inter hec sciendũ qꝫ maxime sũt duo que trahũt hoiem ad cõuer-
sionẽ · ꝛ ad viã salutis · videlicʒ timor ꝛ amor · Timor ne incidat eternam
dampnacõnẽ · Amor vt pueniat ad et̃ne glorie mansionẽ · Nam sepius cõ-
tingit · qꝫ pctõres diuersis sordib9 viciorũ inuoluti · ad mẽoriã reuocãt
eterna gehẽne tormenta · que debent̃ eis p flagiciis ꝛ pc̃is ab ipis con-
missis · ꝛ p diuinã grãm inspirati · ad penitendũ cõpungunt̃ · Sũt eciã
nõnulli hoĩes ita duri cordis · quos met9 ꝛ timor futurorũ maloꝝ dũ sa-
ni sũt flecte ad penitẽdũ nõ pñt · sʒ tacti infirmitate ꝛ egritudine corpis
mox inuadit eos timor mortis · ꝛ met9 eterne dãpnacõis · quo timõe stimu-
lante · ad penitendũ cõpungunt̃ · Et tales vt videm9 frequẽci9 pponũt p cõ-
ualẽciã egritudinis vitã suã in meli9 mutare p ingressũ religionis · aut
alio mõ · mores ꝛ malã vitã suã emẽdãdo · Ex quib9 eciã plurimi votũ
emittũt ad h9 faciẽdũ · qui opitulãte dño ipm̃ votũ qd̃ emiserunt · Aut
sine voto qui se emẽdare pposuerunt · p ingressũ ordinis vl̃ alio mõ vitã
suã corrigendo fidelit̃ ꝛ deuote exsecũt̃ · De isto metu tormẽtoꝝ ꝛ vite
emẽdande dicit btũs gg9 sup cantica · Sũt enĩ nõnulli qui magna inte-
cõe · que sũt tormẽta reprobor cõspiciunt · ꝛ sua fcã ppa sine palpacõne
examinare cõtendunt · cumqꝫ peccare se cognoscũt · ꝛ p h9 ire ad tormẽta re-
proborũ pertimescunt · subito tenebras iniquitatis derelinquũt · ꝛ luci iusticie
accedi cõcupiscũt · mox ad scãm opacõeʒ cõsurgũt · ꝛ p bona que faciũt
clare primis in quibuscꝫ incipiũt · h̃ gg9 · Ecce habem9 quõ quã plurimi
pter metũ infernaliũ tormẽtorũ · pcc̃a ꝛ vicia deserẽtes · viã pñie ac
salutis aggrediunt̃ · Sũt eciã nõnulli qui p inspiracõnẽ diuinã cõsi-
derãtes ꝛ ppẽdentes gaudia celestia · ac dulcedinẽ glĩe future · ꝛ marie
visionẽ sc̃e trinitatis in qua summa voluptas ꝛ dulcedo cõsistit · se
ipos reprehendũt de puersis actibus · quos cõt̃ deũ ppetrauerũt · ꝛ p-
terʒ hoc lamẽtis ꝛ lacrimis agendo pniaʒ se afficiũt · subiacẽ eciã tpa-

libus dedignatur · quia ardenter eternalia concupiscit · De hoc dicit beatus Gregorius super
ezechiele · super illo verbo · Et abii amarus in indignacione spiritus mei · sic · Pe-
sate carissimi · cum dona spiritus sancti acceperat · tunc amarus abibat · Sed mentem
quam spiritus sanctus replet in amaritudine temporalium · delectacione eternorum commo-
vet · Dulce enim est in rebus humanis · sed ei qui adhuc de celestibus gaudia nul-
la gustavit · quia quanto quis omnino eterna intelligit · tanto delectabilius in temporalibus
requiescit · At si quis iam cordis ore gustavit que sit dulcedo celestium
premiorum · que illa splendida angelorum chori · que incomprehensibilis visio sancte
trinitatis · Hic quanto illud dulce sit quod interius videt · tanto in amaritudine
vertitur omne quod foris sustinet · Irascitur enim semper de hiis que male egisse
se recolit · et sibimetipsi displicet · cum ille iam placere hunc incipit qui omnia
creavit · Reprehendit se in cogitacionibus · insequitur de verbis · et punit flen-
do de factis · supernis inhiat · terrena omnia iam per mentis despectum calcat ·
Et quia diu illud quod desiderat adhuc per spem non habet · flere dulce habet ·
et se continuis lamentis affligere · Et quia nec dum in patria se esse ad quam cre-
atus est videt · in huius vite exilio nichil ei plus quam sua amaritudo placet ·
Dedignatur enim subiacere temporalibus · et ardenter suspirat eternis · Unde per Salo-
monem dicitur · In multa sapiencia · multa est indignacio · Quia si eterna iam sapi-
mus · egisse hoc quod nos potuit ab eternitatis amore separare dolemus · Si e-
terna iam sapimus · concupiscere temporalia dedignamur · Reprehendit semetipsum consciencia ·
accusat quod egit · dampnat per penitenciam quod accusat · confert iram in animo parturientis
pacem cum deo · Sic achab iniquus rex a propheta reprehensus cum contra se divinam sentenciam
audisset pertimuit · et magno merore depressus est · ita ut prophete suo dominus diceret · No-
nne vidistis achab humiliatum coram me · quia ergo humiliatus est mei causa · non indu-
cam malum in diebus eius · In quibus verbis diu pensandum est · quomodo ei in electis suis
meror amaritudinis placet · qui amittere deum timet · Si sic ei et in reprobo penitencia
placuit qui timebat perdere seculum presens · Aut quomodo ei grata sit spontanea afflic-
cio pro culpis in eis qui placent · si hec ad tempus placuit · et in eo qui displicebat ·
¶ Sed secundum quod nullus hec pro amore omnipotentis dei ex toto corde agere prevalet · ni-
si is cuius animum gracia spiritus sancti adimplevit · Nam quis homo ex sua virtute sufficiat ter-
rena despicere · celestia amare · pacem cum deo querere · semper propriam subire · in cogi-
tacione semetipsum reprehendere · et gemitibus punire · Nullus hec agere · nisi quem divina gracia
roborat valet · Unde et subditur · Manus enim domini erat mecum · confortans me · Ad bonum
quippe surgere per nos non possumus · nisi nos spiritus sanctus et preveniendo elevet · et sub-
sequendo confortet · hec Gregorius · Videmus igitur per predicta qualiter per amorem celestium non-
nulli constringuntur ad contemptum rerum temporalium · ac odium viciorum · et pro sceleribus
perpetratis · se tradunt ad penitencie lamenta · Multum enim valet ad contemptum terrenorum
et huius seculi vanitatum · diligens meditacio celestium gaudiorum · De hoc dicit

Beda. O anima si te delectant aliquando humana gaudia falsa huius seculi brevis gloria
et caduca potentia, illuc mentem evoca ubi vera sunt gaudia et refutabis ut
stercora. Et beatus Bernardus: si consideremus que et quanta sunt que nobis promittuntur
in celis, vilipenderemus omnia que habentur in terris. De hoc etiam beatus Gregorius in qua
dam omelia sic dicit: Si consideremus que et quanta sunt que nobis promittuntur in
celis, vilescunt animo omnia que habentur in terris. Terrena namque substantia su
perne felicitati comparata pondus est non subsidium. Temporalis vita vite eterne compa
rata mors potius dicenda est quam vita. Ipse enim cotidianus defectus corruptionis
quid est aliud quam quedam prolixitas mortis. Que autem lingua dicere vel quis
intellectus capere sufficit illa superne civitatis quanta sunt gaudia, angelorum
choris interesse, cum beatissimis spiritibus glorie conditoris assistere, presentem dei vultum
cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo metu mortis affici, incorruptionis perpetue
munere letari. Sed ad hec audita inardescit animus, iamque illic cupit assistere ubi
se sperat sine fine gaudere. Sed ad magna premia perveniri non potest nisi per
magnos labores. Unde et Paulus dicit: Non coronabitur nisi qui legitime certa
verit. Delectet igitur mentem magnitudo premiorum, sed non deterreat certamen
laborum. Hec Gregorius. Comparant igitur per predicta quomodo nonnulli propter amorem celestis patrie
relinquunt mundum et se tradunt penitentie et sancte conversationi ut illam assequi vale
ant in futuro. Unde unusquisque qui sentit se in statu vicioso et peccatorum sordi
bus constitutum, revocet ad memoriam tormenta gehenne que incidere potest et gaudia
celestis patrie que propter perversam vitam amittere potest, et ne tardet quantocius ad
dominum converti per penitentiam, ne forte incidat in iram ipsius et eternam dampnationem.
Ad hoc faciendum hortatur nos beatus Gregorius sic dicens: Dum tempus est unusquisque pravi
tatem suam deserat et dei [struck through] pertimescat patientiam, ne quem nunc tranquil
lum despicit iratum postmodum nequaquam evadere possit. Omnipotens enim deus
peccantes misericorditer expectat, tempus ad penitentiam tribuit quos non conversos
ad gravioris reatus testimonium vertit, patientie iram retinet quam quandoque in
retractabiliter effundet. Hec Gregorius. De hoc etiam per sapientem sic dicitur: Non tardes
converti ad dominum et ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius et in
tempore vindicte disperdet te. Nec adicias peccatum super peccatum et ne dicas misera
tio dei magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim et ira il
lius ab illo cito proximat et in peccatores respicit. Hec sapiens. Ex hiis igitur
dictis colligere possumus periculosum esse tardare et differre penitentiam et conversio
nem de die in diem. Quanto quis diutius protrahit suam ad deum per penitentiam con
versionem, tanto magis in peccatis induratur et difficilius ad penitendum resur
git. De hoc dicit Helinandus in quarta parte speculi historialis sic: Festi
na post lapsum ut resurgas, nam si surgere est hodie difficile, cras erit dif
ficilius; qui non est hodie, cras minus aptus erit. Unde quanto iacebis diu

cius· tanto cades grauius· Ipm̄ nāq; iacē cadē ē· Cadē fateor ē humanū·
michilominus humanū ē resurgē· Nō resurgē vō nullomō humanū dicendū
ē· s; diabolicū· cui⁹ tota vita ruina ē· ¶ Notandū q quatuor sūt scilicet
stare· cadē· surgē· nō resurgē· Horū duo media hominis sūt· hō enī cadit
et resurgit· Stare vō absq; casu soli⁹ angeli ē· nō resurgē vō soli⁹ dia
boli ē· Qui ergo stat et nō cadit angel⁹ ē· Qui vō cadit et surgit hō
ē· Qui autē cadit· et p⁹ casū nō surgit· nō quia nō pt· s; quia nō vult·
pprie diabol⁹ ē· etiā si hō sit· Vn̄ de tali hoīe dn̄s ē· et vn⁹ ex vobis
diabol⁹ ē· h. Elinād⁹ ¶ Colligat ergo vn⁹ q̄sq; pctor ex his verbis mi
nū piculosū ēē iacē in sordib⁹ vicio℞· et differre pniaꝫ· et cōuersionē ad
deū· Et iō quātoci⁹ festinet p pniaꝫ et sanā cōuersatiōnē se cōuertē ad deū·
aut p introitū religiōis· aut manēdo in seculo· mūdi vanitates et pctā
seu occasiones pctō℞ fugiendo· Sz quia in seculo sūt multe occasiones·
p que hō trahit̃ ad vicia· et retrahit̃ a sc̄a cōuersatiōne· vt experiencia do
cet· Id circo magis cautū ē· qui se sentit ad peccādū fragilē· ac ppt occa
siones que occurrūt· se a viciis nō posse cōtinē· vt p ingressū religiōis se
a pctīs restringat· et de pteritis pniaꝫ agat· sancte q; ibi viuat· vt p⁹ hanc
vitā ad eterna gaudia puenire valeat ¶ De difficultate autē abstinēdi a
pctīs ī mūdo· ppt diuersas occasiōes· que se offerūt in seculo· et de fuga mūdi·
atq; ingressu ordinis· supradcīs helinādus satis lucide ponit sic dicēs· Vis
extinguē libidinē· amoue ligna ab igne· et subsistet incēdiū· Que sūt ista
ligna· que nō sūt struenda ī igne· ista quippe sūt· Ocia· segnicies· copi⁹· mo·
·fenina· vini· pspitas ludi⁹· carmina· forma· puer· H sūt incitamēta volup
tatis· tormēta castitatis· Hoc oleo· hac pice· hac stuppa· his sarmētis·
incendit̃ fornax babilonis· Vis ergo fugē incendiū voluptatis· Fuge h⁹
omne gen⁹ fomētis· Sz quomō fugies a facie istorū· totū cōtulerit mū
dū· vbiq; diabol⁹ hamū pm̄· aliquo fomite [illegible] delectatiōis inuiscet·
Fugiend⁹ ergo ē mūdus· vt ei⁹ cōcupiscēcie fugiant̃· Alioquī si ī mū
do remanē volueris· abscisis manibus· nec truncatis pedibus· nec effossis
oculis· eo q scandalisarūt te· scandalo nō carebis· Igit̃ quiquidē nec sine
membris officialibus possu⁹ viuē· nec illis scandalisantib⁹ bn̄ viuē·
Necessario querēd⁹ ē locus nō tā corpib⁹ quā morib⁹ salubris· vbi cor
poreorū sensuū nō carētes officiis· illorū scandalis caream⁹· Et q̄s
loc⁹ ad hoc idone⁹· nisi claustrū· vbi pax includit̃· honestas claudit̃·
excludit̃ voluntas mala· secludit̃ libido· Redi ergo de fornace ferrea
ad claustri refrigeriū· vt in loco amenissimo· sub dn̄o ihesu xp̄o pussillā·
transfugias pctīs hui⁹ miserie breuē calamitate ¶ Sz dices· Nūq; soli
claustrales saluant̃· aut pereūt seculares· Sane neutrū· s; isti soli facile sal

BIBLIOTHEK DER
HOEXTER
ST NIKOLAI PFARRE

uat· illi omnes difficile· Cur hoc· nisi quia tutior est ab incendio remotus ab igne· quam proximus igni· h(ec) helinandus. Etiam pax et pudicitia quae conversari in mundo et esse a parte mundi· valde sit difficile· quia propter occasiones que occurrunt in seculo· sepius periclitantur virtutes· dicente beato Bernardo· Periclitatur castitas in deliciis· humilitas in divitiis· pietas in negotiis· veritas in multiloquio· caritas in hoc nequam seculo. h(ec) Bernardus. Unde propter tot pericula fugiendus est mundus et appropinquandum religioni per ingressum ordinis· ubi occasiones vitiorum tollitur· et materia ad bonum operandum ministratur· ac copiosior mercedes seu premium acquiritur. De hoc beatus Bernardus sic dicit· Bonum est nos hic esse· scilicet in claustro· quia vivit homo ibi purius· quiescit securius· irroratur frequentius· cadit rarius· surgit facilius· incedit cautius· moritur confidentius· purgatur citius· premiatur copiosius h(ec) Bernardus.

Videmus ergo nunc clare fructuosum esse et salubre conversari in monasteriis per habitum religionis· ubi tot bona occurrant christi dilectis· Curramus ergo dei gratia per ingressum ordinis· et ipse dignabitur nos suscipere inter brachia sui amoris· testante beato Bernardo qui dicit· Bonus es domine anime querenti te· occurris amplecteris· sponsum exhibes· qui es dominus· immo qui es super omnia benedictus in secula. h(ec) Bernardus. Fugiamus ergo mundum· quia amaritudine plenus est per introitum religionis· levemus cor in celum per affectum dilectionis· ubi solum vera est dulcedo et iocunditas· dicente beato Augustino super psalmum in glossa sic· Amaritudine plenus est mundus· apud solum deum est iocunditas· Unde cor leva in celum per hos gradus· Gradus affectus sunt· iter tuum· voluntas tua est· Amando ascendis· negligendo descendis· stans in terra in celo es si diligis deum· Non enim sic levatur cor· quomodo levatur corpus· Corpus ut levetur locum mutat· cor ut levetur voluntatem mutat. Quocumque ergo cor se converterit in terrenis rebus amaritudinem invenit· Unde dulcedinem non habet· nisi levet se ad deum· h(ec) Augustinus. Et quia pressura et amaritudo et fallax pax in mundo est· pax vero vera est in christo· dicente ipso domino· In mundo pressuram habebitis· in me autem pacem· Unde adhereamus deo per sanctam conversationem· ut pacem habeamus. De hac duplici pace dicit hugo in libro de claustro anime· Duo sunt genera pacis· una quam christus dat· altera quam dat mundus. Pax mundi est· ut a deo recedas· et diabolo consentias· pax vero christi est· ut expellas diabolum et diligas deum. Pax mundi est· ut mundus tibi· et tu mundo placeas· et sic saturis terrenis voluptatibus· inferni cruciatibus mereris succumbas. Pax christi est ut adversa mundi usque ad mortem patienter tolleres· et sic post mortem future vite felicitatem securus expectes· h(ec) hugo.

Sectemur ergo vestigia christi· eius doctrinam et exempla imitando· per ingressum religionis· ibi sibi serviendo sancte quia religiose vivendo· ut post hanc vitam ad ipsum pervenire valeamus. Ipse enim est via· et veritas· et vita· via recta· veritas

certa · vita eterna ¶ De hoc dicit beatus Aug. super illo verbo · ego sum via veritas · et vita sic ac si cuilibet sectatori suo dominus dicat · Quo vis ire · per me vade · quia ego sum via · si per me vadis · laqueos evadis · Quo tendis venire · ego sum veritas ad me veni · festina simpliciter venire · ut possis feliciter pervenire · Si merendo servas quod misi · in perveniendo reddam quod promisi / veritas enim sum · mentiri nescio / Ubi vis permanere tu pervenies · ego sum vita · in me mane · Sume vis vivere · merendo et perveniendo · in me manebis sine morte

De modo conversionis ad deum et de vocatione ¶ Filius · ¶ Commendo hoc Aug. qualiter dominus suos quos sibi preelegit ab eterno · soleat vocare ad puritatem et ad sanctam conversationem · sufficientem modo habeo informationem · Sed nunc quero utrum illi qui relinquentes mundum gratia spiritus sancti inspirati et transferentes ad sanctam conversationem habitum religionis assumendo · patiantur aliqua impedimenta sive temptationes ante ingressum ordinis ut infra tempus probationis · ¶ Pater ·

Scire te volo quod penitentiam petentis hominis et conversionem ad deum multa impediunt · Maxime tamen hec videlicet Invidia diabolica / fragilitas sive infirmitas humana / et consuetudo peccandi mala ¶ Malignus enim spiritus hostis generis humani · cum considerat peccatorem gratia visitante se esse compunctum · et velle relinquere mundum · atque per puritatem et conversionem appropinquare deo · mutando vitam vel etiam habitum per ingressum religionis · omnem modum querit hoc impediendo · Aut per se / aut per suos subditos ministros videlicet malam societatem · dissuadentes ea que sunt salutis · hoc est ingressum ordinis · Aliquando tamen per se immittendo quendam terrorem in mente hominis · faciens eum pertimescere habitum et conversationem sibi insolitam et inusitatam · quia ut communiter magis faciunt ista penitentes formidare · aut quam malum abhorrere · Nam omnibus in rebus gravis est inceptio prima / et primus agressus ad viam puritatis difficilior est et mandatorum dei ¶ De hoc dicit Crisostomus sic · Diabolus sciens quod hii qui multa operata sunt mala · si ad puritatem se converterent · districte satis et vehementer hoc faciunt · utpote scientes quod egerint · Metuit enim ne quis horum initium aliquod penitudinis capiat · si enim ceperit · iam nequit se retinere · sed in modum ignis puritatis calore succensi · auro purgato purgatiores reddunt animas suas · et memoria conscientie velud spiritu quodam flante · ad portum salutis spe gubernante perveniunt · Initiis sunt habentes cautelam maximam · ex preteritorum horrore gestorum · atque in hoc pene eos qui numquam aliquos inciderunt lapsus · videntur precedere · dum cautiores eos reddit experientia · Avidius enim expetimus ea que perdidimus · quam que non dum possessa desideramus acquirere · Tantum ergo initium fiat in hoc omnis difficultas · ut primos aditus ingrediamur puritatis · In ipso enim ingressu stat immitis et terribilis spiritus · et volentes adire · etiam a tractatu depellit · Cuius si terrorum minas et tamquam nebulam contempnis · nec ille aliquid valebit ulterius et tuo occupatus aditu valentiorem te reddit · Senes que

superiorem te esse virtutum inimici terroribus gratulabis. ac perfacile tibi de reliquo agonis istius viam videbis. hoc Cassianus. Magnum est enim tormentum demoni penitencia hominum et conversio ad deum. Quia per hoc quos possidebat amittit. et ideo maioribus novis quam pulsat insidiis. et innumeris perturbat temptacionibus. quod ideo facit. ut hominem ad odium virtutum inducat. et a via salutis avertat. ac etiam expulsionis sue vindicet iniuriam. Testatur hoc beda sic dicens. Sepe enim dum converti ad deum post peccata conamur. maioribus novisque antiqui hostis pulsamur insidiis. quod ideo facit. ut vel odium virtutis incutiat. vel expulsionis sue vindicet iniuriam. Magnum est enim tormentum et iniuria demoni. a lesione hominum cessare. et tanto dimittit gravius. quanto possidebat diutius. hoc Beda. Dicit etiam de hoc beatus gregorius in quarto libro moralium. super illo verbo Job. Qui parati sunt suscitare leviathan sic. Omnes enim qui ea que mundi sunt mente calcant. et ea que dei sunt plena intencione desiderant. leviathan sic contra se suscitant. quia eius maliciam instigacione sue conversionis inflammant. Nam qui eius voluntati subiecti sunt. quieto ab illo iure possidentur. et superbus eorum rex. quasi quadam securitate perfruitur. dum eorum cordibus tranquilla potestate dominatur. Sed cum uniuscuiusque spiritus ad conditoris sui desiderium recalescit. cum torpore negligencie deserit. et frigus insensibilitatis pristine. igne sancti amoris incendit. cum libertatis ingenite meruit. teneri ab hoste servus erubescit. Quia idem hostis. dum se considerat despici. quia vias dei videt apprehendi. dolet contra se captivum venire. et mox zelo accenditur. mox ad certamen movetur. et mox ad temptaciones innumeras contra rebellantem mentem se excitat. atque in omni arte laceracionis instigat. ac temptacionum iacula in torquendo confodiat cor. quod dudum quieto iure possidebat. Quasi dormiebat quippe dum sopitus in pravo corde quiescebat. sed excitatur in provocacione certaminis. cum ius amiserit perverse dominacionis. Hinc ergo vocati maledicant. qui parati sunt suscitare leviathan. Id est hii se contra pretium fortiter iudicio districcionis erigant. qui in suis temptacionibus excitare antiquum hostem non formidant. Quisquis enim accingi divino officio properat. quid aliud. quam se contra antiqui hostis certamen parat. ut liber in certamine ictus suscipiat. qui quietus sub tirannide in captivitate serviebat. hoc gregorius. Certe quoniam diabolus mentem quam prius per sordes viciorum quietus possidebat. postmodum repugnantem per penitenciam et vite emendacionem crudelius per diversa temptacionum genera vexat. Nunc utile est quod unusquisque qui viam penitencie et sancte conversacionis aggredi inchoat. temptacionibus antiqui hostis viriliter resistat. Quia idem hostis cum considerat aliquem incipientem ingredi viam salutis. statim obviat ei per diversas temptaciones ut possit avertere a sancto eum proposito. et retrahere ab intencione salubri. Hoc probat ysaac abbas sirie in quodam tractatu sic dicens. Cum volueris facere inicium bone operacionis. ad venturas temptaciones prius prepara temetipsum. Nam

consuetudo vivida. Et ut cum videt aliquem incipientem bonam conversionem fide ferventi et pura constantia, obviat ei variis ac diversis temptationibus, ut exinde in timorem veniens arescat a bono proposito, nec habeat aliquatenus calorem appropinquandi deo. Non quod talem virtutem habeat adversarius, nam sic nullus posset facere bonum, sed permittitur a deo, sicud in beato Job docti sumus. ¶ Tu vero prepara te primum viriliter ad obstandum temptationibus que virtutibus induuntur, ac deinde virtutes incipe operari, quia nisi prius preparaveris ad resistendum temptationibus, a virtutum operatione ~~virtutum~~ recedes. Hec ysaac abbas. ¶ Patet ergo qualiter diabolus impediat salutem hominis cum incipit appropinquare deo per penitentiam aut per ingressum religionis.

Quomodo fragilitas carnis impediat hominem a proposito salutis.

¶ Videndum est etiam quomodo infirmitas sive fragilitas carnis revocat sive impediat hominem a proposito salutis. Cum enim nonnulli peccatores pro suis delictis compunguntur et locum ad penitendum, videlicet religionem vel alium quemcumque statum sibi tamen aptum, adire decreverint, ab hac sancta intentione carnis infirmitas sepius revocat. Multi igitur penitentes sic incipientes ante oculos ponunt nunc vigilias, nunc ieiunia, nunc austeritatem vite et ceteras observantias ordinis, que pertimescentes subsistere se non posse formidant. Sed divina gratia adiuti et spe future glorie roborati talem metum abiciunt et hoc quod in animo proposuerint devote exequuntur. Hoc tangit beatus Gregorius in xxx° libro moralium exponens illud Job: Et vincula eorum ipse solvit, subaudis nisi ergo. Sic dicens: Solvuntur vero vinculorum quasi vincula dum divino adiutorio interna desideriorum carnalium retinacula disrumpuntur. Cum enim pia intentione ad conversionem vocat, sed adhuc ab hac intentione carnis infirmitas revocat, quasi quibusdam vinculis anima ligata impeditur. Multos enim sepe videmus vitam sancte conversationis appetere, sed ne hanc assequi valeant, modo irruentes casus, modo futura adversa formidare, qui incerta mala dum quasi cauti prospiciunt, in peccatorum suorum vinculis manentes retinentur. Multa enim ante oculos ponunt que si eis in conversione eveniant, subsistere se non posse formidant. De quibus verbum salomon ait: Iter pigrorum quasi sepis spinarum. Nam cum vitam dei appetunt, eos velud spine obstaculum sepium formidinum suarum opposite suspiciones premunt et pungunt. Quod quia electos impedire non solet, unde illic sequitur adiungit: Via iustorum absque offendiculo. Iusti quippe in conversatione sua, quamvis licet eis aliquid adversitatis obviaverit, non impingunt, quia temporalis adversitatis obstacula eterne spei et interne contemplationis saltu transcendunt. Solvit itaque deus vincula, quando ab electorum mentibus quasi ab animo infirmarum cogitationum nodos rumpit et penitus dissipat omne quod electorum mentem ligabat. Hec Gregorius. ¶ Ecce qualiter spes futurorum bonorum animat penitentes ad exequendum bonum hoc quod facere proposuerint. Sed si quis adhuc propter asperitatem religionis patitur aliquas difficultates, revocet ad memoriam tormenta infernalia, et levius sustinebit ea que sunt difficilia. ¶ De hoc per que-

dam in quodam tractatu dicitur sic. Multis enim grauis et aspera uidetur in monasterio sim-
plicius pro Christo temporalis abnegatio. renuntiant ergo quia amara sit illorum tormentorum
diuturna cruciatio. Incomparabiliter enim leuior est uita claustralis. ubi tam corporum
quam animarum uita sine sollicitudine queritur. quam penarum loca in quibus miseri
pro peccatis in hac uita non emendatis non tantum maioribus. sed etiam minimis negligenter
multiplicatis. diuturna miseria cruciari creduntur. Sunt autem peccata que minima
uel parua siue leuia dicuntur. non quia parua uel leuia sint. sed quia in hac uita
uere penitentibus leuiter a deo dimittuntur. Nam si quis emendanda in futurum distu-
lerit contempnendo. non leuia. sed grauia. immo grauissima in penis ea sentiet experi-
endo. Nemo se de paruorum leuium. quia ita appellantur blandiendo seducat. quan-
to enim fuerint leuiora. tanto fit culpe maioris eorum in futuri iudicii exa-
mine corrigendi negligentia. Nullum omnino peccatum paruum estimare debemus. Anima
districtus iudex. paruum estimare aliquod peccatum. Nonne omne peccatum per preuaricationem
deum exhonorat. Quod ergo peccatum audemus dicere paruum. Deum enim exhonorare quis
sane mentis dicturus est paruum. Quid respondebimus cum exigitur a nobis usque ad
ictum oculi. totius uite presentis cursus. Tunc enim condempnabitur quicquid in nobis inuentum
fuerit operis ociosi. uel sermonis ociosi. uel etiam silentii. usque ad minimam cogita-
tionem. Quis uel mente captus audeat affirmare peccata fore leuia. quibus anima
debetur gehenne. Dum hic cogitemus que gessimus. et que in futuro accepturi sumus.
si multa bona pauca mala multum gaudeamus. Si multa mala pauca bona.
multum lugeamus. Exigetur enim a nobis usque ad ultimum quadrantem. aut hic cum
misericordia et benignitate. aut in futuro quod absit cum seueritate et iustitia. hec ille. Et re
quo salubre sit penitentibus et ad conuersionem tendentibus. reducere ad [illegible] mente
penas infernales. ut eo facilius possint sufferre labores. abstinentiam. uigilias.
et ceteras castigationes corporis. Sed cum inspirante gratia. ad mentem reducti fuerint
dies mortis. pondus iudicii futuri. pene inferni. premium celestis gaudii. contra suas
concupiscentias et passiones ipse animus bellum aggreditur. ipsis uiciis et male consue-
tudini uiriliter resistendo. et uim sibi quodammodo faciendo. ut ad uictoriam carna-
lium passionum peruenire mereatur. Hoc beatus Ambrosius pulcris verbis probat.
dicens super illo uerbo. regnum celorum uim patitur sic. Homo quidem familiariter mens
humana in diuersis huius mundi illecebris et concupiscentiis prauis deuincta.
fugit laborem. expetit uoluptatem. et uix adducitur. ut consuetudinem prauam
prioris uite. a se excludat. Sed cum cepit ultimum diei uanitatem. ac futuri
iudicii pondus considerare. incitata uel sollicitata spe premii. uel timore
supplicii. uoluntarium bellum indicit passionibus. et uim facit pristinis de-
sideriis. uiolenter seipsum uincere contendit. Non enim sine uiolentia fieri potest.
ut de habundantia et deliciis ad famem et sitim. ad abstinentiam. et frequenter tra[illegible]
seat. et sompno prius et ocio. animam carnem contricione uigiliis conficiat.

Non tamen sine violentia fieri potest, ut vir quisque iracundiam patientia, superbiam humilitate commutet, amore paupertatis ac sufficientie affluentiam superet, vinolentiam sive gulam sobrietate, luxuriam castitate contempnens, et homo subito transeat in virum perfectum et transformetur, et quasi novus alter reddatur ex altero. Ac si in talibus regnum celorum violentetur et per violentiam diripiatur. hec Ambrosius. Videamus ergo quoniam vere penitentes oportet vim sibi facere, ut victoriam viciorum et carnalium voluptatum valeat obtinere. Maxime tamen hii qui malum usum et longam consuetudinem traxerunt in sordibus peccatorum et operibus criminosis, isti habent secundum magis et minus vim sibi facere viriliter carnalibus desideriis et concupiscentiis resistendo.

Unde hoc dicit beatus Gregorius: Tanto facilius quis convertitur, quanto minore consuetudine cruciatur. Usitata vero culpa obligat mentem, ut nequaquam surgere valeat ad rectitudinem. hec Gregorius. Hoc est sic intelligendum, quod sine labore valido non potest quis resurgere post consuetudinem longam viciorum et inveteratam ad vias vite. Et quanto maioribus criminibus quis implicatus fuerit et diucius in ipsis perseveraverit, tanto difficiliore et maiore pugna et labore in resistendo viciis eum hinc oportebit. Hoc testatur beatus Augustinus sic dicens: Contra ingestam concupiscentiam tanto amplius in ea superanda voluntas laborabit, quanto maiores vires ei consuetudo dedit. hec Augustinus. Hoc idem sentit Isidorus cum dicit: Satis delicate se palpat, qui vult sine labore vicia superare, cum primam legem quam sibi deserviendo viciis fecit, sine violentia doloris resecare non possit. hec Isidorus. Unum unde est ut novicius sive noviter conversus laboret et faciat sibi consuetudinem contra consuetudinem, affectum contra affectum, donec mereatur vincere delectationes carnis et seculi. Hoc tangit beatus Bernardus in quadam auctoritate sic dicens: Ad ea que dei sunt percipienda homo se astringat, unitatem sibi faciens contra unitatem et consuetudinem contra consuetudinem, et affectum sibi formans contra affectum, donec plene mereatur vincere delectationem contra delectationem, ut delectationibus carnis et seculi saltem tantum delectetur carere, quantum prius delectabat habere. hec Bernardus. Et notandum etiam quod noviter conversi ad religionem tempore probationis sue temptationem que sustinent maxime duo parit. Primum est insolite vite novitas, tam in assumptione habitus, quam etiam in morum alteratione sive mutatione. Secundum est subtractio gratie infuse et prius habite, per quam solet confortari et consolari incipientes.

Primum igitur est insolite vite novitas. Nam cum aliquis compunctus pro suis delictis sanctam religionem ingreditur habitum ordinis assumendo, processu temporis cessante primo fervore, occurrit menti asperitas habitus et austeritas vite et conversationis insolite, videlicet ieiunia, silentium, obedientia, castigationes et cetere observantie regulares. Incipit autem animus adhuc carnalis ea abhorrere et gemit sub gravi sarcina conversationis. Trepidat enim caro et abhorret sibi ire vias duras et asperas, sentire contra consuetudinem, cogitare contra consuetudinem, vivere contra consuetudinem. Et recurrunt fantasmata peccatorum et ymaginationes

Primum principale

¶ Quod nouiter conuersi ad religionem tempore probationis sue certamina que sustinent maxime duo patiuntur

vite prioris. qualiter in seculo liberaliter vixit. et voluntatem suam in deliciis diuersis et voluptatibus habuit. et verat animalis carnalis animus / ex eo in=
iurium quod prohibetur ab hiis et subtrahitur quod turpiter libuit. et prauiter et pro=
mittitur quod sancte licet. sed carni non facile libet ¶ Ex hac autem difficultate
et temptatione incipit homo instabilis esse. et nonnumquam dolere de ingressu religionis.
et vias querere ~~euasionis~~ euasionis / Unde sunt nonnulli qui post assumptum re=
ligionis habitum. instigante diabolo et propria fragilitate. postposito timore
dei. et verecundia hominum. reuertuntur ad seculum / Et sunt nonnulli qui propter pu=
dorem hominum. verecundantur deponere habitum. hii tales nonnumquam fingunt se aliqua
infirmitate seu debilitate teneri. ut cum honore possint exire ordinis custo=
diam. et a religione discedere. et propter hanc fictam occasionem. quam plures a
sancta conuersatione recedunt / Et sunt nonnulli qui propter diuersa temptamenta effi=
ciuntur instabiles. et dolent se intrasse ordinem. sed propter votum quod emiserunt.
cor suum firmant ad manendum. Plurimi tamen etiam post voti emissionem. in=
stigante diabolo ab ordine discedunt / Et sunt nonnulli qui multum fer=
uentes sunt tempore probationis. quos considerans diabolus. sub specie boni intitur per=
uertere. Unde suggerit eis quod non possunt ordinem. puta sceptum et mandatum in regula.
et in statutis ordinis obseruare. tamen propter suam fragilitatem. quam etiam quod in
pluribus ipsam regulam usque ad plenum considerat. a prioribus ordinis non
exsequi. nec perfecte / et ideo instabiles efficiuntur. quia putant si professionem fe=
cerint. sibi ex hoc periculum imminere. Et si per hoc antiquus hostis preualere non
possit. tunc immittit quendam affectum indiscretum. ita quod aliqui corpus suum
per vigilias et ieiunia et orationes. et alias castigationes corporis. nimis indiscre=
te affligunt. itaque quod propter hoc incidunt in debilitatem capitis et corporis. et ob hanc
causam aliqui sic debilitati de ordine egrediuntur. si autem remanent. ab hac
debilitate diu non reformantur / Item alia quamplurima sunt que patiuntur non=
nulli tempore probationis instinctu diaboli. que faciunt eos fluctuare. et esse in proposito
instabiles. sicud cotidiana experiencia quam plurimos docet. in tali statu ex=
istentes ¶ Contra ista temptamenta sunt hec remedia / Primum est habitare inter
multos. quia habitando inter multos videmus plurimos. qui forte easdem temp=
tationes habent. et viriliter sustinent. Multosque iam euaserunt. et ad maiora
profecerunt. quos intuentes animamur. et in nostris temptationibus non deficimus.
Secundum est exempla respicere seniorum habentium timorem et amorem dei. quorum
exemplo possimus accendi. et in bono proposito firmari / Tercium est aperire con=
sciencia. multum enim valet ad mitigandas temptationes. manifestare suas pas=
siones et impugnationes senioribus. per humilem confessionem / Quartum quod
maximum est. querere super hiis remediis temptationibus et perplexitatibus a se=
nioribus timorem dei habentibus consilia / quia nichil sic estimatur est ad eam

¶ Remedia contra eadem temptamenta.

cidendū laqueos diaboli · quēadmodū sūt cōsilia de humili corde procedētia · qui=
b⁹ cōsiliis debz vnusquisqz nouell⁹ ⁊ in his tēptacōib⁹ laborās acq̄escē · ⁊
in cor suū mōita salutis quasi a deo plata assumē ¶ Ad h° faciēdū btūs
gg⁹ sic hortat' dicēs · Collacōis vox p̄t⁹ quā lcōis sermo torpētia
corda excitat · ⁊ de mortua pelle ad hoīem viuū reducere · deū ī homīe
cōsule · aperi impedimētū · ⁊ quere medicamētū · Ausculta ī mēte nō homīez
de se mendacē · sz p homīez deū veracē iudentē · docētē · cōsolantē · exhortātē ·
⁊ disce diligēt' · ne sensu ꝓprio ꝓtollendo impedimēto tali forsitā vtaris remedio ·
de quo postmodū impedimēti maioris fiet occasio · sicut estuās contra estū
aqua se infrigidz · ⁊ exinde postea magis estuat · h gg⁹ ¶ Cū vō precepto ¶ Scdm p̄te.
cōsilio mediante grā dei · hō in mēte stabilit⁹ fuerit ⁊ ꝓposito firmat⁹ · in=
fundit' sibi habūdancia grā deuocōis · Ita q̄ressit in cogitacōe · deuot⁹ ī orōne ·
suspēdit' desideriis · effluere lacrimis · sctīs affctib⁹ habūdat · vigilias ieiu=
nia · ⁊ ceteros labores libent' suffert · ⁊ ad bonū op⁹ hilarescit ¶ Sz ne hō
de tot donis ⁊ cōsolacōib⁹ spūalib⁹ plurat aut eleuet' · oīpotēs de⁹ grām
dulcedinis quā cōtulit ad horā subtrahit · ex qua subtractōne efficit' tedi=
os⁹ ad opus boni · indeuotus in orōne · ⁊ in ceteris obseruātiis regularibus ·
⁊ incipit hō tribulari ⁊ etiā ~~tribulari~~ angustiari in semetipso · eo q̄ nō sen=
tit in se priōis grē ⁊ deuocōis dulcedinē · ⁊ cōtristat' mēte · ⁊ timet ꝓpt' sua
pctā que fecit · se nō placē deo · eo q̄ suā grām · quā prius habuit · ab ipō
abstulit · ⁊ h̄ ē scdā tribulacō siue tēptacō · vt supra p̄missū ē · quā
paciunt' nouiter cōuersi ¶ Contra hanc tēptacōnē ⁊ tribulacōnē ~~hus~~ nc · ⁊ re= ¶ Remedia cōt eandē tēptacōē
cuparacōnē grē qua hō p̄uat⁹ ē · h̄ sūt remedia · Primū ē lcō sacrarū scriptura=
rū · quia lcō scā instruit mores · ꝓdit tēptacōes · donat cōsolacōnes · Secū=
ndū ē paciā · vt pacient' sustineam⁹ hanc aduersitatē · nec moueam⁹ ꝓp=
ter h° a scō ꝓposito · Terciū ē frequentacō suspiriorū · quia nō debem⁹ ces=
sare a gemitu · donec misereat' nri deus in nobis suā grām infundēdo ·
Quartū ⁊ maximū ē timor cū humilitate · Nā sicud ꝓpter supbiā subtrahi=
t' grā · ita p timorē ⁊ humilitatē recupat' · quia deus supbis resistit · hu=
milib⁹ autē dat grām · De h° dicit btūs Bn⁹ · In veritate didici nil
ita efficax eē ad grām ꝓmerendā · retinēdā · ⁊ recuperandā · quā si oī tpē
corā deo inueniaris nō sape sz timē · Bn btūs es si cor tuū triplici
timore repleueris · vt timeas quidē p accepta grā · amplius p amis=
sa · longe plus recupata · Quia vbi tibi grā defecit · defitis ⁊ tu · Regu=
uētū ergo supbie · priuacō ē grē · h Bn⁹ · Vides ergo p p̄dca q̄ sb=
tracta grā ꝓpter supbiā · p humilitatē ⁊ timorē recupat' ⁊ reuocat' ·
¶ Etiā sciendū q̄ pius dn̄s considerās ⁊ videns fragilitatē singulorū · tpis

Quomodo pius dn̄s cōsolat' nouiter cōuersos dulcedine sue grē ·

nouellis et incipientibus alleuiat pugnas temptationum et consolatur dulcedine gratie sue, ne ex difficultate inpugnationum et tribulationum dissoluantur et ad seculum reuertantur. Quos vero presperexit fortiores, etiam in ipso principio inchoationis permittit eos pati pugnas temptationum, vt perfectius a peccatis purgentur et citius coronentur. ¶ De hoc dicit Johannes abbas montis Synay in tractatu de xxx gradibus sic: Dispensatiue dominus a nouis incipientibus pugnas alleuiat, nequando ex principiis temptationum confestim in mundum denuo resoluantur. Igitur gaudete in domino semper omnes serui eius, in vobisipsis hoc signum caritatis regis ad vos cognoscetis vos. Sunt etiam viriles anime et status ex principiis temptationum pugnas permittit in eis relaxari, volens ipsas in breui coronare. Hec Johannes abbas. ¶ Et quamuis aliqui dulcedine diuine gratie vt deum contra tempore inchoationis et perfectionis accipiant, plures tamen propter peccata diuersa et enormia in seculo commissa amaritudine temptationum et tribulationum patiuntur, vt per lacrimas et compunctionem cordis a sordibus viciorum purgati mentis oculos ad superna valeant leuare et postposito timore seruili ex caritate et confidentia ad amorem celestis patrie suspirare. Hoc probat ysidorus sic dicens: Sciendum quod conuersi ad deum plerumque incipiunt alii a dulcedine, alii a temptationum amaritudine. Omnis autem conuersus ex fletu inchoat primum et sic transit ad desiderium supernorum. Prius enim lacrimis purganda sunt vicia que gessimus, et tunc mundata mentis acie id quod querimus contemplemur, vt dum antea flendo peccati caligo a nobis detergitur, mundatis cordis oculis libere superna inspiciantur. Inde necesse est timore conuerti ad deum, vt metu futurarum penarum carnales illecebre deuitentur. Deinde oportet abiecto timore ad amorem vite eterne transire. Perfecta enim caritas foras mittit omnem timorem, qui autem timet penam habet et non est perfectus. Vnde necesse est omni conuerso coniungere ad caritatem post timorem dei debeat quasi filius, ne semper sub timore iaceat quasi seruus. Tunc enim amorem nostre conuersionis ostendimus, si deum vt patrem diligimus, quem prius seruili mente vel vt dominum formidabamus. Hec ysidorus. ¶ Notandum etiam quod deus quos ad magnum sanctitatis statum promouere desiderat, primo fouet eos dulcibus blandimentis, secundo exercet duris et asperis temptamentis, tertio firmam et stabilem dat tranquillitatem mentis. Primum exhibet incipientibus, secundum proficientibus, tertium perfectis. Deus ergo suis electis in primo aggressu occurrit eis consolationis dulcedinem infundendo, blandiens que eis, atque fouens sorbiunculis dulcibus diuine consolationis, vt per hoc eos ad sue familiaritatis gratiam introducat. Quod benigna dei dispensatione agitur, quia si eorum in ira amaritudo temptationis exciperet, facilius ad ea que reliquerunt redirent. Vnde deus occurrit eis paternis amplexibus, infundens eis deuotionis gratiam, vt flere valeant in orationibus, suspirare in meditationibus, dulcia sentire in affectibus. Ita vt omnia dura et aspera sint eis dulcia.

et omnia que agunt iocunda sit et festiva · ut quasi per omnes dies illos convivium durat ·
De hac devotionis gratia dicit beatus Gregorius · Plerumque dominus pusillos corde huiusmodi
blandiciis in conversationis initio solet allicere · sed noverint tales hanc gratiam sibi prestitam et ideo
non datam · ut in die malorum meliores sint bonorum · Post hec secunda exercet deus
suos duris et asperis temptationibus · unde subtracta gratia divine consolationis · incipit
homo tepescere et in bonis operibus accediare · fastidit enim omne bonum · tedet legere ·
orare non delectat · meditationes non inveniunt · nec bona audire vel loqui desiderat ·
Ex quorum persona dicit Gregorius · Non sine causa ab heri et nudiustercius invalescit meo quo-
dam languor anime · et mentis hebetudo · et insolita quedam inercia spiritus · Unde ista steri-
litas anime mee et indevotionis quam patior · exaruit cor meum · factum est sicut terra
sine aqua · compungi non valet ad lacrimas · legere et orare non delectat · meditationes
solitas non invenio · ideo ad opus manuum piger · ad vigilias sompnolentus · hec Gregorius ·
Non solum autem huiusmodi defectum in spiritualibus patitur · sed etiam de diversis viciis tem-
ptationibus quam aliis temptatur homo et vexatur · ut nullam requiem in se habeat · sed
omnem tribulationem · In hiis omnibus adversitatibus si homo temptationibus non cesserit · sed
pacienciam et humilitatem habuerit et in timore dei perseveraverit · consolationem magnam con-
sequitur a deo ut promissum est · Dat tertio firmam tranquillitatem mentis · de qua psalmista dicit
Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo · consolationes tue letificaverunt animam
meam · Et apostolus Sicut habundant passiones christi in nobis · sic per christum habundat et
consolatio nostra · De hoc etiam Gregorius dicit · Deus enim ad mentem redit · temptationum nebu-
las discutit · et solem iusticie reducit · atque sic ostendit quantum nos diligat · Quo-
modo autem ad mentem veniat subiungit · Cum omnis malorum caligo et tristicia detergitur ·
tunc resplendente raptim coruscatione incircumscripti luminis mens illustratur · quo ut
quocumque conspectum in gaudio cuiusdam securitatis absorbetur · et quasi post defectum
vite presentis · vel se rapta in quadam novitate aliquociens recreatur · hec Gregorius · Cum
talis mens bonum sibi conscia · quocumque considerationis sue oculos vertit · testimonium sa-
lutis sue invenit · propter quod vocationem suam cum gaudio prestolatur · De hac leta confi-
dencia dicitur in proverbiis · Expectatio iustorum leticia · In qua leta ~~exultatione~~ ex-
spectatione stetit patriarcha iacob cum dicebat · Salutare tuum expectabo domine · De
hiis tribus modis quos solet habere incipientes · proficientes · et perfecti · et qui in incho-
atione incipientes inveniunt blandimenta dulcedinis · et proficientes certamina tempta-
tionis · et perfecti plenitudinem perfectionis · beatus Gregorius satis clare dicit · et largis verbis
loquitur · exponens illa verba que continentur in libro Iob dicta per heliu · videlicet hec omnia o-
peratur deus tribus vicibus per singulos viros sic dicens · Sollerter intuendum est que iste tres
vices sunt quibus unusquisque homo anxietate meroris afficitur · et post merorem protinus etiam
ad securitatem leticie revocatur · quia gravis meror prius afficit · et magna post
modum leticia attollit · Igitur si vigilanter intendimus has tres vices meroris et

letitie. Unusquisque enim electus istis alternari modis invenitur. Id est conversione, temp-
tatione, morte. In prima quidem quam diximus conversationis vite gravis meror
est, cum sua unusquisque prava considerans, curarum secularium vult compedes rumpere, et vi-
am Dei per spatium secure conversationis ambulare, desideriorum carnalium onus abi-
cere, et leve iugum Domini libera servitute portare. Cogitanti enim ista occurrit
illa familiaris sua carnalis delectatio, que inveterata dudum, quanto eum diu sus-
tinuit, tanto artius stringit, atque a se tardius abire permittit. Et quis ibi me-
ror, que anxietas cordis, cum hinc spiritus vocat, hinc caro revocat. Hinc amor
nove conversationis invitat, hinc usus vetuste perversitatis impugnat. Hinc desi-
derio ad spiritalem patriam flagrat, et in seipso carnalem concupiscentiam tolerat,
quam cum aliquo modo etiam invitum delectat. Sed quia divina gratia diu nos istis dif-
ficultatibus affici non permittit, ruptis pravorum morum vinculis, citius nos ad
libertatem nove conversationis consolando perducit, et precedentem tristitiam subsequens
letitia refovet, ita ut conversi unusquisque animus eo magis ad votum suum perveni-
endo gaudeat, quo magis pro illo meminit laborando doluisse. Fit cordi imme-
nsa letitia, quia ei quem desiderat iam per spem securitatis appropinquat. Sed ne conversus
quisque iam sanum se esse credat, quem pugna meroris superare non valuit, ne ipsa prima
sua securitas sternat, dispensante Deo permittitur ut post conversionem suam
temptationum stimulis fatigetur. Iam quidem per conversionem rubrum mare transitum
est, sed adhuc in heremo vite presentis ante faciem hostes obsistunt. Iam peccata preterita
velud extinctos Egyptios post terga reliquimus, sed adhuc vitia quasi alii
hostes obviant, ut ad terram promissionis pergentibus iter intercludant. Iam
priores culpe velud insequentes adversarii sola divina virtute prostrate
sunt, sed temptationum stimuli quasi hostes alii contra faciem veniunt, qui et cum magno
labore superentur. Conversio videlicet securitatem parit, nimia autem negligentie so-
let esse securitas. Ne ergo securitas negligentiam generet, scriptum est: Fili, accedens ad
servitutem Dei, sta in iustitia et timore, et prepara animam tuam ad temptationem. Non enim
ait ad requiem, sed ad temptationem. Quia hostis noster adhuc in vita hac nos
positos, et quanto magis nos sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugna-
re contendit. Eos enim pulsare negligit, quos quieto iure possidere se sentit. Contra
nos vero eo vehementius incitatur, quo ex corde nostro quasi ex iure proprie habi-
tationis expellitur. Hoc enim in seipso Dominus sub quadam dispensatione figuravit,
qui diabolum non nisi post baptismum se temptare permisit, ut signum nobis
quoddam future conversationis innueret, quod membra eius postquam ad Deum profice-
rent, tunc acriores temptationum insidias tollerent. Post primam ergo vitam
meroris et letitie, quam unusquisque per studium conversationis cognoscit, hec secunda
suboritur, quia ne securitate negligentia dissolvatur, in pulsu temptationis affi-

citur. Et quidem quisque in ipso conversionis initio magna plerumque excipitur dulce-
dine consolationis, sed durum laborem postmodum probationis experitur. ¶ Tres quippe
modi sunt conversorum: inchoatio, medietas atque perfectio. ¶ In inchoatione autem inveniunt
blandimenta dulcedinis. ¶ In medio quoque tempore certamina temptationis. ¶ Ad extremum
vero perfectionem plenitudinis. ¶ Prius ergo illos dulcia suscipiunt que consolantur.
¶ Postmodum amara que exerceant, et tunc demum suavia atque sublimia que confir-
ment. Nam et sponsam vir suam quisque prius dulcibus blandimentis fovet, quam tamen iam
coniunctam asperis increpationibus probat, probatam vero securis cogitationibus possidet.
¶ Unde et plebs israhelitica cum spondente se deo ad sanctas mentis nuptias ex e-
gipto vocaretur, quasi arrez vice prius accepit blandimenta signorum, coniuncta
autem probatione exercetur in heremo, probata vero in promissionis terra virtutis
plenitudine confirmatur. Ante ergo miraculis degustavit quod appeteret, post-
modum in labore temptata est si custodire nosset quod gustasset. Ad extremum quoque
plenius accepit quod laboribus probata custodiret. ¶ Ita uniuscuiusque conversi
et inchoationem blanda permulcet, et aspera medietas probat, et plena post perfectio libe-
rat. Nam sepe conversi quique in ipso adhuc aditu inchoationis sue, vel tranquil-
litatem paratissimam carnis, vel dona prophetie, vel predicamenta doctrine accepe-
runt, post hec autem duris temptationum probationibus fatigantur, a quibus increpationibus
adhuc cum tenerentur, valde liberos se esse crediderunt. Quod divine dispensatione gratie
agitur, ne in inchoatione sua temptationum asperitate tangantur, quia si eorum initia ama-
ritudo temptationis exciperet, tam facile ad ea que reliquerant rediret, quam
nec longius discesserant, unde contemptis prius vitiis, quasi iuxta positis replican-
tur. ¶ Unde scriptum est: Cum emisisset pharao populum, non eos duxit dominus per viam phi-
listiim que vicina est, reputans ne forte peniteret eum si vidisset adversum se bella con-
surgere, et reverteretur in egiptum. Ex egipto itaque exeuntibus vicina bella subtrahuntur,
quia relinquentibus seculum quedam prius tranquillitas ostenditur, ne in ipsa sua teneritu-
dine atque inchoatione turbati ad hoc territi redeant quod evaserunt. Prius ergo suavita-
tem securitatis sentiunt, prius pacis quiete nutriuntur, post cognita vero dulcedine tanto
iam tollerabilius temptationum certamina sustinent, quanto in deo altius cognoverunt quod a-
mant. Unde petrus prius in monte ducitur, prius claritatem transfigurationis domini contempla-
tur, et tunc demum temptari ancilla interrogante permittitur, ut per temptationem suis ex in-
firmitate sibi conscius, ad illud flendo et amando recurreret quod vidisset, et cum
timoris unda premi pelago raperet, esset portus dulcedinis anchora que retineret.
¶ Sepe autem tam diutina sunt temptationum certamina, quam longa in inchoatione
fuerant blandimenta. Sepe vero magis datur in inchoatione dulcedinis, minus autem
in labore probationis, numquam vero labore temptationis dispar sequitur perfectio firmitatis,
quia iuxta summam certaminis remuneratur quisque plenitudine perfectionis. ¶ Plerumque autem

ī eo quisq; conuersus labit᷑· qd̄ dū quibusdā donis grē dulcedīs inchoacōis ac-
cipit᷑· cōfirmacōnē se accepisse pfcōis arbitrat᷑· ⁊ plenitudinē cōsūmacōis
estimat· que adhuc blandimēta ēē inchoacōis ignorat· Vn̄ fit ut dū su-
bito tēptacōis pcella tangit᷑· despectū se deo ⁊ pditū suspicet᷑· qui se ī īcho-
acōē sua nō passū credēt· adhuc ī pspēis positus mētē ad aduersa pparaet·
⁊ uiciis recedentibꝰ postmodū tam fortius insistēt· quā ea etiā sagacius puidiss;·
Nunc quidē tranquillitas si puidet tollerat· cōuū tū oīno certamīa etiā si puideat
nō declinet· q; uelꝰ uia itineris nequaq̄ pagit᷑ sine puluē tēptacōis ¶ Plerumq; aut
conuersꝰ quisq; tēptacōnū stimulis agitat᷑· quibꝰ an̄ cōuersiōis grām nūq̄ pul-
satū se ēē reminiscit᷑· nō q; tūc eadē radix tēptacōis deerat· s; quia nō apparebat·
¶ Humanꝰ quippe animꝰ multis q; cogitacōībꝰ occupatꝰ· sepe sibimetipsi aliquo mō
manet īcognitꝰ· ut oīno qd̄ tollerat nesciat· quia dū p multa spergit᷑· ab īterna
sui cognitōne remouet᷑· Si autē deo uacare appetit ⁊ ramos multimode cogi-
tacōis abscidat· tūc libē cōspicit· quid de intima radice carnis pdit·
Carduꝰ namq; in uia nascitur· itinerantibꝰ pedibꝰ terit᷑· ipo usu tra-
seunciū eius superficies ne appareat cōstrigit᷑· s; quamuis desup fruc-
tificantes spine nō appareāt / sub terra tū radix occulta pdurat· Si aūt
cū transeuntiū pedes terē ⁊ calcare cessauerit· mox in supficiē surgē-
do pgredit᷑· ⁊ per spinā pdit in publicū· quicq̄ in radice uidebat᷑
occultū // Ita in corde secularium sepe occulta quedā tēptacōnū radix
nō facile apparet resurgē· quia in uia accōnū sita trāseunciū terit᷑
pede cogitacōnū· ⁊ p innumeras curas quasi multis itinerātibus
pmit᷑ ne uideat᷑ // Si autē p cōuersionis grām a uia cordis curarū
turba remouet᷑· ut nulla illud accōnū insolēcia cōterat· nullꝰ co-
gitacōnū tumultꝰ pmat· tūc qd̄ occultū latebat cognoscit᷑ // tūc
radice uiciōrū pungit libere spina temptacōnū· cōt̄ quā bonū uiuens
uiam agit᷑ / ut inquātū pt̄ fieri nō tegat᷑ occulta· s; radicitꝰ euellat᷑·
Qd̄ dū nō fiat· uniuscuiusq; ~~aīm~~ q; cōuersi aīm hec spina cōturbat·
/ ut sepe passione subita pene superari se sentiat· eiꝰ q; uoluꝰ medulli-
tꝰ inflictū execrabiliter pmittat // Plerumq; uō ipi tēptacōnū stimuli
dū in usū ueniunt dilatant᷑· ⁊ nō quidē acriōes s; longiōes existūt·
minꝰ autē dolēt· s; magis sibi infixunt / q; dū menti diutius adhē-
rent· tanto fiūt minꝰ parandi· quāto magis assueti· Inter h̄ ergo de-
pħensa mēs huc illuc q; distendit᷑· ⁊ sepe hinc inde pcussa· cui tēp-
tanti uicō obuiet· uł primū repugnet ignorat ¶ Unde plerumq; e-
uenit ut dū mentē insurgencia uicia cruciant· cū repugnātis aīm
irā quasi in lapsū despacōis inclinat· cōuersꝰ quisq; hanc ipam sub-

liuitatis via quam sibi ad remedium elegit expauescat. et quasi in summo edoctus titubat qui in imo solidus stabat. Ita vero circumfrementibus temptationum motibus angustatur. ut recte de eo dici debeat. abhominabilis ei fit in vita sua panis. et anime eius cibus ante desiderabilis. Sed quia misericors deus probari nos permittit temptationibus non reprobari. sicut scriptum est. Fidelis autem deus qui non patitur vos temptari super id quod potestis. sed faciet cum temptatione etiam prouentum ut possitis sustinere. Cum consolationis opus occurrit. et surgentes temptationum stimulos mitigat. impugnantes quoque se cogitationum motus interna pace tranquillat. mox quoque anima inmensam de spe celesti letitiam percipit. dum deuictum malum respicit quod tollerauit. Ut iure de hoc temptato liberato quoque homine dici debeat. videbit faciem eius in iubilo. et liberabit animam suam ne pergeret in interitum. sed viuens lucem videret. Huius itaque duabus viis. id est conuersionis et probationis. per merorem letitia quoque transactis. super est tertia cuius merorem adhuc sustinet. et gaudia consequantur.

Post conuersionis vero certamina. post probationis erumpnam restat adhuc dura temptatio. quia venire non potest ad perfecta gaudia libertatis. nisi prius debitum soluerit humane conditionis. Conuersus autem quisque sibi caute sollicitus tante sensu considerare non cessat. eternus iudex quam districte adueniat. finem quoque terminum cotidie prospiciat. et tante seueritatis tante iusticie quas rationes vite sue sit positurus attendat. et si cuncta praua opera que intelligere potuerit deuitat. venturus tamen coram districto iudice. illa magis que in semet ipso non intelligit pertimescit. Quis enim considerare valeat. quanta mala per momenta temporum ipsis insolentibus cogitationum motibus perpetramus. Facile autem est opera peruersa vitare. sed minus difficile est ab illicita cogitatione cor tergere. Et tamen scriptum est. Ve qui cogitatis inutile. Et rursum. In die cum iudicabit dominus occulta hominum. Humana autem anima semel eternitatis statum deserens. ad fluxum temporalitatis delapsa. hanc mutabilitatem alternantium motuum nonnumquam dum cadere volens appetit. et dum conatur surgere. cogitur aduersa tollerare. Inde quippe punita est. unde delectata est. Inde conuersa habet laborem certaminis. unde non conuersa appetit gaudium voluptatis. Sepe ergo electis etiam nolentibus in cogitatione surripitur quod ipsi quidem sollicite inspiciunt. et ante dei oculos quanti sint reatus attendunt. de his omnibus super districta iudicia pertimescant. Tunc tamen hec vehementer metuunt. cum ad soluendum humane conditionis debitum venientes. districto iudicio appropinquare se cernunt. et fit tanto timor amarior. quanto et retributio eterna vicinior. Ante oculos autem cordis nichil tunc transuolat de fantasmate cogitationis. quia

humilitatis viam quam sibi ad remedium elegit expavescat, et quasi in summo
edoctus titubat qui in imo solidus stabat. Ita vero circumfrementibus
temptationum motibus angustatur, ut recte de eo dici debeat: Abhominabilis
ei fit in vita sua panis, et anime eius cibus ante desiderabilis. Sed quia
misericors deus probari nos permittit temptationibus, non reprobari, sicut scrip-
tum est: Fidelis autem deus qui non patitur vos temptari super id quod potestis, sed
faciet cum temptatione etiam proventum ut possitis sustinere. Cum eius consolationis opus
occurrit, et surgentes temptationum stimulos mitigat, impugnantes quoque se cogi-
tationum motus intra pace tranquillat, mox quoque anima immensam de spe ce-
lesti letitiam percipit, dum devictum mali respicit quod tolleraverat. Ut iure de
huiusmodi temptato liberato quoque homine dici debeat: videbit faciem eius in iubilo, et
liberabit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret. Huius
itaque duabus vicibus, id est conversionis et probationis, per merorem letitia quoque trans-
actis, superest tertia cuius merorem adhuc sustinet, et gaudia consequatur.
Post conversionis vero certamina, post probationis erumpnam restat adhuc dura
temptatio, quia venire non potest ad perfecta gaudia libertatis, nisi prius debi-
tum solverit humane condicionis. Conversus autem quisque sibi caute sollicitus tan-
to serium considerare non cessat, eternus iudex quam districte adveniat, suum quoque
terminum cotidie perspiciat, et tante severitatis tante iusticie quas rationes
vite sue sit positurus attendat. Et si cuncta prava opera que intelligere po-
tuerit devitat, metuit tamen coram districto iudice, illa magis que in semet
ipso non intelligit pertimescit. Quis enim considerare valeat quanta mala
per momenta temporum nobis insolescentibus cogitationum motibus perpetramus. Fa-
cile autem est opera perversa vitare, sed nimis difficile est ab illicita cogitatio-
ne cor tergere. Et tamen scriptum est: Ve qui cogitatis inutile. Et rursum: In-
dicium iudicabit dominus occulta hominum. Humana autem anima semel eternita-
tis statum deserens, ad fluxum temporalitatis delapsa, hanc mutabilitate al-
ternantium motuum nonnumquam dum cadere volens appetit, et dum conatur
surgere cogitur adversa tollerare. Inde quippe punita est unde delectata
est. Inde conversa habet laboris certamina, unde non conversa appetit
gaudium voluptatis. Sepe ergo electis etiam nolentibus in cogitatio-
ne surrepit quod ipsi quidem sollicite inspiciunt, et ante dei oculos
quanti sunt reatus attendunt. De his omnibus semper districta iudicia perti-
mescunt. Tunc tamen hec vehementer metuunt, cum ad solvendum humane con-
dicionis debitum venientes, districto iudicio appropinquare se cernunt. Et fit
tanto timor acrior, quanto et retributio eterna vicinior. Ante oculos
autem cordis nichil tunc transvolat de fantasmate cogitationis, quia

liuitatis viā quā sibi ad remediū elegit expauescat · et quasi ī sūmo
edoct⁹ titubat · quā in ymo solidus stabat ¶ Ita vō circūfrementibus
teptacoīū motib⁹ angustat᷑ · vt rite de eo dici debeat · abhominabil
ei fit in vita sua panis · et aie ei⁹ cibus ante desiderabilis ¶ Sed q̄
misericors deus pbari nos pmittit teptacoibus nō reprbari · sicud scrip-
tū ē · fidelis autē deus qui nō patit᷑ vos teptari sup id qd potestis · sz
facit cū teptacoe etiā puentū vt possitis sustine · Cui⁹ cōsolacoīs op⁹
accurit · et surgētes teptacoīū stimulos mitigat · ipugnātes q̄z se cogi-
tacoīū mot⁹ infra pace trāquillat · mox q̄ aīa imensam de spe ce-
lesti leticiā capit · dū demeritū mali respicit qd tollerauit · Vt iure de
h⁹ temptato liberato q̄ hoīe dici debeat · videbit faciē ei⁹ in iubilo · et
liberabit aīam suā ne pgeret in īteritū · sz viuēs lucē videret ¶ His
itaq̄ duab⁹ viciib⁹ · id ē cōuersiois et pbacois · p merore leticiā q̄ trans-
actis · sup ē tercia · cui⁹ merorē adhuc sustinet · et gaudia cōsequant᷑.
¶ Post cōuersiois vō tertiā · p⁹ pbacois erumpnā restat adhuc dura
teptacō · quia venire nō pt ad pfca gaudia libertatis · nisi p⁹us debi-
tū soluerit humane cōdicois · Cōuers⁹ autē quisq̄ sibi caute sollicit⁹ taci-
te semꝑ cōsiderare nō cessz · eterni iudex quā districte adueniat · sui q̄
terminū cottidie pspiciat · et tante seueritatis tante iusticie quas rōnes
vite sue sit positur⁹ attendat · et si cuncta praua opa que intellige po-
tuerit deuitat · ventur⁹ tū corā districto iudice · illa magis que ī semz
ipō nō intelligit ptimescit ¶ Quis eni cōsiderare valeat · quāta mala
p momēta tpm ipīs instantib⁹ cogitacoīū motib⁹ ppetram⁹ · Fa-
cile autē ē opa puersa vitare · sz minus difficile ē ab illicita cogitacō-
ne cor terge · Et tū scriptū ē · Vt quid cogitatis inutile · Et rursū In
die cū iudicabit dns occulta hoīm ¶ Humana autē aīa semel eternita-
tis statu deserens · ad fluxū tpalitatis delapsa · hanc mutabilitate al-
ternātiū motuū nōnūquā · dū eadē volens appetit · et dū conat᷑
surgē · cogit᷑ aduersa tollerare · Inde quippe punita ē · vn delectata
ē · Inde cōuersa hab₃ laborē temptaūs · vn nō cōuersa appetit
gaudiū voluptatis ¶ Sepe ergo electis etiā nolentib⁹ in cogitacō-
ne surripit᷑ qd ipi quidem sollicite cōspiciunt · et ante dei oculos
quāti sint reatus attendunt · de his oībus sp districta iudicia pti-
mescūt Cū tū hec vehementer metuūt · cū ad soluēdū humane cō-
dicois debitū venientes · districto iudicio ppinquare se cernūt · et fit
tanto timor acrior · quāto et retribucō eterna viciniōr · Ante oculos
autē cordis nichil tūc transuolat de familiaritate cogitacoīs · quia

subductis e medio omnibus, se et illum tantummodo considerat, cum appropinquat. Cres-
cit pavor divinae retributionis iustitiae, et urgente solutione carnis, quan-
to magis districtum iudicium iam quasi tangitur, tanto vehementius
formidatur. Mandata dei numquam se praetermisisse meminerunt, formidant
tamen illa quae nesciunt, quia videlicet semetipsos iudicare et comprehendere
omnino non possunt, atque urgente exitu subtiliori terrentur metu. Unde et
redemptor noster solutioni carnis appropinquans et membrorum suorum speciem ser-
vans, factus in agonia coepit prolixius orare. Quid enim pro se ille cum in
Nō agonia existeret orare, qui in terris positus caelestia sua potestate tribuebat? sed
quia appropinquante morte ~~morte~~ mentis nostrae in se certamen expressit,
quod vim quandam terroris ac formidinis patimur, cum per solutionem carnis ae-
terno iudicio appropinquamus. Neque enim tunc cuilibet anima inmerito terretur,
quando post pusillum hoc invenit, quod in aeternum mutare non possit. Con-
siderantes quippe quod viam vitae praesentis nequaquam sine culpa transire possu-
mus. Consideremus etiam quia nec hoc quidem sine aliquo reatu nostro
est, quod laudabiliter gessimus, si remota pietate iudicemur. Quis enim
nostrum vitam praecedentium patrum valeat vel superare vel assequi? Et tamen
David ait: Non intres in iudicio cum servo tuo, quia non iustificabi-
tur in conspectu tuo omnis vivens. Paulus cum diceret: Nihil mihi conscius sum,
addidit: Sed non in hoc iustificatus sum. Iacobus dicit: In multis enim offen-
dimus omnes. Iohannes dicit: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos
seducimus, et veritas in nobis non est. Quid ergo faciunt tabulae, si con-
tremiscunt columpnae? Aut quomodo virgulta inmobilia stabunt, si huius pavoris
turbine etiam cedri quatiuntur? Solutioni ergo carnis appropinquans non-
numquam terrore vindictae etiam iusta anima turbatur. Cum et si quid tranquillum
in hac vita sapere potuit, mortis articulo interveniente conciditur. Sed quibus-
dam animae a levibus quibusque contagiis ipso saepe mortis pavore purgantur,
et aeternae retributionis gaudia iam ab ipsa carnis solutione percipiunt.
Plerumque vero etiam contemplatione quadam retributionis aeternae, eo plus
quam carne expoliuntur, hilarescunt, et dum vetustatis debitum solvunt,
novi iam muneris laetitia perfruuntur. Recte dicitur: Videbit faciem eius in iubilo.
Vel certe: liberabit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret.
Iusti itaque anima in iubilo faciem dei conspicit, quia tum de laetitia interna per-
cipit quantum capere vel assumpta valere possit. Ibi ergo lucem et vivens vidit,
quia spiritalem oculum intus solis infigit. Ibi lucem et vivens vidit, quia
omni mutabilitatis vicissitudine atque obumbratione calcata veritati ae-
ternitatis inheret, atque inherendo ei quem cernit ad similitudinem eius con-

inmobilitatis assurgit · atque in semetipsa auctoris sui inconuersibile speciem dum
respirat assumit · Que enim ad mobilitatem per semetipsam lapsa est · ad inmu
bilitatis statum inmutabile videndo formatur. ¶ Igitur heliu de afflicto
quolibet liberato per homine · quia primum amaritudinem meroris · et postmo
dum gaudia consolationis expressit · apte subiunxit · Hec omnia operatur deus
tribus vicibus per singulos · videlicet conuersionis · probationis · et mortis // Quia per
tria hec et dum is primum stimulis meroris affligitur · et magnis postmodum
securitatis gaudiis refouetur · Et quia electum vnumquemque tribus vicibus
id est vel labore conuersionis · vel probatione temptationis · vel formidine solutionis
atterit · atque ipsa attritione purgata liberat · apte subiungit · et reuocet
animas eorum a corruptione · et illuminet lumine viuentium // lux quippe mo
mentum est · quam corporeis cernimus oculis · Cum adhuc autem mundo viuunt ·
hac momentanea tenebrescunt · Illuminantur autem a luce viuentium · qui despecto tempora
li lumine · ad splendorem eterne claritatis recurrunt · ut ibi viuant · ubi verum
lumine seruiendo videant · Ubi non aliud lumine alia vita · sed ubi ipsa lux
vita sit · ubi sic lux nos exterius circumscribat · ut interius impleat / sic inti
us impleat · ut incircumscripta exterius circumscribat · Illuminantur ergo hac luce vi
uentium · quia tanto nunc subtilius conspiciunt · quanto nunc ad illam purius vi
uunt / Hucusque gregorius in xxiiii libro moralium ¶ Volentes igitur ostendere in ali
qua parte per auctoritatem sanctissimi viri gregorii statum incipientium · proficientium ·
et perfectorum · a materia nostra quam tractamus aliquantulum digressi sumus · sed
redeamus nunc ad propositum · et statum incipientium · prout dominus donauerit ex
sequamur ¶ Sicud enim superius dictum est · quod omnipotens deus quos preordinauit
ad vitam eternam diuersis modis ad se vocat · maxime tamen hoc ipsum per
duplicem modum contingere solet // Aut per flagella correptionis // Aut per affectum
dilectionis // Postquam vero tales per penitentiam et emendationem vite ad deum conuer
si fuerint · diuersas inpugnationes et labores sustinent · sed sustinere debent
patienter · quia per transitorium laborem · ab eterno dolore liberantur // De
hac loquitur beatus gregorius in vi libro moralium super illo verbo · quia ipse vulnerat
et medetur sic dicens / Duobus modis omnipotens deus vulnerat · quos reducere ad
salutem curat // Aliquando enim carnem percutit · et mentis duriciam suo pauore tabe
facit · Vulnerando ergo ad salutem reuocat · cum electos suos affligit exterius
ut interius viuant · Unde per moisen loquitur quoque sic dicens · Ego occidam
et ego viuere faciam · Occidit enim et viuificat · percutit et sanat / quia idcirco
foras flagella admouet · ut intus vulnera delictorum curet // Aliquando enim
si exterius flagella cessare videantur · intus vulnera infligit · quia mentis
nostre duriciam suo desiderio percutit · sed percutiendo sanat // Corda enim nostra

male sana sit · cū nullo dei amore sauciat̄ · cū pegrinacōis sue erumpnā
nō sentit · s; vulnerētur vt sanet̄ · quia amōis spūalis nēctes deus ī=
sensibiles pacit · mox q; eas sensibiles p ardorē caritatis reddit ¶ Vn̄
p sponsā in canticis canticorū dicit̄ Vulnerata caritate ego sū · male eni
sana erā atq; in huius exilii ceca ~~cecitate~~ securitate pstrata · nec videbat
dūm nec vidē requirebat // pcussa autē caritatis spūalis · vulnerat̄ in=
timus affcū pietatis · ardet desiderio cōtemplacōis · & miro mō viuifi=
cat̄ ex vulnē que prius mortua iacebat · in salutē estuat · anhelat
eciā & vidē desiderat quē fugiebat ¶ Percussione ergo ad salutē redu=
cit̄ · que ad securitatē quietis ītimi amōis sui pturbacōe reuocat̄ ·
Sz cū sauciata mēs anhelare in dño cepit · cū cuncta huius mundi blā=
dimēta despiciēs · ad supnā patriam p desideriū tendit ad temptacō=
nē ei pcius vertit̄ · quicqd antea pus ī seculo blandū q; putabatur ·
¶ Nam qui penitatē anime cōsueuerat vicē vincētē crudelit̄ impugnat · & e=
rect; in deo animus carnis sue bella tollerat · in qua prius viciis seruiēs
delectabilit̄ iacebat · voluptates pstine ad memoriā redeūt · & cōt̄ dirctē=
nictē grauī certamine affligūt · s; dū p h̄ transitōia laboē aternū · a
ppetuo dolore liberamur / h̄ gg̃ ¶ Quicūq; ergo de erumpnoso seculo ad sāc=
sa
cōuersionē siue religionē p dei gram vocatus & cōuersus fuerit · siue p fla=
gellacōnē · siue p dilcōnē · aut quocūq; alio mō · vt sup̄ plures pmissū
ē · stet firmus in pposito · nec ppter teptacōnē aliquā vel impugnacōnē seu
aduersitatē a sancta intencōne & a via salubri quā ppter sua pcā pei=
tenda & etiā remuneracōnē assūpsit resiliat · s; viriliť cū adiutorio
dei istis īpedimētis resistat ¶ Cū adz dei grā aut cōpūctō · agat grās
deo · & studeat h̄ cōseruāe in se p humilitatē & simplicitatē cordis · Cū deest ppt̄
h̄ non desinat · s; p gemitū & piū affcū ad deū iterū eā requirat do=
nec īueniat ¶ Cū vō pulsatus fuerit p varias t̄bulacōēs & teptacōēs
paciēter sustineat · nec ppt̄ h̄ instabilis efficiat̄ · s; p paciēciā & lōga=
nimitatē ac p requisicōnē cōsiliorū a senioribus deū timētibus · has īpug=
nacōēs studeat in seipō mitigare ac eciā euadē ¶ Quia īpossibile ē · vt
deus illū sine cōsolacōne delinquat qui facit qd̄ in se ē · videlz teptacōi=
bus resistendo · paciēter tribulacōēs sustinēdo · cōsilia ab aliis querē=
do vt decēt ē · & ipīs cōsiliis acquiescendo · & in hiis oibus viriliť agēdo
ac pseuerādo · Quia fidelis ē deus vt dicit apl̄us paulus · quia nō pa=
tit̄ nos teptari sup̄ q; possumus · s; faciet cū temptacōne eciā puētū
vt possimus sustinēe ¶ Animati igit̄ ex h̄ pseuēm⁹ in via & in pcep=
tis dñi nichil hesitantes & salui erimus · — ·· De penitencia ··

¶ Filius ·

De penitencia

De impedimentis et temptationibus quas patiuntur incipientes et noviter conversi ante ingressum ordinis et tempore probationis · Ac etiam de remediis contra hec satis clare informatus sum · Nunc ergo audire desidero de penitentia quam subire debent penitentes et de seculo ad ordinem conversi et primo quid sit penitentia ·

¶ Pater · Diffinitio penitentie

Penitencia quid sit / secundum doctores in suis dictis sic eam diffiniunt in hec verba ¶ Primo sanctus Ambrosius dicit · Penitentia est preterita mala plangere · et plangenda iterum non committere // Item beatus Gregorius · penitere est anteacta peccata deflere · et iterum flenda non ~~committere~~ admittere // Beatus etiam Augustinus dicit · Penitentia vera est penitenda non admittere et commissa deflere // Dicit etiam beatus Bernardus · Verus penitens est qui semper in labore et dolore · dolet pro peccatis preteritis · laborat pro futuris cavendis ¶ Et ecce quomodo sancti patres concordant in unum · Asserentes penitentiam esse in labore peccatorum factorum et de cetero non admittendorum · Nam qui adhuc agit quod penitet · procul dubio penitens non est sed irrisor // Teste Ysidoro qui dicit Irrisor est et non penitens qui adhuc agit quod penitet // Et beatus Augustinus dicit Inanis est penitentia et infirma et infructuosa ad salutem · quam sequens coinquinat culpa · Nichil enim prosunt lamenta si replicantur peccata · nichil valet veniam a malis poscere · et mala denuo iterare · // Dicit etiam Ambrosius · Hec est vera penitentia cessare a peccato · Unde vera penitentia hoc requirit ut homo de commissis doleat peccatis · et post eadem non admittat // Hoc testatur beatus Bernardus sic dicens · Vera siquidem penitentia est sine intermissione omni tempore dolere de peccatis · sic plangere commissa ut numquam amplius admittat · nec voluntate nec facto · hec Bernardus // Qui enim vere penitet et digne non iterat lapsum · sed a se omnem mortis repellit talium · Nam felix ille est ut ait beatus Ambrosius · Qui in animo suo hoc constituit · ut commissa deplangat · et plangenda amplius non admittat · Hic talis vere penitens est · et veram penitentiam ducens · quia hoc quod negligenter perpetravit ex animo dolet · et a similibus viciis et peccatis · proponit de cetero firmiter abstinere ¶ De hoc ait Richardus de sancto victore · diffiniens veram penitentiam sic dicens · Vera enim penitentia est de peccatis perpetratis dolere cum firmo proposito confitendi · satisfaciendi · et in omni cautela cavendi · hec Richardus // Nam ad hoc quod homo peniteat quatuor exiguntur · Primum est quod doleat de peccato // Secundum est quod cesset ulterius de peccato // Tertium est quod proponat cessare peccare usque in finem vite sue // Quartum quod emendet bene faciendo · et confiteatur et satisfaciat ¶ Etiam sciendum quod penitentia secundum ethimologiam dicitur quasi pena tenens · quia omnis penitentia penalis · Numquam enim sine pena interiori vel exteriori deo quis satisfacere potest pro peccatis · quia aut punit deus aut homo · Unde publicanus percussit pectus sue penitentie · Nec umquam dimittetur peccatum nisi homo per interiorem dolorem conteratur · nisi enim se fecisse doleat quod confitetur · veniam non meretur // Sic ergo patet ex predictis quid sit penitentia : De effectu penitentie

Quatuor exiguntur a penitente ·

De effectu penitentie

Nunc videndum est de effectu penitentie sive de fructu quem assequuntur penitentes et veram penitentiam agentes. Unde primo sciendum quia omnia peccata sive originalia ut in infantulis sive actualia ut in adultis per sacramentum baptismi cum suscipitur delentur non solum quantum ad culpam sed etiam quantum ad penam. Sed quia valde paucissimi innocentiam susceptam in baptismate illibatam custodiunt, immo quasi communiter post susceptum baptismum homines in diversa peccata aut consentiendo vel mala opera faciendo labuntur. Perpetrato vero peccato innocentia perditur et culpa incurritur per quam ad eternam dampnationem obligatur. Ab hac igitur macula et peccati culpa baptismus abluere non potest quia semel susceptus nec custoditus virtutem tollendi maculas peccatorum ulterius non habet. Dominus autem deus cuius misericordia super omnia opera eius, cernens oculo pietatis sue infirmitatem nostram fragilem esse ad peccatum cavendum, providit nobis aliud remedium per quod post peccati naufragium misericordiam ipsius et gratiam obtinere possemus, videlicet penitentie medicamentum. Penitentia quippe est secunda tabula post naufragium. Ad quam potest peccator recurrere quamdiu est in statu presentis vite quandocumque et quotienscumque divinam misericordiam voluerit implorare. Duplex est enim naufragium scilicet peccati originalis et peccati actualis. Et a primo liberamur per tabulam baptismi que virtutem accepit et efficaciam a tabula crucis Christi. Sed a secundo autem liberamur per tabulam penitentie quam divina clementia providit homini quia pro peccato actuali non potest quis iterum baptizari. Unde hic dicitur in quadam omelia sic. Per baptismum quippe renascimur et immortalitatis parvula accipimus. Si post baptismum nos a peccatis observamus. Nam et si post baptismum in peccatum prolabimur sine quo impossibile est humanam fragilitatem consistere, non ad immortalitatem iterum per baptismum possumus reformari. Sed per fontem lacrimarum, per penitentiam et confessionem eandem possumus adipisci immortalitatem per gratiam et misericordiam dei. Ad munditiam igitur quam homo assequitur est per baptismum conservanda et ad penitentiam si post modum lapsus fuerit agenda beatus Augustinus sic hortatur dicens. Habete tunicam mundam sicut accepistis de baptismo, nullus eam maculet moribus malis, servate quod accepistis. Qui vero polluerit vestem istam lacrimis lavet et a malis se separet, confessionem celebret et correcta vita iam non redeat ad vomitum sicut canis. Hec Augustinus. Et notandum quod baptismus spiritualis in vera penitentia et cordis contritione ac in effluentia lacrimarum attestatione consistit. Quia sicut baptismum sacramentale ex aqua et spiritu sancto habet vim regenerativam, sic baptismum spirituale ex aqua lacrimarum et spiritu contritionis consequitur efficaciam et veritatem. Hunc baptismum vocat Ieronimus tabulam secundam quam post naufragium deus peccatoribus misericorditer ordinavit, ut cum ad primum baptisma nobis peccantibus redire non liceat, in huius baptismi lavacro commissa crimina abluamus. Nam ipsa penitentia reformat ipsum baptismum per peccatum violatum. Hec testatur Johannes abbas de monte Synai in tractatu de

xxx gdib9 sic dicēs. Pnīa ē renouacō baptismatis. pnīa ē pacō ad deū scē
vite. pnīa ē indesinēs desperacō corporalis cōsolacōis. pnīa ē recōsiliacō domini p
bonā opacōez. pnīa ē consciē emundacō. h Johēs abbas. ¶ Vn̄ cōfundant
hii qui dicunt p9 baptismū pctā pp̄etrata p pnīaz nō posse deleri. ¶ De talib9
dicit theophil9. lacrime petri xp̄o p pnīaz adduxerunt. cōfundant' itaq; no=
uaciani qui dicunt. q quis p9 susceptionē baptismatis peccauerit. nō susci=
pit' ut sibi delictū remittat'. ¶ Ecce enī petrus qui et corp9 xp̄i suscepit et
sanguinē. p pnīaz ē receptus. Et io exempla de scīs scripta sunt. ut et nos
si p incautelaz ceciderim9. recursū habeam9 p eorum exemplū ad xp̄m.
et speremus p pnīaz subleuari. h theophil9. ¶ Ineffabilis quippe pietas
dei. peccatorib9 p9 graciam baptismi in pctā cadentib9. aliā graciam. videlicz
remediū pnīe misericordit' puidit. p quā possint p9 lapsū. iterū ve=
niā et vitaz inuenire. ¶ De qua grā dicit ysaac abbas in quodā tracta=
tu suo sic. Vera p9 graciam data ē hominib9 in pnīa. Pnīa enī ē regnacō
scdā a deo et altera. quā ex fide suscepim9. P pnīaz enī recepim9 donū dei.
¶ Pnīa enī ē porta vite. h ē apta psequentib9 eaz. P hanc portā intram9 ad
diuinā vitaz et absq; introitu isto nō inuenim9 vitaz. quia omnes pecca=
uerunt iuxta diuinā scripturā. iustificati gratis p graciam ipsius dei.
¶ Pnīa ē grā scdā. et orit' in corde ex fide et timore. Timor autē ē baculus
spūalis gubernans nos quousq; veniam9 ad paradisū spūaliū bonorum. et cū
ibi applicuerim9 dimittit nos et recedit. ¶ Paradis9 ē caritas dei in qua ē
delectacō cunctarū btitudinū. et sicud impossibile ē transmeare mare magnū
sine naui. sic nō pt aliqs sine timore ad caritatē transmeare. Cū naui ergo
pnīe transfretare possim9. habentes remigatores timores. q si hii nō gubnat
hanc nauē pnīe. cū qua transim9 mare hui9 mundi ad deū. submergim'
in fetido mari. ¶ Pnīa ē nauis. timor gubnator. caritas port9 diuinus.
¶ Facit ergo timor nos sedē in naui pnīe. et transfert nos mare mundi fe=
tidū. et ad portū diuinū qui caritas ē pducit. ad quā respiciunt oēs qui la=
borant et tribulant' in pnīa. Cū enī puenim9 ad caritatē. puenim9 ad deū.
et via nrā pficit'. h ysaac abbas. ¶ Hanc igit' graciam videlicz remedi=
ū pnīe vnusquisq; pctōr qui plapsus ē in scelera. vnde et ut adeat. si sua=
rū criminū veniā a deo optime desiderat. ¶ De talib9 ad deū p9 pctā
cōmissa ad pnīaz redeuntib9 btūs grg9 in xxxiii li° mor. sic dicit. Sepe
contingit ut plerique deū desiderant. vite sue tpa carnalib9 delectacōibus
expendant. sz tū supna grā respecti in extremis suis ad deū redeunt. q
sunt iudicia eterna cognoscunt. cuncta que egisse se puerse meminerunt fleti=
bus puniunt. atq; sz ve se insequi opib9 ostendunt. quib9 subsequente

vitis

iustitia pro toto dimittitur quod ante deliquerunt, quia gravi luctu afficit eadem gratia que post facinora mentem replet. Illa male gesta ad memoriam reducit, sibi quoque hominem quam sit iuste dampnandus ostendit. Unde fit ut peccatum omne quod se egisse reminiscitur cottidianis fletibus insequatur. Et quo magis valet iam quod iustum et rectum, eo ardentius appetit multum se gemitibus punire. Nunc enim divus illustratio repleverit, eius vitam procul dubio in lamentum vertit. Atque illuminate menti quo magis eterna supplicia insinuat, eo hanc durius de transacta nequitia gemitibus fatigat. Et dolet homo quod fuit, quia bonum incipit iam videre quod non fuit. Odit qualem fuisse se meminit, amat qualem se esse debuisse cognoscit, et solam iam penitentie amaritudinem diligit, quia tanto considerat in quantis voluptatibus sua delectamenta peccavit (?). ¶ Bene ergo per Helyu dicitur: Post eum rugiat sonitus. Quia cum mentem deus ingreditur, constat procul dubio quod mox penitentie gemitus sequatur, ut ei iam salubriter flere libeat, que prius de iniquitatibus flenda iocunditate gaudebat. Sed quo uberius culpa deletur, eo altior cognitio veritatis attingitur, que ad videndum incircumscriptum lumen polluta dudum conscientia lacrimis baptizata renovatur. Hec Gregorius. ¶ Amanda ergo et desideranda est ab omnibus virtus penitentie, que non solum abstergit facinora, verum etiam consolationem et gratiam sancti spiritus penitentibus et lugentibus solet impetrare. ¶ Testatur quidam doctor qui dicit: Qui vere penitet et veraciter dolet de peccatis, absque mora indulgentiam accipiet. Et quanto quis frequentius quantoque vehementius de suo reatu interno dolore afficitur, tanto certior tanto quoque securior de indulgentie venia efficitur. Inde est quod animam penitentie lacrimis afflictam tam frequenter quam libenter consolatur spiritus sanctus. Illam libenter confortat, illam ~~libenter~~ frequenter visitat, et ad venie fiduciam plene reformat, que sua scelera flendo dampnare et dampnando flere considerat. Incipit namque exinde (?) quedam familiaritas inter deum et animam fieri, eo quod se sentiat ab illo sepius visitari, et ex eius adventu non tantum iam consolari, immo aliquotiens quodam ineffabili gaudio repleri. ¶ Sed adhuc quis ydoneus (?), perfecto verus penitens et confitens. Post baptismum enim nullum aliud nobis constitutum est remedium quam penitentie et confessionis remedium. Hec ille. ¶ Patet ergo ex predictis satis clare quomodo baptismus per peccatum violatus per penitentiam reformatur.

Peto etiam de hoc informari utrum omnia peccata qualitercumque commissa possint per penitentiam deleri, vel si est aliquod peccatum tam grande quod careat indulgentia aut remissione. ¶ Filius

¶ Pater

Scire debes quod omnia peccata per penitentiam deleri possunt secundum Augustinum qui sic dicit: Non est quicquam in criminibus quod non penitudine deleatur, excepta tantum desperatione que facit desperare de venia dei, et obstinatione que obdurat cor ad penitendum. ¶ Hec enim duo videlicet desperatio et impenitentia venia

caret ¶ De desperacione dicit ysidorus sic. Nulla est tam magna culpa que non habet
veniam. Solum desperacionis crimen est. quod non habet veniam nec mereri potest ¶ Et beatus Aug.
penam desperacionis vocat mors est ¶ De inpenitencia dicit beatus Jero. Nichil enim tam
inpugnat quam cor inpenitens. et hoc solum crimen est. quod veniam consequi non potest.
h Jer. Ista ergo duo scilicet videlicet desperacio et obstinacio siue inpenitencia
iuxta sentenciam sanctorum doctorum ut predictum est. veniam non merentur. Cetera vero omnia
peccata quantumcunque enormia. per penitenciam delentur ¶ Testatur hoc beatus Aug. sic dicens
Quemcunque necessitas cogat ad penitenciam nec quantitas criminis. nec breuitas tem=
poris. nec vite enormitas. nec hore extremitas. si pura fuerit volunta=
tis mutacio. excludit a venia. Sed in amplissimos sinus suos mater caritas
reuertentes recipit filios prodigos. et velit nolit nouatus hereticus. semper
vere penitentes suscipit deus. h Aug. ¶ Consolantur ergo omnes xpifideles
de tanta pietate dei. et nullus licet in multa peccata et enormia lapsus fuerit
de diuina misericordia desperet. quia eius pietas excedit omnium viciorum et peccatorum
quantitatem et inuolitatem. Nam omnia peccata ab origine mundi commissa. diui=
ne misericordie comparata. sunt quasi vna gutta aque respectu tocius maris ¶ Hoc
probat beatus Bn. in quadam auctoritate sic dicens Excedit pietas ihesu omnium
criminum quantitatem seu inuolitatem ¶ Item dicit O res consula. o res monstruosa.
peccatorum desperancium de dei misericordia. cum omnia peccata originalia. venialia et mortalia ab
origine mundi commissa. diuine misericordie comparata. sint quasi vna gutta aque. contra
pelagus tocius maris. h Bn. ¶ Nullus ergo peccator hec audiens de dei pietate
diffidat. si tamen vacat per penitenciam conuertitur ad dominum. quia bonitas eius superat
omnem maliciam delictorum ¶ De hoc per origenem sic dicitur. Nichil desperandum est in illis
qui compunguntur et conuertuntur ad dominum. non superat enim bonitatem dei. malicia delic=
torum. Unum si peccator fuisti. tamen si conuersus es et desistis a peccato. iam sanctus appel=
laris. h origenes ¶ Unde si quis est propter sua flagicia in desperacione positus.
redeat per penitenciam ad dominum nichil hesitans. quia eciam desperatos si ex toto corde
conuersi fuerint. in gremium sue pietatis letanter suscipit xpus ¶ De hoc dicit
ysidorus. Sepe enim diabolus eos quos conuerti ad penitenciam aspicit inmanitate sce=
lerum perculsos ad desperacionem perducit. ut subtracta spe venie. trahat in diffi=
denciam. quos non potuit retinere perseuerantes in culpa. Sed penitentes prouidere debent
callidas contra se hostis insidias. sic quod dei iusticiam metuat. ut tamen quamuis in
magnis sceleribus sit. de misericordia eius confidat ¶ Amplius igitur letatur deus de anima despera=
ta et aliquando conuersa. quam de ea que nunquam extitit perdita. Nullus ergo desperare
debet de venia. eciam si circa finem vite ad penitenciam reuertatur. h ysidor. ¶ Item de
magna pietate dei. quam frequenter peccatoribus exhibet dicit beatus Gg. O inef=
fabilia viscera pietatis dei. culpas insequitur. et tamen peccantes protegit. ira

tunc se indicat et tunc ab hostibus defendit cum ipsis non erat ut vinceret et tunc
cum ipsis erat ut ab hostibus non perirent ut mater parvum delinquentem puerum et
tunc prohibet si eum videt ire in precipicium. hec gregorius ¶ Hec ergo omnia premissa tante pi-
etatis beneficia debet unusquisque peccator ex medullis cordis attendere et confi-
dentiam de venia peccatorum suorum presumere. sic tamen presumat ut quantocius a peccatis
contra deum commissis per penitentiam se purgare studeat ¶ De hoc dicit Ciprianus Sic
quoque penitentes debent de venia presumere ut nunquam tamen cesset se purgare
a culpa. sic debent se confidere esse in dextera dei ut caveant illius sinistra ferire.
hec ciprianus ¶ Gaudeant igitur omnes peccatores audientes tantam pietatem et bonitatem
esse in visceribus dei nostri. et nullus negligat tante nunc sinum ¶ Si quis est in-
iuvenis et non est prolapsus in maiora crimina convertatur ad dominum et maiorem gratiam ab
ipso consequetur. quia multum est utile et tutum a iuventute et sanitate converti con-

A iuventute converti ad dominum est bonum propter multa.

siderari et peccare ¶ Est enim bonum propter multa ¶ Primo quia matura conversio iuven-
tutis est grata et sublimata tamquam primicie etatis et vite nostre domino. secundum illud Jeremie
¶ Bonum est viro cum portaverit iugum ab adolescentia sua ¶ Secundo quia facilis et ex-
pedita. quia talem conversionem minus impedit peccandi consuetudo et pecca-
torum multitudo. et de peccatis multa et onerosa satisfactio. et venie desperatio. Nam
quantocius quis penituerit tanto citius pro suis excessibus satisfacere potest deo et de
venia gaudere ¶ Tercio quia securior est et multiplicat merita. Mens enim que non
est onerata gravibus peccatis frequenter est in gaudio. Nam ubi conscientia bona et se-
cura mens. ibi est quasi iuge convivium ¶ Quarto quia virtutes congregate in iu-
ventute senio confectos solent consolari et letantes facere. Hoc probat Johannes
abbas in tractatu de xxx gradibus sic dicens. Da prompte labores iuven-
tutis christo ihesu et gaudebis in senio super diviciis impassibilitatis. In iu-
ventute enim congregata senio confectos consolantur et muniunt. laborem
iuvenes ferventer. curramus vigilanter. quia mors est incerta. Vere ma-
lignos et crudeles dolosos et astutos. potentes et non dormientes. immateria-
les et invisibiles inimicos habemus in manibus ignem tenentes et templum domini
ihesu christi comburere cupientes et intendentes per flammam que in eis est ¶ Nullus er-
go iuvenis existens inimicos suos demones recipiat dicentes. Ne conteras
carnem tuam et corpus tuum. ut non laboribus et infirmitatibus concidas. hec Johannes ab-
bas ¶ Sic habemus quomodo valde salubre est in pueritia et in etate iuvenili
adherere deo per statim conversionem. Si qui vero in adolescentia et iam in ad-
ulta etate in peccata et facinora gravia lapsi fuerint. atque per longum usum in
mala consuetudine ipsa vitia verterunt. et mente in nequitia induruerunt nunc
est ut festinent quantocius ad remedium penitentie. per quam possint recipere a deo gra-
tiam venie et vite. Tales namque nonnunquam postquam convertuntur ad deum per penitentiam

et tanto fortiora acta peragit quanto maiora contra suum conditorem commiserit.

De talibus personis et aliis in statu innocentie ad deum vocatis et conversis. Beatus Gregorius in decimo octavo libro moralium sic dicit. Pensandum est quod occulto consilio omnipotens deus quosdam ab ipsis exordiis suis innocentes custodiat. et usque ad virtutum summam provehit. ut etate crescente simul in eis proficiat et annorum numerositas et celsitudo meritorum. Alios vero in exordiis suis deserens scaturientibus vitiis ire per abrupta permittit. Plerumque tamen eos cum eos respicit et ad sequendum se sancti amoris igne succendit. atque mollitias in ipsorum cordibus pristinas vitiorum vertit in fervorem virtutum. ut eo magis ignescant ad desiderium requirendum pietatis dei. quo magis erubescunt memoriam iniquitatis sue. Sicut sepe contingit ut in pugne certamine miles ante ducis sui oculos constitutus. hostili virtuti turpiter cedat et enormiter perversus terga feriatur. Cum tamen hoc ipsum quod turpiter gessit turpiter erubescens. ante ducis sui oculos maiores ex ipsa verecundia vires sumit. tanto quod postea fortia exercet. quanto satagit ut priorem gloriam virtutis peragat et preteritam ignominiam debilitatis tergat. Sic igitur nonnumquam quidam in dei servicio existentes acta acrius debilitate roborantur. eos quod ad custodienda mandata et futurorum inflat desiderium et impellit memoria preteritorum: ut hinc ad ventura amore provocet. illinc de preteritis verecundia instiget. Hec Gregorius.

Sed sunt nonnulli qui nec in pueritia nec in adolescentia vel iuventute a mala vita se ad deum convertere student dicentes in cordibus suis. quam diu viget etas iuvenilis. fruamur voluptatibus et desideriis. et postquam senuerimus. de malis tunc nostris penitentiam agemus. Quorum stultitiam abbas Effrem in vita quadam sua sic commemorat dicens. Cum te obnoxium per peccatum senseris. ad penitentiam converti non confidamus. Qui enim hic penituerit. in novissimo non penitebit. Clementer enim ad penitentiam confugientes suscipit. ne in vana diu fueris. peccatis peccata addicias. Ne velis dicere donec viget etas mea. carnis concupiscentiam exercebo. et postremo in senectute malorum meorum penitudinem geram. Pius namque est deus et multum mitis. nec ultra facinorum meorum memorabitur. Summa namque stulticia est. hec in mente concipere. Quis enim novit horam diem exitus sui. Non enim omnes in senectute hac luce privantur. sed in diversis etatibus de hoc mundo migrant. Et in quibus actibus invenerit homo in hiis de nunc est ei reddere rationem. Neque enim in inferno confitebitur domino. Sed tu ne tardaveris ad penitentiam converti. Semper ante oculos tuos versetur ultimus ~~finis~~ dies. Cum enim diluculo surrexeris. ad vesperam te ambigas pervenire. et cum in lectulo ad quiescendum membra posueris. noli confidere de lucis adventu. et facilius te poteris effrenare ab omnibus vitiis. Hec Effrem.

Videmus igitur per predicta quod valde stultum est

sit talia in mente concipere et in tali insensata cogitatione perseverare. Quia
multum infelix est qui iuventutem suam consumit in vitiis diabolo serviendo.
et postea senectutem suam vult offerre christo. Testante beato Bernardo qui dicit In-
felix est qui florem iuventutis sue offert diabolo. et fecem senectutis sue christo.
Hec Bernardus. Tales igitur qui sic ad penitendum tempus senectutis expectant.
multum timere debent. ne dum sperant a domino veniam. incidant in eius iudicium.
De hoc dicit beatus Gregorius. Satis alienus est a fide. qui ad agendum penitentiam tempus
senectutis expectat. metuendum est ne dum sperat veniam. incidat in iudicium.
Hec Gregorius. Ex hoc patet quod valde incautum sit differre penitentiam et emendationem
vite. usque ad etatem senilem. Sed quod est adhuc gravius multi ipsam penitentiam diffe-
runt usque ad extremam horam mortis. quod multum est periculosum. De hoc dicit
beatus Gregorius in registro. Qui penitentiam differt ad horam sui obitus. estimo quod
a merito penitentie maneat equaliter alienus. Hec Gregorius. Nam secundum Augustinum. penitentia se-
ra raro est vera. Quomodo enim potest quis penitentiam agere dolore infirmitatis
perurgatus. ac in extremis vite finibus constitutus. Aut quomodo potest penitentiam agere
qui nulla opera satisfactionis iam exercere valet. Unde penitentia que ab infirmo seu
moriente petitur timendum est ne ipsa moriatur. De periculosa hac in extremis
penitentia. dicit beatus Augustinus in quodam sermone sic. Parum est predicere penitere
nisi penitentiam peregerit ad emendandum. ad emendanda enim crimina vox penitentis
sola non sufficit. Nam in satisfactione ingentium peccatorum. non verba sed opera que-
runtur. Datur etiam quidem in extremis penitentia non potest negari. sed auctores
esse non possumus. quod qui sic petierit mereatur absolvi. Quomodo enim agit
penitentiam lassus. quomodo agit penitentiam in extremis vite finibus constitutus. Quo-
modo penitentiam agere valet. qui nulla iam per se opera satisfactionis operari potest. Et
ideo penitentia que ab infirmo petitur infirma est. penitentia que a moriente pe-
titur timeo ne ipsa moriatur. Et ideo dilectissimi quicumque vult
invenire veniam et gratiam dei. sanus agat penitentiam in hoc seculo. ut salvus esse
valeat in futuro. Hec Augustinus. Videmus ergo ex predictis quam periculosum sit
differre usque ad extremam horam mortis penitentiam. Nam egrotus qualiter
circumdatus infirmitatis dolore. vix cogitare valet aliud quam sentit.
quia tota mens eius versatur ibi. ubi est vis doloris. Et si penitet ex timore
penitet. non ex amore. quod valde displicet deo. De hoc dicit beatus Leo.
Age penitentiam dum sanus es dum peccare potes. ut ex amore et non timore
videaris penitere et peccata relinquere. non ipsa te. quia si egrotas quomodo
scis quod vere peniteas. vix aliud cogitare potes dum egrotas quam quod sen-
tis. illuc enim rapitur tota intentio mentis ubi est vis doloris. Hec Leo.
cia Valde igitur salubre est ut homo penitentiam agat adhuc incolumis. Augustinus

veniat hora mortis · ne dum potest penitere noluerit · cum tarde voluerit omnino non
possit · et qui prave vivendo penitentiam penitus agere volt in mortis articulo · huius
est valde dubia remissio. Hoc tangit ysidorus in tractatu de summo bono sic di-
cens · Quamvis quisque sit peccator et impius · si ad penitentiam convertatur consequi posse gra-
tiam et veniam credit · Nullus enim de bonitate dei dubitat · sed sola accipientium
pravitas conferre sibi indulgentiam abnegat · In hac vita tantum penitentie pa-
tet libertas · post mortem vero nulla correctionis est licentia. Unde per prophetam dicit
Date inquit domino deo vestro gloriam antequam contenebrescat · Id est · antequam mors eter-
na perveniat · In hac vita dum estis · deum per penitentiam glorificate. Adhuc in hoc se-
culo penitentiam operantibus dei misericordia subvenit · In futuro autem iam non operatur · sed racione
operum nostrorum ponimus · Per id deteriorantur plerumque iniqui quo per patientiam dei
spatium acceperunt emendandi · quia illi mora vivendi non utuntur ad penitentiam · sed
ad peccandi usurpant audaciam · A malo autem in deterius vadit · qui tempore sibi
ad penitendum indulto · ad libertatem pravi operis utitur. Festinare debet unus-
quisque ad deum penitendo dum potest · ne dum si potest noluerit · cum tarde voluerit
omnino non possit. Unde propheta ait Querite dominum dum inveniri ~~possit~~ potest ·
Et ubi inveniri potest · nisi in hac vita · in qua prope est omnibus invocantibus eum. Na-
tum longe erit quando dicetur Ite in ignem eternum. Modo enim non videtur et prope est · tunc
videbitur et prope non erit · quia et videri poterit et non poterit inveniri. Si quis eius
penitere potest · peccatorque et vitam suam vivens ab omni crimine corrigit · non dubium
ad eternam transit requiem · Qui autem prave vivendo penitentiam in mortis agit
periculo · sicut eius dampnatio incerta est · sic remissio dubia · Qui ergo cu-
pit certus esse in morte de indulgentia · sanus peniteat · sanus quoque facinora per-
petrata defleat. Et tamen quamvis per penitentiam reconciliatio sit peccatorum · sine metu tamen
non debet esse homo · quia penitentie satisfactio divino tantum pensatur iudicio non humano. A-
inde quod miseratio dei occulta est · sine intermissione flere necesse est · Neque enim um-
quam oportet penitentem habere de peccato securitatem · Nam securitas negligentiam parit ·
negligentia autem sepe ad vicia consueta reducit · Hec ysidorus. Sciendum tamen
quod omnipotens deus · etiam in senili etate constitutos non deserit · si ad ipsum vari-
ter per penitentiam conversi fuerint · Nam tales beatus gregorius in quadam omelia ad
penitendum sic hortatur dicens · Qui in secunda vigilia vigilare noluerit · tercie
vigilie remedia non amittat · ut qui in iuventute ad vias vite non evi-
gilat · saltem in senectute resipiscat. Sepe enim etiam in extremis posi-
ti etate compunguntur visitante se gratia dei · et illa que male gesserunt per fletus
diluunt · ac per bona opera ut prevalent deum placare student · quibus mi-
sericorditer ignoscitur quod deliquerunt. De talibus dicit ysidorus in libro de summo
bono · Multi enim superna respecti gratia in extremis ad deum convertuntur

p pniam · et quecumque mala gesserunt cotidianis fletibus purgant · atque in bonis operibus male gesta commutant · quibus iuste totum quod deliquerunt ignoscitur · qui ipsi quod male gesserunt penitendo cognoscunt · h ysidorus ¶ Sed adhuc est sciendum · quod omnipotens deus etiam circa finem vite peccatorem non respuit · si tamen veraciter penituerit · Nam secundum Augustinum · nulla penitentia est sera · dummodo sit vera · Dicit etiam ysidorus · Non dubitamus circa finem iustificari hominem per penitentie compunctionem · si bona sit in extremis compunctio et conversio · multo melior tamen est ante finem · ut ab hac vita securius transeat · h ysidorus · Sed quia homo scire pro certo non potest utrum bona et vera compunctione in extremis suis habere valeat per quam possit veniam suorum delictorum optinere ac misericordiam dei invenire · et etiam dubium sit et incertum · utrum hii qui in peccatis multis sunt et differunt penitentiam usque ad horam mortis · cum querunt absolvi a sacerdote sic absolvantur · Ideo valde utile est qui vult securus esse de venia · ut non differat penitentiam usque ad senilem etatem · vel quod peius est usque ad articulum mortis · Sed in iuvenili etate unusquisque et cum sanus est et peccare potest sua peccata peniteat et inde te vivat · si sic fecerit veniam procul dubio et graciam a domino optinebit ··

¶ De hoc tractat beatus Augustinus sic dicens · Si quis positus in ultima necessitate voluerit accipere penitentiam · fateor vobis non illi negamus quod petit · Sed si securus hinc exierit · ego nescio · Penitentiam dare possumus · securitatem vero non · Numquid dico dampnabitur · Sed nec dico liberabitur · Vis ergo a dubio liberari · age penitentiam dum sanus es · si sic agis · dico tibi quia securus es · quia penitentiam egisti eo tempore quo peccare potuisti · Si vis ergo agere penitentiam quando iam peccare non potes · peccata te dimiserunt · non tu illa · Item due res sunt aut ignoscitur tibi aut non ignoscitur · quid horum tibi sit futurum nescio · ergo tene certum et dimitte incertum · h Augustinus ¶ Cernentes igitur tam magnum bonum et tam copiosum fructum esse in virtute penitentie · nullus negligat salutem anime sue · Sed unusquisque qui se sentit gravatum peccatorum onere · currat ad remedium penitentie · Per penitentiam enim homo absolvitur a peccatis · restituitur ecclesie · reconciliatur Christo · donis spiritualibus ditatur · de filio diaboli efficitur filius dei · paradisus aperitur · Hec est que angelos letificat · impios iustificat · amissa bona renovat · penam eternam vitat ¶ Ad quam appetendam sacra scriptura nos invitat · dicente beato Augustino sic · Omnis auctoritas scripture · et omnis beatorum via omnes conatur · quam sit appetenda penitentia · que languores sanat · sedatos mundat · mortuos suscitat · vicia fugat · virtutes adornat · mentem roborat · animam confortat · et ad susceptionem Christi preparat humana precordia · h Augustinus ¶ De virtute etiam penitentie et eius commendatione · Ihes wilodi in quodam sermone sic dicit · O penitentia que peccata deo miserante remittit · et paradisum reserat · quem contium

sanat · omnem quoque tristem exhilerat · vitam de interitu revocat · statum restaurat · honorem revocat · fiduciam reformat · gratiam quoque habundanciorem restituit · O penitencia quid de te referam · omnia ligata tu solvis · omnia soluta tu servas · omnia adversa tu mitigas · omnia contrita tu sanas · omnia desperata tu animas · O penitencia rutilancior auro · splendidior sole · quam non vincit peccatum nec senium superat · nec desperacio delet ¶ Penitencia respuit avariciam · horret luxuriam · fugit furorem · firmat amorem · calcat superbiam · linguam continet · componit mores · odit maliciam · excludit invidiam · et perfecta penitencia cogit peccatorem omnia libenter sustinere ¶ Penitencia enim cor mundat · animas sanctificat · ad suscipiendum deum interiora preparat · vitalia reparat · gratiam perditam recuperat · deo reconsiliat · angelos letificat · merita multiplicat · demones fugat · carnem domat · spiritum roborat · celum impetrat · hec Crisostomus ¶ Ecce quante sunt in penitencia efficacie sive virtutes · et quanta bona confert hiis qui aggrediuntur et assumunt eam ¶ Unde quilibet peccator qui desiderat a peccatis absolvi et salvari · non negligat subire eam · Si quis iuvenis est convertatur ad dominum et penitenciam non differat usque ad senilem etatem · ut securior possit esse de venia peccatorum · et gloria celestis patrie · Si quis vero senex est et penitenciam distulit ex sua negligencia et incuria usque ad senectutis etatem · desperare non debet · sed penitenciam agat eo ferventius et diligentius · quo se diucius conspicit in vita viciosa et sordida mansisse ¶ Nullus vero differat ex proposito usque ad horam mortis penitenciam · propter dubia et pericula salutis evitanda · sicut supra per sanctos doctores sufficienter expressa · ¶ Filius

De penitencia et eius effectibus ac utilitate sufficienter instructus sum · Nunc igitur de gradibus sive partibus penitencie et aliis eius circumstanciis cupio edoceri · ¶ Pater

Antequam procedatur ad explanacionem penitencie et eius partium · sciendum est quod omnipotens deus propter transgressionem preceptorum suorum et peccati maculas odio habet omnes peccatores · sed iram suam placat parcendo penitentibus · Testante sapiente qui dicit · Altissimus odio habet peccatores · et misertus est penitentibus ¶ Cum vero deus odit peccatores · propter iniquitates et peccata odit · Si igitur non vis odiri a deo displiceat tibi iniquitas et odi peccatum · et eris deo amicus · quia hoc odis quod ille odit ¶ Nec tamen hoc tantum sufficit ut displiceat peccatum · sed necesse est ut pro preteritis sceleribus penitencia subsequatur · quia peccatum impunitum esse non potest ¶ De hoc dicit beatus Augustinus in glosa super psalterium Sic audis quod deus odit iniquitatem · et times · Si odit iniquitatem numquam te · sed in te est iniquitas

Odit illa deus · oderis et tu · Eris cum deo amicus · si odisti quod odit · Dis=
pliceat ergo in tempore tibi iniquitas tua · Punitur est enim punitur dei · Puniri
illum · Non vis ut ipse puniat · tu puni · differt manum a peccatis tuis · tu
noli differre · converte te ad puniendum peccata · quia impunita esse non possunt · Pu=
nienda ergo erunt aut a te aut ab ipso · tu puni et agnosce · ut ille ig=
noscat · Et quod misericordius est deo · qui tunc parcit peccatoribus · et quamvis in
omnibus conversis non curat punita · hec Augustinus · Ex hoc dicta colligere possumus · quod non
sufficiat homini post peccata ad deum converti · a malis actibus abstinere · et vi=
tam in melius mutare · nisi etiam deo per penitentie dolorem pro suis excessibus studeat
satisfacere · Testante eodem beato Augustino qui sic dicit · Ad agendam penitentiam non suffi=
cit vitam in melius commutare · et a malis factis recedere · nisi de hiis que facta sunt
satisfaciat deo per penitentie dolorem · per humilitatis gemitum · per contriti cordis sa=
crificium · cooperantibus elemosinis ad proximum · hec Augustinus · Hoc idem beatus
Augustinus Gregorius sentit sic dicens · Admonendi sunt qui admissa peccata deserunt
nec tamen plangunt ne iam relaxatas estiment culpas · quas si agendo non
multiplicant · nullis tamen fletibus mundant · Neque enim debitor absolutus est
qui alia non multiplicat · nisi illa quibus se ligaverat solvat · Ita nimirum de=
linquentibus · nequaquam satisfacimus si ab iniquitate cessamus · nisi volupta=
tes quas dileximus e contrario appositis lamentis insequamur · hec Gregorius ·
Valde igitur est valde necessarium peccatori ut commissa delicta per penitentiam in se
puniat · penitentiam agendo · De hoc dicit beatus Gregorius in xx° moralium super illo
verbo · Sciens quod non parceres delinquenti · Si enim delinquenti non parcit ·
quis ab eterna morte eripitur · tunc a delicto mundus nemo reperitur · Sed peni=
tenti parcit · et delinquenti non parcit · quia cum delicta plangimus · nequaquam
iam delinquentes sumus · Sed quid est quod Petrus negans respicitur · et redemptoris
negati respectu ad lacrimas vocatur · Quid est quod Paulus cum redemptoris no=
men in terra conaretur extinguere · eius verba de celo meruit au=
dire · Sed tamen culpa in utroque punita est · quia et de Petro scriptum est · Re=
cordatus est Petrus verbi Iesu · egressus flevit amare · Et de Paulo veri=
tas dicit · Ego ostendam illi quanta eum oporteat pati pro nomine meo ·
Delinquenti ergo nequaquam parcit · quia delictum sine ultione non deserit ·
Aut enim ipse homo hoc in se penitens punit · Aut hoc deus homine vindicans
percutit · Nequaquam igitur peccato parcitur · quia nullatenus sine vindicta lax=
atur · Sic David post confessionem audire meruit · Dominus transtulit pec=
catum tuum · et tamen multis post cruciatibus afflictus · reatum culpe quam

Peccata siue parua siue magna
inpunita esse non possunt.

pretereat exsoluit. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali af-
flictione tergere. quas non vult in eis in perpetuum videre. h. gg. Salubre er-
go multum est hominum ut peccata qualitercumque contracta siue maiora siue minora
per afflictionem penitencie studeat abstergere atque delere. quia nec minora peccata impu-
nita erunt. si non fuerit per penitenciam deleta. Testatur hoc beatus Aug. qui sic di-
cit. Peccata enim siue parua siue magna sint. inpunita esse non possunt. quia vel ho-
mine penitente vel deo vindicante plectuntur. cessat autem vindicta diuina. si
conuersio preuenit humana. h. Aug. De hoc etiam beatus gg. in iiii li. moral.
exponens illa verba iob. Pereat dies in qua natus sum. etc. satis difficilius
verbis tractat sic dicens. Nequaquam quippe homo delectatione peccati rapitur. nisi prius
per voluntarias mentis tenebras infirmetur. Ante enim cecus in mente fit. et post-
modum se reprobe delectationi substernit. Dicatur ergo. Pereat dies etc. Id est pe-
reat delectatio que in culpam hominem rapiat. pereat incauta mentis infir-
mitas. que eum usque ad tenebras praui consensus excecauit. Homo enim diuini
blandimenta delectationis caute non conspicit. etiam in nocte nequissime perpetratio-
nis ruit. Sollerter ergo vigilandum est ut dum blandiri culpa inchoat.
ad quantum interitum mens trahatur agnoscat. Unde et apte subditur. Dies illa
vertatur in tenebras. Dies quippe in tenebras vertitur. cum culpa in ipso
delectationis exordio. ad quem perdicionis fine rapiat videtur. Diem in tenebris
vertimus. cum nosmetipsos districte punientes. ipsa delectationis praue blandi-
menta per districte penitencie lamenta cruciamus. cum flendo insequimur quicquid taci-
te in corde tacite ex delectatione peccamus. Quia enim fidelis quisque cogitatio-
nes in iudicio exquiri subtiliter non ignorat. semetipsum discutiens. ante iu-
dicium diligenter examinat. ut districtus iudex et iam tranquillus veniat. quia
reatum suum quem discutere appetit. iam pro culpa punitum sentit. Unde et recte
subiungitur. Non requirat eum deus desuper. Requirit deus que iudicando discutit.
Non requirit que ignoscendo suo iam iudicio impunita derelinquit. Hic itaque di-
es id est peccati delectatio a domino non requiritur. si animaduersione spontanea punitur.
teste Paulo attestante qui ait Si nosmetipsos diiudicaremus. non utique
a domino iudicaremur. Deo diem ergo non requirere est. cum mentem nostram sub-
tiliter in iudicio de culpa indagare In qua scilicet requisitione illum tunc seue-
rius punit. quem sibi nunc molliter pepercisse deprehendit. Bene autem
sequitur. Et non illustretur eum lumine in iudicio. Cum dominus apparens omne
quod tunc redarguit. lumine illustrat. quasi enim sub quadam obscuritate
tegitur. quicquid tunc in memoria iudicis non reuocatur. Scriptum quippe est

Omnia autem que arguuntur a luce manifestantur · quasi quedam tenebre peccata penitentie
absconduntur. De quibus per prophetam dicitur: Beati quorum remisse sunt iniquitates
etc. Quia ergo omne quod tegitur velut in tenebris obscuratur. In die
extremi iudicii non illustratur luce · quod non discutitur ultione · Actus namque
nostros quos nunc iuste punire noluerit · ipsa sibi quodammodo saeculis abscon-
dit divina iustitia · In luce vero ostenditur · quidquid tunc in conspectu cunctorum denuda-
tur. Hic ergo dies vertatur in tenebras · ut videlicet omne quod deliquimus · nos
per penitentiam feriamus · Ipse autem iudex venturus est qui cuncta penetret · cuncta
perstringat · et quia ubique est · locus quo fugiatur non est. Sed quia correptionis
nostre fletibus placatur · solus ab illo locum fuge invenit qui post perpetratam culpam
nunc se in penitentia abscondit · Et quia nullum peccatum inultum deus relaxat · aut
enim nos hoc flendo insequimur · aut ipse iudicando · Restat ut ad emendationem
suam semper mens sollerter invigilet · et commissa tergat. Sed si diem que peccati delecta-
tionem dicimus tot nuper patribus audivimus · ut videlicet cupiditates fletus expri-
merent · quidquid delectatus animus deliquit · quanta animadversione puniri huius
diei nox flenda est · videlicet ipse iam consensus ad culpam · Sicut enim mo-
ris est culpe cum carnalis mens in delectatione rapitur · sed tunc delectationi sine
per spiritum reluctatur · ita gravioris et plene est nequitie ad peccati illecebram
non solum delectatione pertrahi · sed etiam consensu famulari. Tanto igitur
acriori manu penitentie mens a pollutione tergenda est · quanto se conspicit per con-
sensum sordidius inquinatam. Quam apte subiungitur: Noctem illam tenebrosus
turbo possideat. Quasi enim quidam turbo tempestatis est commotus spiritus
meroris · Nam dum peccatum quisque quod fecit intelligit · dum pravitates suas ne-
quitiam subtiliter pensat · merore mentem obnubilat · et quasi concusso
serene letitie aere · omnem in se tranquillitatem cordis penitentie turbine
devastat. Nisi enim recognoscentem se animum iste turbo contereret · nequaquam
propheta dixisset: In spiritu vehementi conteres naves Tharsis · Tharsis quippe ex-
ploratio gaudii dicitur. Sed cum vehemens penitentie spiritus mentem occupat ·
omnem in ea explorationem reprehensibilis gaudii perturbat · ut nihil iam
ei nisi flere libeat · nihil nisi quod se conterere possit attendat. Ponit
namque ante oculos illinc districtionem iudicis · hinc meritum culpe conspi-
cit · quo supplicio digna sit si parcens pietas desit · que per lamenta peni-
tentia ab eterna eruere pena consuevit. Spiritus ergo vehemens Tharsis naves
conterit · cum vis compunctionis valida · mentes nostras huic mundo quasi mari
deditas · salubri terrore confundit. Sciendum vero est · quia cum peccata impunita

reliquiis a nocte possidemus, cum vel ob hoc in animadversione penitencie plectimur.
nimirum nos nocte quam fecimus possidemus. Sed cum peccatum cordis sub iuris
nostri possessione reducitur, si cum incipit reprimatur. Unde divina voce tunc cayn
prava cogitatio dicitur: In foribus peccatum aderit etc. In foribus quippe peccatum
adest cum in cogitationibus pulsat, cuius appetitus subter est. Et quasi hoc dicatur:
si cordis nequicia inspecta citius puniatur, et prius quam ad duriciam crescat,
reluctantem mente subigatur. Ut ergo delictum suum citius animus sentiat et cul-
pe tirannidem sub iure suo penitendo restringat, dicatur recte nocte illa etc.
Ac si aperte diceretur: ne captiva mens culpe serviat, culpam a pena liberam
non relinquat. Et quia hoc quod flendo insequimur nequaquam nobis a venturo iudice
obici speramus. Unde si de nocte, id est culpa nostra moveri tunc per inquisitionem
nolumus, magnopere curandum est ut in eius discussione vigilemus, ne qualibet
culpa nobis inpunita remaneat, ne mens perversa quod fecit defendere audeat,
et defendendo nequicie nequiciam adiungat. Sunt nonnulli namque qui non solum non
deflent quod faciunt, sed etiam defendere non desistunt, et nimirum cum defenditur
culpa geminatur. Unde per quendam dicitur: Peccasti, non adicias iterum. Peccatum
quippe peccato addiderit qui male gesta etiam defendit. Inter hec sciendum
est quia illi culpam suam veraciter insequuntur et mala transacta per animadversionem penitencie
corrigunt, qui iam ad bona fallencia nulla delectatione ~~fallunt~~ rapiuntur. Nam
quos adhuc noxia alia delectant, fallunt est quod gemunt, quia perpetrata alia deplo-
rant. Hucusque dicta Gregorii. Ex illis igitur verbis doctorum colligere possumus
quod non solum maiora peccata, verum etiam minora per penitenciam sunt abstergenda. Unde
unusquisque conscientiam suam discuciat, et quod perverse gessit inique contra deum, ita et stu-
deat sua scelera penitendo et seipsum iudicando punire. Valde enim valet ad
salutem anime semper ipsius diiudicacio. Nam tales semetipsos diiudicantes et
sua facinora punientes a domino diliguntur, et non solum non iudicabuntur, sed etiam
quandam securitatem de sua salvacione a Christo perceperunt. Unde hic dicit primo beatus
Bernardus: Sic diligit deus animam que in conspectu suo sine intermissione sine dissimu-
lacione diiudicat seipsam. Id quod iudicium non nisi propter nos a nobis exigit,
quia si nosipsos diiudicaremus, non utique iudicaremur. Hec Bernardus. Dicit etiam
de hoc iudicio beatus Gregorius in xxv libro moralium exponens illud verbum Helyu: Ecce
quia enim ultra in hominis potestate est ut veniat ad deum in iudicium. Sic Nota
duo, est quod aliud est coram illo, atque aliud ab illo iudicari. Coram domino iudi-
catur qui corde deum conspicit et actus suos sub eius penitencia sollicita inqui-
sicione discernit, quem tanto quisque securius expectat, quanto cottidie

vitã suã suspect⁹ examinat · Cui eni ad extremu ei⁹ iudiciu venerit ·
nõ iã coram illo sꝫ ab illo iudicat̃ · De h̃ eni mẽtis iudicio oblitus erat
ãĩe p̃ p̃phãm dñs dicit · Reduc me ĩ memoriã vt iudicem̃ sim̃l · narra
si qd̃ habes vt iustificeris · Debꝫ eni vnusq̃sq̃ mẽs ⁊ cãs dei coti-
die sollicita inq̃sicõe discute · debꝫ caute p̃pẽsare vt q̃ ab eo bona p̃cepit ·
vt q̃ mala bonis illi⁹ p̃uerse viuẽdo reddit · Qd̃ elã quidẽ cottidie
face nimio nõ cessat · Accedit eni ad secretariu iudicis int̃ sinu cordis ·
cõsiderat quomõ districte q̃ꝫ veniet · q̃ diu paciẽter expectat ·
metuit in his q̃ se egisse meminit · puniat flẽdo qd̃ p̃petrasse se intelli-
git · timet subtilia diuina iudicia · etiã de his q̃ in semetip̃is intellige
fortasse nõ p̃t · Timet eni videt diuinus · qd̃ ip̃e in se p̃ hũanitate nõ
videt · cõspicit districtu iudicẽ qui quo tardius venit · eo seuerius pu-
nit · Sctõr etiaz patrũ residẽ cõuentũ cũ eo p̃te cõtẽplant̃ · eor q̃ exẽ-
pla vel dona cõtemplisse se rep̃hendit · atq̃ in h⁹ secreto interioris iudi-
cii ip̃a mẽtis sue exsecucõe cõstricti puniẽdo seruit · qd̃ sup̃biẽdo cõmi-
serat · Ibi namq̃ aduersu se quisq̃ inpugnat euitant · ibi aũ oculos suos
nunc qd̃ defleant aceruãt · Ibi quisq̃ p̃ irã districti iudicis decerni pos-
sit intuet̃ · Ibi tot patitur supplicia · quot pati timet · Nec deest ĩ h⁹
iudicio mẽte cõcepto · omne ministeriu qd̃ punire reos suos plen⁹ debeat ·
Nã cõsciencia accusat · racio iudicat · timor ligat · dolor excruciat · qd̃
iudiciu eo certi⁹ p̃t · quo int⁹ seruit · Vnusq̃sq̃ eni cũ causam sui⁹ exa-
minis cõtra se aggredi cepit · ip̃e ꝫ actor q̃ exhibꝫ · ip̃e reus q̃ exhibe-
t̃ · cernit se qualẽ fuisse meminit · ⁊ ip̃e qui ꝫ ĩ semetip̃o insequit̃ illu q̃
fuit · atq̃ ab ip̃o hoĩe aduersu semetip̃m fit q̃dam rixa ĩ acio · p̃
tinẽs pacẽ cũ deo · Hanc cordis rixaz dñs requirebat cũ p̃ p̃phãz
dicet · Attẽdi ⁊ auscultaui · nemo qd̃ bonu ꝫ loq̃t̃ · null⁹ ꝫ q̃ agat p̃niaz
sup̃ p̃cõ suo · dicẽs qd̃ feci · Quia ergo nũc ĩ p̃tate ꝫ intimu mẽtis nr̃e
cont̃ nos subire iudiciu · recognoscendo accusem⁹ nosmetip̃os quales
fuim⁹ · puniẽdo corrigam⁹ · nõ cessem⁹ dũ licet iudicare qd̃ fecim⁹ ·
Audiam⁹ caute qd̃ dicit̃ · Neq̃ eni vlt̃ ·⁊c̃ · Rep̃bor namq̃ p̃p̃iu ẽẽ solet
sp̃ p̃rauia agẽ ⁊ nequaq̃ que egerit retractaꝛ · Omne eni qd̃ faciunt
recta mẽte p̃ualent · fim q̃ sui nisi cũ punire fuerit nõ agnoscunt ·
At cõt̃ electorũ ꝫ act⁹ suos cotidie ab ip̃o cogitacõis fonte discute · ⁊ nẽ
qd̃ turbidu p̃fluit ab intimis extimare · Sicud eni nõ sentim⁹ q̃n cres-
cunt membra · p̃ficit corp⁹ · mutat̃ sp̃ẽs · ingrediũ capillorũ albescat ĩ canis ·

Hec quippe omnia agitur in nobis . ita ut mens nostra per momenta vivendi ipso cu-
rarum usu a semetipsa primitatur . et non agnoscimus nisi vigilanti custodia ad
interiora redeuntes . profectus nostros cotidie defectus esse pensemus . Hoc ipsum enim
in hac mortali vita consistere quasi ad vetustatem ire est . Et dum indiscussa mens
relinquitur . in quodam senio torporis sopitur . quia sui negligens et propositum robur in-
sensibiliter perdens . a forma prioris fortitudinis dum nescit senescit . Cum vero
semetipsam querit et subtiliter perquirendo se discutit . ab hac ipsa vetustate sua .
lota lacrimis et merore incensa renovatur . et que iam pene inveterata vixerat .
per subministrata iterum amoris studia nova fit . Sed ad hoc agenda valde
exempla priorum et sancti eloquii precepta nos adiuvant . Si enim sanctorum opera inspi-
cimus . et divinis iussionibus aurem prebemus . alia nos contemplata alia audita
succendunt . et cor nostrum torpore non restringitur . dum imitatione provocatur . Unde bene
ad moisen dicitur . Ignis in altari semper ardebit . quem nutriens sacerdos . subici-
at mane ligna per singulos dies . Altare quippe dei est . cor nostrum . in quo iu-
betur ignis semper ardere . quia necesse est ex illo caritatis flamma indesinenter ascen-
dere . cui per singulos dies sacerdos ligna subiciat ne extinguatur . Quia necesse est
ut fidelis quisque ne in eo caritatis flamma deficiat . in corde suo tam exempla
precedentium patrum quam sacre scripture testimonia congerere non desistat . Nam que
quedam fomenta igni dare est in excitatione caritatis . ut exempla patrum vel
precepta divina instruere . Quia enim interna novitas nostra ipsa cotidie huius
vite conversatione veterascit . ignis iste caritatis dei hiis adhibitis nutri-
endus est . ut dum per usum se intra vetustatis extenuat . per patrum testimonia
et exempla renovetur . Ignis enim iste in altari dum prodest in corde nostro citius
extinguitur . nisi sollerter adhibitis ex . . . de co[. . . ex]emplis patrum et divinis tes-
timonis reparetur . Dum autem illic . . . interna . . . subditur . Et imposito holo-
causto desuper . adolebit adipes pa[ci]ficorum . Nam quisque in se hunc
ignem caritatis accendit . in semetipsum . . . utique holocaustum desuper in-
ponit . quia omne vicium quod in se dum male vivebat exurit . Cum enim cogita-
tionum suarum interna considerat . et vitam reproborum per imitationis gladium mac-
tat . in ara se sui cordis inponit . et igne caritatis accendit . De qua hos-
tia pacificorum adeps redolebit . quia interna nove vite impinguatio pacem
inter nos et deum faciens . odorem nobis suavissimum reddit . Nam vero eadem cari-
tas in cordibus electorum inextinguibilis manet . Recte illic subiungitur . Ignis
iste est perpetuus qui numquam deficiet de altari . Numquam de altari ignis iste deficiet .
quia etiam post hanc vitam eorum mentibus fervor caritatis accrescit . Eterna

quippe contemplatione agitur. ut omnipotens deus quo magis visus fuerit eo amplius diligatur. Dum nunc etiam ut ad corda nostra redeamus. discutiamus quod omne quod agimus. et quicquid in nobis divine rectitudinis regulam offendit accusemus. ut apud districtum iudicem ipsa nos accusatio excuset. In hoc enim metus iudicio iure tanto citius absolvimur. quanto nos districtius reos tenemus. Nec ad hoc agenda pretermittenda sunt tempora quibus vacat. quia ad hoc agenda post huius vite tempora non vacat. Vacare enim quippe non dicitur / neque enim ulterius dispensabitur etc. Idcirco namque moneamur facere quod tunc non possumus. ne nunc quod possumus non negligamus. Hec dicit gregorius in moralibus. Habemus igitur per predicta quomodo omnipotens deus se diiudicantes non iudicat. se punientes non punit hoc salvat. et peccata cotidie se commissa relaxat. Hoc vero omnia per remedium penitentie fieri solet. Dum quilibet peccator quotiens lapsus fuerit in aliquod peccatum non tardet currere ad penitentie bonum. Ipsa enim omni tempore valens est ad purgandum corda peccantium. Testatur hoc beatus gregorius qui sic dicit O felix lavacrum penitentie. quod totiens valet ad purgandum. quotiens purgatione indiget cor humanum. hec gregorius. Laventur ergo peccatorum maculas in hoc salubri penitentie lavacro. ut mundati et purgati possimus pervenire ad auctorem vite et mundicie.

Dictis igitur premissis de penitentia. Nunc consequenter de eius partibus est videndum

Sciendum quod partes penitentie sunt tres. scilicet contritio cordis. confessio oris. et satisfactio operis. Et sunt iste partes quasi partes integrales. secundum esse penitentie perfectum. Sunt autem hee partes penitentie integrales. videlicet contritio in animo. confessio in verbo. et satisfactio in facto. In quibus tunc penitentia integratur. cum peccator omnem mortalem culpam pectore et facto delevit. et verbo accusat. et animo detestatur. proponens numquam iterare [illegible] re peccatum. Hiis autem debito modo concurrentibus. cum absolutione [illegible] sua ab eo in quo est ordo. clavis et iurisdictio. absolvitur homo a [illegible] peccato. et reunitur ecclesie. et reconciliatur christo. mediante clave sacerdotali. Quod autem tres sunt partes penitentie sic ostenditur.

Sufficientia partium penitentie.

Penitentia enim est quoddam spontaneum iudicium in quo contritio est quasi citatio. ubi sequitur rei apud iudicem spontanea confessio. deinde sequitur eiusdem per iudicem imposite solutio. Sed in hoc differt iudicium fori a iudicio poli. quia ibi confessus de iure dampnatur. et hic absolvitur. Alia est etiam sufficientia istarum partium. quia cum omne peccatum committatur corde. vel ore. vel opere. Iustum est ut ista curentur per contrarium. scilicet ut peccator culpam animo detestetur. verbo accuset. et facto puniat. Et sicut tribus modis offendimus deum. scilicet delectatione cogitationis. impudentia locutionis. et superbia operis. secundum

regula ut contraria contrariis curentur. tribus modis oppositis satisfaciamus. quia
ergo peccando innocentiam perdidimus. restat ut per penitentiam reformemur. Dicente beato Ysidoro
Si quis innocentiam peccando corrupit. penitentie remedia poterit reparare. Nam
ut ait Gregorius. quod deus non impune deseruit. sic est quasi non fuerit. Si ergo de-
cuerimus innocentiam reparare. et per consequens ianuam celi per penitentiam reserare
curemus ut vera penitentia sit perfecta. De qua dicit Crisostomus. Perfecta penitentia cogit
hominem peccatorem omnia libenter ferre. in corde contricio. in ore confessio. in opere
tota humilitas. Hec Crisostomus. Unde tunc sanctiter coram deo perfecta dicitur. si ipsam
penitentiam ad omnia loca in quibus peccavimus dilatemus. Et quia peccavimus in corde ma-
lis consentiendo. In ore vana et turpia loquendo. In corpore iniqua perpetran-
do. Ideo ad hec tria loca penitentiam extendamus. Ita ut videlicet ut cordi demus ama-
ram contricionem. ori fidelem confessionem. corpori penalem et asperam satisfactionem.
Hoc tamdiu continuantes quousque spiritus sanctus testimonium perhibeat spiritui nostro.
quod dimissa sint nobis peccata. Et quia omnia peccata mortalia ab uno deo avertunt.
et uni gracie opponuntur. et unam principalem rectitudinem hominis pervertunt. Sic est quod
ad hoc quod penitentie medicamentum sit sufficiens ex suis partibus integrum. necesse est quod
penitentia habeatur de omnibus peccatis. quantum ad preteritum per displicenciam. De perpetratis.
quantum ad presens per cessacionem de perpetrandis. quantum ad futurum propositum nunquam
recidivandi vel in illud vel in aliud genus peccati. ut sic totaliter recedendo
a culpa per penitentiam divina gratia suscipiatur. per quam optineatur venia omnium pecca-
torum. Sed quia in partibus penitentie contricio primum locum tenet. ideo de ipsa tractandum
est. Et primo videndum quid sit contricio. Contricio autem secundum Ysidorum est — *Quid sit contricio*
compunctio et humilitas mentis cum lacrimis veniens de recordacione peccati et timore
iudicii. Item in tractatu de spiritu et anima. de compunctione sic dicitur. Compunctio est
qua ex consideratione malorum suorum intimo dolore tangitur. Item secundum dominum
Johannis Abbatis. Compunctio est propter dolorem cordis non elatus. nullam sibimet conso-
lacionem prebens. solam quia sui resolutionem ymaginatus omnibus hominis. et consolacio-
nem dei consolantis. sicud aquam frigidam expectans. Contricio eciam a magistris
sic diffinitur. Contricio est dolor voluntarie assumptus pro peccatis. cum proposito confi-
tendi et satisfaciendi. Ad cuius intellectum notandum. quod sicud in naturalibus durum
dicitur. quod non cedit tactui. hoc autem frangi dicitur. quod per aliquam fortem in partes
magnas dividitur. conteri vero quod totaliter in minimas partes redigitur. et quasi
adnichilatur. Ita methaphorice cor hominis durum dicitur. quod divine inspiracioni
quasi manui se tangenti non cedit sed obviat. scilicet dum in affectu peccati mo-
ratur. Frangi vero dicitur quod a proposito resipiscere incipit. conterius non dum totaliter

BIBLIOTHEK DER
HOEXTER
ST. NIKOLAY PFARRE

cõuertat͛ Cõteri v̄o q̄n affectꝰ pc̄ti scdm̄ om̄ez sui pte̅ in eo totalit͛ destru-
it͛. Et hͦ fit . qn̄ volūtas p̄fc̄e ab effc̄u pc̄ti resilit. Cū talis resilitiõ
dolor quidā ē . Jdō p dolore̅ tāq̄ p genꝰ essēciali͛ diffinit͛. Addit͛ aūt
volūtarie assūptꝰ p p̄ctīs . ⁊ hoc cõuenit cõtricõi p ut ē actꝰ virtutis .
s; ut ē ps sacm̄enti . sic oportz ut addat͛ aliqd̄ in cõparacõe ad alias
ptes . ⁊ idō supadditͬ cū ꝓposito cõfitēdi ⁊ satisfaciēdi ¶ Et sciēdū q̄
ē dr̄a int͛ cõtricõne̅ ⁊ atticõne̅ . Atticõ dicit͛ accessꝰ ad p̄fc̄az cõtricõne̅ .
Vn̄ ĩ corpalibꝰ dr̄r atrita . q̄ aliquo mõ sūt cõmīuta . s; nõ p̄fc̄e . Sed
cõtricõ dicit͛ . qn̄ oēs ptes tritꝫ sūt simul . p diuisione̅ ad mīma . Et idõ
atticõ in sp̄ualibꝰ significat quādā displicēciā de p̄ctīs cõmissis s; nõ
p̄fc̄az . Cõtricõ aūte̅ p̄fc̄az displicēciaz . Utrū aūte̅ requirat͛ cõtricõ
de oī peccato mortali

Sciendū q̄ ĩ oīn pc̄tõ mortali ē
actualis auersio volūtatis a deo ad pc̄tm̄ . ⁊ ideo cū cõtria cõtrīis
curat͛ . oportz q̄ in oī remissiõe pc̄ti mortalis sit actualis auersio a pc̄-
cato ad deū . h̄ aūte̅ auersio appellat͛ cõtricõ . Duricia eñ volūtatis ma-
nētis in pc̄tõ . nõ tollit͛ nisi p volūtatis fractiõne̅ oīmodā q̄ appellat͛
cõtricõ . Et idõ cõtricõ ē nc̄c̄a ĩ oī pc̄tõ mor̄li . De p̄ctīs aūte̅ oblitis si ob-
litꝰ ē hõ tālit͛ . sufficit cõtricõ gn̄alis . Cū aūte̅ ĩ pte recolit . debꝫ co-
nari ad recordādū ⁊ dolendū in sp̄ali . qd̄ si nõ pt̄ . sufficit cõtricõ gn̄a-
lis . S; h̄ q̄ hõ nõ pt̄ recole̅ pc̄tm̄ nõ solū de pc̄tõ oblito debꝫ dole̅ in
gn̄e . s; eciā de obliuiõe eiꝰ debꝫ dole̅ . q̄ ex negligēcia cõtigit . Debꝫ eciā
hõ dole̅ simꝉ de oī pc̄tõ cõmisso . q2 vnū sine alio nõ relaxat͛ . Jdõ cõtri-
cõ ē habēda pit͛ez de singulis . Testat͛ h̄ btūs Augꝰ qui sic dicit Pēi-
tente̅ oportz simꝉ dole̅ de oī c̄mĩe . h̄ est dispõcõ īmediata ad grām .
Nam dolere de vno pc̄tõ sine alio . nõ sufficit ad salute̅ . Unde quili-
bet pc̄tõr qui se sentit viciõꝝ fece sordidatū p remediū p̄nie . p̄mo
p cõtricõne̅ ac cõpūctiõne̅ cordis . studeat sua facinõa emēdare Nā aīa
illecta malis moribꝰ . amittit decore̅ virtutū . que̅ nõ pt̄ recupāre
nisi p p̄nie lamētū hͦ ē cõtricõne vr̄a . q2 nūq̄ pc̄tm̄ dimittit͛ . nisi hõ
p īteriore̅ dolore̅ cõuertat͛ . De hͦ dicit btūs Jõꝰ Nulla vnq̄ culpa re-
mittit͛ . ob quā hõ nõ nimio dolore aut c̄ticia aufiat͛ . Nā tūc pc̄tõ-
ris salꝰ veraciť incipit ut dicit hugo de scõ victõe . qn̄ v̄aciť p delic-
tis īgemiscat . q2 amaritudo cordis sine gemitꝰ q̄ assūit͛ p p̄ctīs . mē-
te̅ purgat . ⁊ deū placabile̅ ac misericorde̅ hoīu reddit . Pbat hͦ beda
sic dicēs . Amaritudo cordis mētez purgat . angelos letificat . deū placat .

Et remigius. Tunc nimis mundus est ipse deus. dum iam ob culpam animus tristis sibi=
met fuerit et molestus. Dicit etiam de hoc beatus Ambrosius. Quis ambigit quod in
mestitia penitentis hominis oculos sibi violenter attrahit conditoris. hec Ambrosius.
Et quia deus cor contritum et humiliatum non despicit. Ideo assimiamur vera cor=
dis contritione et compunctionis amaritudine. qui per voluptates et carnalia de=
sideria a deo discessimus. Ad hoc hortatur nos beatus Augustinus sic dicens. Non sit
in nobis ficta suspiria et simulata. sed cum ingenti rugitu et gemitu sit stu=
deamus adhibere presentis. ut simus solliciti simus et de futuris. Deus enim noluit
in mundo prosperari. sed gravia pati ut nobis ostenderet quia per delectationem cecidimus.
cum quanta amaritudine redire debeamus. hec Augustinus. Sed sunt nonnulli qui
in multa facinora sunt prolapsi. nec tamen ut decet pro suis excessibus compunguntur.
quibus necesse est ut supplicia reproborum ac gloriam beatorum pre oculis cordis habe=
ant. ut possit ad penitendum compungi. Ad hoc faciendum hortatur beatus Gregorius
super Ezechielem exponens illud verbum. Et scripte erant in libro lamentationes
et carmen et ve sic dicens. Lamentationes videlicet. quia ibi scripta est penitentia
peccatorum. Carmen vero. quia pronunciantur gaudia iustorum. Ve autem. quia illic
expressa est dampnatio reproborum. Ut ergo per ista penitentias lege que in hoc volumine
scripta sunt lamenta. Risus vester in luctum convertatur. et gaudium in merorem.
Et rursum. Miseri estote et lugete. Ut autem de promissione gaudii leg=
tis hylarescas. cognosce scripta esse carmina laudis eterne. Beati qui habi=
tant in domo tua domine. in secula seculorum laudabunt te. Sed si adhuc
presenti seculo mente teneris. adhuc terrenis voluptatibus delectaris. si ca=
vere non potes gaudia eterna que audis. cognosce ergo in hoc volumine ve
quod in eo scriptum est. Itaque ab animo per timorem expelle quod diligis. ut pos=
sis ex iudicio carnis amare quod legis. Ibi quippe dampnatis dicetur. Dis=
cedite a me maledicti in ignem eternum. qui paratus est diabolo et angelis eius.
In hoc itaque volumine cuncta que edificant. omnia que erudiunt scripta continet. Si pec=
casti et iam te penitet illicita perpetrasse. ut ad agendam penitentiam docearis. ibi
invenis lamenta. Si per celestium gaudiorum mente revelationem desideras. ibi ad
consolationem tuam invenis carmen. Si vero et mala perpetrasti. et hec te perpetrasse
non penitet. sed cervicem mentis erigis. ad nullas penitentie lamentationes inclina=
ris. nulla celestium gaudiorum expectatione constringeris. velis nolis ibi
auditurus es scriptum ve. ut is quem nec timor ad penitentiam humiliat. nec
spes ad superna premia exaltat. dampnationis sue iam nunc penam prospiciat.
et sine excusatione in eternum supplicium cadat. Quid agendum est igitur nobis miseris.

nisi ut evigilem⁹ ad huius vba volus· et mala q nos egisse meim⁹ de=
fleam⁹· ut p lamenta p̄nie p̄ueniam⁹ ad terminū vite· ne si nō affligi
p p̄niaz nolu⁹· ne postmodū sine fine sentiam⁹. Nec nos nr̄or uł
nex multitudo i desparōez dep̄mat· q: maior ē pietas medici· q̄ la=
guoris magnitudo nr̄i· Nec ē eni q reparare ad salutē nō possit· qui
potuit oīa ex nichilo creare· h̄ gg· Ne ergo cōtingat nos p nr̄is reatib⁹
sustinē etna tormēta· timea⁹ futurū dei iudiciū sup nos· et p flet⁹ et la=
menta iniqtates ppetras diluē studeam⁹· Q elcī agere nō cessat· q p p̄ni=
te cōtinuōne ac lacimaz effusionē· se euadē etna supplicia nō dubitant·
De h̄ ītat btūs gg⁹ sup ezechielē sic dicēs Redemptor igit hūani gn̄is
cū iudex apparuerit et speciosus iustis· et terribilis erit iniustis· quē enim
mansuetū aspiciet elcī· hūc eundē pavendū atq terribilē cōspiciet re=
pbi. Sz huic tō tūc elcī terribilē nō videbūt· q: nūc terrore illi⁹ cō=
siderare nō cessat. Studiose eni cōsiderat q terribilis ad iudiciū ve=
niat· culpas anactas deflent· imminētes declinat· pavorē illi⁹ cot=
tidie an̄ mentis oculos ponit· et q̄n tremend⁹ apparebit sine cessatōne
suspecti sunt· atq cottidie timēdo agūt· neq̄n veniat ptimescūt. Nos
ergo ē ut pcā admissa cū vivi⁹ defleam⁹· In assiduis eni fletib⁹·
i cottidiana nr̄a p̄nia· habe⁹ sacerdotē in celis· q interpellat p nobis·
De quo p Johanē dicit. Si quis peccaverit· advocatū hem⁹ apud
patrem ihesū xp̄m iustū· et ipse ē ppiciatō p pctīs nr̄is. Ecce exultat
aīm⁹ cū advocati nr̄i potētiaz audim⁹· sz exultatōe nr̄a itez remor=
dent· q: ipse qui nobis advocat⁹ ē dicit iust⁹· Nos eni causas iniusti=
tie habem⁹· iust⁹ vō advocat⁹ iniustas causas nullomō suscipit· nec vba
dare p iniusticia cōvenit sentit· Quid ergo agim⁹ fres mei· sz ecce
occurrit aīo· quid agam⁹· mala que fecim⁹· et defleam⁹ et accusem⁹·
Scptū quippe ē Just⁹ in principio accusator ē sui· Quilibz ergo pctōr
cōversus in fletib⁹· iā iust⁹ eē inchoat· cū cepit accusare qd fecit· Cur
eni iust⁹ sit· q: iā cō sua iniusticia p lacmas sentit· Just⁹ igit advo=
t⁹ nr̄ iustos nos agnoscet i iudicio· q: nosmetipsos et cognoscim⁹ et
accusam⁹ iniustos· Nō ergo i actib⁹ nec i fletib⁹ nr̄is· sz i advocati nr̄i
allegatōib⁹ cōfidam⁹· h̄ gg· Ecce patz quā fructuosū sit et salubre
suipi⁹ accusatō· et lacmaz effusio. Sunt autē nōnulli q quidez
pcā cōfitent· sz illa deflere cōtempnūt. Elcī vō nō solū sua facinora cō=
fitent· sz ea que neqter ppetravūt fletib⁹ diluūt· atq de ingratitudie

p beneficiis sibi a deo collatis seipsos reprehendunt · ac per lamenta puniunt. De
talibus beatus gregorius in viii libro moralium sic dicit · Sciendum quoque est quod sepe et reprobi
peccata confitentur · sed flere contempnunt. Electi autem culpas suas quas vocibus con-
fessionis aperiunt · districte animadversionis fletibus insequuntur. Sed qui ma-
la quidem que perpetravit insinuat · sed flere quod insinuavit recusat · quasi sub-
ducta veste vulnus detegit · sed torpenti mente medicamentum vulneri non apponit.
Confessionis igitur vocem solus merens est ut meror excruciat · ne vulnus proditum sed ne-
glectum · quo liberius iam per humanam noticiam tangitur · deterius putrescat.
Unde recte per prophetam dicitur: Iniquitatem ego pronuncio · et cogitabo pro peccato meo. Pro-
nunciando ergo occultum vulnus detegit. Cogitando autem quid aliud quam medicamen-
tum vulneri apponit? Sed afflicte menti et sua sollicite dampna cogitanti · vix ex
semetipsa oritur contra semetipsam · Iam cum se ad lamenta penitentie instigat · ac
culpa se increpacione dilaniat. Unde apte per iob dicitur · Confabulabor cum
amaritudine anime mee · Pavore namque divini iudicii afflicti dum quedam male ges-
ta plangimus · ipsa nunc amaritudinis via ad dilaniendos nos vigilancius ex-
citati · alia in nobis etiam que amplius defleamus invenimus · Nam sepe quod
torpentes latuit · fletibus subtilius innotescit · et afflicta mens certius in-
venit malum quod fecerat et nesciebat · cui quia vera sua velut aperit · quantum
a veritatis pace declinavit · Succrescens quippe amaritudo penitentie · verum
dampnati cordi importune ingerit · illicita que commisit · districtum contra se iudicem
ostendit · suppliciorum minas inmittit · pavore animum ferit · pudore confundit ·
motus illicitos increpat · quietem noxie securitatis turbat · que ei conditor
bona contulit · quibus ipse bonis illius mala respondit enumerat · quod mire ab
eo conditus · quam gratanter nutritus · quam conditoris gratia vocatus · quam sequi ipse va-
cans noluit · quam vocatus ymo nec sordidum hunc venientem ut despexit · quam
pavorem sumi superna gratia nec contempta dereliquit. Cum igitur afflicta mente
modo per replicacionem donorum dei · modo per improperia actionis sue tanta severi-
tate increpat · habet in corde iustorum amaritudo anime linguam suam · que tanto ei
subtilius loquitur · quanto et internius auditur · Quia vis doloris que peccata singula
repetens · torpentem animum ad lamenta excitat · quasi ad eum verba confabulacio-
nis format in quibus semetipsum correctus inveniat · et ad sui iam custodi-
am sollicitior exsurgat · hec gregorius. Desideranda ergo nobis est valde con-
tricio sive copiositas lacrimarum · quia secundum beatum cyprianum nulla est placacior
medicina animarum · quam devota effusio lacrimarum. Nam absque copiositate
ne et fletu non remittitur peccatum · Teste hugone qui dicit: Absque fletu et la-

crimina nequaquam remittitur ipsa culpa. Qui vero per Remigius dicit. ob culpam la=
crimatus non fuerit. lacrime exps eiusdem nunquam erit. Magnam enim virtutem habent
lacrime. delent quippe culpam. et extinguunt gehennam. De hoc dicit Remigius. O quan=
ta vis est in lacrimis. que omnem abluunt culpam. extinguunt gehennam. flectunt sententiam.
Et beatus Augustinus. Una lacrima de puro corde procedens. totum ignem inferni exstin=
guit. hec Augustinus. Secundum etiam est quod vestis innocentie percepta in baptismate per
peccata mortalia sordidatur. et per consequens eterna dampnacione tenetur. sed per lacrima=
rum effusionem ipsa vestis que per peccatum maculata fuerit. abluitur ac mundatur.
De hoc dicit Crisostomus super illud psalmi. Fuerunt michi lacrime mee panes
etc. Lacrime sunt que celum pulsantes crimina delent. et conscientiam dignificant. sonant in
ore pure verba. et verba movent in pectore pietatis venam. impletur cupido a=
quia. tumescit oculi. irrigantur gene decurrit rivuli. et dei indulgentiam
merentur exhilarant. Lacrime sunt que reconciliant deum. a peccatis redimunt animam.
et sanant languores eius. sordentem vestem nec lacrime lavant. et dant illi
remissionem. Item dicit Sicut cum vehemens ymber precipit fit sereni=
tas. sic lacrimis effusis apparet tranquillitas et perit caligo reatuum. et
sicut per aquam et spiritum. sic per lacrimas et per confessionem denuo mundamur. hec
Crisostomus. Ecce quomodo per compunctionem et gratiam lacrimarum vestis innocen=
cie per peccatum sordidata mundatur ac reformatur. Ita ipse deus ipsas lacrimas
de corde contrito effusas. pro baptismo reputat. Teste Ysidoro qui dicit. La=
crime pure penitencium apud deum pro baptismate reputantur. Cum misericors
deus paratus est nobis peccata parcere. et puritatem nostram ad innocentiam deputare. si
per lacrimas renasci studeamus. De hoc dicit beatus Gregorius. Libenter obliviscitur
deus quod nocentes fuimus. paratus est nobis puritatem nostram deputare ad innocenti=
No. am. si inquam post aquas salutis renascamur ex lacrimis. hec Gregorius. Et
nisi omnipotens deus ex sua benignitate remedium pure et compunctionis ac la=
crimarum effusionem hominibus providisset. raro aliquis salvatus fuisset. quia si=
cut aqua baptismi abluit a peccato originali et a viciis ante perpetratis. sic
contricio sive compunctio et aqua lacrimarum purgat a malis et criminibus post
baptismum commissis. Hoc testatur Johannes Abbas montis Synai in trac=
tatu de xxx gradibus sic dicens. Fluctus sive lacrimarum fons est maior post
baptismum baptismus constitutus. licet paruo presumptuosum sit. ex parte
quod dicitur. eo quod ille quidem ab ingenitis nobis et ante patratis malis
est purgatorius. iste vero postea patratorum. Et illum quidem parvuli
omnes suscipientes sordidamus. per hunc vero et illum repurgamus. Qui

ferculum et essai. petrus damianus sic commemorat dicens. Quicumque seculum pro
xpo corde deseruerit. mentis sue latibulum petat. ubi ad videndam creato-
ris sui faciem totis nisibus inardescat. ad lacrimas anhelat. lacrimas a
deo cotidianis precibus flagitet. lacrimarum quippe madore animam ab omni la-
be purificat. et ad proferenda virtutum germina. nostri cordis terram fecundant.
Porro lacrime que a deo sunt. divine exaudicionis tribunal fiducialiter adeunt.
et impetrantes pro illo quod petunt. de peccatorum suorum certa remissione confidunt.
Lacrime sunt vates ac doctissime in qualibet humane ignorantie dubietate
magistre. Nam dubitantes ex aliquo utrum deo placeat vel non. magis meli-
ore certitudine capimus. quam cum uberiter lacrimantes oramus. Sunt enim
quicumque agendum mentes nostra decreverit. super hoc tumultum ambigue mentis non
erit. Lacrime porro diluunt omne spurciciarum in meretrice contagium. et mundis
manibus tribuunt ut non solum pedum sed divini capitis mereatur attactum.
Lacrime contribuunt ut negator apostolus non modo non pereat divino post lapsum
sed ultro etiam ut super ceteros celestis curie senatores obtineat principatum.
Lacrime contulerunt ut david post adulterium simul et homicidium perfidissimum
patratum non modo non regnum cum vita perderet. sed ultro etiam heredis promis-
sionem ex se nasciturum cum iuramento susciperet. qui et regnum suum solum et omnia
regna terrarum. perpetue possideret. Porro autem si omnia lacrimarum pre-
conia dona voluero. prius forte dies claudetur. quam exemplorum copia subtra-
hatur. Hec sunt enim que et animam a peccatorum labe purificant. et cor vagum in ordine
confirmant. Hec sunt que divino nomine pariunt gaudium. et dum per oculos carnis
erumpunt. ad spem nos superne beatitudinis erigunt. Non enim parvi in sua pe-
ticione contempni. que et magnas voces habent in auribus creatoris. Has
prius voces ille ad deum frequenter emiserat. et quid ad optinendum possent
subtiliter noverat qui dicebat. Exaudi oracionem meam domine et deprecacionem
meam. auribus percipe lacrimas meas. Quod enim non oculis attendi sed audi-
auribus percipi lacrimas postulat. voces esse lacrimis manifeste designat.
Lacrime nempe cum in conspectu iudicis supplicant nichil hesitant. sed sic veniam tam-
quam rei quilibet pro iure suo sibimet vendicant. et impetrasse se quod peti-
erant confidenter exultant. O lacrime delicie spirituales. super mel et
favum atque omni nectare dulciores. que mentes ad deum erectas. iocunda saporis
interni suavitate reficitis. atque arida ac tabescentia corda haustu super-
ne gracie medullitus irrigatis. Terrenarum namque dapium sapores atque dul-
cedines. superficiem quidem palati gustantis oblectant. Viscera et interio-

ta non penetrat. sapor vero divine contemplationis omnia interiora nostra replet. vege-
tat et obdulcat. Lacrimantes quidem oculi diabolum terrent. et sic lacrimarum e-
rumpentium expavet impetum. Ac si procellosi ymbri grandinem prominentium undique
ventorum effugiat quis tempestatem. Nam sicut spumosi torrentis tumultus su-
perveniens cunctis alveum sordibus purgat. Sic lacrimarum profluentium amnis ex
mente flentis et diabolice versutie semina. et omnes sordentium viciorum pestes
eliminat. hec petrus damianus. Et notandum quod quicumque hanc gratiam habere de-
siderat. necesse est ut ignem divini amoris in corde habeat. Nam ex igne dilectionis
dei hec unda profluit. Et econtrario quanto valencior unda lacrimarum a pectore
profluxerit. tanto maior ardor divine dilectionis in corde huiusmodi hominis invalescit.
Hoc probat predictus petrus damianus per pulchrum exemplum sacre scripture dicens sic.
Hec inquam aqua videlicet lacrimarum compunctionis. ex igne profluit. ut quisquis affluen-
tis imbris inundatione desiderat. divini amoris ignem prius habere necesse est. ut in ca-
mino sue mentis accendat. Quod facilius exprimere possumus. si quod in secundo ma-
chabeorum libro perhibetur historialiter gestum. ad medium deducamus. Ait ergo
scriptura. Cum in persidem ducerentur patres nostri. sacerdotes qui tunc dei cultores
erant. acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle ubi erat puteus
altus et siccus. et in eo contutati sunt eum. ita ut omnibus esset ignotus locus. Cum
autem preterissent multi anni. placuit deo ut mitteretur neemias a rege persidis.
hic misit nepotes sacerdotum illorum qui absconderant ad requirendum ignem. et sicut
narraverunt nobis. non invenerunt ignem. sed aquam crassam. In quibus omnibus verbis
illud nimirum spiritualiter attendendum est. quod in alto et sicco vallis puteo prius ignis
absconditur. et postmodum non ignis. sed aqua crassa. a requirentibus invenitur.
Mens quippe simplex atque pura. deum pura intencione querentis. non incongrue
per puteum vallis altum designatur. et siccum. Que nimirum a fluidis illecebra-
rum carnalium voluptatum. et terrene concupiscentie ruderibus alte defossa. et
in vere humilitatis est valle fundata. Huic itaque puteo ignis sacrificii immit-
titur. cum in electa cuiuslibet mente divini amoris flamma concipitur. atque ad celeste
desiderium prius animus inflammatur. sed hic ignis in aquam vertitur. quod ex igne divini
amoris lacrimarum compunctio generatur. Et notandum quod non pura aqua dicatur.
sed crassa aqua narratur illic fuisse reperta. Quid enim est aqua crassa. nisi la-
crimarum compunctio. divine procul dubio gratie pinguedine saginata. Qua vi-
delicet saginari pinguedine estuabat propheta cum diceret. Sicut adipe et pingue-
dine repleatur anima mea. Nec pretereundum est quod absconditores hunc ignem
contutati quidem fuisse. non autem funditus extinxisse referuntur. Crassa nimirum

ignis divini amoris qui in ara nostri cordis accenditur · ut ex aromatibus
bonorum operum suave deo sacrificium offeramus · In tempore nostre conversionis tiro- · a conversacionis sive
nes intus quidem debemus spiritu occulte ardere · non autem foras per inanem glorie fla-
mmas expandere · Contineatur autem sopitis flammis · non autem ut penitus ra-
dicitus · ut non prorsus intereat · sed se postmodum mirabiliter ignis in aquam
vertat · Hec porro aqua · compunctio videlicet lacrimarum · non solum nos a peccatorum
contagione purificat · sed etiam ut placeant ipsa deo nostra bona commendat ·
Hinc namque bonorum operum sacrificium in conspectu superni iudicis suavius red-
ditur · si lacrimis aspergatur · Unde illic apte subiungitur · Et sacrificia que
imposita erant · iussit sacerdos neemias aspergi aqua ipsa · et ligna que erant
supposita · Sed cum operum nostrorum sacrificium vere compunctionis aqua perfundimus · mox
mentes nostras splendor irradiat · et quicquid obscurum · quicquid in eis tenebro-
sum eatenus latebat · illustrat · Quidam namque se nobis tunc interne lucis ra-
dius aperit · et omnes anime nostre latebras · nova candidi fulgoris serenit-
tate perfundit · Quapropter illic cum premittitur · quod iussit haurire et afferre
sibi · et sacrificia que imposita erant · iussit sacerdos neemias aspergi a-
qua ipsa · et ligna que erant supposita · Protinus historie series addidit ·
Hoc factum est et tempus affuit · quo sol refulsit · qui prius erat in nubilo · ac-
census est ignis magnus · ita ut omnes mirarentur · Audivimus antea quod aqua
pro igne reperta est · nunc econtrario dicitur · quod per aspersionem aque · ignis magnus ac-
census est · Ergo et ex igne aqua nascitur · et ex aqua ignis procreatur · Una
videlicet et ex igne divini amoris gratia compunctionis oritur · et rursus ex com-
punctione lacrimarum · desiderii celestis ardor augetur · Alterum siquidem pendet
ex altero · et sibimet utrumque invicem portat · dum et ex amore dei lacrimarum
compunctio profluit · Et rursus per lacrimas ad amorem dei mens nostra ferventius
exardescit · In qua autem mente huius alternitatis reciproca varietas agitur ·
ab omni procul dubio reatus sui squalore purgatur · Unde illic non incongrue post-
modum subiungitur · Appellavit autem Neemias hunc locum nepthar · quod inter-
pretatur purificatio · Locus itaque iste ubi sacrificium offertur · ubi aque necnon
et ignis ut dictum est varietas alternatur fidelis est anima · que profecto non incongrue
purificatio dicitur · quod dum intus superni amoris igne decoquitur · nunc contri-
ti cordis fletibus mundatur · velud sacri baptismi fluctibus abluitur · Hec
Petrus damiani · Ecce apparet satis clare per predicta dicta sanctorum pa-
trum · quante sit virtutis lacrime penitentium sancte vere estimare · et ideo a cunc-
tis fidelibus maxime tamen a peccatoribus penitentia indigentibus sunt desiderande ·

¶ Filius.

Non sufficio gaudere admirari de tam excellenti dono dei · eo quod gratia compunctionis et lacrimarum · tantam habeat efficaciam et virtutem · Ergo rogo de hoc informari · qualiter homo carens gratia lacrimarum et eam desiderans habere · per quem modum possit illam a deo optinere · ¶ Pater.

Scire debes quod compunctio sive lacrimarum effusio procedit ex spiritu sancto teste leone papa · qui dicit in quodam sermone sic · Ab ipso enim videlicet a spiritu sancto sunt lacrime penitentium · Quisquis ergo in corde suo se senserit compunctum propter sua peccata · sciat hanc graciam a deo sibi esse infusam · Nam deus inhabitando per spiritum sanctum in corde hominis · compunctos et lacrimantes facit / De hoc quidam doctor sic dicit · Quibusque peccatorum memoria compungit ad lamenta · iam dei se visitatione sciant purificari · qui ex eo quod admisisse se recolit iniquitatibus erubescit · suo quod se iudicio penitendo iam puniunt · hec ille · Hanc compunctionis graciam desiderabat Job cum diceret · Dimitte me ut plangam paululum dolorem meum ¶ Quod exponens beatus gregorius in xv libro moralium sic dicit · Tunc ad plangendum dolorem nos dimittit dominus · cum et mala nobis que fecimus demonstrat · atque ad hec eadem flenda que cognoscimus adiuvat · Culpas cordis obicit · et pia manu gracie vincula cordis solvit · ut ad vacationem puritatis mens nostra se erigat · et carnis soluta compedibus · in auctorem suum libera gressum amoris tendat · hec gregorius.

¶ Et quia compunctio lacrimarum ut predictum est · ex gratia divini conditoris procedit · ideo necesse est qui donum lacrimarum habere desiderat · ut ab omnipotenti deo per humiles preces ac virtuosam vitam illud querat / Per hec ergo duo · videlicet per orationes humiles · et conversationem virtuosam · si quis in hiis perseveraverit · graciam compunctionis ac lacrimarum procul dubio optinebit · Quod autem per orationes humiles querenda sit gratia lacrimarum · beatus gregorius exponens illud iudicum ubi dicitur · quod caleph tribuit axe filie sue · irriguum inferius et superius sic dicit · Axa sub azimo sedet · cum irrationabilibus carnis motibus anima presidet · que suspirans a patre terram irriguam petit · quia a creatore cum magno gemitu cordis querenda est lacrimarum gratia ¶ Sunt enim qui iam receperunt libere pro iusticia loqui · oppressos tueri · indigentibus tribuere · ardorem fidei habere · sed adhuc graciam lacrimarum non habent / Hii terram australem habent arentem · sed adhuc irriguo indigent · quia in bonis operibus positi in quibus et ferventes sunt · oportet ut timore supplicii · vel amore regni celestis · mala etiam que perfecerunt deplorent / Dat ergo ei pater irriguum superius · cum se in lacrimis celestis regni affligit desiderio · Irriguum vero inferius accipit · cum inferni supplicia flendo pertimescit · Prius autem inferius · et post irriguum superius

datur · sed quia compunctio amoris perimeret dignitatem · unde fuit ut prius superius
et post irriguum inferius poneret · secundum Gregorium ¶ Nos vero pro vita virtuosa et solli-
citudine diligente circa salutem anime sue · sit etiam querenda a deo gratia lacrima-
rum · Petrus damiani pulcris verbis probat dicens · Si gratia spiritus sancti homini de-
fuerit · licet mente quis ad supernam gloriam sublimare contendat · licet gehenne
supplicia vel peccata preterita ad memoriam reducat · vel etiam dominice passionis
misteria recolat · propter hoc tamen omnia lacrime non erumpunt · cum mentis archana
partis exigentibus obdurescant ¶ Tu autem sicut prudens et operosus agrico-
la · agrum tuum indesinenter exercere · terram tui cordis et corporis vomere sancte
discipline proscinde · viciorum vepres extirpare contende · et sic paratus cot-
tidie tensis in celum oculis · superni ymbris inundantiam prestolare ¶ Nam
summus arbiter ille videlicet occultorum inspector · licet ad tempus aquam provida
dispensatione contineat · si te sic sollerter agentem ac vigilem esse conspexerit ·
agrum suum in primo autumnalis ymbribus irrigabit · et ita virtutum flori-
bus diuersis ager ornabitur · ut qui hactenus squalidus ac sterilis videbatur
iam provenientium exuberantium segetum cumulet ¶ Quisquis igitur tam avido cor-
de mereri quam et lacrimarum inundantiam queris effluere · non solum te a stre-
pitu negociorum secularium remove · sed a fratrum sepe colloquii mutua
confabulatione te compesce ¶ Omnes a te mundane actionis curas ac sol-
licitudines amputa · et eas tamquam ruderum moles et meatus obstacula
obstruenti fontis submovere festina · Sicut enim in caverna terre de a-
bisso veniens aqua colligitur · sed omnibus oppilata non effluit · sic in humano
corde considerata profunditate divini iudicii tristicia nascitur · que tamen per fletum
lacrimis erumpentibus non emanat · si terrenarum actionum sufflamine obsistat ·
¶ Tristicia quippe lacrimarum materia est · sed ut huius fontis possit uberta-
tis vena profluere · satage cuncta negotii obstacula removere ¶ Maliciam
quoque · iram et odium et reliquas viciorum pestes · de antro tui cordis
elimina · ne si te accusatrix conscientia forte remordeat · mens tua tenui
amoris vacue tam madoribus · ariditate formidinis contabescat ¶ Sa-
nitatis quippe fiducia et testis innocentie conscientia · puram mentem celestis gratie
rivulis irrigat et resolvit · in lacrimas duriciam squalidi cordis e-
mollit · et profluendi meatum fletibus aperit ¶ Sit ergo conscientia tua pu-
ra · nitida · munda · sit sincera · atque ab omni labe nequitiarum spiritualium de-
fecata · ut dum contritionem cordis erumpere properat · obex mordacis conscientie
non obsistat · secundum Petrum damiani ¶ Ecce habemus qualiter querenda sit

et obtinenda gratiam lacrimarum· videlicet per devotam orationem· et vite puritatem· Si quis
igitur perseveraverit in hiis· graciam predictam a domino consequetur. Nam spiritus sanctus
videns hominem virtutibus adornatum· cor illius ingreditur· et per suam puritatem illud
in amore suo accendit· et per consequens ad lacrimas fundendas compungit. Ma-
culosa vero ac viciosa corda inhabitare dedignatur· Et ideo lacrimarum compunctio-
nem non merentur. ¶ Filius

Quomodo, si homo emendaverit vitam suam a viciis abstinendo· et penitus
domino donaverit religiose vivendo· et effuderit humiles preces coram domino
pro gratia lacrimarum optinenda· nec tamen talem graciam assequi potuerit: utrum com-
punctio sine compunctione absque lacrimis valeat ad delenda peccata? Et utrum aliqua
compunctio possit vicem supplere sine loco lacrimarum. ¶ Pater·

Ad has questiones prout gratia dei inspiraverit· Ita respondeo·
Quippe igitur deus cui aperta et nota sunt omnia corda filiorum hominum·
respicit voluntatem singulorum· et quicquid boni homo facere non potest quod
tamen libenter facere vellet si posset· deus hoc pro facto reputat. Testatur hoc beatus Am-
brosius qui sic dicit· Affectus tuus operi tuo nomen imponit· quicquid vis et non po-
tes deus pro facto reputat· hec Ambrosius. ¶ Cum aliquis ergo peccatis gravatus· et non potest
pro suis excessibus lacrimas effundere· doleat tamen ex toto corde se offendisse de-
um et lugeat· veniam a domino consequetur· quia piam voluntatem se humiliter in contritionem
respicit· Nam contricio et meror ac suspiria etiam sine lacrimarum effusi-
one cum haberi non potest· valet peccata diluere. De hoc dicit Johannes Abbas mon-
tis Synai in tractatu de xxx gradibus sic· Sunt autem que lacrimari et lugere
non valent· sed per tristiciam· merorem· et contricionem· multa quoque suspiria· peccata
diluunt et abstergunt· hec Johannes abbas. ¶ Hoc idem sentit petrus damiani sic
dicens: Cum igitur mens hominis celestis gratie rore perfunditur· per compunctionis fle-
tum lacrimarum inundancium ymbribus irrigatur· ubi et si ex carneis oculis
lacrime non erumpant· Ipsa tamen amaritudo cordis a lacrimarum fructibus non
elongat· Nam quod ex ramo exterioris accidentie non colligitur· in ipsa humi-
di cordis virenti semper radice servatur. Sufficit enim si mens sit flebilis·
etiam si ungitur flere non possit· Cum enim visibiles lacrimas non potest quis ex o-
culis carnis exprimere· sufficit excessus proprios intra contriti cordis archana
deflere· hec petrus damiani. ¶ Patet igitur ex predictis· qualiter gemebunda
compunctio etiam sine effusione lacrimarum delet peccatum· Sine tamen gratiam compunctionis haberi
non potest· debet tamen ab unoquoque desiderari. Solet autem pius dominus etiam a se
timentibus hanc graciam plerumque subtrahere· quia tenuit ex hoc dono posse su-

prohibet aliquos · et ideo non donat · ut in humilitate permaneat ¶ Confert tamen peni-
tentibus ad se convertentibus validam compunctionis graciam · que delet peccatum et
supplet locum lacrimarum · sed talem compunctionem sine lacrimarum effusione · nonnulli
penitentes pro modico ducunt · et ideo in timore et humilitate ac statu bono con-
servantur ¶ Ista tangit Johannes abbas montis Synai in tractatu de xxx gra-
dibus ita dicens ¶ Vidi in quibusdam luctum · et vidi in aliis propter penuriam luc-
tus luctum · qui licet habentes tamquam non detinentes affliguntur · et per bonam et pul-
cram ignoranciam irreprehensibiles manent ¶ Scit enim et ipsum lacrimarum donum
magis vanos plerumque extollere · quia ex re quibusdam non datur · ut huius
privacione et inquisicione in suspiriis et merore et tristicia anime seipsos affli-
gant · et profunda contristacione et extenuacione penurie luctus angustientur ·
que locum lacrimarum supplementaliter sine periculo habent · quamvis et ab eis hii conscienciis pro
nichilo reputentur · hec Johannes abbas ¶ Per hanc auctoritatem sancti viri colligere
possumus · quod tristicia / et meror / compunctio / ac suspiria que habentur pro peccatis · eciam
sine fletu locum supplent lacrimarum ¶ Patet ergo responsio ad superius inter-
rogata / quod contricio sine compunctio(?) · que ex mesto et humili corde procedit · eciam
sine lacrimis · potest tanta esse · quod delet peccatum et supplet locum lacrimarum ¶ Ad-
vertendum est / quod sunt nonnulli qui post prima peccata ad deum per penitenciam redeunt ·
et statim eciam in principio conversionis sue graciam lacrimarum a domino percipiunt ·
/ quam eciam graciam per timorem dei ac bone vite studium et humilitatem in se-
ipsis custodiunt et conservant ¶ Et sunt nonnulli · qui quidem lacrimarum graciam
in conversionis novitate percipiunt · sed hanc per incuriam seu negligenciam ·
vel vitam inordinatam ac viciosam perdunt ¶ Et sunt nonnulli · qui quamvis
pro suis excessibus et peccatis valde doleant ac compungantur · lacrimas tamen pro
delictis suis fundere non valent ¶ Et sunt nonnulli qui in principio sue con-
versionis peccata sua flere non valent · faciunt tamen quod possunt se per com-
punctionem cordis seu gemitum ac merorem affligentes · vitam quoque suam
emendantes · et cum diligencia custodientes · Hii tales si in tali propo-
sito perseverantes · percipiunt processu temporis ex dono dei eciam graciam lac-
rimarum · et sic uterque homo consolatur · interior gemendo · exterior flendo ·
Nichil enim ita reficit animam penitentem sive consolatur · quemadmodum humi-
lis effusio lacrimarum ¶ De hoc Richardus de sancto victore super illa verba
fuerunt mihi lacrime mee panes die ac nocte / sic dicit · Huiusmodi pa-
nes homo interior aliquando solus comedit · Aliquando eciam ut secum comedat ·
domesticum suum vix multa fatigacione compellit · Panem sicut spiritus solus

comedit. quem amicus quidem de peccatis suis dolet. verumtamen lacrimas nulla ratione ex-
torquere valet. Panem doloris propter comedunt. et cibum vini quasi vinum sumunt.
tum interior homo proinde ingemiscat. et ad eius gemitum exterior homo uberes la-
crimas fundit. secundum Richardum. Certe apparet quomodo interior homo nobis solus
primo gemit. sed tamen prevaleat in merore etiam hominem exteriorem deo tamen co-
operante ad flendum pariter movet. Item secundum etiam flendum quod sunt nonnulli qui
compunctione lacrimarum percipiunt. sed humilitatem circa hanc eandem gratiam non
habent. Nam contra priorum vitam nonnumquam se erigunt. vel contra conditoris or-
dinationem murmurat. aut etiam propter commodum temporale seu vanam gloriam hoc agere
studet. De talibus beatus Gregorius in xi libro moralium exponens illud. si lotus fuero
quasi aquis nivis. sic dicit. Sunt itaque nonnulli qui lamenta habent. sed
humilitatem non habent. qui afflicti plangunt. sed tamen in ipsis fletibus vel contra pri-
orum vitam superbiunt. vel contra ordinationem conditoris eriguntur. Hii nimirum
aquas habent. sed nivis aquas non habent. et mundi esse nequeunt. quia humilitatis
fletibus minime lavantur. Aquis autem nivis a culpa se lavaverat. qui considerans
dicebat. Cor contritum et humiliatum deus non despicias. Qui cum lamentis
affliguntur. sed murmurando rebelles sunt. mentem quidem conterunt. sed humiliari con-
tempnunt. Quamvis aqua nivis intelligi et aliter possunt. Aqua enim fontis et
fluminis ex terra oritur. aqua vero nivis ex aere proruit. Et sunt plerique qui
per orationum lamenta se cruciant. sed totis lamentorum laboribus ad sola desideria
terrena exsudant. compunguntur in precibus. sed felicitatis transitorie gau-
dia exquirunt. Hos itaque nivis aqua non abluit. quia eorum fletus ab imis
venit. Quasi enim ex terre aqua profusi sunt. qui pro terrenis bonis in
precibus compunguntur. Qui vero idcirco plorant. quoniam premia eterna deside-
rant. aqua nivis hos diluit. quia celestis compunctio infundit. Nam cum per-
hennem patriam per lamenta appetunt. cuiusque desideriis accensi plangunt. a sum-
mis accipiunt. unde mundentur. Sed quamlibet pena corruptionis astringimur.
qualibet virtutis operibus lavemur. veram munditiam tamen nequaquam apprehendimus.
sed imitamur. Unde apte per Job subiungitur. Tamen sordibus intinges me. Deus
nos sordibus intinguere dicitur. intinctos sordibus demonstrare. quia quanto ad
illum verius per bona opera surgimus. tanto subtilius vite nostre sordes cog-
noscimus. quibus ab eius munditia discordamus. Sic ergo si lotus fuero et cetera.
Ac si aperte dicatur. Quamvis lamentis superne compunctionis infundar. quamvis
per studia recte operationis exercear. In tua tamen munditia video quod immundus
sum. Intenta quippe deo anima ipsa adhuc corruptibilis caro ducebat.

ei⁹ q̄ amoris pulcritudine obscenis ⁊ illicitis cogitacōnū motib⁹ fedat·
Nā mūdᵒˢ nos ad p̄stīn reddē vel vita vel lacime nō valz· quōusq̄ mor-
talitatis nr̄e corrupcōnos tenet· h̄ gg⁹ ¶ Vn̄ quisq̄s grām lacimaz a dn̄o
pcepit· illā studeat p hūilitate ⁊ bonā cōuersacōnē ī seipō cōseruare·
¶ Si quis vō hanc grām habitā p incuriā aut neglienciā· seu eciā vita
īordinatā a se ēē elongatā senserit· p pūraz ⁊ gemitū cordis ac vite e-
mēdacōne· conet̄ in seipō illā reformare ¶ Si q̄s aute donū lacimaz
nō dū ꝫ assecut⁹· p hūiles orōnes ⁊ lamēta pūie ac vite pūitate
labōet a dn̄o illud obtīne· ⁊ cū donū p̄dcm̄ adept⁹ fuerit· videat
ne p negligēciaz aut aliq̄d viciū seu elacōnē mentis h̄ pdat ¶ Si
q̄s vō p̄dcām lacimaz grām ex corde hr̄e desideat· ⁊ p illa ob-
tinēda se p gemit⁹ ⁊ lamēta ac merōe aīe int⁹ macdat· nec tn̄ as-
seq̄ valeat q̄d p̄at· Talis nō desperz· s̄z sua flagicia ⁊ pcā p
cōtricōne ⁊ cōpūcōne cordis ac lamēta pūie studeat abstergē· q̄z
cōpūcto ac meror seu gemit⁹ que pcedūt ex hūili corde eciā sine
lacimis· valent vt supdcm̄ ꝫ pcā delere· q̄z contritū cor ⁊ hūili-
atū deus nūq̄ despicit ¶ Diligenda tn̄ valde ꝫ ⁊ desiderāda cōpūc-
cō lacimaz· q̄z nichil mouet deū ad miserandū sicut eciā cogit sic
hūilis lacimaz effusio ¶ Testat̄ h̄ᵒ btūs Aug⁹ cū dicit· Oracō alia
habet effcm̄ supplicantis· sola lacima hēt effcm̄ cogentis· h̄ Aug⁹·
¶ Hoc eciā affirmat btūs Leo⁹· sic dicēs Orō deū lenit· s̄z lacima
cogit· h̄ vngit illa pūgit· h̄ Leo⁹ ¶ Ecce quomō hūiles lacime
cogūt deū· ad pstandū mīaz ⁊ veniā petentib⁹· Ipā eīn lacima
ex pio corde pcedēs / aspectū iudicis nō timet· accusantib⁹ inimicis si-
lenciū īponit· sola intrat añ deū· ⁊ sua virtute vincit īuīcibilem·
¶ Hoc pbat btūs Bñ⁹ dicēs sic O hūilis lacima tua ꝫ potencia tuū
ꝫ regnū· aspectū iudicis nō vereris· inimicis accusantib⁹ silenciū ī-
ponis· sola ingredēis ante deū· s̄z nūq̄ sola aut vacua exibis· Quid
plura· vincis īuīcibile· ligas oīpotente· h̄ bñ⁹ ¶ Ex iā dcīs cog-
noscē possum⁹ multū validā ēē virtutē lacimaz· q̄ vincē possūt
īuīcibile· ⁊ ad miserādū inclinaē oīpotente ¶ Vn̄ quib3 pctōr eciā
maximis ⁊ multis scelerib⁹ īuolut⁹· vī faciat oīpotenti nō cū cō-
pellando· s̄z flendo· nō pugnando· s̄z lacimis exorando / ⁊ p hūilita-
tem gemēdo ¶ De hac salubri violencia· btūs Aug⁹ sup illo vbo
Regnū celoz vī patit̄ sic dicit / Vim facim⁹ dn̄o nō compellēdo·

sz flendo: nō puocādo iniurias. sz lacrimis exorando. nō blasphemādo
p supbiā. sz p humilitatē merendo O btā violēcia. q̄ vim paciēti bonita-
tem elicit. & utilitatē tribuit inferēti. Quisqs violētor xpo fuerit:
religiosior habet' a xpo. Aggrediamur ergo illū. nō ferro nō fuste. nō
saxo. sz mansuetudine. ac boni opis exhibitōe Hec sūt arma nre fi-
dei. qbus in cogressione certamus / Ut autē hiis armis uti ī via fe-
rendo possimus. an̄ corpibus nris vī quodā mō faciamus & expugne-
mus membroꝝ vicia: ut vincituri pmia consequamur. pmus eni ipi regnare
debemus ī nobis: ut regnū possimus diripe saluatoris. h Aug.
/ Unus etiā gg. sup eodē vbo. Regnū celoꝝ vī patit' dicit sic. Cum
pctōꝝ pctōribus indicit. quid aliud quā regno celoꝝ fieri violēcia
docuit. Recogitemus ergo karissimi mala que fecimus. & nosmet-
ipōs assiduis lamentis atteramus. hereditatē ulloꝝ quā nō tenui-
mus p vitā. rapiamus p pniā. Vult a nobis omps deus talē vio-
lenciā pati. Nam regnū celoꝝ rapi vult nris fletibus. qd nris meritis
nō debet'. Exerceamus ergo nosmetipōs ī lamentis. extinguamus fle-
tibus & dignis pnīe fructibus culpas. h gg. Audientibus nobis
igit' tantam vim ac virtute inēē lacrimis. vnusqsq; q̄ se sentit ī
aliqua angustia. aut necitate positū. & desiderat consolari vl' etiam
ab aliis liberari. fundat ad deū lacrimas / Ad hoc hortat' btūs Aug' sic
dicēs Si desideras qd nō habes. funde lacrimas / De hoc etiā dicit
Crisost. Nemo ad deū flens aliqd accessit. q̄ nō qd postulauit ac-
cepit. Nullus a deo beneficia dolent' optauit: qui nō impetrauit qd vo-
luerit. h crisost. Et q2 nichil ita efficax ē ad impetrāda ea q̄ sūt
salutis: & amouēda que sūt cōtraria saluti. sicud sūt lacrime. q̄ ex
humili & pio corde prodeūt Ideo quilibz ho maxime tū penitentes.
qui conuersi sūt p pniaz ad deum. ī hac grā cooperante dno stude-
ant se exercē / Nam cū aliqs p pniaz & statū cōuersacōnis aggredit'
dno. holocaustū deo facit Caueat ergo ut mundū se holocaustū
dno conseruet. Si autē aliqd viciū temptando nitit' maculare h' holo-
caustū. p copunccōne & effusiōne lacrimaꝝ studeat illud emendare
Quisqs etiā p' conuersionē in statu religionis existēs se senserit
apt' pma pcēta in corde seu cōsciā sua eē grauatū. compūgat' / curat ad
lacrimas / Si qs voluerit aut statuerit in corde suo seruare castita-
tē. & se p turpes & illicitas cogitacōes temptari senserit / cōpūgat'.

currat ad lacrimas. Si quis etiam decreverit servare in adversis pacienciam,
et se propter aliquam adversitatem senserit ira turbari aut dolore teneri, compungatur,
currat ad lacrimas. Si autem statuit quis in corde suo humilem locum tenere
et magnam humilitatis virtutem in se conservare, sed cum despectus primum advenerit et ob
hoc se senserit indignari ac mestum esse, compungatur, currat ad lacrimas. Nec-
quis etiam in quacumque alia tribulacione seu temptacione se senserit constitutum, currat
ad remedium lacrimarum et ad medicamentum compunctionis, ut mundatus et pur-
gatus per talia remedia hostia sancta sive holocaustum mundum in conspectu dei
valeat inveniri. Magnus etenim est creatoris nostri sinus ad recipiendum humilium
fletus. Patet igitur fons vite, curramus cum lacrimis, lavemus nos in hoc fon-
te pietatis. In hoc fonte ipse David, Petrus, Maria Magdalena et latro in cru-
ce loti sunt. Cum igitur cognoscamus tantos se iam lavisse in hoc fonte pietatis,
ergo de venia nostra et emendacione non desperemus, qui tot exempla vite
in pignore retinemus. De illis iam incorvatis et de effectibus lacrimarum. Beatus
Gregorius super Ezechielem in tractatu exponens illud dictum: Ibi lavent holocaustum,
dicit sic: Qui enim se per fidem in conversacione sancta devoverunt, holocaustum domino
facti sunt. Sed qui adhuc multa in se de corruptibili sua carne paciuntur,
quia adhuc in eis mentis mundicia sordidis cogitacionibus inquinatur, cottidie
ad lacrimas redeunt, assiduis fletibus affliguntur. Sanctorum enim patrum dona
et facta considerant, et cum se indignos pensant, in portarum hostio holocau-
stum lavant. Ecce etenim qui per timorem omnipotentis dei esse paciens devovit,
nulli contumeliam pro contumelia reddere, omnia equanimiter tolerare, et tamen cum hunc
contumelia ab ore proximi illata subito percellit, turbatus forte aliquid
loquitur quod loqui non debuit. Certe iste iam holocaustum est, sed adhuc in-
quinatum est. Fortasse contra illatas contumelias pacienciam exhibuit, tacitus per-
mansit, sed tamen contra easdem contumelias quas portat dolore tangitur, eiusdem
quia animus in caritate sauciatur. Parva enim virtus est, quod et ipsum amat quem por-
tat; nam tolerare et odisse non est virtus mansuetudinis, sed velamentum fu-
roris. Hic itaque in cogitacione sepe se sua iudicat, reprehendit semetipsum
quia dolet, nec tamen apud se prevalet obtinere ne doleat. Iam ergo per bonam
voluntatem et devocionem holocaustum est, sed tamen per dolorem quo tangitur adhuc
inquinatum est. Alius ea que possidet apud semetipsum decrevit indigentibus
cuncta tribuere, nichil sibimet reservare, vitam suam soli superne guber-
nacioni committere. Sed dum prebet pauperibus ea que habet, fortasse cogitacio
mentis subripit que dicit: Vives si cuncta dederis. Nec tamen desistit

vnde

tribuit, sed quod laetus dare coeperat, postmodum tristis perdit quod habet. Ad huius mentes nisi in me holocaustum est, sed tamen per tristitiam cogitationis inquinatum. Alius contempta mundi superbia honores atque dignitates huius saeculi deserens vitae ultimum apud homines appetit locum tenere, ut tanto excelsior in aeterna et permanenti gloria, quanto humilior aspicitur in transeunti vita. Is fortasse cum subito sese a proximo despici agnoscit, dedignatur cur despicitur; vult quidem esse in loco humili, sed tamen attendi contemptibilis non vult. Hunc iam devotio elevat, sed infirmitas gravat. Iam ergo per devotionem holocaustum est, sed adhuc ex infirmitate inquinatum.

Differentia inter sacrificium et holocaustum

Scire debetis quid sit inter sacrificium et holocaustum. In sacrificio etenim pars pecoris, in holocausto vero totum pecus offerri consueverat. Pensemus ergo quid sit sacrificium, quid holocaustum. Cum vero quis aliquid Deo vovet et aliquid non vovet, sacrificium est. Cum autem omne quod habet, omne quod sapit, omnipotenti Deo voverit, holocaustum est. Nam sunt quidam qui adhuc mente in hoc mundo retinentur, sed tamen ex possessis rebus subsidia egentibus ministrant. Isti in bonis quae faciunt sacrificium offerunt, quia et aliquid de actione sua Deo immolant, et aliquid sibimetipsis reservant. Et sunt quidam qui nihil sibimetipsis servant, sed sensum, linguam, vitam atque substantiam quam perceperunt omnipotenti Deo immolant. Quid isti nisi holocaustum offerunt, immo magis holocaustum fiunt? Sed sciendum nobis est quia sunt quidam qui etiam saeculum relinquentes totum quidem quod habent offerunt, sed tamen in bonis quae agunt sine compunctione sunt, et bonum quod agunt holocaustum est, sed quia flere ac semetipsos diiudicare nesciunt, sed quia ad lacrimas non ascendunt, pingue eorum holocaustum non est. Hinc enim per psalmistam dicitur: Memor sit Dominus omnis sacrificii tui, et holocaustum tuum pingue fiat. Holocaustum quippe factum est bonum opus quod orationis lacrimae non infundunt. Holocaustum vero pingue est, cum hoc quod bene agitur, corde humili etiam per lacrimas irrigatur. Unde rursum dicitur: Holocausta medullata offeram tibi. Quisquis enim bonum opus agit, sed omnipotentis Dei amore atque desiderio flere nescit, holocaustum habet, sed medullam in holocausto non habet. Qui vero bona operatur et visioni iam creatoris sui inhiat, atque ad aeternae contemplationis gaudia pervenire festinat, seque ipsum ex amore quo ardet in fletibus mactat, holocausta medullata Domino dedit. Studendum ergo nobis est et mala funditus relinquere, et bona quae sufficimus operari, atque in ipsis bonis quae agimus amore aeterni luminis compungamur. Considerandum quippe est opus nostrum quale sit, quae cogitatio in opere, quae intentio in cogitatione, et cum in nostro bono opere admixtum aliquid malitiae et pravae delectationis agnos-

uolim9 . redeam9 ad lacrimas . lauem9 holocaustū . ¶ Sūt quidā qui semꝫ
ip̄os in magnis actōib9 dn̄o deuouerūt . atq3 ad tantā pfcōnē puenerūt .
ut ab eis nulla umq̄ difficultate flectant᷑ . quaten9 in delib'acōe castita=
tis nequā mō in praua cogitacōe ⁊ delcācōe aīm flectat . Rā ⁊ si qū per
suggestionē pulsat . surgē nō pmittit᷑ . q3 rigōe iudicii calcat᷑ . In delibera=
cōe quoq3 patiē nec sermo īordinat9 ab ore pdeat nec dolore tact9 aīm
p̄mat . ut in delib'acōe hūilitatis . null9 despect9 aīm mordeat . Sꝫ cū
iā in hiis que nūc deuouerint sese fortiter exhibent . bona tū p̄ita q̄ ab
ip̄is aū bonā delib'acōnē pfecta sūt ad mēoriā deducūt . ⁊ plangūt
quicq̄ illicite se egisse meminerūt . Hii itaq3 p uitā quā tenēt holocau=
stū sūt . ꝫ uitā quā aū tenuerāt inquinatā mundant lacrimis . uitā q̄
p̄us aliqū actib9 inquinauerūt . ¶ Nos itaq3 uel h̄ ad uiā p̄ritā mētis o=
culos reducam9 . reminiscam᷑ quid fuim9 . cū mundi hui9 cōcupiscēcias
sequerem᷑ . ⁊ si iam dn̄o toto corde deseruim9 . q3 nos peccasse meminim9
defleam9 . in fletib9 lauem9 holocaustū . ¶ Ecce oīpotēti dn̄o deuouim9
castitatē n̄ram . sꝫ si adhuc īmūda cogitacō mētē inquinat . redeam9
ad lacrimas . lauem9 holocaustū . ¶ Ecce paciā nos seruare decreuim9 . si
adhuc ira pturbat . si mētē tact9 dolor excruciat . redeam9 ad lac=
mas . lauem9 holocaustū . ¶ Ecce iā recepim9 possessa tribuē atq3 ī hoc
mūdo locū hūilem tenē . sꝫ tū si adhuc aīm rapie suspicio deprimit .
si despectus pximi in aliq̄ nos indignacōe confundit . redeam9 ad lac=
mas . lauem9 holocaustū . Magn9 ꝫ cū creatoī n̄ro ad recipiēdas
fletus hūilū mīie sin9 . ubi enī īnūabiliū hoīm flet9 suscepti sūt . ibi
locū suū īuenturē sūt ⁊ lacrime n̄re . ¶ Patꝫ igit᷑ fons mīie currām9
cū lacrimis . lauem9 nos in h̄ fonte pietatis . In h̄o fonte ip̄e dauid lot9
ꝫ . cū redit ad lamēta p̄nie . p9 maculas grauis culpe . In h̄o fonte
mīie lota ꝫ maria magdalena . p9 p̄ita multa . In h̄o fonte lot9 ꝫ petr9
p9 negacōnē . ⁊ latro ī cruce . ¶ Cur igit᷑ pigri sum9 . cur torpētes ⁊
frigidi remaneam9 . q̄ in h̄o fonte pietatis tātos se iā lauisse cogno=
uim9 . Ergo ne de emēdacōe n̄ra desperem9 . qui tot exempla mīie ī
pinguēdine retine9 . Quere cū fontē mīie debueam9 etiā si claud9 eēt .
⁊ ecce patꝫ ⁊ negligim9 . ¶ Mittam9 oculos fidei ī uniu'sū mundū . cō=
sidēm9 quanti p̄tōres dieb9 ac noctib9 p lamēta in h̄o fonte mīie la=
uat᷑ . quāti pt9 maculas ad mundiciā redeunt . currām9 cū talib9 pt9
mortis tenebras ad aq̄ uite . cōsidēm9 quātū peccauim9 . q̄tū cotti=

dic peccauim⁹. atq; ut appareamus pro culpas mundi. lauem⁹ holocaustū.
Hec dicit gg⁹ sup ezechielem. ¶ Ut igit̃ virtus contricionis seu compunctionis
ac eciam effectus lacrimarum clari⁹ patescat. sermo de hac materia ī longū ē.

Ultimo eciam videndū ē de contricione. Utrū contricio ¶ pfectus
sine compunctione possit tolle totū reatū culpe videlicet et pene

Ad quod sciendū. q contricio tanta pt ee. q delet pctm̄ totū. ¶ De
hoc dicit btūs Aug⁹. Parua longi tpis pereunt eciam vincul hore momē
to. si fuerit ī corde vera contricio. h Aug⁹. ¶ Contricio autē vera mul
ta requirit. maxime tū dolorē cordis. qui ex timore et pro amore dei p
pctis commissis pcedit. Nam quanto cū maiori dolore et maiore lacrime p fa
cinoribus effundunt. tanto a benigno conditore pfectius culpa remittit. Ipse
eni sol⁹ laborē et dolorē considerat. et pūt q̃s magis compunctus fuerit. tanto po
ciorē veniā. p suis excessib⁹ ab ipo consequet. ¶ Dicit de hoc Johis abbas mon
tis sinai sic. Judicatur penitus a bono et iusto iudice inre nature virtus ī la
crimis. sicud in aliis vniuersis. Vidi eni paucas guttas cū dolore effusas.
et vidi fontē sine dolore manantē. et quidē ego magis scdm̄ dolorē et nō
scdm̄ lacrimas iudicaui laborantes. Arbitror autē q et de⁹. h Johis abbas.
¶ Et de bto petro legit̃ q pt⁹ negacionē dni egress⁹ ē foras et fleuit ama
re. q̃ veniā ab ipo statī consecutus ē. ¶ Ex istis dictis colligē possum⁹. q
contricio pt se intantū extendē. q tollit totū reatū quantū ad culpā et eciā
quantū et penā. ¶ De hoc Thomas de aquino dicit sic. Intensio contricio
nis pt attendi dupliciter. ¶ Uno modo ex pte caritatis que displicenciā
causat. et sic pt tm̄ intendi p caritatē in actu. q contricio ī sequens me
bitur nō solū culpe amocionē. sz eciā absolucionē ab oī pena. ¶ Alio modo
ex pte doloris sensibilis. quē voluntas in contricione excitat. et quia ille eciā
quedā pena ē. tm̄ pt intendi q sufficit ad delecionē culpe et pene.

¶ Eciā sciendū q in contricione ē duplex dolor de pctō. ¶ Un⁹ ī pte sensitiua q̃
passio ē. et hic nō ē essencialiter contricio. pūt ē actus virtutis. sz magis
effectus ipi⁹. Sicud eni pnīe virtus exteriorē penā suo corpi infligit
ad recompensandū offensam q̃ in deū commissa ē officio membrorū. ita e
ciā et ipi concupiscibili penā infert doloris pdci. q ipa eciā ad pctm̄
cooperat̃. ¶ Alius dolor ē in voluntate. qui nichil aliud ē quā displice
cencia alicui⁹ mali. et sic contricio ē dolor p essenciaz. et ē actus virtutis pe
nitencie. h Thōs de aqno. ¶ Et quamuis ut pdcm̄ ē p contricionē delea
t̃ culpa ut eciā pena. nichilominus tū confessio et pnīe iniuncte exple=

con requirit. Etiam tunc non propter remedium sed propter preceptum. Et non solum propter preceptum tenetur quis conteri et satisfacere sed propter incertitudinem. quia non est certus quod sua contricio fuerit sufficiens ad totum reatum tollendum. ¶ Unde apparet ut propter preceptum et talem incertitudinem. quilibet etiam multum contritus. currat ad remedium confessionis. nisi articulus necessitatis hoc excludat aut impediat. Nunc de igitur de secunda parte penitentie hoc est de confessione videndum est. ¶ Filius

Post informacionem contricionis sive compunctionis. Nunc de confessione que secunda pars penitentie est. desidero edoceri. ¶ Pater

Confessio est ut ait Augustinus per quam morbus latens. spe venie aperitur. Hec confessio sacramentalis que est pars penitentie. hic convenienter describitur. et per materiam que est peccatum. et per actum qui est aperire. et per finem que est spes venie. ¶ Confessio est etiam legitima coram sacerdote peccatorum declaracio. Vel dicitur confessio. simul vel ex toto vel undique fassio. nam ille confitetur. qui totum fatetur. Hoc precipitur per Jeremiam dicentem Effunde sicut aquam cor tuum. ante conspectum domini dei tui. Et psalmista Effundite coram illo corda vestra. Unde etiam Augustinus dicit Per vos peccastis. per vos erubescatis videlicet confitendo. Erubescentia enim remissionis habet partem. ¶ Utrum autem teneamur ad confessionem peccatorum. Dicendum quod sic. Omnis enim peccati sive actualis sive originalis est remedium passio Christi. Illius autem passionis virtus. in sacramentis efficaciter est impressa. Unde non possumus a peccato sive actuali sive originali sanari sine sacramentorum susceptione. vel in re quando habetur oportunitas suscipiendi. vel in proposito. cum articulus necessitatis excludit sacramentum. et non contemptus religionis. Confessio vero primum ad sacramentum institutum contra morbum peccati mortalis. Ideo tenemur confiteri. Hec enim tria videlicet contricionem. confessionem. et satisfactionem. sicut debemus esse ex precepto divine scripture. Nam contricio precipitur Johelis ij Scindite corda vestra. De confessione dicitur Jacobi ultimo Confitemini alterutrum peccata vestra. De satisfactione habetur Mathei iij Facite dignos fructus penitentie. ¶ Omnia hec simul precipiuntur a domino. cum dicit Math iiij Penitentiam agite. appropinquabit enim regnum celorum. Non est ergo salus sine confessione. ubi quis habere potest sacerdotem cui confiteatur. De hoc dicit Richardus de sancto victore. Nisi enim quis condignam confessionem suorum fecerit scelerum. ipse salvari nunquam poterit in eternum. Et beatus Jo. Quotquot autem absque confessione discesserint homines. nil aliud sibi quam eternas debere noverint miserias et dolores. ¶ Sciendum est autem primo quod confessio peccatorum aut procedit ex gratia spiritus sancti. Aut ex metu futuri iudicii. Primum probat beatus Augustinus sic dicens Donum spiritus sancti iam habet qui confitetur et penitet. quia non

p̄t ēē cōfessio p̄cti. et cōpūctō in hoīe ex seipo. h̄ Aug⁹. De sc̄do bñs
gg⁹ in viii li⁹ mor̄ sup illo vbo. Ego nō parcā ori meo. sic dicit. Ori
eni suo parcit. qui confiteri malū q̄d fecit erubescit. Sz nisi⁹ ori suo
nō parcit. q̄ iram iudicis districti p̄veniens. verbis cont̄ se ip̄e cōfes=
sionis seuit. Hinc p̄s ait p̄veniam⁹ faciē ei⁹ i cōfessione. Hinc
p salomonē dicit̄. Qui abscondit scelera sua nō dirigetᵉ. qui aūtē cō=
fess⁹ fuerit et dereliq̄rit ea. miaz cōsequitur. Sz neq̄q̄ ad cōfessionē os
pandit̄. nisi cū cōsideracōne districti iudicii p pauorē sp̄us angus=
tat̄. Unde subdit̄. loquar in t̄bulacōne sp̄us mei. Tribulacō quippe
sp̄us linguā cōmouet. vt reatū prauī opēīs vox cōfessiōis expugnt.
h̄ gg⁹. Unde vnusq̄sq; p̄cōr stimulatus amoē ut̄ timoē dei. studeat
sua scelera cōfiteri. Qa scd̄m bt̄m Aug⁹. Nullū grauius gen⁹ īfir=
mitatū ē. quā aliquē morbos suos nollentē cōfiteri. Null⁹ eni q̄ q̄
sunt remediū perit. null⁹ qui cōtempsit euasit. h̄ Aug⁹. Mo=
net igit̄ nos sac̄ scriptura vt qui sine p̄ctīs ēē nō possum⁹. illa
p remediū cōfessiōis diluere satagam⁹. Uult eni pius dn̄s vt
ea cōfiteamū in hoc seculo. ne cōtingat nos p illis cōfundi in futuro.
De h̄ bt̄us Aug⁹. In oīb⁹ scripturis admonemū fr̄es. vt p̄cta n̄ra de=
bem⁹ iugiter et h̄uiliter nō solū deo. s̄z eciā sc̄is et deū timētib⁹ cōfiteri.
Quoniā eni nobis vlnera deēē nō p̄nt. sic et cōfessiōis medicamēta
deēē nō debent. Non eni ideo vult deus vt cōfiteamū p̄cta n̄ra. vt
ip̄e ea scire nō possit. s̄z q̄ diabol⁹ h̄ desiderat vt inueniat q̄d nobis
an̄ tribunal iudicis eterni obiciat. Ideo vult vt magis defendē. quā
accusaē p̄cta n̄ra velim⁹. Contrario aūtē deus n̄r qui pius et miseris
ē. vult ut ea cōfiteamū in h̄ seculo. ne p illis cōfūdamū postmodū in
futuro. si eni cōfitemū nos ille parcit. si agnoscim⁹ ille ignoscit. hec
Aug⁹. Nam ille nō habebit q̄d timeat ī futuro iudicio. qui mūc cō=
fessionē fecit de suo p̄cto. Testante leone p̄pa qui dicit. Nō remanz
iudicio condēpnandū. q̄d fuerit cōfessione purgatū. Et cassiau⁹. Il=
lis nō iudex s̄z aduocat⁹ ē xp̄us. qui se ip̄a confessiōe dāpnauerit.
Qa scd̄m q̄ dicit hugo. Nichil deo ita acceptabile. quam cōfessio
in hoīe sue culpe. Om̄s ergo qui sua scelera mō accusat. et suā vi=
tam corrigit et emēdat. talis nō timebit suū aduersariū ū ve=
nerit. q̄ a deo ē excusat⁹. De h̄ dicit Crisosti⁹. Ois q̄ se agnoscit

sui accusator est. ne qui sui accusator extiterit. cum venerit adversarius
non confundetur. Deus eum qui se dolendo in hoc seculo accusat. et fuerit a
se accusatus. a deo erit excusatus. Sed illa est fructuosa accusatio. si sub-
secuta fuerit correctio. hec Cassiod. ¶ Unde si desideramus peccatorum veniam.
non erubescamus subire confessionis medelam. Nam et ipsa verecundia
que in confessione habetur penam temperat. quam quis pati deberet pro peccato.
¶ Testatur hoc Eusebius qui dicit. Nullus confiteri erubescat. nullus dum
reprehendi pertimescat. verecundia penam eius temperet. quam pro peccato quis
pati debuerat. hec Eusebius. ¶ Et Richardus de sancto victore. Quanto maior
verecundia fuerit in confessione. tanto quilibet divinis oculis clarior innotescit.
¶ Postposita igitur omni verecundia sine timore humano. studeamus nostram con-
scienciam per humilem confessionem expurgare Nam sicud peccata peccata sep-
ta sunt in conspectu dei. sic confessio delere solet ea ab oculis conditoris ¶ Et
tanta est vis confessionis. ut demones illa que deleta per confessionem fuerint.
non valeant revelare. ymo scire ea prohibentur. ¶ Probat hoc beatus Ambrosius
sic dicens. Tante virtutis confessionem esse dixerim. quod peccata ipsa que per confes-
sionem abolentur. et demones revelare. ymo scire prohibentur. hec Ambrosius.
¶ Et autem omnia sint nuda et aperta que illicite fiunt oculis dei. dicit quidam
doctor sic. Non erubescas deo confiteri cui nil potest abscondi. Ipse enim novit
abscondita cordium. cui omnia nuda et aperta sunt. ac cuius conspectum cuncta
peccata nostra sunt scripta. sed quod scripsit transgressio hoc delet confessio. non
te pudeat dicere. quod te non puduit facere Nulla etiam est tam grandis
culpa. que non habeat veniam per confessionem. Vicia ergo cordis tui et pra-
vas cogitaciones illico manifesta. peccatum enim proditum cito curatur. crimen
vero tacendo ampliatur. Vicium si patet fit ex magno pusillum. si latet.
fit ex minimo magnum. Nam velox confessio velociter medicinam facit.
¶ Sit ergo in te devota cordis compunctio. vera oris confessio. discreta car-
nis mortificatio. repentina viciorum extirpacio. leta bonorum operum exhi-
bicio. hec ille ¶ Et quemadmodum peccata hominem sordidum et immundum reddunt
in conspectu creatoris. Ita confessio iustum et pulcrum exhibet oculis condito-
ris. ¶ Et autem iustum faciat confessio. beatus Gregorius super illo verbo Iustus in
principio accusator est sui sic dicit Quantacumque peccator inmanissima scelera
commiserit. incipit tamen iustus esse cum incipit confiteri. quia cum confitetur eius iusti-
tia displicet sibi. cum autem displicet sibi. iustus esse incipit. hec Gregorius. ¶ Et

Ab

vero pulcros et decoros ipsa confessio exhibeat peccatores deo dicit beatus
bernardus Ama confessionem si affectas decorem. Revera ubi confessio ibi pulcri-
tudo et decor. si peccata sunt. in confessione lavantur. si bona opera. in confessi-
one emendantur. hec Bernardus De hoc dicit etiam beatus Augustinus in tractatu su-
per psalmos sic Vis esse pulcher. confitere. fedus eras. confitere ut sis pulcher.
peccator eras. confitere ut sis iustus. Nota quod confessio duobus modis ac-
cipitur in scripturis Est confessio laudantis. Est et confessio gementis.
Confessio laudantis ad honorem eius qui laudatur. Confessio gementis
ad penitentiam pertinet. eius qui confitetur. Confitentur enim homines cum laudant de-
um. confitentur cum accusant se. et nichil dignius facit lingua Ut ergo
illum laudes te accuses. quia illius iniuria est. ut mea peccata dimittat Nam
si deus vellet pro meritis agere. non inveniret nisi quos dampnaret Ve-
nit ergo dominus donans ut recedamus iam a peccatis nostris. et non dedimat no-
bis rationem de peccatis. sed tamquam tabule nove fiant. deletis omnibus cirogra-
phis debitorum nostrorum. Nos dampnemus nos confitendo quod fecimus. ut ille
quod coronet non quod condempnet inveniat. hec Augustinus Nec mirum si ipsa
confessio pulcros et iustos homines peccatores reddit. magne namque virtu-
tis et efficacie est. Ipsa enim a viciorum sordibus mundat. animas sanctificat. deum pla-
cat. infernum spoliat. aperit paradisum De istis et aliis effectibus ac virtu-
tibus ipsius confessionis dicit beatus Gregorius sic Confessio corpus illuminat. animam
sanctificat. deum placat. veniam peccatori donat. angelos letificat. diabolos
conturbat. infernum spoliat. Confessio a morte animam liberat. aperit
paradisum. spem salutis tribuit. nec meretur iustificari. qui in hac vita
peccatum non vult confiteri hec Gregorius De effectibus etiam confessionis dicit beatus
Augustinus Confessio est salus animarum. dissipatrix viciorum. restauratrix virtutum.
expugnatrix demonum Quid plus. Obstruit os inferni. aperit por-
tas paradisi. hec Augustinus De virtutibus huius confessionis dicit etiam Ri-
chardus de sancto victore Dum in confessione lavetur. consciencia mundatur.
amaritudo tollitur. tranquillitas redit. spes renascitur. animus hilarescit
Qui itaque vult habere conscienciam mundam et sanam. veniat ad confessionem. quia
confessio mundum. confessio sanum reddit. hec Richardus Confessione e-
tiam facta. unusquisque fidelium se notabiliter sentit in corde suo esse alleviatum
Teste eusebio qui dicit Unusquisque siquidem fidelium confessione facta. signan-
ter sentit atque notabiliter se esse alleviatum. hec Eusebius Et si aliquis habet

De effectibus et virtutibus confessionis

pura contricione de commissis peccatis vadat ad sacramentum confessionis. faciat
quod potest. et remittentur ei racione sacramenti. non racione parue contricionis. que insuf=
ficiens ex se est propter suam paruitatem. et illud quod non potest parua contricio. perfi=
cit racione sacramenti. Ex quo ergo tante est efficacie peccati confessio. nullus
negligat suis vulneribus qui se sentit criminibus variis sauciatum. tam
salubre remedium confessionis exhibere. Sed notandum. quod sunt nonnulli
qui se peccatores esse fatentur. qui tamen se peccatores esse non credunt. cum vero tales
pro suis excessibus arguuntur. vel etiam a deo flagellantur. statim se esse peccatores
defendendo contradicunt. et se innocentes videri appetunt. atque contra flagella sui
conditoris murmurant. De talibus beatus gregorius in xxiiii libro moralium super illo ver=
bo Job. ut etiam digitus non accepi. sic dicit. Sunt qui peccatores se palam quod
confitentur. et qui se peccasse non credunt. Nam sepe contingit ut passim in=
se homines iniquos esse fateantur. sed cum peccata sua veraciter ab aliis arguentibus audi=
unt. defendant summopere atque innocentes se videri conantur. Unusquisque ergo cum ta=
lis est. et se deliquisse dicit. verum non dicit. Neque quia peccatorem se non ex cordis
intima sed verbotenus asserit. iste enim de confessione peccati honorari voluit.
non humiliari. Per accusacionem suam humilis apparet videri. non esse. Valde autem
facile est. ut peccatorem se quisque cum nichil pro peccato suo patitur. fateatur. Sevire
vero iniquos nos dicimus. cum vindictam nullam de iniquitate sentimus. nam
peccatores nos quidem in tranquillitate loquimur. Sed cum de peccatis ipsis flagello in=
terueniente corripimur indignamur. pena ergo nos interrogat. si veraciter
agnoscimus culpam. Vir itaque iustus qui culpam suam districte considerat. etiam in fla=
gello positus dicat. Et ut etiam digitus non accepi. hec gregorius. Sunt etiam nonnulli
dum aliqua bona in estimacione proximorum de se spargi ubi dicta cognouerit
agnosci non velint. si quid est quod reprehensibiliter faciunt Sed vera humilitas
sibimetipsi in hac parte non parcit. quia malum quod fecit. dicere et confiteri non eru=
bescit. De hiis beatus gregorius in xxii libro moralium sic dicit Sepe namque contingit
ut elatus virtutibus animus dum multa bona in estimacione proximorum de
se spargi cognouerit. agnosci non velit. si quid est quod reprehensibiliter fecit.
Quas videlicet erroris tenebras idcirco mens tolleat. quia cordis ocu=
lum timor grauat. Hec sunt namque humilitatis vere testimonia. et iniquitatem
suam quemque cognoscere. et cognitam confessionis voce aperire. Ac contra usitatum
humani generis est labendo peccatum committere. et commissum negando abscondere.
et convictum defendendo multiplicare. Dum enim peccatori iam exordium illius=

tatis est humilitas confessionis. quia sibimetipsi iam parcere renuit. qui malum non
erubescit confiteri quod fecit. et qui defendendo accusari potuit. accusando vele=
rime defendit. ¶ Sed sciendum est quia plerumque homines et culpam confitentur et humiles
non sunt. Nam multos novimus qui arguente nullo peiores se esse confitentur. cum vero fortasse
de culpa fuerint correcti. defensionis patrocinium querunt. ne peiores esse vi=
deantur. Qui si tunc cum id sponte dicunt peiores se esse. vera humilitate cognos=
cerent. cum arguuntur ab aliis esse se quod confessi fuerant non negarent. Que
in re indicia vere confessionis sunt. si cum quisque se peccatorem dicit. id de se dicenti.
etiam alteri non contradicat. Nam quia scriptum est. Justus in principio accusator est sui. Non
magis peccator quam iustus videri appetit. cum peccatorem quisque se nullo arguente
confitetur. sed confessionis veritatem probat. cum malum alter quod fecimus increpat.
quod si superbe defendimus. liquet quia peiores nos ex nobis ficte dicebamus.
¶ Unde summopere curandum est ut mala que fecimus et sponte fateamur. et hec ali=
is arguentibus non negemus. Superbie quippe vitium est. ut quod fateri de se
quisque quasi sua sponte dedignatur. hoc sibi ab aliis dici dedignatur. Mi=
rentur in Job qui qui volunt castitatis continentiam. mirentur integritatem iu=
stitie. mirentur viscera pietatis. Ego in eo non minus admiror confessionis
humilitatem peccatorum. quam tot sublimia gesta virtutum. Scio enim quia pro verita=
tis verecundia plerumque gravioris est certaminis. commissa prava prodere. quam non ad=
missa vitare. et unumquodque malum quanto robustius vincitur. tanto humilius proditur.
hec gregorius ¶ Et sunt nonnulli. qui de se malis perpetratis dimidiando in mente ac=
cusant. sed ipsas quia voluptates ex desiderio non deserunt. erubescunt con=
fiteri quod faciunt. sed cum ceperint carnis delectationes in se reprimere. etiam per vocem
confessionis incipiunt se accusare ¶ Et sunt nonnulli qui quidem peccata sua con=
fitentur sed non gemunt. ymmo quasi gaudentes sua scelera dicunt. Sed qui vo=
lunt veniam suorum criminum a domino consequi et fiduciam de sua salute a domino
percipere. necesse est ut per gemitum puniant. quicquid per linguam accusant. ¶ De tali=
bus loquitur gregorius in x libro moralium super illo verbo Job. Dimittam adversum me elo=
quium meum. Sic dicit. Quasi per se eloquio suo utitur. qui prava que gessit
defendere excusationibus conatur. sed adversum se eloquium dimittit qui accusare
hoc in se incipit quod erravit. Sepe vero et cum delinquimus ea quoque
que agimus dimidiantes. accusat mens ipsa que perpetrat. sed quia hoc
ex desiderio minime deserit. erubescit confiteri quod fecit. Cum vero toto iam
iudicio carnis delectationem premit. audaci voce in accusationis sue confessione
se erigit. ¶ Sed sunt nonnulli. qui apertis vocibus culpas fatentur. sed tamen in

confessione gemere nesciunt . et lugenda gaudentes dicunt . Unde apte per Iob
subditur . Loquar in amaritudine anime mee . Qui culpas suas detestans loquitur .
restat et necesse est ut has in amaritudine anime loquatur . ut hec ipsa amaritudo pu=
niat . quicquid lingua per mentis iudicium accusat . Sciendum vero est . quod ex
pena penitencie quam sibi mens irrogat . aliquantulum securitatem percipit atque ad in=
terrogacionem superni iudicis fidencior exsurgit . ut semetipsam subtilius
inveniat . et erga se quomodo disponentur agnoscat . Unde additur . Dicam deo
noli me condempnare . Qui penitencie se in amaritudine anime afficit . quid
deo aliud quam ne condempnetur dicit . quia amaritudo presentis pene . extin=
guit supplicia sequentis ire . Duobus autem modis in hac vita hominem di=
iudicat deus . quia aut per mala presencia irrogare iam tormenta sequencia incipit .
Aut tormenta sequencia flagellis presentibus extinguit . Nisi enim delictis ex=
igentibus iustus iudex et nunc et postmodum quosdam percuteret . Iudas minime
dixisset . Secundo eos qui non crediderunt . perdidit . Et de iniquis psalmista non
diceret . Induantur sicut diploide confusione sua . Diplois quippe duplum
vestimentum dicitur . Confusione ergo sicut diploide induti sunt . qui iuxta re=
atum suum meritum . et temporali et perpetua animadversione feriuntur . Solos quippe pe=
na a supplicio liberat . quos immutat . Nam quos presencia mala non corri=
gunt . ad sequencia perducunt . Si autem nequaquam quosdam pena presens a suppli=
cio eterno defenderet . Paulus non diceret . Cum iudicamur a domino corripimur .
ut non cum hoc mundo dampnemur . Hinc eciam scriptum est . Quem diligit dominus
castigat . flagellat autem omnem filium quem recipit . Sepe ergo mens iusti ut
magis secura sit alacriter trepidat . et cum flagellis cingitur . superni iudicii in=
certitudine turbatur . pavet ne inicium sequentis dampnacionis sit omne quod
patitur . et per cogitacionem interrogat iudicem . quia de vite sue meritis am=
bigit in passione . Sed cum vite sue virtutes ad oculos mentis reducit . quasi
consolacio a iudice respondetur . quia nequaquam ad perdendum patitur . quem in om=
nis innocencia feriendo custodit . Unde itaque dicitur . Indica michi . cur me
ita iudices . Ac si aperte dicatur . Qui flagellando me iudicas . ostende
quia ad iudicium per flagella secure reddas . Quod intelligi eciam aliter potest .
Nam plerumque vir iustus petit ut semetipsum sibi iudex indicet . quatenus
quod ille animadvertendo percutit . hoc in se flendo et ipse castiget . Scit namque
quia estimacionis iudex iuste quempiam nullo modo affligit . et magno metu
affligitur . quia dolet in verbere . et deprehendere se perfecte non valet quod deploret .
[illegible] Qui ergo vult bonum assequi quod desiderat . debet sollicite malum

nequaquam

quod fecit. et se in conspectu conditoris sui humiliat. In magnis enim defectibus et mi-
seriis. positi sumus. Per nos namque in peccata cecidimus. sed nostris viribus resurgere
non valemus. et quamvis multe iusticia electi polleant. nequaquam tamen sibi ad inno-
centiam sufficiunt. si in iudicio districte requirantur. Hec ergo considerantes
humiliemus nos coram oculis summe maiestatis. nostras iniquitates humili confes-
sione pandendo. et propter nostras pravitates eius gratia nos indignos iudicando.
ut veniam nostrorum peccatorum et habundanciorem gratiam ab ipso percipere mereamur. De
hoc beatus gregorius in viii libro moralium sic dicit. Qui pervenire vult quod expetit bonum.
debet malum confiteri quod fecit. Unde per Job dicitur. Peccavi. quid faciam tibi o cus-
tos hominum. Ecce confitetur quod egit. sed bonum quod deo in recompensacione debeat.
offerre non invenit. Nam ad abluendum culpam quelibet humane actionis vir-
tus infirma est. nisi hanc misericordia parcentis foveat. et non iusticia recte iu-
dicantis premat. Unde recte per psalmistam dicitur. Melior est misericordia tua super vitas. Nam
quantumlibet quis videatur innocens. apud districtum iudicem vita ~~dicit~~ nos
vita non liberat. si ei reatum suum debitum misericordie benignitas non relaxat.
Humilitas autem nostre destitucionis exprimitur. cum deus hominum custos vocatur.
quia si eius nos custodia minime protegit. cum occulti hostis insidias nostre sol-
licitudinis oculus vigilans dormit. psalmista attestante qui ait. Nisi dominus custo-
dierit civitatem etc. Per nos namque cecidimus. sed nostris resurgere viribus non va-
lemus. culpa nos voluptatis proprie semel stravit. sed pena culpe deterius
cottidie deprimit. Ad amissam rectitudinem surgere studiorum conatibus intimi-
sed meritorum pondere gravamur. Unde et apte per Job subditur. Quare me posuisti
contrarium tibi. Tunc sibi contrarium deus hominem posuit. cum homo dereliquit peccan-
do deum. Serpentis quippe persuasionibus captus. hostis eius extitit cuius precep-
ta contempsit. salubrem enim humilitatem deserens. ad infirmitatis iugum su-
perbiendo pervenit. et cervicem cordis erigendo supposuit. quia qui sub ~~se~~ esse di-
vinis iussionibus noluit. sub suis se necessitatibus stravit. Sic namque debu-
it presumptio corripi. sic superbia sterni. Nam cum elatum semel superbientis spiritum.
ente defluens cottidie portamus lutum. Sed humano generi tunc peccatum plene
tollitur. cum per incorrupcionis gloriam nostra corrupcio purificatur. esse namque li-
beri a culpa nequaquam possumus. quousque in corpore mortis tenemur. Nam quanti-
libet iusticia electi polleant. nequaquam tamen sibi ad innocenciam sufficiunt. si in iu-
dicio districte requirantur. sed hoc mittunt ad solacium sue ereccionis inveniunt. quia
nequaquam se posse sufficere humiliter sciunt. Sub humilitatis ergo tegmine a
gladio se tante animadversionis abscondunt. et quo terrorem venturi iudicis

persolvantes continue trepidant. eo indesinenter agitur ut reparatores fiant. Hec Gregorius.
Pius enim et misericors dominus. etiam indignos nos ab peccati putredine sordidos non
derelinquit. si nostra peccata humiliter et veraciter recognoscimus confitendo. Teste beato Gregorio
qui dicit Numquam deus misericordie deficit. qui se in peccatis veraciter agnoscit. Hec Gregorius. Nam
qui veraciter se recognoscit peccasse. etiam dolet et penitet se deum offendisse. et be-
nignus dominus a remissione peccatorum se continere non poterit. ubi penitentiam veram in homine
esse conspexerit. De hoc dicit beatus Bernardus. Ad veram cognitionem peccatorum immediate
sequitur penitentia ad quam sine ullo intervallo subsequitur remissio. Nam qui vere cognoscit
malum quod ex peccato incurrimus. a penitentia se non poterit continere. misericordiarum deus autem
proprium est misereri semper et parcere. a remissione se continet. ubi videt penitentiam veram
esse. Hec Bernardus. Considerantes autem tantam pietatem et misericordiam dei. nullus negligat
post perpetrata facinora. remedium penitentie ac confessionis subire. ut salutem sue
anime assequi valeat. ac veniam peccatorum obtinere. Filius

De confessione et eius effectibus ac virtute plurima modo audivi. et cum
gaudio cordis mei suscepi. Sed qualis debeat esse confessio de hoc rogo informari.

Scire debes quod ad confessionem veram et salubrem Pater
hec requiruntur. Primo ut sit humilis. De hoc dicit beatus Bernardus. Dura que re-
mordent conscientiam confitere humiliter. pure et fideliter. In ecclesiastico dicitur. Pres-
bitero humilia animam tuam. Et leprosus de quo habetur in Marco. qui significat
peccatorem veniens ad Jhesum. genuflexo dixit Domine si vis. potes me mun-
dare. Unde unusquisque cum summa humilitate. curat ad remedium confessionis. Item con-
fessio debet esse verecunda in vilitate peccati. Unde habetur Luce xviii quod publicanus stans
a longe nolebat ad celos nec oculos levare. sed percutiebat pectus suum dicens
Deus propitius esto michi peccatori. Nam sicut deo multum displicet impudentia hominis
peccantis. sic placet ei verecundia confitentis. Testatur hoc beatus Gregorius qui sic dicit
Quantum displicet deo impudentia peccatoris. tantum placet ei erubescentia peccatorum.
Et quamvis verecundia sit habenda in confessione peccatorum. tamen nichil est celandum
eorum quod homo nequiter commisit. propter tale erubescentiam. Ad hoc hortatur beatus
Bernardus sic dicens Erubesce peccare. sed tamen totum revela. in confessione non abscon-
das. Sunt enim qui confitendo quasi fabulam enarrant peccatorum suorum historiam.
et egritudines anime sue sine consilio dimittunt. et pene sine penitentia et sine
affectu doloris. Cito enim lacrimas invenit et resolvitur in gemitum. qui habet
sensum doloris. Hec Bernardus. Ad erubescentiam vero pellendam multum valet timor
dei. quia timor dei perfectus. demum verecundiam ab homine repellit. Nam propterea vult
deus ut confiteamur peccata nostra. ut patiamur verecundiam pro pena. De hoc

dicit Crisost. sic. Confessio igitur peccatorum testimonium conscientie est. deum timentis
Perfectus enim timor solvit omnem pudorem. et qui ipsum erubescere pena est gra=
uis. Ideo iubet nos deus nostra confiteri peccata. ut verecundiam patiamur pro pena.
Nam et hoc ipsum pars iudicii est. hec Crisostomus. Ipsa namque erubescentia que
habetur per peccatorum confessionem. magna pars penitentie. et satisfactionis est. Teste beato
Augustino qui dicit. Erubescencia in confessione. est magna pars penitentie. Multum
enim satisfactionis deo obtulit. qui erubescentie sue dominans. eorum que deliquit nuncio
dei nichil denegavit. hec Augustinus. Item confessio debet esse pura. scilicet propter deum. non
propter laudem hominum aut vanam gloriam. seu aliud emolumentum temporale. Unde dominus ait
vi. Attendite ne iusticiam vestram faciatis coram hominibus. ut videamini ab eis.
Unde pura debet esse confessio sine omni fictione. et non timore servili. sed filiali.
Item confessio debet esse fidelis. quia confitendum est sub spe venie et salutis. a=
liter non valet. sicud patuit in Cayn. qui dixit. maior est iniquitas mea. quam ut
veniam merear. Ad hoc hortatur beatus Bernardus sic dicens. Sit tua confessio
fidelis. ut confitearis in spe. de indulgencia penitus non diffidens. ut tuo te
ore non tam iustifices. quam condempnes. Iudas certe proditor domini et Cayn fratri=
cida. confessi sunt et diffisi sunt. Alter peccavi. tradens sanguinem iustum. Alter
maior est iniquitas mea quam ut veniam merear. et licet nil eis profuit
infidelis confessio. hec Bernardus. Item confessio debet esse vera. Id est non taceas ve=
rum nec admiscens falsum. causa humilitatis etiam. ne mentiendo dicens non
verum. incidat in peccatum. De hoc dicit beatus Augustinus. Cum causa humilitatis men=
tiris. si non eras peccator antequam mentireris. mentiendo efficieris. hec Augustinus.
Et beatus dicit Gregorius. Incaute sunt humiles qui se mendacio illaqueant. dum
arrogantiam vitant. quia contra veritatem se erigunt. quam relinquunt. hec Gregorius.
Item confessio debet esse frequens. quod duobus modis intelligi potest. Uno modo
ut si frequenter ceciderit. etiam in peccatum mortale. frequenter resurgat
per penitenciam. Alio modo ut etiam eadem peccata frequenter confiteatur. non tamen ad
hoc tenetur quis. nisi in casibus certis. prout infra patebit. Nam quanto
aliquis pluribus confitetur turpitudinem suam sub spe venie. tanto pociorem
graciam remissionis consequetur a domino. De hoc dicit beatus Augustinus. Quanto pluri=
bus confitebitur quis sub spe venie turpitudinem criminis. tanto facilius con=
sequetur graciam remissionis. Item confessio debet esse nuda et aperta. De=
bet enim penitens confiteri verbis ut nominibus non palliantibus crimine. sed
quodlibet peccatum suo nomine proprio quantumcumque turpe exprimat. et non solum
ipsa peccata. sed circumstancias quantumcumque turpes ut abhominabiles. ut

sic tota sanies apostematis expellat᷑. De h° dicit ps̄. Reuela dn̄o viā
tuā. ⁊ ip̄e faciet. Reuela iniquā p̄ctā inde cōfitendo. ⁊ ip̄e faciet veniā
crimib⁹ tribuendo. Itē cōfessio deb; ēē discreta ⁊ p̄meditata. scilicet vt
distincte ⁊ sepatim confiteat᷑ singl'a p̄ctā. nō confuse. Iuxta illud Lauabo
p singl'as noctes lec̄m meū. Id ē p singula p̄ctā cōsciētiā meā. Et illud
Iniq̇tatē meā ego annūciabo. ⁊ cogitabo p p̄ctō meo. Itē cōfessio deb; ēē libēs
siue voluntaria. nō coacta sicud cōfessio achior. q̄ nō meruit veniā. sicud h̄r achan
iosue vii. Vn̄ ps̄. dicit Voluntarie sacrificabo tibi. ⁊ cōfitebor. Et btūs Aug⁹.
Ad h° deus exigit cōfessionē. vt liberet humilem. Ad h° dāpnat nō cōfitentē.
vt puniat supbientē. Itē cōfessio deb; ēē integra. vt scilicet oīa p̄ctā di=
cat. nō diuidendo ea int̄ diuersos sacerdotes. s; vni oīa dicat. Deus em̄ sū=
me bon⁹. opus ipsi hoīs nō amat. Aut totū hoīem sanat aut nichil. Vn̄
Aug⁹. Caueas ne verecūdia ductus diuidas cōfessionē. Itē cōfessio deb; ēē
secreta. q2 nō deb; se pdere ī publicū. nisi publice peccauerit. Vn̄ Beda
sup lucam. Publica noxa. publico eget remedio. leuia autē ⁊ secreta.
p̄nt deleri p̄ctā leui ⁊ secreta. h Beda. Itē cōfessio deb; ēē lacrimosa: si=
ue amara. De h° ysaie dicit᷑. Recogitabo tibi omēs ānos meos. ī am̄a=
ritudine aīe mee. Itē cōfessio deb; ēē prompta siue obediēs. scilicet vt to=
talit᷑ se subdat voluntati ꝓprii sacerdotis. De h° dicit btūs Aug⁹. Ponat se
penitens ōino ī p̄tate iudicis. ī iudicio sacerdotis nichil sibi reseruās sui.
vt oīa eo iubēte parat⁹ sit p recipienda aīe vita. face quecūq; faceret p
euitāda corporis morte ⁊ h° cū desiderio. q2 vitā recipeat infinitam.
Cū gaudio em̄ face deb; īmortalis futur⁹. q̄ faceret p differēda morte mor=
tur⁹. h Aug⁹. Itē cōfessio deb; ēē accusatoria. vt dicat se cōmisisse p̄ctm̄
ex ꝓpria malicia. accusādo se fortiter. nō p̄tendēs excusacōēs in p̄ctīs. si=
cut p̄mi parētes. Nam sedm̄ salomonē. Iustus ī p̄ncipio accusator ē sui. Qui
em̄ mō se nō accusat corā sacerdote dei vicario: In futuro habebit accu=
satores deū. ꝓpriā consciā. diabolū. p̄ctā. ⁊ eciā totū mundū. q2 pug=
nabit orbis terraꝝ cont᷑ insensatos. qui vō mō se accusat. a deo erit
excusat⁹. Itē cōfessio deb; ēē simplex scilicet ī pmixta. nō īmiscēs con=
fessioni illa recitādo que ad rē nō ptinēt. s; simpliciter dicēdo de q̄bus
sibi ē conscius. Vn̄ p ysaiā dicit᷑. Narra si quid habes vt iustificeris.
Itē confessio deb; ēē ꝓpria. vt seipm̄ tm̄ accusat ⁊ nō aliū. Vn̄ ps̄.
Dc⁹ vitā meā: ānūciaui tibi. Alias si crimē alteri⁹ dicet. nō est illius
erroris corrector: s; proditor. Itē cōfessio deb; ēē fortis. vt vitat omēz

pudore et timore De quo p ecclesiasticum dicit Fili mi. nō confūdaris confiteri pctā tua Et btūs Aug. laborat mēs paciendo erubescentiā. et quā verecundia magna ē pena. qui erubescat p xpō. fit dignus venia ¶ Itē ultimo debet ēē confessio accelerata siue festina Uñ p sapientē dicit Ne tardas conuerti ad dñm. et ne differas de die in diē ¶ Debet ergo quisqȝ festinare ad confessionē ppter quatuor ¶ Primo ppter incertitudinē hore mortis. luce x. Veniet dñs serui illius in die qua nō sperat. et hora qua nescit. ptē qȝ eius cū infidelibus ponet Itē diuiti pnitenti sibi vitā longā dicitur est Stulte hac nocte repetent aīam tuā de te. que autē congregasti cuius erunt ¶ Scdo ē festinādū. qȝ moras in pctō sp accumulat pctm pctō. et p consequēs penā pene Uñ i apocalipsi dicit Qui in sordibus ē. sordescat adhuc. Et btūs grego. Pctm qd p pniaz nō diluitur. mox pondere suo ad aliud trahit ¶ Tercio festinādū ē. qȝ quāto qs maiorē morā fecerit i pctō. tantomagis elōgabit a dño. et p consequēs tāto difficilior ērit ei conuersio Uñ p ouidiū dicit Qui nō ē hodie. cras minus aptus erit Principijs obsta. sero medicina paratur Et psl. Qui se elongāt a te peribūt ¶ Quartū festinādū ē. qȝ in extrema egritudine vix pt aliqs vē penitere. Multa enī illa hora vt ait btūs Aug. occurrūt impedimēta Uīa morbus urget. pena terret. filii quos illicite dilexit uxor et mūdus ad se eū vocant. tene ergo certū et dimitte incertū. Id ē age pniaz dū sanus es. nō differas usqȝ ad infirmitatē ¶ Quinto festinādū ē ad confessionē et ad pniaz quā dñs precepit. qȝ nisi qs i vita pñti exaudierit dñm clamantē. clamabit ipe postea ad dñm. et nō exaudietur Clamauit enī i inferno diues sepultus. et nō ē exauditus i gutta aque Itē de talibus p Jeremiā dñs dicit Ecce ego inducam sup eos mala de quibus exire nō poterūt. et clamabūt ad me. et ego nō exaudiam eos ¶ Festinare ergo debemus et nō procrastinare pniaz et confessionē. vt salui esse possimus a ventura ira ¶ Filius

De circūstancijs etiam pctōrum. et que pctm aggrauant desidero instrui

De circūstancijs pctōrum nota diligenter ¶ De ¶ Pater

Debet enī confitens attendere has circūstancias in confessione que notantur in hijs versibus Quis. quid. ubi. p quos. quociens. cur. quomodo. quādo. Quibus obseruet. aīe medicamina dando ¶ Quis. debet enī dicere confitēs. qualis fuerit qui peccauit. utrū iuuenis vt senex vt nobilis vt ignobilis. liber vt seruus. i dignitate vt officio

constitutus, sane mentis vel insanus, sciens vel ignarus, solutus vel coniugatus, claustra=
lis vel secularis, clericus vel laicus, et similia. ¶ Quid, ut dicat genus peccati vi=
delicet si commisit adulterium vel fornicationem vel homicidium et similia. Item v=
trum peccatum quod perpetravit sit enorme, mediocre vel parvum. Item utrum sit
manifestum vel occultum. Item debet dicere confitens peccata que commisit quinque sen=
sibus utendo. Item utrum diu in peccato permanserit an repente illud incurrit. Et ceteras
transgressiones. Et hec omnia per quid intelliguntur. ¶ Ubi, scilicet in loco sacro an propha=
no, in domo dominorum vel alibi. ¶ Per quos, scilicet per mediatores internuncios,
quia omnes tales sunt principes criminis vel dampnationis, et ipse est reus et ob=
ligatus pro peccatis eorum. Item per quos, scilicet cum quibus, et contra quos. ¶ Quo=
tiens debet etiam peccator si potest confiteri non solum ipsa peccata sed etiam vices et itera=
tiones, ut dicat quotiens cognovit fornicariam vel adulteram, et utrum unam
vel plures, quotiens dixit prima verba contumeliosa, quotiens iteravit et
similia, quia vulnus iteratum tardius sanatur. ¶ Si autem ex oblivione non potest sin=
gula prout commisit confiteri, dicat tamen quanto tempore in peccatis perseveraverit,
utrum medio anno vel integro, aut certe pluribus annis in facinoribus perdura=
verit, et infra tale tempus utrum sepius peccatum iteravit. Hec et hiis similia prout
valet studeat diligenter confitendo enarrare. Et hoc ipsum quod non potest ad memo=
riam sua scelera propter multitudinem seu oblivionem revocare, conetur deplan=
gere ac dolere. ¶ Cur, scilicet quali temptatione hoc fecit, et utrum prevenerit ipsam
temptationem vel fuit preventus ab ea, utrum sponte vel coactus, utrum cupi=
ditate vel paupertate, utrum ludo aut nocendi animo, et similia. ¶ Quomodo, scilicet
de modo agendi vel patiendi quod melius actu quam sermone notatur. ¶ Quando,
utrum in tempore sacro et orationi constituto, ut in festivitate sanctorum et tempore qua=
dragesime et aliorum ieiuniorum. ¶ Debet etiam peccator dolere et confiteri de
bonis omissis, que scilicet potuit facere et non fecit, talia enim dicuntur
quasi debita, quasi derelicta. Item de tempore male expenso. ¶ De hiis omnibus
circumstanciis beatus Augustinus sic dicit: Consideret penitens qualitatem criminis
in loco, in tempore, in perseverancia, in varietate persone, et quali hoc fecerit
temptatione, et in ipsius vicii multiplici execucione. ¶ Oportet enim penitere for=
nicatorem secundum excellenciam sui status aut officii. Aut secundum modum meretricis
et in modo sui operis, et qualiter suam turpitudinem peregit, ut in loco sacro. Aut
cui debuit excellenciam fidei, ut sunt domus dominorum et aliorum multorum, si in tem=
pore constituto orationi, ut in festivitate sanctorum et tempore ieiunii. Consideret quan=
tum perseveravit, et defleat quod perseveranter peccavit. Item si ultro se peccato ob=

tulit. ita q nō expectauit temptacionē sz puenit varietatē. Dis ista va-
rietas deflenda z cōfitenda. h̄ Aug. ¶ Sz quas ex illis circumst-
ib⁹ circumstanciis sit nēce cōfitei. ut quaz sit de bn̄ eē. notādū. q circū-
stancie q̄dā trahūt in aliud gen⁹ ut speciē pcti ut peccare carnaliter
cū muliere cōiugata. z has tenet hō cōfitei. q tenet dicē pctī gen⁹. ¶ Quē-
dā vēo sūt aggrauantes in eadē spē. z haz q̄dā sūt aggrauantes nō
totalit ut scia ut ingratitudo. z has nō tenet q̄s cōfitei. q sūt quasi ve-
nialia pctā. ¶ Quedaz sūt aggrauantes totalit z notabilit. z has opor-
tet cōfitei. Nō eīn sufficit illi qui centū marcas de alieno abstulit. dicē
ego abstuli alienū. cū ita bn̄ possit veificari. si accepisset vnū denariū
Nec sufficit illi q̄ gladio vulnerauit primū. dicē ego pcussi primū. In
scdm̄ q dicit Thomas nēce ē solū illā circumstanciā confitei q̄ trahit ī aliā
spēm pctī. q tūc solū necē ē h°. qn̄ circumstancia trahit in aliā spēm
mortalis pctī. ¶ De h° eciā dicit quedā glosa. q hō in cōfessiōe tenet di-
cē oīa pctā q̄ occurrūt menti z circumstancias eoz dē. si tales sūt que
multū aggrauant pctā ut ponāt illa in alio gnē. ut cū q̄s peccat aliquē
in ecclia ut fiat ibi aliqd. circumstancia loci facit q huiꝰ pcussio ut fur-
tū sint sacrilegia. z sic transeūt in aliud gen⁹ pcti. ¶ De circumstanciis au-
tē pctī carnalis dicit Thōs. q circumstancie ꝑticulares pctī carnalis. q̄ in spe-
ciē pctī mortalis trahūt. sp sūt cōfitende. Sz tn̄ oīa talia cōfitei q̄cūq ag-
grauāt. ꝑfectis ē. h̄ Thōs. ¶ Ex hiis igit dūs colligē possū. q ille cir-
cumstancie q̄ trahūt in aliud gen⁹ ut spēm pctī mortalis. z que multū
z notabilit sūt aggrauantes de necitate sūt confitende. cetās vō circumstā-
cias qualscūq aggrauātes cōfitei. ē de ꝑfectiōe ꝑut dicit Thōs. Nā quā-
to ꝑfecti⁹ quisq suā cōsciām a pctīs z eiꝰ circumstanciis quibuscūq p cō-
fessionē huiusz expurgauerit. tanto potiorē veniaz suoz criminū z co-
piosiorē grām a dn̄o obtinebit ¶ Filius

Utrū pctā venialia sint sint cōfitenda de necessitate salutis. ¶ Pat

Peccata venialia cōfitei ꝑut plurimi doctoz asserūt. nō ē de
necitate salutis. q nullꝰ ꝑpt pctā venialia si nō assint morta-
lia. a cōsorcio fidelium sepabit. ¶ Debz tn̄ quilibz inquātū va-
let a se eciā venialia ꝑpulsare. q nimū pcm̄ pt fieri in cōspectu
dei magnū. dū placz. De h° dicit Richard⁹ de scō victoē. Et si ex
fragilitate nr̄a venialia pctā cōmittim⁹. neq̄q̄ tn̄ p huiꝰ mōi de
cōsorcio fideliū separam. Debem⁹ tn̄ inquātū valem⁹ z dn̄s adiuuerit.

ea de nobis ꝯpulsae. Nullibi enī pc̄m licz hoīb⁹ videat᷑ minimū. si nō
displiceat. pt̄ apud iustū iudicē fieri magnū. Dicit naq̄ꝫ btūs Aug⁹
Nullū pc̄m c̄minale dū displicz. nullū veīale dū placz. Studeam⁹
igit᷑ non solū magna sz ⁊ minima vitare pc̄a. ne si minima ꝯtēpnem⁹.
paulatī defluam⁹ ad maiora. h̄ Richard⁹. Bonū salubre ē etiā de
pc̄is veialib⁹ ꝯfessionē face. qꝛ dū minimis pc̄is medicamēta nō
adhibem⁹ p remediū ꝯfessiōis ⁊ ꝯtricōis. ac alia pia opa. valde
cor infrigidant hoīs. ⁊ reddūt faciliōes ad alia maiora pc̄a ppetrā-
da. Ppter h̄ btūs Aug⁹ nō solū ad ꝯfitendū mortalia. vez ⁊ venialia
sic hortat᷑ dicēs. Qui ꝯfitet᷑ pc̄a sua ⁊ accusat ea iā pactū cū deo fecit.
Accusat de⁹ pc̄a tua. si ⁊ tu accusas. ꝯiūgē deo vis. opartz ut odeis
in te op⁹ tuū. ⁊ ames in te op⁹ dei. Inicium operz bonoꝝ. ꝯfessio est
operz maloꝝ. Et tūc facit veritatē. qꝛ nō te palpas. nō tibi blandi-
ris. Fac igit᷑ veritatē confessiōis. ⁊ veni ad lucē in opib⁹ bonis. etiā
ꝓpt᷑ illa q̄ videnť minuta ee. utpute pc̄a lingwe. aut cogitacōnū. Aut
īmoderacōis usu in reb⁹ ꝯcessis. qm̄ minuta plura pc̄a si neglignt᷑
occidūt. Minute sūt gutte q̄ flumina implent. minuta sūt grana arene.
sz multa arena si iponat᷑ pmit. atqꝫ opprimit. H̄ facit sentina neglec-
ta. qd̄ facit fluct⁹ irruēs. paulatī p sentinā intrat. sz diu intrādo ⁊
nō exhauriēdo mergit navē. Quid ē autē exhaurire. nisi bonis opib⁹
agē ne obruāt pc̄a. gemēdo. ieiunando. tribuēdo. ignoscendo. h̄ Aug⁹
Qui igit᷑ ē qui grām dei desiderat hrē ⁊ in sinu sponsi ⁊ amici amplex-
ib⁹ frequēci⁹ manē. ut a pc̄is nō solū mortalib⁹. sz etiā venialib⁹ studeat
se cohibē. Si autē ex sua negligencia maculā etiā venialis pc̄i ꝯtrax-
erit. ocius conet᷑ illaz p ꝯfessionē ⁊ pniam a se expurgare. ne eū grā
⁊ consorciō tanti hospitis. ꝯtingat carē. De h̄ quidā doctor dicit sic
Caueam⁹ quātū possum⁹. ne aliqd in nobis īveniat dn̄s nr̄ ihesus xp̄s
qd̄ oculos ei⁹ offendat. ⁊ si forsitan ut solz humane condicōis fragili-
tas ⁊ aliquā negligencie maculā ꝯtraxerit. cici⁹ p ꝯfessionē ⁊ pniaz
lacrimaꝝ abluere eā oī studio festinem⁹. ne diu sine amici nr̄i manē-
am⁹ amplexu. qꝛ paracior ē nos recipē quā pdē. tantū si nō tardem⁹
de die in diē reverti ad eū. Hec enī duo mala odit omps ī oib⁹ hoi-
b⁹. Id ē negligenciā revertendi. ⁊ negligenciā sue salutis desiderandi.
h̄ ille. Ex illis ergo dc̄is colligē possum⁹. bonū ⁊ salubre ēe etiā
pc̄a venialia p ꝯfessionē abstergē. ut cor magis purgatū ad suscipi-

eundem dei gratiam unusquisque possit habere ¶ Filius

Scire etiam desidero utrum semel facta confessione teneatur quis iterare confessionem et si sunt aliqui casus propter quos oporteat confitentem iterare confessionem prius factam. Et si quis peracta penitentia recidivum fecerit iterum cadendo in peccatum utrum teneatur talis peccata prius confessa post hoc reiterare confessionem aut penitentiam factam resumendo.

¶ Pater

Notare debes quod confessionem semel bona fide factam ei qui potuit absolvere nunquam tenetur homo reiterare nisi velit. Immo etiam ut dicit Thomas in quadam questione de quolibet quod non potest aliquis auctoritate cuiuscumque hominis compelli ad confitendum peccatum quod alteri confessus est qui absolvere potuit. Quia confessio peccatorum est quoddam sacramentale divino imperio subiacens non humano. ¶ Sunt tamen casus in quibus tenetur homo confessionem non rite factam iterare. Et hoc in quatuor casibus. Aut propter defectum confessoris. Aut propter defectum confitentis. Propter defectum confessoris dupliciter. Aut quia deficit ei clavis potentie, eo quod non potest de illo peccato absolvere. Aut quia deficit ei clavis scientie quia nescit discernere. Propter defectum confitentis dupliciter. Aut quia dimidiavit confessionem, id est quia scienter tacuit aliquod peccatum mortale. Aut quia contempsit seu neglexit satisfactionem. Et oblitus est satisfactionem iniunctam. Nam si sciret et eam implere vellet non oporteret ob hoc confessionem iterare. Cum supradictis statutis videtur concordare in pluribus Raymundus et plenius Hostiensis. Ipsi tamen etiam ponunt casum de eo qui in proposito est non deserendi peccatum. ¶ Preter tales igitur casus ut premissum est, tenetur homo confessionem non debito modo factam reiterare. Cum vero fuerit confessus peccata sua prout debuit et cui debuit, reiterare non tenetur nisi si velit propter maius meritum. Nam quanto frequentius et pluribus quis sua crimina sub spe venie confitetur, tanto potiorem veniam suorum scelerum et habundantiorem gratiam a domino consequetur. ¶ Videndum est etiam de hoc utrum post completam penitentiam recidivans tenetur tam illud recidivum quam omnia que alias commisit confiteri. Maxime si confiteatur tali qui nunquam alias audivit eum. Non credo quod teneatur dicere specialiter et distincte ea que ante confessus est, sed sufficit confiteri in generali de illis exprimendo ingratitudinem suam dicendo: De multis et magnis peccatis mortalibus liberavit me dominus per penitentiam, et ego ingratus existens nichilominus sic offendi eum. Et si forte nesciat exprimere aut non exprimat ingratitudinis nomen, non nocet dum tamen talia verba dicat ex quibus sacerdos ingratitudinem illam possit intelligere. ¶ Utrum etiam confessionem liceat dimidiare. Dicendum quod non, quia oportet quod uni fiat confessio omnium que habentur in memoria. Si vero aliqua exciderit a memoria non debet reputari co-

fessio dimidiata. Et si hō pc̄m qd in priori cōfessione oblitꝰ fuerit. pri=
modū cōfitet(ur) eciā alteri cōfessori. nō oportz ꝓpt(er) h(oc) totā cōfessionē iterari-
licz h(oc) quidam senserint. Sz sufficit q cōfitens dicat h(oc) pc̄m qd oblitꝰ
fuerit expsse et explicite. Alia autē in gn̄ali. dicēdo. q cū alia multa pc̄ta
cōfiteret(ur). huiꝰ oblitus fuit. ¶ Eciā nōndū q si hō pc̄m cōmissū ē obli=
tus totalit(er). tūc sufficit pc̄ia gn̄alis. si nō totalit(er) tūc debz laborare vt p ea
que sūt recordet(ur). Eciā que oblitꝰ ē. et si recordet(ur) tenet(ur) p eis penitē. si vo
nō pt recordari. sufficit pc̄ia gn̄alis. ¶ De h(oc) btūs Augꝰ dicit sic. Veritatē
dicit deo peitens. qui nichil illi de cōmissis scelerib; celat. nō q et si vo=
lūtate celauerit deus ignorat. sz veritatē sibi dici vult ab eo. vt veniaz
cōsequat(ur). Si vo aliqua mēte exciderit cōfitet(ur) veritatē deo cū gn̄aliter
dixerit. deꝰ qui nosti occulta cordis. et opa mea et delicta a te nō sūt ab=
scondita. quibꝰ veniā largiris. et h(oc) ē veritas cōfitentis. quā diligit deus.
Vn̄ ps. Ecce eīm veritatē dilexisti. Hic insinuat(ur) q gn̄alis cōfessio. eciā
mortalia pc̄ta delz. quorz intelligencia nō hētur. ¶ Sz notandū. q sunt
nōnulli in ordinibꝰ cōstituti ac pfessi. qui in graues casꝰ incidūt pcō=
ꝝ. et tū sua famā ducti quodaz timore hūano ac verēdia. nō cōfite=
tur suis platis. vl eis qui habēt auctoritatē absoluēdi. sz celant sua
mala fra aut reuelat cōfitendo illis pbris siue religiosis. siue eciā q
peiꝰ ē secularibꝰ. q nō habz auctoritatez absoluēdi. ¶ Quicūqz tales sūt sci=
ant se nō eē absolutos. et quāuis hij absoluti nō sint. nō tū verent(ur) acce=
dē ad mensā dn̄i corpꝰ et sanguinē sumēdo et tractando vei saluatoris
ab ipo aptis ministrato. Nō timētes illud dcm̄ pauli incidē. qui man=
ducat et bibit indigne. Judiciū sibi māducat et bibit. ¶ Et sūt nōnlli
qui quidem timorē habent cōfessionē facē. auctoritatē nō hn̄tibꝰ. qz
sciūt se p tales nō posse absolui a suis pc̄tis. nolūt tū cōsciēciā suā
reuelare platis suis. timētes indignacōnē illoꝝ incurrē. ac p cōsequēs
in suis solaciis aut officiis seu dignitatibꝰ pmouēdis impediri. ac ideo
mittūt ad abbatē vl aliū platū. q eis pſit vt suā auctoritatē dent al=
teri qui eos absoluē possit. Allegātes se nō posse nec habē gram̄ suo
plato cōfiteri. ¶ Quid de talibꝰ refecā ignoro. Hoc tū dico. q iniustū ē
ꝓpter talē carnalē et stultū timorē. huiꝰmoi absolucōnē a suo plato
extorqre vl querē. nisi alia valde rōnabil causa existat. ꝓpt(er) quā sb=
ditꝰ cōpellat(ur) h(oc) facē. Melius tū ē facē cōfessionē hn̄ti quocūqz mō
auctoritatē absoluēdi. quā illi qui nō habz. Absolucōnē vo sic facim

commitantur visceribus Ihesu christi. ¶ Contra tales tamen propheta dicit sic: Si queritis
querite. convertimini et venite. hoc est dicere. si desideratis et queritis veniam vestro
rum peccaminum. querite constanter et efficaciter. non obmittendo propter timorem pena
litatis alicuius solacii carnalis seu commodi temporalis. aperite conscientias vestras prelato
vestro. humiliter excessus vestros confitendo. ¶ Sunt etiam nonnulli qui ita excecati sunt
seu indurati in suis pravitatibus. quod suas iniquitates et peccata suis prelatis non
confitentur usque ad extremam horam mortis sue. et hoc ideo faciunt. quia a suis pervers
itatibus desistere nolunt aut non possunt. vel manifestare sive innotescere aliis erubes
cunt quales sunt. ¶ Quam vero periculosum sit in tali errore esse. dicere non sufficio. Nam
perverse vivere sine omni timore dei. et differre confessionem usque ad ultimam horam mor
nota — tis. ignoro quid sit homini periculosius. ¶ In omni enim scriptura novi et veteris testa
menti. invenimus solum unum hominem esse salvatum in extrema penitentia. hoc est latronem
qui pependit in ligno iuxta crucem domini nostri Ihesu christi. ¶ De hoc dicit beatus Bernardus
Ut quid homines in vita dissimulant agere penitentiam. et de extrema presumunt confessione.
Nam in omni scriptura canonica unum tantum invenies extrema penitentia salvatum. et hoc hora
dominice passionis. hec Bernardus. ¶ Ex hiis igitur dictis colligere possumus quam mortife
rum et quam periculosum sit differre confessionem et penitentiam. usque ad extremam mor
tis horam. ¶ Omnis ergo qui se huiusmodi diversis laqueis tam periculosis ir
retitum senserit. ad cor redeat. et timorem mortis ac futurum iudicium seu dam
pnationem perpetuam pre oculis habeat. et suam conscientiam per vicia seu peccata macu
latam. per humilem confessionem suo prelato aut curato sua secreta pandere. post
posito omni timore humano ac verecundia patefaciat. ¶ Multo melius enim est
coram uno homine erubescentiam reportare quam coram deo et omni celesti curia
verecundiam sustinere. et per consequens eternam dampnationem incurrere. ¶ Un
usquisque ergo fidelis non differat penitentiam. sed cum se sauciatum per aliqua peccata
senserit. currat ad remedium confessionis. quia ipsa penitentia et humilis confes
sio deum iratum iudicem. convertit in piissimum patrem. Testante beato Bernardo qui
dicit. O felix penitentium humilitas. O beata spes confitentium. quam facile vi
as immutabilem. quam cito tremendum iudicem. convertis in piissimum patrem.
hec Bernardus. Sic ergo patet de confessione que est secunda pars penitentie. ¶ Filius

Post explanationem duarum partium penitentie videlicet confessionis et contricionis.
Nunc de tercia parte hoc est de satisfactione desidero informari. ¶ Pater.

Scire debes quod ad emendationem maxime mortalium peccatorum. ne
cessaria est satisfactio. Oportet enim. ut omnia ad plenum ex
purgentur. Quantum ad reatum et quantum ad actum. Quantum ad re

actum ut de preteritis satisfaciamus. Quantum ad actum, ut deinceps nil tale com-
mittamus. Unde Richardus de sancto Victore sic dicit: In criminalium peccatorum
expurgatione opus est confessione et satisfactione. Nam compunctio et oratio quaeque solent
ad venialium expurgationem sufficere. Criminalia autem expurgare oportet ad
plenum tam secundum reatum quam secundum actum. Secundum reatum ut de preteritis satisfaciamus.
Secundum actum ut de reliquo nil tale perpetremus. Hec Richardus. Qualis autem de-
beat esse satisfactio pro peccatis Thomas de Aquino sic declarat dicens: Satisfactio
debet esse talis per quam aliquid nobis subtrahamus ad honorem dei. Nos autem non
habemus nisi tria bona scilicet bona animae et bona corporis et bona fortunae sci-
licet exteriora. Ex bonis quidem fortunae subtrahimus nobis aliquid per elemosi-
nam. Sed ex bonis corporalibus per ieiunium. Ex bonis autem animae non oportet quod a-
liquid subtrahamus nobis quantum ad essentiam, sive quantum ad diminutionem acceptionis,
quia per ea efficimur deo accepti, sed per hoc quod ea submittimus deo totaliter. Et hoc per
orationem. Hec Thomas. Unde notandum quod satisfactionis quedam sunt partes principa-
les, scilicet oratio, ieiunium et elemosina. Quedam vero sunt secundarie que
ad has reducuntur, ut vigilie, peregrinationes et discipline. Dicendum ergo quod omnia
opera carnem affligentia reducuntur ad ieiunium. Omnia autem opera spiritualia ad
orationem. Omnia vero opera misericordie ad elemosinam. Sufficientia partium principalium
patet accipi respectu termini a quo est motus satisfactionis, quia per ieiunium re-
movetur a concupiscentia carnis, per elemosinam a concupiscentia oculorum, per
orationem a superbia vite. Secundo modo sumitur ista sufficientia ex parte termini ad quem,
per ieiunium enim homo bene ordinatur in se ipso, per elemosinam ad proximum, per ora-
tionem ad deum. Tertio modo sumitur ista sufficientia ex parte materie de qua fit satisfactio,
quia per elemosinam fit satisfactio de bonis exterioris substantie, per ieiunium de
bonis corporis, per orationem de bonis mentis. Quarto modo sumitur hec sufficientia ex
parte modorum satisfaciendi. Fit enim satisfactio tribus modis, vel per punitionem, vel secundum
redemptionem, vel per supplicationem. Primum facimus ieiunando, secundum elemosinam
dando, tertium orando. Quinto modo sumitur hec sufficientia ex parte profectus. Per
satisfactionem enim nobis tria magna bona proveniunt, scilicet impetratio gratie, re-
missio pene, expiatio reliquiarum. Ad primum videtur valere elemosina propter mul- adpe
tiplicationem intercessorum. Ad secundum ieiunium. Ad tertium oratio. Consistit ergo sa-
tisfactio in hiis tribus, scilicet oratione, ieiunio et elemosina, ut iste ternarius con-
tra illum nepharium diaboli ternarium opponatur. Oratio videlicet contra superbiam. Ie-
iunium contra carnis concupiscentiam, et elemosina contra avariciam. Aliter etiam patet di-
cta videlicet quod satisfactio consistit in duobus, scilicet in largitione elemosine et

carnis maceratione. ¶ Elemosina autem est triplex. Prima consistit in cordis con-
tritione. qm̄ aliquis seipsum offert deo. Iuxta illud Miserere anime tue. placens deo.
¶ Qui enim pauperi elemosinam tribuit. et se ab iniquitate non abstinet. talis
quod minus est deo obtulit. et quod maius. peccato seruabit. ¶ De hoc dicit beatus Gregorius. Qui
indigenti prima exteriorem substanciam prebet. sed vitam suam a nequicia non custo-
dit. rem suam tribuit deo. et se peccato. hoc quod minus est obtulit auctori. et quod ma-
ius est seruauit iniquitati. hec Gregorius. Sed petentes et satisfacientes pro suis reatibus.
studeat cor contritum et corpus mundum in se exhibere deo. ut possit elemosinam
acceptam offerre Christo. ¶ Secunda elemosina consistit in compassione proximi. qui
compatitur alienis aduersitatibus tamquam suis. De hac compassione beatus Gregorius in xx°
libro moralium dicit sic. Plus nonnumquam est dicimus compati ex corde quam dare. quia qui
perfecte indigenti compatitur. minus estimat omne quod dat. Super afflictum quippe
compacientes plangimus. qui aliena dampna nostra reputamus. et culpas de-
linquentium ut's mundare fletibus nitimur. Ex videlicet agentes. plus plerumque no-
bis quam hiis pro quibus agitur subuenimus. Quia apud internum iudicem ex gratia
caritatis aspirante. commissa queque perfecte diluit ppra. qui pure plangit alie-
na hec Gregorius. Qui igitur exteriores diuicias non habent. in hiis opibus nunc se
exercere student. ¶ Ad hoc faciendum hortatur Richardus de sancto victore sic dicens Misericordia
magna est aliene afflictioni compati. maior autem pro alienis erroribus compungi.
Preclarum enim genus misericordie est delinquentes deflere. penitentibus indulgere. aliena de-
licta propriis lacrimis delere. ¶ In hiis opibus misericordie nos exercere debemus. qui ex-
teriores diuicias non habemus. Magna est enim elemosina nudum vestire. ma-
ior autem indisciplinatum morum disciplina ornare. Optimum vero elemosine genus
peccantem corripere. consolari pusillanimes. pacientem esse ad omnes. hec Richardus
¶ Et beatus Gregorius. Plus est enim verbi pabulo victuram in perpetuum mentem reficere.
quam ventrem periture carnis terreno pane saciari. ¶ Ponuntur etiam per quos-
dam septem elemosine spirituales. scilicet docere ignorantem. consulere dubitantem. con-
solari tristem. corrigere peccantem. remittere offendenti. portare onerosos et graues.
et pro omnibus orare. Que etiam in hoc versu continentur Consule castiga solare re-
mitte fer ora. Ita tamen quod sub eodem intelligatur consilium et doctrina. ¶ Tercia
elemosina consistit in largitione manuali. De hac dicit dominus in ewangelio. Da-
te elemosinam. et ecce omnia munda sunt vobis. ¶ Dicit etiam de hac beatus Augustinus
Elemosina mundat peccata. et ipsa interpellat pro nobis ad dominum. quia quicquid
dederimus. ipsum integre possidebimus. Si vis ergo esse mercator optimus. da
quod non potes retinere. ut recipias quod non poteris amittere. da modicum

¶ Septem sunt elemosine spirituales

et recipias centuplum. da temporalem possessionem. ut consequaris eternam hereditatem.
Itaque divites consuetudinem infirmitatis sue. sed doleat aliter se non posse age-
re) eum fateretur si aliter posset. quia si consuetudine mutas egrotas. concedit et
vive parcius. da pauperibus vilia. Hec Augustinus. Et crisostimus Stulticia est illic re-
linquere unde exiturus es. et illuc non premittere quo iturus es. Illic ergo substan-
ciam tuam loca. ubi patriam habes. Hec crisostimus. De elemosina etiam Petrus
damiani dicit sic O virtus elemosine. que velud fluentum fontis irrigui. et pravo-
rum inquinamenta detergis. et estuancium viciorum flammas extinguis O felix ele-
mosina que de gehenne baratro tenebrarum filios extrahis. et adoptatos
regni celestis lumini perenne introducis Tu de pauperum manibus volas in celum.
et illic tuis amatoribus preparas hospicium. et preparas hereditatem inmarcessibilem.
et celestis curie dignitatem O miranda nimis virtus. que peccatorum omnium indagi-
nem expugnat. frementium viciorum incitamenta mortificat. et splendore celestis
glorie. tenebrosas hominum mentes illustrat Felices mendici. prebetur panis ex-
iguus. et acquiritur regnum. porrigitur nummus. comparatur aula celorum Nunquam deo cari-
erit. qui vel affectum vel effectum elemosine non habuerit. scilicet ut qui non habeat
rem. habeat voluntatem. et dum domestice facultatis res non exuberat. libera-
lis animi divicias non amittat. Hec Petrus damiani Sunt etiam secundum quosdam
dicta septem elemosine corporales. scilicet pascere esurientes. potare sicientes. vestire nudum.
recolligere hospitem. visitare infirmum. redimere captivum. et sepelire mortuum. que in hoc
versu continentur Visito poto cibo redimo tego colligo condo Iste igitur sunt tres
elemosine sive tria genera elemosinarum. per quas penitens satisfacere debet pro errati-
bus suis creatori suo. Quisquis ergo habet terrenam substanciam. tenetur ad manu-
alem largicionem. ut tribuat elemosinam necessitatem pacienti secundum maius et minus. prout
dicit Thobias Si multum tibi fuerit habundanter tribue. si exiguum fuerit tibi.
etiam exiguum libenter impartiri stude. Si qui vero terrenas divicias non habent.
ut sunt pauperes vel religiosi. quibus non adest facultas rerum temporalium. semetipsos
offerant deo. pro contemptu mundi et amore dei ac compassione proximi. ut supra pro-
missum est. et accepta oblacione sive elemosinam obtulerunt deo Carnis autem ma-
ceracio consistit in quatuor. scilicet oracionibus. ieiuniis. vigiliis et flagellis De
oracione sciendum Oracio est enim congeries votorum. ad aliquid impetrandum. in deum ten-
dencium Ipsa quippe cum ex corde contrito et humili effusa fuerit. remissionem a
domino peccatorum et reconsiliacionem optinebit De hac dicit Johannes Abbas de monte
sinay in tractatu de xxx gradibus sic Oracio secundum qualitatem eius est coniunctio et
unio hominis et dei Secundum vero operacionem. est dei reconsiliacio. lacrimarum

Septem sunt elemosine corporales

De Oracione

mater. peccatorum reconciliacio. temptacionum pons. tribulacionum murus. angelorum opus. spiritualium
iocunditas. virtutum fons. delicie anime. mentis illuminacio. desperacionis securitas. spei
demonstracio. tristicie solucio. divicie monachorum. quiescencium thesaurus. Hec Jo. abbas.
¶ Magnum enim remedium est penitentibus ipsa oracio. et contra temptamenta omnia munimen
egregium. Quam commendans beatus Bernardus sic dicit. Quid oracione preciosius. que deo
est sacrificium. angelis organum. sanctis commune. orantibus presidium. contritis unguentum.
penitentibus remedium. hostibus iaculum. et temptatis omnibus firmamentum. Hec Bernardus.

¶ Duplex est oracio

¶ Et prout Thomas dicit Secundum sanctum quosdam quod duplex est oracio. ¶ Quedam est contemplativorum
quorum conversacio est in celis. et talis quia totaliter est delectabilis. ideo non est satisfactoria.
¶ Alia est que pro peccatis gemitus fundit. et talis habet penam. et est satisfactionis pars. ¶ Vel di-
cendum melius quod qualibet oracio habet racionem satisfactionis. quia quamvis aliquam habeat
aut suavitatem spiritus. habet tamen afflictionem carnis. Unde ut dicit Gregorius. Dum crescit
in nobis fortitudo amoris intimi. infirmatur procul dubio fortitudo carnis.
Hec Thomas de Aquino.

¶ De ieiunio et est triplex

¶ De secundo scilicet de ieiuniis notandum quod triplex est ieiunium.
Primum est corporis a cibo materiali. Secundum afflictionis a gaudio temporali. Tercium
spirituale a peccato mortali. Et hoc triplici ieiunio debemus castigare corpus nostrum.
Parum enim prodest ieiunare a cibo. nisi ieiunetur a peccato. ¶ De ieiunio tamen cor-
porali sciendum quod abstinencia a corporali cibo vel materiali carnem affligit. et pe-
nam generat. et ideo est magna pars satisfactionis. quia ut communiter penitentibus ieiunium
pro peccatis indicitur. ut per penam castigati. citius a suis sceleribus emundentur. ¶ De
virtute autem ieiunii Johannes abbas montis Synay in tractatu de xxx gradibus
sic dicit. Ieiunium est violencia nature. desectio delectacionis gutturis. recisio
caloris concupiscencie. meditacionum malarum et intencionum subcisio. libertas
sompniorum. mundicia oracionis. anime luminare. mentis custodia. compunctionis por-
ta. suspirium humile. contricio hilaris. restrictio multiloquii. occasio tranquillitatis.
obediencie custos. sompni evacuacio et alleviacio. sanitas corporis. peccatorum remissio.
porta et delicie paradisi. ¶ Sed habet ieiunium tirannum videlicet gulam. que est porta
viciorum. fluctus et unda inquinacionum. et profundum ignorancie et indicibilium immun-
diciarum. Ex qua eciam procedit ebrietas. multiloquium. risus. vagacio. scurri-
litas. contradictio. clamor. audacia. proiectio. amor mundi. sordida oracio. Qui
autem possidet paradisum ipse interpellat contra eam et ille exoneratus gulam vitiose
operari non sinit. Qui enim sunt sine gustu illius penitus pro gule dulcedinem
querunt delectari. Hec Jo. abbas. ¶ Ieiunium autem debet semper hec quatuor con-
tinere scilicet largitas. leticia. hora. et mensura. ¶ De prima scilicet largitate dicit beatus
Jeronimus. Cibum quem manducaturus eras si non ieiunares da pauperibus. ut ieiunium

tum sit satietas anime. non mansuram lucrum. De secundo scilicet leticia. dominus dicit. Cum
ieiunatis nolite fieri sicut ypocrite tristes. De tercio scilicet de hora. legitur in
libro Regum quod Jonathas quia preuenit horam. adiudicatus fuit morti. De quarto scilicet
mensura. dicit beatus Augustinus. Mens auiditate ciborum lassata. perdit orationis virtutem.
Hec de ieiunio. ¶ Deinde videndum est de tercio. videlicet de vigiliis. De hoc dicit dominus ¶ De vigiliis.
in ewangelio. Vigilate et orate. ne intretis in temptationem. Et beatus Petrus. Sobrii
estote. et vigilate. Nam qui sobrie viuit agilior et expedicior est ad vigilandum.
Qui vero repletus fuerit cibo. segnis et piger erit ad mane surgendum et deum laudandum.
Nec talis potest dicere cum psalmista. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. ¶ Quod autem
ieiunia reddant homines agiliores et expediciores ad vigilandum. dicit de hoc Effrem
abbas sic. Ad vigilandum enim multum ieiunium prodest. Sicut namque miles plurimarum
onere pugnaturus impeditur ad bellum. ita impeditur monachus ad vigilandum cum escarum
largitate turgescat. Non enim possumus vigilare cum fuerit dapibus venter impletus.
sed oppressi sopno. vigiliarum fructum amittimus. et maximum detrimentum anime nostre acqui-
rimus. Vigiliis ergo stude copulare ieiunium ut cunctis anime virtutibus florere possis.
ut caro tua subiecta sit anime tue. et ancilla famuletur domine sue. Hec Effrem. Et
quia vigilie quandam fatigacionem seu penam annexam habent. Ideo sunt partes satisfactionis
pro peccatis. Ad hanc igitur vigiliarum virtutem sectandam. beatus apostolus Paulus inter cetera
que commemorat sic hortatur dicens. In omnibus exhibeamus nos sicut dei ministros. in mul-
ta paciencia. in tribulacionibus. in vigiliis. in laboribus. in ieiuniis et cetera. ¶ Ultimo ¶ de flagellis
videndum est de quarto scilicet de flagellis. Que flagella primo consistunt in actibus penitencia-
libus scilicet fune. cilicio. et lacrimis. Deinde in pectoris tunsione. iugi genuflex-
ione et disciplinis. Item in afflictione peregrinacionis. Item in tribulacione. et cuius-
libet egritudinis afflictione. qualia flagella sustinuit Iob. ¶ Quilibet i-
gitur penitens prout totiens dominum pro sua scelera peccauit. studeat de istis flagellis
assumere. et suo creatori per talia opera penalia satisfacere. Et qui prius per oblec-
tamenta carnalia recessit a deo. nunc per afflictionem carnis et amaritudinem penitencie.
iterum conetur redire. De hoc Petrus Damianus dicit sic. Oportet penitentem. qui deum me-
ntis verberibus mactat. lucrum quod delectacione carnis amiserat. afflictionibus recom-
pensat. et salubrem illi nunc amaritudinem ingerit. cui iam olim noxia delectacione pec-
cauit. Nichil differt quibus penis caro puniens addicitur. dummodo voluptas
precedentis illecebre. vicaria repressi corporis afflictione mutetur. ut que leta
caro traxit ad culpam. afflicta reducat ad veniam. Hec Petrus Damianus.
¶ Qui quisque pro suis excessibus se hic non afflixerit. nec a deo flagellatus fuerit.
a consorcio filiorum dei alienus erit. Testatur hoc beatus Augustinus qui sic dicit. Flagellat

deus aūt filiū quē recipit. & tu exceptꝰ eis. si fueris exceptꝰ a passiōe
flagellorū. nec eris ī nūo filioꝝ eiꝰ h̄ Augꝰ Sic igit̄ patꝫ de satisfcōne
q̄ ē tercia ps pn̄ie ¶ Post hec eciā sciendū ēq ꝙ vnusq̄sq tanto maiorē
afflictōnē pn̄ie seu satisfcōnē p suis pctis debꝫ assumē. quāto recordat̄
turpiorā cont̄ suū creatorē cōmisisse De hc dicit btūs gḡ i quadā ome=
lia sic Vnusq̄sq tanto maiora q̄rit bonoꝝ opeꝝ lucra p pn̄iaꝫ. q̄nto grā=
ora sibi intulit dapna p culpā Nec eīn par fructꝰ eē boni opis dꝫ il=
liꝰ qui minꝰ. & eiꝰ qui amplius deliquid. tāto quisq debꝫ a se licita ab=
scīde. quāto se meīnit & illicita ꝑpetrasse h̄ gḡ In istis verbis vni=
cuiq cōuenit̄ cōsciā. debꝫ eīn q̄libꝫ semetipm discutē. & in q̄bꝰ ut in quātis pctis
deliquid attendē. & put excessit scdm maiꝰ & minꝰ. suis delictis remedia
pfectiora pn̄ie studeat adhibē. Et tn̄ spūalis de mīa dn̄i ꝑsumē. sic tn̄
ꝑsumē. ne cōtingat ex aliq̄ negligēti securitate torpē Et quāuis cōdi=
tor nr̄ nō pascat̄ cruciatibꝰ nr̄is. vult tn̄ ut qui voluptate defluxīte
ab eo discessimꝰ. p fletus ac lamenta itez ad ipm̄ redeamꝰ Ista tāgit
btūs gḡ in cura pastorāli sic dicēs Admonēdi sūt quippe q̄ pctā deplo=
rant opeꝝ. ut cōsūmata mala. pfcē diluant lamentis ne plꝰ astringat̄
in debito ꝑpetrati opis. si minꝰ soluūt in fletibꝰ satisfcōnis Scrīptū ēē ep=
pe ꝫ Potū nobis dedit ī lacrimis ī mensura Ut videlicz vnicuiq tn̄es
tn̄ pn̄itendo cōpūctōis sue bibat lacrimas. quātū se deo meīnit aruisse
p culpas ¶ Amonēdi sūt ut incessant̄ cōmissa an̄ oclos reducāt. atq vi=
cendo sic agāt. ut a districto iudice videi nō debeāt Vn̄ dauid cū petet̄ ve=
niā dicēs Auerte oculos tuos a pctīs meis Paulo an̄ supiꝰ intulit Delic=
tū meū. corā me ē sp. Ac si dicēt Pctm̄ meū ne respicias postulo. ꝙ hc
respicē ego nō cesso ¶ Amonēdi sūt ut singlā queq admissa cōsiderēt ac
sigillatī ea in se pn̄iant Vn̄ p ieremiā dicit̄ Diuisiōes aq̄ꝫ. deduxit o=
culꝰ meus Diuisas quippe ex oculis aq̄s deducīꝰ. qn̄ pctīs singulis dis=
partitas lacrimas damꝰ Nec vno eodēq tpe eque mes de oībꝰ dolꝫ. sꝫ dū
mō hꝰꝰ. mō illiꝰ culpe. meōria tangit̄. Acrius simꝰ de oībꝰ in singulis
cōmota purgat̄ ¶ Amonēdi sūt eciaꝫ ut de mīa quā postulat ꝑsu=
mant. ne vi īmodērate afflictōis intereant Nec eīn pius dn̄s an̄
delinquētiū oculos flenda pctā opponēt. si p semetipm ea districte
ferire voluissꝫ Constat eīn ꝙ a suo iudicio abscōdē voluit. quos mi=
serādo pueniens semetipos iudices fecit Vn̄ p paulū dicit̄ Si nos=
metipos diiudicaremꝰ. nō utiq iudicaremꝰ ¶ Rursū ꝙ monēdi sūt ut sic

de spe fiduciam habeat · ne in nimia securitate torpescat ¶ Plerumque hostis
callidus mentem quam peccato supplantat in de ruina sua afflictam respicit · securitatis
pestifere blandiciis seducit. Modo enim aliorum graviora facta · modo nichil esse quod pec-
catum est · modo misericordie dei loquitur · modo adhuc subsequens tempus ad penitenciam
pollicetur · ut dum per hec mens decepta ducitur · ab intencione penitencie suspendatur · quatinus
tunc nulla bona percipiat quem nunc mala nulla contristant · et plenius obruatur sup-
pliciis · que nunc gaudet eciam in delictis ¶ Et notandum quod deus in temptacionibus nostris
non parcit · sed delictorum morbis medicamentis contrariis medetur · ut qui voluptatibus
delectati recessimus · fletibus amaritati redeamus · Et qui per illicita per illicita defluen-
do cecidimus · eciam a licitis nosmetipsos restringamus · et quod insana leticia infu-
derat · salubris mesticia exurat · et quod vulneraverat elacio superbie · curet et ab-
iecto humilis vite H gg. Ex ista igitur predicta colligere possumus · debere unumquemque
penitentem perfectam penitenciam pro ut peccavit suis sceleribus adhibere · si desiderat perfectam
sanitatem anime · et veniam suorum criminum a domino optinere ¶ Filius

Queso eciam de hoc utrum penitencia debeat usque ad finem vite durare an non ¶ Pater

De duracione penitencie scire debes · quod exteriorem non oportet esse perpetuam · sed in-
teriorem distinguitur · Est enim penitencia interior secundum habitum · et hec debet
esse perpetua Alia est secundum actum · et hec non oportet esse perpetua Semper enim tenetur quis
ad interiorem penitenciam habitualem · qua velit non peccasse · et velit de cetero non peccare
Sed ad exteriorem non tenetur semper ¶ Preterea est alius dolor racionalis · qui est peccati detes-
tacio · Alius est sensibilis · qui est passio Et primus dolor est in penitencia et semper debet esse · se-
cundus vero non est de necessitate Et quamvis homo numquam sit certus de remissione peccati · tamen
propter hoc non oportet esse penitenciam exteriorem perpetuam · quia non exigitur in talibus cer-
titudo sciencie · sed sufficit certitudo coniecture probabilis · ut est quando homo fecit proba-
biliter quod ex parte sua erat · dolendo · confitendo · satisfaciendo · cavendo ¶ De hac
penitencia Thomas de aquino dicit sic Duplex est penitencia scilicet exterior et interior Interior
vero penitencia est qua quis dolet de peccato commisso · et talis penitencia debet durare usque ad
finem vite Semper enim debet homini displicere quod peccavit · si enim ei placeret peccasse ·
iam ex hoc ipso peccatum incurreret · et fructum venie perderet ¶ Penitencia vero exterior est
qua quis exteriora signa doloris ostendit · et verbotenus peccata sua confitetur
sacerdoti absolventi · et iuxta eius arbitrium satisfaciat Et talis penitencia non
oportet quod duret usque ad finem vite · sed usque ad terminatum tempus · secundum
mensuram peccati Non enim ploratus et lacrime ad actum exterioris penitencie pertinent ·
qui non solum debet esse continuus · sed nec eciam oportet quod duret usque ad finem
vite ¶ Dicta merces operis penitentis · est plena remissio peccati · et quantum ad

¶ De duplici penitencia Interiori et exteriori ·

BIBLIOTHEK DER
HOEXTER
ST. NIKOLAI PFARREI

Teuersioꝫ

culpā & quātū ad penā . ptꝫ ani⁹ cōsecucōnē . nō ꝫ nūc q̄ hō vltei⁹ exteriorē
pniaꝫ agat . p h' tñ nō excludit cōtinuitas pnie . qualis dcā ꝫ . ¶ Pꝫter
hoc sciendū tñ cōtritō quātū ad id . qd ꝫ displicētia q̄da in appetitu rōnis .
sit act⁹ pnie virtutis . nō pt ꝫ nimiꝫ ēē supflua . sicud nec quātū ad intēsi=
ōnē . ita nec q̄tū ad duratōnē . nisi scdm q̄ act⁹ vni⁹ v̄tutis īpedit actū al=
teri⁹ magis necīn . p tpe illo . Vn̄ quātūcūq hō cōtinue ī actib⁹ hui⁹ displi=
cēcie ēē possit magis meli⁹ ꝫ dūmō actib⁹ aliaꝫ virtutū vacet suo tpe .
scdm q̄ opoꝛtꝫ . Sꝫ passiones possūt hr̄e supfluū & diminutū . & quātū ad
intensionē . & quātū ad duratōnē . Et iō sicud passio doloꝛis quā volūtas
assūit . debꝫ ēē modāte intēsa . Ita debꝫ modāte durāe . ne si nimis duret
hō in despācōnē & pusillanimitatē & hui⁹ mōi labat' vicia . Vn̄ ad v̄tutē
ptinet . tenē mediū in passiōib⁹ . Tristicia autē q̄ in appetitu sensitivo pnitē=
tis cōseq̄t' ex displicētia volūtatis . passio q̄daꝫ ꝫ . Idcirco modāda ꝫ scdm
virtutē . qꝛ ei⁹ supfluitas ꝫ vicōsa . qꝛ inducit in despācōnē . Vn̄ Aplūs .
Cōsolamī scilꝫ pnitentē . ne forte habūdāciori tristicia absorbeat' . q̄ hui⁹
mōi ꝫ . Et talis cōsolacō debꝫ ēē modātiua tristicie . ¶ Et nōndū q̄ gaudiū
secli impedit' p dolorē cōtricōnis . nō autē gaudiū qd de deo ꝫ . qꝛ habꝫ ipm
dolorē p materia . Ḣ Thōs de aquino . ¶ Per ista igit' dcā informamꝫ . q̄ debi=
ta pnia & cōgrua . si adhibet' certis excessib⁹ & pctīs . p⁹q̄ pfca & cōsūmata
fuerit . plenaꝫ remissionē pcōꝫ & quātū ad culpā & quātū ad penā hōim ob=
tinebit . p⁹ ani⁹ assecucōnē . nō ꝫ nūc vt hō vltei⁹ agat pniaꝫ exteiorē . ¶ Circa
qd etiā notandū . q̄ pnia nō ꝫ cōsideranda scdm quātitatē tpis . sꝫ scdm q̄lita=
tē cōpūctōis & emēdacōis . Nā quāto q̄s plus ī fletib⁹ cōpūgit' . & maio=
ioꝛē p suis reatib⁹ doloꝛē habꝫ . tanto citi⁹ a soꝛdib⁹ pcōꝫ purgat' . Vn̄
dauid & petr⁹ p⁹ cōfessionē & lacrimas . statī mūdati sūt . De h' dicit btūs
Augꝰ . Dn̄s nō constituit pnie modū in tpis quātitate . sꝫ in cōpūcōis
& corrcōnis qualitate . Nam dauid & petr⁹ cōfessione & lacrimis statī mū=
dati sūt . & latroni in cruce cōfitenti dcm̄ ꝫ ī ipo moꝛtis articulo . Hodie
mecū eris in paradiso . In actōe ergo pnie . nō tam cōsiderāda ꝫ mēsura
tpis . quā doloꝛis . Ḣ Augꝰ . Vn̄ sūt nōnulli pnitentes . q̄ statī in exoꝛdio
sue cōuersiōis pcā q̄ cōmiserūt ad mētis oculos reducūt . & se ꝓpt illa
in fletib⁹ pniūt . atq ab oī iniquitatē vicōꝫ custodiūt . hii tales cōpto
seruēcius h' pagūt . tanto citi⁹ a suis crīib⁹ purgant' . De h' btūs gg⁹
in tractatu sup cantica . exponēs illud verbū Surge amica mea sic dicit
Surgit amica . cū a pcī ppetratōne se erigit . venit . cū p bona opa desi=

dextra sanctis passibus ad celestia tendit. Sancta etenim mens cum preterite turpitudinem vite
conspicit, cum peccata sua minuit quam fecit, mox semet in consciencia erubescit, et quicquid in mundo
dilexerat, ad odium sibi transferens, fletibus se punit. Et ipsa punita sit fortior, robustior
ab omni iniquitatione se exuit, ab omni torpore negligencie se excutit, ut iam in infimis
cogitacionibus non iaceat, sed ad appetenda celestia per sancta desideria se extendit. Hec
itaque mens surgit et venit, que a corporis infirmitate per compunctionem se erigit, et
sanctis studiis se exercens, ad eterna pedibus amoris currit. Hec Gregorius. Quanto igitur
quisque valentius in fletibus compungitur, tanto perfectius purgatur, et quanto est purgatior,
tanto ad contemptum rerum temporalium fit fortior, et ad desideranda celestia efficitur fer-
ventior. Hoc vero operatur divina gracia, quam talibus infundit. De hoc dicit Hugo de sancto Vic-
tore: Sunt vere in quibus malis sumus agnoscimus, qui per infusionem divine gracie illuminati
dulcedinem spiritualium bonorum aliquatenus degustare valemus. Et in eo quod prius acceptum do-
num gracie continuo mens ad lamenta solvitur, dolore pascitur, fletibus delectatur, et tanto iam
impaciencius mala presencia tollerat, quanto ardencius e vicino amota ad bona futura
suspirat. Iam non solum mundum deserit sed fugit, non solum postponit sed odit, et que prius
timore coacta ea que illicite possidebat dereliquit, nunc salubri dolore compuncta
eciam hiis que humane condicionis infirmitas exigit, invitus deservire ingemiscit. Et si-
cut prius per timorem ab illicitis mundi se sequestravit, ita nunc omnem mundi spem quantum
possibile est in hac adhuc mortalitate vivendo a cogitacione funditus excludit. Hec Hugo.
Sicut ad quietam perfectionem perducit lacrimarum effusio et cordis compunctio. De ipsa enim di-
cit beatus Gregorius: Sola est compunctio que facit animam horrescere prius perpetrata, desiderare celestia, ama-
re lacrimas, fugere risum, magna agere et humilia loqui, iuste operari, et super peccatis timere
ac tremere. Hec Gregorius. Deus autem peccata hominum et compunctionem infundendo, eius conscienciam puri-
ficat a peccatis fedis. Nulla enim convenientia nec communio potest esse lucis ad tenebras.
Non que communicacio divine maiestatis et iniquitatis, sed statim cum ingressus fuerit Deus
per radios sue veritatis, impingit in tenebras, dissolvens et dissipans in momento
in ictu oculi quicquid invenerit feditatis. Quod sic contingit. Nam per lumen sue pu-
re non potest anima mala que commisit ignorare, sed statim ut cognita fuerint, displicent vehe-
menter, quam autem displicet peccatorum commisisse. Ex dei ergo puritate surgit anime cognicio.
Ex cognicione autem displicencia procedit, ex illa autem procedit puritas. Ad quam ut ait
Crisostomus, sine omni intervallo sequitur indulgencia peccatorum. Non enim poterit se continere illa
benigna dulcedo et dulcis benignitas, que est in visceribus misericordie dei nostri, cum ex corde
nos penitere et dolere cognoverit, sed ad gemitum osculans in se commissa misericorditer
indulgebit, nec imputabit ut pro illa in eternum puniat sed relaxabit pie. Unde dicit
beatus Augustinus super illum locum psalmi: Quorum tecta sunt peccata, id est cooperta et abolita.

Sic eni texit pctm Id est noluit aduertere. si noluit aduertere. noluit animaduertere. id est
punire. sed ignoscere Ita ergo dicit a deo tecta. ut deus non videat. id est eternaliter puniat.
Videre enim dei pctm est ad penam imputare. Auertere autem faciem a pctis. hoc est ea ad pe-
nam non reseruare. hec aug. Item dicit leo. Quibus deus dimittit pctm. tegit nec
iudicio reuelet ¶ Ex hiis aperte ostenditur. quod deus ipse penitentem absoluit a debi-
to pene eterne. et tunc soluit. quando interius illuminat. inspirando veram cordis contricionem.
Cui sine non suffragantur. et auctoritates attestantur. Neo enim re compungitur de pctm
or hiis contritum et humiliatum. nisi in caritate Qui autem caritatem habet dignus est
vita. nemo enim simul dignus est vita et morte. non est igitur tunc ligatus debito eter-
ne mortis. filius enim ire esse desiit. exquo diligere et punire incipit Erit igitur
solutus est ab ira. que non manet super illum qui credit in xpm. sed super illum qui non
credit. Ipse enim solus est qui tollit a suis fidelibus et penitentibus. pctm commissa.
¶ Testatur bts aug. qui dicit Nemo tollit pctm nisi solus xpus. qui est agnus tol-
lens pctm mundi Tollit autem et dimittendo ea que facta sunt. et adiuuando ne fiant.
et perducendo ad vitam. ubi omnino fieri non possunt. hec aug. ¶ Unum ex predictis colli-
gere possumus. quod per contricionem et penitenciam. peruenitur ad amorem dei Cum igitur inter deum
et animam non cadat medium nisi solum pctm. dicente ysaya Iniquitates uestre diuise-
runt inter uos et deum vestrum Quando pctm cum fuerit per penitenciam et spiritualia exercitia
de medio sublata. statim amor dei tamquam calor ab igne. radius a sole. pertingit ad
animam. ex cuius contactu. incipit et ipsa calescere. et incensa deum vehementer diligere Unde
dicit btus Ber. Amor dei amorem anime parit. et prouenit Sicut enim sol radium
suum per rem obiectam iacit. et per modum reflexionis de re obiecta calor contra
solem reuertitur. sic deus caritas calorem sue dilectionis super animam iacit. et de anima
ad deum redit. ut sic dilecta deum rediligat. A quo incendit est puerta ¶ filius

Queso cara utrum meritoria bona opera per pctm sequens mortificata. Iterum possunt
per penitenciam sequentem reuiuiscere siue restaurari ¶ Pater.

Opera bona et meritoria quamuis per pctm mortificentur. tamen per sequentem penitenciam
reuiuificantur Testatur hoc scus Thomas de aquino. qui sic ait Quidam dixerunt
quod opera meritoria per pctm sequens mortificata. non reuiuiscunt per penitenciam subseque-
ntem. considerantes quod opera illa non remanent. ut iterum viuificari possent. Sed impe-
dire hoc non potest. quin viuificentur. Non autem non habent vim et efficaciam perducendi
in vitam eternam. prouenit ex impedimento pcti superuenientis. per quod homo redditur
indignus vita eterna. hoc autem impedimentum tollitur per penitenciam in quantum per ea remit-
titur pctm ¶ Unum restat quod opera prius mortificata per pctm. per penitenciam recuperant
efficaciam perducendi eum qui fecit ea in vitam eternam. quod est ea reuiuiscere ¶ Etiam

patz q opa mortificata p pctm · p pniaz reuiuiscunt · b9 bts Thōs ¶ Filius
Queritur utrū assūpta vl' pacta pniā remaneāt pctōrū reliquie p quas ho=
mines ad peccandū iterū disponūtur ¶ Pater
Sciendū q q̄uis q̄s agat vl' peregit pniaz · reliquie tn̄ pctōrū rema=
nēt · ppter uicia prius cōtracta scdm̄ mai9 et min9 · que disponūt ad vel=
le peccādū · q̄admodū remanet fomes pt9 baptismū · sz tn̄ diminute et debi=
litate · ita q nō possūt dn̄ari volenti resistere · cū adiutorio dei ¶ De h° Thōs de aq̄no
dicit sic Notandū q pctm̄ mortale ex pte cōuersionis inordinate ad bonū comu=
tabile · quādā disposicōne causat i aīa · vl' etiā habitū · si act9 frequēter iterētur ·
Culpa vō mortalis pctī remittitur · inq̄ntū tollitur p pniaz et grām cōuersionis ad
deū Sublata autē eo q est ex pte auersionis · nichilominus remanēt pt id qd est ex
pte cōuersionis inordinate Cū autē cōtingat hanc ee sine illa · et io nichil phibet
qn remissa culpa · remaneāt disposicōes ex precedentib9 actib9 causate · q̄ dicun=
tur pctī reliquie Remanēt tn̄ debilitate et diminute · ita tn̄ q homini nō dn̄entur ·
et hoc magis p modū disposicōnū · q̄ p modū habituū · sicud etiā remanet fo=
mes pt9 baptismū Pctm̄ tn̄ quoq3 inducit debilē disposicōnē · utpote p ac=
tū vnū causatā · quoq3 autē fortiorē causatā · p multos act9 Sz d̄ns quoq3 tan=
ta cōmocōne cōuertit cor hois vt subito pfecte cōsequatur sanitatē spūalē · nō
solū remissa culpa · sz sublatis oīb9 pctī reliquiis · vt patz de maria magda=
lena · Quoq3 autē prius remittit culpā · et p grām operantē successiue tollit
pctī reliquias · b9 Thōs ¶ Nā sūt nōnulli penitentes · qui forti cogitacōne a de=
lectacōib9 carnis se separant · nichil illicitū in sua cogitacōe volunt tollerare · car=
nis stimulū pfecte cupiunt vincere · et ad sūma virtutū desiderant pficere · sz tn̄ ad=
huc de corrupcōne corporis cōtradicōnē senciunt incentiua carnis · aut alias tēpta=
cōnes tollerantes ¶ De h° btūs gg9 in viii li° moral' sic narrat dicēs Mens ho=
minis pniē doloib9 pssa · in semetipsa cōstringitur · atq3 a cunctis delectacōib9 carnis
forti cogitacōne separatur · ad sūma pficere appetit · et tn̄ adhuc de corrupcōne cor=
poris cōtradicōnē sentit Vn̄ p Job dicitur Circūdedisti me carne Carne hō circū=
datur · q plerumq3 et virtutū pcessib9 ad alta exsurgere nititur · et tn̄ carnis sue
corrupcōne impeditur Sz sancti viri quo mundiori corde celestiū archana cōsiderant ·
eo magis ad hec cotidie ardorib9 anhelant · ibi iam plene saciari desiderant ·
Vn̄ adhuc patz aliqd ore cōtemplacōis degustant · pfecte cupiunt carnis stimu=
lū vincere · nichil in cogitacōne illicitū de ei9 iam corrupcōne tollerare Sz q=
stiōnū est Corp9 qd corrumpitur · aggrauat aīam Intencōe quidē iā vl' semetipsos
euincēt · sz tn̄ adhuc infirmitatis sue incertis motib9 subditi · corrupcōis

se carcere clausos dolet. Nec tamen nec a vitiis superbe requirit. quia amore veritatis ac-
censi. infirmitatis sue angustias transgredi perfecte concupiscunt. nec ab auctore
electorum iuste disponitur. quia vota electorum suorum differens cruciat. cruciatus pur-
gat. ut ad percipiendum quod desiderant quanto melius convalescant. Electi autem quo-
usque ab intima quiete differuntur. ad cor suum redeunt. ibi quia a carnis sue tumul-
tibus absconsi. quasi amicissimum secretum petunt. Sed in eo sepe temptationis acu-
leos sentiunt. carnis contentiam patiuntur. et ibi quam illos labores perferunt. ubi mag-
nam requiem a labore quesierunt. Hec gregorius. Sed penitentes ubi iam per penitentiam emunda-
ti. non debent turbari si prava prius commissa uel quecumque alia corda eorum pulsent
uel temptent. dummodo laborent ne cadant in opus. aut consensum prava illa sustinere temp-
tationes sine perfectione pravarum operum non est dampnatio. sed potius occasio augende
virtutis. Testatur hoc ysidorus qui sic dicit. Qui ad penitentiam convertitur perturbari
non debet. si rursum post emundationem relicta vitia corda pulsent. dummodo non
erumpant in consensum uel opus. efferre cum cogitationes sine perfectione vitiorum. non
est ad dampnationem nec est occasio subeundi cruciatus. sed potius augende virtutis.
Utile est enim servo dei post conversionem temptari. quatinus a torpore negligentie
sollicitudine vigilancia a pravis et a vitiis ad opera virtutis cum per exerci-
tium superatum vitiorum. hec ysidorus. Sciendum etiam quod sunt nonnulli penitentes. qui se per
suis excessibus lamentis afficiunt. sed finita oratione cum ad terrena gaudia nec
relaxant. et sic per nimium risum hoc perdunt. quod prius per gemitum lucrati fuerant. De
hoc beatus gregorius super ezechielem sic dicit. Sunt nonnulli qui iam a vitiis se abstinent.
ac in virtutibus exercent. et malorum peccatorum tamen lamentis se in precibus affligunt. sed fi-
nita prece leti temporalibus gaudiis negligentie cum committit. nec curant ne in eis la-
crimarum mensura inmoderata gaudia transeat. sic quia fit ut bonum minime vide-
do perdant. quod plangendo lucrati fuerant. hec gregorius. Sunt etiam nonnulli qui iam prava
acta non solum deserunt. sed etiam cum magnis gemitibus que se male egisse meme-
runt deplorant. et tamen cum recordantur eorum que contra deum peccando egerunt. magno
timore concutiuntur. et quamvis se perfecte ad deum convertant. tamen de sua salute sol-
liciti. formidant. Illa ad memoriam veniunt prava opera que perpetraverunt. et utrum
digne illa defleverint nesciunt. Et plerumque omnipotens deus prava relaxat. sed tamen
afflicta mens dum valde pertimescit. de venia trepidat. Hoc tangit beatus gregorius
in iiii libro moralium tractans illud Iob. Et servus liber a domino suo. sic dicens
Scriptum quippe est omnis qui peccat servus est peccati. quia nimirum quisquis se pravo deside-
rio subicit. iniquitatis dominio dudum liberam mentis collum supponit. Sed huic do-
minio contradicimus cum iniquitati que nos ceperat reluctamur. cum consuetudini viole-

ter resistimus. et desideria calcantes. Cum hanc iam nobis libertatis ingenite
vendicamus. cum culpam penitudine punimus. et maculas sordium fletibus lavamus.
Plerumque autem iam quidem mens que perverse se egisse meminit deplorat. iam perversa acta
non solum deserit. sed amarissimis etiam lamentis punit. Sed cum eorum que egit re-
miniscitur. gravi dei iudicio pavore terretur. iam se perfecte convertit. sed adhuc se perfecte
in securitate non erigit. Quia enim quanta sit districtio extremi examinis pen-
sat. inter spem et formidinem sollicita trepidat. quia iustus iudex veniens quid de per-
petratis reputet. quid relaxet ignorat. Illa quia perversa commiserit meminit. sed an commissa
digne defleverit nescit. ac ne culpe immanitas modum penitentie transeat metuit.
et plerumque iam culpam veritas relaxat. sed mens afflicta adhuc de venia dum val-
de sit sollicita trepidat. Servus ergo hic iam liber non est. quia pravum suum homo iam
corrigendo et penitendo deserit. sed tamen adhuc districtum iudicem de eius retributione
pertimescit. Ibi ergo servus a domino omnino liber erit. ubi de pravo iam venia dubietas
non erit. ubi iam securam mentem culpe sue memoria non addicit. ubi sub reatu
animus non trepidat. sed de eius indulgentia liber exultat. Sed si nulla ibi homo
pravi sui memoria tangitur. ereptum se esse unde gratulatur. Aut quomodo largitori suo
gratias refert de venia quam accepit. si subveniente oblivione transacte nequitie
esse se pene debitorem nescit. Neque enim pretereundum est quod psalmista ait Misericordias domini in eternum
cantabo. Quomodo enim misericordias domini in eternum cantat. si se fuisse miserum ignorat. Et si
miserie transacte non meminit. unde largitori laudes reddit. Sed rursum que-
rendum est. quomodo electorum mens perfecta esse in beatitudine poterit. si hanc inter gaudia
memoria sui reatus tangit. Aut quomodo perfecte lucis clarescit gloria. quam reducta
ad animum obumbrabit culpa. Sed sciendum est quia sepe sicut nunc tristium leti re-
miniscimur. ita tunc transacte nequitie sine lesione nunc beatitudinis recordamur. Plerumque
enim incolumitatis tempore ad memoriam dolores preteritos sine dolore reducimus.
et quo nos egros recolimus. eo incolumes plus amamus. Erit ergo et
in illa beatitudine culpe memoria. non que mentem polluat. sed que letitie amplius
astringat. ut dum dolores sui animus sine dolore reminiscitur. et debitorem se me-
dico verius intelligat. et eo magis acceptam salutem diligat. quo molestie
meminit quam evasit. In illa enim letitia sic tunc sine tedio mala nostra conspi-
cimus. sicut nunc in luce positi sine ulla cordis caligine atras tenebras
videmus. quia et si obscurum est quod mente cernimus. de iudicio est luminis. non de
passione cecitatis. Et ergo in eternum laudes nunc largitori nostro referimus.
et neque que miserie consortia evasimus. Iam dum mala nostra sine aliquo mentis ma-
lo respicimus. et numquam erit quod corda laudantium de transactis iniquitatibus polluat.
et semper erit quod hec ad laudem liberatoris accendat. Hec Gregorius. Ex his ergo datis

sanctissimi viri colligere possumus. difficillime posse hominem perfectam securitatem in
hac vita de remissione peccatorum habere. Sed cum libertas et omnis salutis perfecta securitas
in eterna solum patria habebitur. Et ideo laborare debemus quantum per penitentiam et bona opera
ad illam regionem ubi nullus timor sed perfecta securitas et secura iocunditas est pervenire
re valeamus. Et quamvis supradictum sit quod parva congrua et decenti penitentia non sit
opus ut homo agat ulterius penitentiam exteriorem. sed quia incerti sumus de perfecta peccatorum re-
missione valde salubre est omnibus maxime tamen illis qui multa scelera et enormia
commiserunt. ut quamdiu in hoc corpusculo durant. in penitentia tam interiori quam exterio-
ri. se exercere studeant. Melius est enim plus facere quam minus. ut ex hoc tanto maiorem
fiduciam de venia peccatorum ac celesti gloria in suis extremis habeant. quanto constan-
tius et diutius in castigatione sui corporis. et bonis operibus non perduraverint. De hoc
hugo de sancto victore sic dicit Penitentia alia est exterior Alia interior Penitentia exterior
est in afflictione carnis. Penitentia interior est in contritione cordis. Per penitentiam exterio-
rem castigatur culpa pravi operis. Per penitentiam interiorem emundatur culpa prave
voluntatis. Secundum quantitatem delicti. mensura correctionis pensanda est. Agi-
te inquit fructus dignos penitentie Aliud est enim fructus penitentie Aliud est penitentia ipsa Si
displicet tibi quod fecisti penitentiam agis. si plenius et perfectius quod fecisti. fructus
penitentie facis. Sed quia secundum mensuram delicti. correctionis mensura pensanda est. Ideo
fructus dignos penitentie nos facere oportet. Si in correctione minor est afflictio quam
in culpa delectatio fuit. non est fructus dignus penitentie tue. Sed dicis in quomodo
scire possum. quod condigna sit penitentia mea. Nam scire hoc non potes. ideo nunc habes super
perfecte satisfacere potes. nimis facere non potes Melius est enim ut plus facias
quam minus Idcirco sollicitus esto. satage. da operam. studium impende. ut culpa
sit cum fine. devotio sine fine. Hec hugo Et quamvis secundum Cassiodorum sine omni in-
tervallo lacrime penitentis et remissio peccatorum simul sit. Hoc verum est quantum ad
culpam et offensam dei. quam statim remittit sine mora Sed secundum Albertum qui
dicit in tractatu super missam. quod oporteat hominem per multa trahi. antequam penitentia
peccatis destruatur quantum ad maculam. Et ideo ut premissum est multum fructuosum et
salubre est propter maiorem securitatem ut homo in actibus penitentie. et bonis operibus.
perseveret usque in finem. Circa quod etiam notandum quod sunt nonnulli. qui perdura-
tes in carnis integritate. cum se conspiciunt minus habere quod defleant. ad fer-
vorem spiritus ac devotionis per amorem se inflammare non curant. Et sepe nonnulli
post carnis peccata etiam enormia. ad deum per penitentiam revertentes. tanto in omnibus ac-
tibus se ferventius exercent. quanto se conspiciunt gravius errasse Et sic plerumque
rumque istorum vita deo acceptior. quam illorum qui sibi sufficere vite sue innocentiam putant
De hoc narrat beatus gregorius in cura pastorali sic dicens Sepe nonnulli ad deum

post carnis peccata redeuntes. tanto se ardentius in bonis operibus exhibent. quanto dampnabiliores
se de malis vident. Et sepe quidam in carnis integritate perdurantes.
tamen minus se respiciunt habere quod defleant. plene sibi sufficere vite sue innocentiam
putant. Atque ad fervorem spiritus nullis se ardoris stimulis inflammant. Et fit plerumque
deo gratior amore ardens vita post culpam. quam in securitate torpens innocentia.
Hec gregorius. ¶ Unusquisque in quocumque statu sit positus. ne tardat per penitenciam ad
bona opera converti ad dominum. Si quis carnis integritatem in se nondum violavit.
gratias agat deo de tanto dono sibi collato ab ipso. recordetur tamen ante oculos mentis
si quid per consensum. vel delectacionem carnalis peccati erraverit. quamvis ad actum
non pervenerit. vel eciam si per spiritualia vicia seu quecumque alia peccata dominum offenderit.
et pro illis compungatur et penitenciam agat. ac per bona opera et humilitatem cordis.
carnis integritatem in se studeat conservare. Nam talis si in castimonia perseveraverit.
et circa hoc timorem dei ac humilitatem habuerit. et se in bonis operibus exercitaverit.
maiorem graciam ac ferventiorem caritatem a domino obtinebit. ¶ Si quis vero
lapsus est in carnalia peccata vel alia crimina non tamen multa. redeat ad castitatem.
et per opera penitencie ac lacrimas satagat sua facinora emendare. Si quis autem
in multa crimina est prolapsus. et multa peccata enormia et turpia se deprehendit
commisisse. et longo tempore in hiis et aliis viciis conversatus perseverasse. Nec talis
debet desperare. sed ex toto corde debet se ad dominum per penitenciam convertere. et quanto se cognoverit
contra suum creatorem magis deliquisse. tanto per pociora penitencie opera ac lacrimarum
compunctionem laboret deo satisfacere. et de cetero a similibus caveat. et in bonis
actibus usque in finem vite perseverare. si sic egerit. procul dubio veniam peccatorum et graciam
a domino consequetur. ¶ Et nondum eciam quia verus penitens nichil perdat de tempore. per satisfactionem
recuperat tempus preteritum. per bona opera custodit et tenet tempus presens. futurum vero
tempus per bonum propositum seu voluntatem. hoc probat beatus Bernardus sic dicens. Verus penitens
de tempore nichil perdit. preteritum recuperat per satisfactionem. et presens tenet per bona opera
commune. et futurum per immobilem voluntatem. Hec Bernardus. Sic igitur habemus de penitencia et
eius partibus videlicet contricione. confessione. et satisfactione. Et de difficultatibus tangentes
ipsam penitenciam et eius partes. ¶ Filius

Considero unum preterea quod terrore commoneor. eo quod plures penitentes post conversionem
suam ad deum per introitum ordinis habitum religionis assumentes.
minus discrete se habent. Nam per indiscreta ieiunia et indiscretas vigilias seu alias
castigaciones. corpus suum nimis affligentes. nonnumquam dolorem capitis et corporis
debilitatem incurrunt. ut eciam sensum racionis perdunt. et per consequens efficiuntur sibi et aliis
inutiles. Ad hoc remedium rogo ut de virtute discrecionis me instruere velis. ut in hiis
que agenda sunt. sapiens cautus et circumspectus esse possim. ¶ Pater

De discrecione

De discrecione super quo petis informari. scire debes. quod virtus videlicet dis-
crecionis. omni volenti deo servire. utrum est necessaria. maxime in principiantibus. et no-
viter ad vitam salutis conversis. Nam sunt nonnulli qui post initia prima statum religi-
onis assumentes. opera prime aggrediuntur. et seipsos per abstinentiam. et vigilias. ac ceteras
castigaciones corporales indiscrete affligunt. et sic corpore debilitato. vires ad bene
agendum in ipsis deficiunt. nonnumquam etiam sensum amittit. spiritus extinguitur. et totus spiritua-
lis profectus dissipatur. Hec vero indiscrecio oritur ex fervore spiritus. quem novelli et noviter
conversi habent. et a bona voluntate secundum quam etiam se regunt. et non secundum racionem
Nam tales volentes pro suis excessibus satisfacere domino. semetipsos per indiscreta
opera prime afficiunt. et hoc ideo faciunt. quia per talia sibi putant se placere seu etiam ob-
sequium prestare deo Sed quicumque talibus perplexis laqueis se irretitum senserit. sciat
hoc esse subtilem temptacionem diaboli Ipse enim hostis antiquus laborat ut per vicium
indiscrecionis. tollat de corde hominis dilectionem dei ac boni operis effectum De hoc dicit
beatus bernardus sic Non habet callidus hostis machinamentum efficacius ad tollendum
de corde dilectionem. quam si efficere possit ut in ea incaute et non cum racione ambuletur.
Ubi autem vehemens fervor et emulacio. ibi maxime discrecio est necessaria. que est ordina-
cio caritatis Discrecio enim non tam virtus est quam quedam moderatrix affectuum. et mo-
rum doctrix. Unde qui in discrecione conversatur. secundum ipsius salutem operatur Hec Bernardus:
Necesse ergo est ut cauti et circumspecti simus. tam in cavendis malis. quam etiam in a-
gendis bonis. ut nostra sibi bonum sortiantur finem. Unde beatus gregorius in iii libro moralium sic dicit de hoc
Sepe enim quod bono studio gerimus. dum discernere caute negligimus quo iudicetur
fine nesciamus. et nonnumquam hoc fit reatus criminis. quod putatur causa virtutis. Unde necesse
est ut non solum intueamur quod agimus. sed etiam cum quanta discrecione peragamus. primum quidem
ne mala quoquo modo. postmodum vero ne bona incaute faciamus Hec gregorius Cum-
que ergo operatur bonum opus indiscrete ultra vires corpus suum affligendo. magis
peccat quam meretur. Testatur hoc beatus Bernardus qui dicit De rapina offert holocaus-
tum qui nimia egestate vel sompni penuria. corpus suum inmoderate affligit. Et
cassianus in collacionibus patrum Magis peccat quam meretur. qui ultra vires suas bo-
num aliquid operatur. Hec Cassianus Quam sit vero periculosum indiscrecionis vicium. beatus
Bernardus in epistola ad cartusienses de hoc sic dicit Sunt namque corporalia exercicia.
in quibus necesse est corpus laborare. sicud sunt vigilie ieiunia et alia huiusmodi.
que spiritualia non impediunt sed adiuvant. si cum racione et discrecione fiant. Que si ex
indiscrecionis vicio sic agantur ut vel deficiente spiritu vel languente corpore spiritualia
impediantur. qui sic est. corpori tollit suo boni operis effectum. spiritui affectum. proximo
exemplum. deo honorem. sacrilegus est. et horum omnium in deum reus. Caute aliquando affligen-
dum est corpus sed non conterendum. quia modus in omnibus habendus est. iuxta quod ad medicinam.

non tamen incompescentis curam carnis agenda est. Agenda vero est sobrie et cum spirituali quadam
disciplina. ut neque in modo eius. neque in qualitate. neque in quantitate. appareat aliquid.
quod non deceat servum dei. Non solum in hoc sed et omnem vitam nostram quibus habitus et simul-
tam. exhibere debemus sanctam et honestam. omnem conversationem nostram sanctis angelis conspica-
bilem agere et delectabilem. quibus inter domesticos parietes includamur. hec bernardus. De
hac etiam ysaac abbas syrie sic dicit. Corpus infirmum si super virtutem suam ad
opera exegeris. obtenebracionem super imponit anime. et confusionem magis super inducit.
Corpus vero forte si onustum et requiei dederis. omnis malicia perficitur in anima ha-
bitante in eo. Unde maior est omni virtute discretio. hec ysaac. Ex his igitur datur
colligere possumus. quod bona opera magis indigeant discretione quam devotione. et quibus
devocio deum amantis terminum non debet habere. debet tamen terminum et discretionem habere
opus bonum operantis. De hoc beatus gregorius sic dicit. Nolo vos orare usque ad tedium. ieiu-
nare usque ad defectum. flectere genua usque ad debilitatem. bona enim opera non tam
indigent devotione. quam discretione. hec gregorius. Dicit etiam de hoc beatus bernardus. Sicut
nullum terminum vel finem debet habere devocio amantis. sic suos terminos et fines et
regulas habere debet actio operantis. Nam virtus discretionis absque caritatis fervore ia-
cet. et fervor vehemens absque temperamento precipitat. hec bernardus. Unde quilibet homo corpus
suum cum discretione debet castigare. et curam apud illud diligentem quasi circa egro-
tum sibi commendatum adhibere. Ad hoc hortatur beatus bernardus sic dicens. Cum omnis
instinctus animalis hominis circa corpus sit. et compositionem exterioris hominis. Ideo docendus est
rationabiliter sic membra sua castigare. et inter carnem et spiritum que invicem luguntur adver-
sum se compescuit. nullum rationis ac discretionis habere iudicium. nec alterius etiam
in iudicium accipere personam. Docendus est sic habere corpus suum sicud egrum commendatum.
cui etiam volenti inutilia sunt neganda. utilia vero etiam non volenti ingerenda. sic
de eo agere sicud de non suo. sed eius a quo precio magno empti sumus. ut glorifi-
cemus eum in corpore nostro. hec bernardus. Sciendum igitur est tam magnam esse virtu-
tem discretionis. quod sine illa nulla virtus potest perfici. nec in suo vigore permanere. ut
etiam quisque ad perfectionis statum sine illa posse pervenire. De hoc habetur in collacionibus
patrum ubi moyses abbas in secunda sua collacione sic dicit. Discretio est sine qua nichil
agere omnino scripture auctoritate prohibemur. ita ut ne ipsum quidem spirituale vinum
quod letificat cor hominis sine ipsius sinamur moderatione percipere. secundum illud. Cum
consilio omnia fac. cum consilio vinum bibe. Et iterum. Sicud civitas muris di-
ruta et non circumdata. sic est vir qui non cum consilio aliquid agit. Cuius comparatio
quam perniciosa sit monacho testimonium huius exempli [illegible] continetur plus tenet.
ac figura declarat diruta enim ac sine muris [illegible] temporeis rebus videntur.
comparantes civitati. In hac sapientia. in hac [illegible] cum utilitate tenditur. qui

intellectus sensus quo consistit. sine quibus nec interior nostra edificari potest domus. nec
spirituales poterunt divine congregari. Secundum illud. Cum sapientia edificatur domus et cum
intellectu. Item erigitur cum sensu. implentur cellaria omnibus divitiis preciosis. Quibus mani-
festissime declaratur. nullam sine discretionis gratia. perfecte posse vel perfici vel stare virtutem.
Et ita tamen beati Anthonii qui vinculorum sua diffinitum est. Discretionem esse que firmo gradu
intrepidum monachum perducat ad deum. ...tas quod virtutes iugiter conservet illesas. Cum qua
ad consummationis excelsa vestigia minore possit fatigatione conscendi. et sine qua mul-
ti etiam perniciosi laborantes. perfectionis nequiverunt culmine attingere. Omnium namque virtutum
generatrix custos moderatrix que discretio est. secundum Moises abbas. Notandum etiam quod sine
discretione virtutes bone esse non possunt. quia per indiscretionem ipse virtutes. virtutis no-
men amittunt. Et ideo sine discretione vera bona animi que sunt virtutes. nec acquiri po-
tuerunt. nec conservari. Ad ipsam etiam pertinet diligenter attendere quantum quisque cotidie
proficiat vel deficiat. et invaliditudinem sui corporis seu fortitudinem sollerter pen-
sare. et prout vires suppetunt se ad virtuosa opera extendere. Ista et quedam alia de
discretione tangit Richardus de sancto victore in tractatu super Beniamin adolescen-
tulus sic dicens. Tunc virtutes vere creduntur esse bone. quando sunt non solum ordinate
sed etiam moderate. Nam dum virtutes discretionis moderamen excedunt. virtutis nomen
amittunt. Nam timor sepe nimius cadit in desperationem. dolor nimius in amaritudinem.
spes immoderata in presumptionem. amor superfluus in adulationem. leticia superflua
in dissolutionem. ira intemperata in furorem. In hunc itaque modum virtutes in vitia
vertuntur. si per discretionem minime moderantur. Unde patenter apparet quod vera bona animi.
sine discretione nec posse acquiri. nec posse conservari. Scito ergo illa virtus sin-
gulariter diligitur. sine qua nulla acquiritur. nulla consummatur. nulla conservatur. Et
notandum quod multa de discretione legendo. multa discimus audiendo. verumtamen nunquam
de hac ad plenum erudimur sine experientie magisterio. Primum est ergo ut sataga-
mus singulis virtutibus studium frequens impendere. quod dum facimus necesse est nos se-
pius cadere. oportet nos sepe resurgere. et per frequentem lapsum addiscere. qua vigilantia.
qua cautela oporteat virtutum dona acquirere. vel etiam custodire. Sic dum longo u-
su virtutum disciplina addiscitur. quasi mens diu exercitata ad plenam morum discre-
tionem perducitur. Quanto enim amplioribus temptationibus urgemur. quanto crebrioribus
periculis exercemur. tanto plenius ad discretionem erudimur. et sepe aliarum virtutum
dampna. discretionis sunt lucra. Etiam ad discretionem pertinet diligenter attendere.
frequenter discutere. quantum quisque cotidie proficiat. vel quantum forte deficiat. quibus
impediantur. qui … cogitationibus magis infestetur. quibus affectibus magis tangitur.
exemplum. de honore. lau… Debet non solum vitia cordis. sed etiam invaliditudinis corporis
dum est corporis sed non conterendum. perfecte cognoscere. et secundum quod unumquodque exigit. salu-

tis remedia q̄re. q̄sita adhibē. Ipam nosse oportz nō solū vicia sua. s3 ⁊ grāz
munera. ⁊ uiciū merita. s3 ⁊ ipā diligēter distīguē. ⁊ q̄ sint bō natūe. vl' q̄ bona
grāe. subtilit' pensare. Promptū h'ē debz q̄b' teptacōnū machinis malign' spūs
eū īpugnz. quātis spūaliū gaudioꝝ cōsolacōib' habūdet. quā freq̄nt' eū diui'
spūs visitet. Ut totū breuiter cōcludā. debz discrecō nr̄a totū interioris ⁊ exterio-
ris hōis statū ⁊ habitū inq̄tū possibile ē plene cognoscē. nec solū qualis sit
s3 qualis eē debeat subtilit' q̄re. diligēter īuestigāe. Per hanc tn̄ aīus assidue
erudit'. quo3 pducit' ad plenā cognicōnē sui. aīuq3 aīm' diu exercitat' in vtu-
tib' in sui cognicōne plene eruditꝰ fuerit. ad cognicōnē quoq3 dei poterit sus-
tolli. h' Richard' ¶ Ecce q̄ta ē vtus discrecōis. que nō pducit ad vtutū pfcō-
nē. verū etiā ad dei cognicōnē siue cōtēplacōnē. Idcirco ab vnoq3q3 religi-
oso. ⁊ volenti ī vita spūali pfic̄e. ē merito diligēda ¶ Filius

Hanc discrecōis virtutē vt audio oī volenti pfic̄e in religiosa vita ma-
xi̇ necc̄am eē ppendo Sz quoniā qs ad illam puenire valeat vl' p q̄
mōdū acquirat' h' virtus. de h' peto informari. ¶ Pater

Scire debes q' virt' discrecōis maxīe acquirit' p duo. Primū ē
diligēs inspecō exemploꝝ pcedenciū patrū. Nā cū nos studi-
ose legendo īuestigam' vitā scōꝝ patrum qualit' in h' mūdo vixe-
rūt. qd nobis aut quomō agendū sit. p eoꝝ discrecōnē ⁊ exempla e-
docemꝰ ¶ De h' btūs gg' in xxviii li' mor' sup illo v'bo Uel q's tetendit
sup eā lineā. sic dicit Sup hanc enī terrā linea tendit'. qn̄ electe vniuscuius-
q3 aīe ad sumēdā viuendi regulā patrū pcedēciū exēpla mirant'. vt ex
illoꝝ vita cōsidēt. quid in suis actib' seruet. q̄tus respcō iusti limitis
transire. nec infra nimia negligēs deficiat. nec vlt' maria supbiēs ten-
dat. nec min' conet' ꝯplē quā sufficit. nec arripiat plus quā accepit.
Ne aut ad mēsurā quā debz nō pueniat. Aut eandē mensurā deserēs ex-
t' limitē cadat. Angusta quippe porta ē q̄ ducit ad vitā ⁊ ille hanc ingredi-
t'. q̄ in cūctis que agit. discrecōis subtilitate ꝑpt' hāc sollicite cōstrīgit'.
Nā qui p voluptates pprias securā mēte se dilatat. angustie sibi porte adi-
tū dampnat. Ut ergo hui' terre mensura seruet'. sup eā diuinitꝰ linea
tendit'. q3 vt nr̄a opa vl' minora pficiāt. vl' maiora modeāt'. p sacra
eloquia subtilis aū nos scōꝝ vita expandit'. ⁊ quidq3 nobis quātū-
cūq3 agendū sit. ostensa eoꝝ discrecōne diffinit'. ¶ Sciendū etiā q' ple-
ruq3 virtꝰ cū indiscrete tenet' amittit'. cū discrete infirmitē pl' tenet'.
Nec mirū si id in incorporeis intelligim'. q' agi ⁊ in corporeis reb' videm'.
Ex studio nāq3 cū arc' distendit'. etiaz in suo tpe cū vtilitate tendit'. qui

¶ Virt' discrecōis p duo acquirit'.

que si curam relaxationis non accipit, feriendi virtutem ipso usu tensionis perdit. Sic aliquando
in exercitatione virtutis cum per discretionem intermittitur relevatur, ut tanto plus vale-
ter feriat, quanto a passione intentionis prudenter cessat. Subtili ergo discretione super
hanc terram linea tenditur, qui ostensis unicuique anime exemplis procedentium primum et va-
liter ad operationem virtutis attenditur, et nonnumquam utiliter temperatur. hec gregorius. ¶ Secundum est per
quod virtus discretionis acquiritur, est vera humilitas. Oportet enim qui vult ad hanc virtutem per-
venire ut se humiliet, et non solum que agenda sint, sed etiam cogitationes perplexas sibi ad-
venientes senioribus et magistris expertis intimare studeat, nec suo sensui adhereat, sed
illorum iudicio et diffinitioni acquiescat. Qui igitur sic egerit, non solum deceptiones diabo-
li evadet, verum etiam in cunctis que agenda sint magis securus et cautus incedet. ¶ De hoc
habetur in collatione prima ubi Moyses abbas in secunda sua collatione sic ait: Vera igitur
discretio nonnisi vera humilitate acquiritur. Cuius humilitatis hec est probatio, si universa non
solum que agenda sint, sed etiam que cogitantur seniorum reserventur examini, ut nichil quis suo
iudicio credens, illorum per omnia diffinitionibus acquiescat, et quid bonum vel malum debeat iu-
dicare eorum contradictione cognoscat. Que institutio non solum per discretionis viam in-
venire rectam iuvenem docebit incedere, verum etiam a cunctis fraudibus et insidiis inimici serva-
bit illesum. Nullatenus enim decipi poterit quisquis non suo iudicio sed maiorum vivit exem-
In plo, nullo valebit ignorationi eius callidus hostis illudere, qui universas cogitationes in
corde nascentes perniciosa verecundia nescit obtegere, sed eas maturo examine seniorum
vel reprobat vel admittit. Illico namque ut patefacta fuerit cogitatio maligna marces-
sit, et antequam discretionis iudicium proferatur, serpens teterrimus velud tenebroso ac
subterraneo specu virtute confessionis protractus ad lucem et traductus quodammodo ac
dehonestatus abscedit. ¶ Tam diu enim suggestiones eius noxie dominantur in nobis quam-
diu celantur in corde. Et ideo seniorum semper summa cautione sunt sectanda vestigia, atque
ad eos cuncta que in cordibus oriuntur, sublato confusionis velamine deferenda. ¶ Na-
sciendum neminem diffinitionibus suis vel iudicio proprio confidentem perfectionis culmine ali-
quando posse conscendere, sed nec quidem diaboli perniciosa illusione non decipi. Omni igitur
conatu debemus discretionis donum virtute humilitatis acquirere, que nos illesos ab u-
traque parte nimietate servare. Ad unum enim finem nimietas ieiunii ac voraci-
tas pervenit, eodem quoque dispendio vigiliarum inmoderata continuatio monachum et sop-
ni gravissimi torpor involvit. Nam per excessum continentie debilitatum quemque ad illum
statum revocari necesse est in quo negligens quisque per incuriam detinetur. Ita ut freque-
ter quos per gastrimergiam decipi non potuisse conspeximus, per inmoderationem videmus
ieiuniorum fuisse deiectos atque ad eandem quam vicerant passionem infirmitatis
occasione collapsos. Vigilie quoque et pernoctationes inrationabiles deiecerunt
quos sopor superare non potuit. ¶ Quapropter secundum apostolum per arma iustitie que a

dextris sit et a sinistris. recto moderamine transeundum est. et itaque inter utrasque nimi-
etates discretione moderante gradiendum est. ut nec a tradito continentie tramite nos
agnoscamus abduci. nec rursum remissione noxia. in gule ventrisque desideria conda-
mur. Itaque sit nobis festinandum est. ne appetitu corporee voluptatis in dissolutio-
nem noxiam dilabatur. et cum plerumque tempus ut cibo indulgere ut modum eius excedere plu-
rimum. Ita est esca. sumpta quam refectionis hora legitima. etiam si abhorreat ingerenda. U-
trumque enim bellum adversarii factione consurgit. et putrolis continentia inmoderata. quam
satietas remissa supplantat. Ab hac namque ad mensuram discretionis intercedente sa-
lutari compunctione consendi potest. ab illa non potest. hec Moises abbas. Et quamvis cor-
pus durius sit tractandum ne rebellat. tamen cum discretione hoc faciendum est. ut servire
deo sufficiat. Unde beatus Bernardus dicit. Durius quidem tractandum est corpus ne rebellat. ne
Insolescat. sic tamen ut servire deo sufficiat. quia ad serviendum spiritui datum est. hec Bernardus.
Nam per ~~carnis~~ abstinentiam carnis vicia sunt extinguenda non caro. Ideo cum modera-
mine cuncta sunt agenda. sic ut caro non lasciviat. et tamen ad opera bona agenda non de-
ficiat. De hoc beatus Gregorius dicit. Per abstinentiam quippe carnis vicia sunt extinguenda
non caro. et tanto quisque sibimet debet moderamine preesse. ut ad culpam caro non superbiat. et
tamen ad effectum rectitudinis in operatione subsistat. hec Gregorius. Si autem per aliquem defectum
vel debilitatem deficiunt vires ad bonum operandum. bonam voluntatem habeamus ad agendum
bonum opus. et mercede non privabimur. Ad hoc faciendum hortatur Hugo sic dicens. Si defi-
ciant vires ad opus aliquod aut ad actum. voluntatem prius adhibeamus et affectum. Hec
Hugo. Unusquisque ergo suas vires penset ac discutiat. et prout valet se in bonis
operibus exerceat. et cum discretione ac circumspectione cuncta que facienda sunt bona opera pera-
gat. ne in periculum indiscretionis cadat. mensuram etiam debitam in omnibus actibus suis
observare studeat. ne uno tempore per abstinentiam se affligat. alio vero tempore de cibo
delicato et superflua nimis indulgeat. Nam sunt nonnulli. qui una die abstinen-
tiam arripiunt. Alio vero die carnibus aut aliis cibariis delicatis se replent. Una
die vilibus in vestibus incedunt. altera vero ornatis ac mollibus vestiuntur. Hodie
per lamentationem et fletum se affligunt. cras risus cum cachinno proferunt. hodie humi-
les et mites. cras superbi. hodie quieti et obedientes. cras turbidi et contradicto-
res. Qui tales sic se habentes sunt reprehensibiles. et virtute discretionis caren-
tes. Debet enim servus dei in omnibus factis suis unam regulam et congruam ac discretam
tenere per quam possit deo placere. et semetipsum ac proximo utilem exhibere. De hoc trac-
tat Effrem abbas in quinta sua omelia sic dicens. Proiciamus a nobis consuetu-
dinem malam. et quasi vestimento virtute animi induamur. maxime nos qui iam conversatio-
nem angelicam promeruimus. mensuram ac regulam illam bonam ac virtute atque perfectione
primum nostrorum assumamus. ne hodie abstinentiam et cras continua celebrare incipias.
arripias

Ne hodie ~~abstinentiam arripias~~ potum aque accipias. et cras vina peregrina desideres. ne
hodie discalceatus. et cras calciamenta dulla requiras. ne cilicinam vestem hodie. et cras
mollibus induaris. ne hodie vilissimo habitu et cras compositus et ornatus incedas. ne ho=
die humilis et mitis. cras vero petulans et superbus. ne hodie quietus et obediens. cras autem
petulans et superbus turbidus et contradictor existas. ne hodie in fletu et lamentatione. et
cras risus cum cachinno peracto perficias. ne hodie super humum nudam quiescas. et cras mol=
litie lecti delecteris. Sed ad unam regulam tunc temetipsum constringe. per quam possis deo
placere et tibimetipsi ac proximis utile exhibere. Hec effrem abbas. Sic ergo pater de no=
vicio expediendo. Puto etiam plurima fieri in sancta religione. Filius. Virtute discretionis
perpendo etiam plurima fieri in sancta religione que perturbant mentem meam. et scandalizant animum meum. Nam multos conspicio
in ordine sanctum ordinem habentes bonum propositum nec tamen perseverant in bono. prout ceperunt.
sed paulatim de die in diem desideria spiritualia in eis deficiunt. et se ad secularia conspicienda
effundunt. Ex qua etiam occasione. multa mala oriuntur. Insurgunt namque ex hoc
ambitiones officiorum ac dignitatum. dissensiones. discordie. invidie. inobedientia. propo=
sitis. et omnis dissolutio et accidia. propter que omnia multa scandala fiunt in ordine. De
his omnibus et aliis inconvenientiis que modo versantur in religione. Obsecro ut velis in
Multa heu inconvenientia et accidia. Aliqua enarrare. Pater
mes fiunt in ordine. sed hec omnia habent primo ortum a negligentia conversatione in=
cepti. Nam sunt nonnulli principientes qui venientes ad sanctam religionem fortia
fortia agere proponunt. sed non perseverant. quia paulatim in virtutibus deficiunt. et sancta desideria in
eis languescunt. De quibus per beatum gregorium in xix libro moralium sic dicitur. Sunt nonnulli qui ad
conversionem venientes. non tales quales ceperunt perseverant. quia paulisper per augmenta tem=
porum pariunt defectum virtutum. sensim quippe in eis desideria superna languescunt.
et que robusta ac fortia proposuerant. debilia ac infirma consummant. Sed electorum con=
versatio plus finiendo peragit quam proposuit inchoando. et si tepidius prima inchoant.
ferventius extrema consummant. videlicet semper inchoare se estimat. et idcirco infatiga=
bilis in novitate perdurat. Hec gregorius. Tales ergo qui sic deficiunt a bono proposito. ha=
bitum mutant. assumentes religiosarum vestem. sed non animum. neque mores. quia vitia et ac=
ta veteris hominis non deponentes. solum de habitu quem susceperunt fiduciam habent.
De talibus enim beatus gregorius super ezechielem sic dicitur. Sepe vidimus nonnullos ad
vocem predicationis quasi ex conversione compunctos habitum non animum mutasse. ita ut
religiosam vestem sumerent. sed ante acta vitia non calcarent. Hic stimulis a=
gitati. malitie dolore in proximi lesione fervescere. de ostensis quibusdam bonis
ante humanos oculos superbire. pravitatis vite sue inhiant querere. de solo exterius
habitu quem susceperunt. vite sanctitatis fiduciam habere. De quibus quid aliud dicendum
est nisi hoc quod magister egregius in quibusdam legis exteriora servantibus loquitur dicens.

Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet neque preputium, sed nova creatura. Non enim mag-
ni est meriti si quid forte erga nos agitur in corpore. sed magnopere pensandum est quid agatur
in mente. Nam pure mundum despicere. transitoria non amare. mente medullitus in humilitate
deo et proximo sternere. contra illatas contumelias patientiam servare. et custodita patientia do-
lorem a corde repellere. egenis propria tribuere. aliena minime ambire. amicum in deum di-
ligere. propter deum et eos qui inimici sunt amare. de afflictione proximi lugere. de morte
eius qui inimicus est non exultare. hec est nova creatura. Ad veterem autem hominem pertinet pu-
re mundum querere. transitoria ex concupiscentia amare. mentem in superbiam erigere. patientiam
non habere. ex dolore malitiam de proximi lesione cogitare. sua indigentibus non dare.
Atque ad multiplicandum aliena querere. nullum propter deum pure diligere. inimicitias inimicis
reddere. de afflictione proximi gaudere. Lucta hec veteris sunt hominis. que videlicet de ra-
dice [illegible] corruptionis ¶ Huiusmodi autem defectus votum maxime causantur ex hoc.
quia multi post perpetrata peccata ad deum per penitentiam redeuntes. cum ceperint aliqua bona facere.
statim iniquitatum suarum quas prius fecerunt obliviscuntur. et mentis oculos in quibusdam
operibus bonis suis figunt. qui si timerent districtionem venturi iudicis. plus metu-
erent de malis suis. quam de bonis minus perfectis exultarent. Non enim absolutus est
debitor qui reddit multa. sed qui reddit omnia. Vel quid prodest bonam viam carpere.
et non perficere. magis debemus quippe inspicere bona que nondum fecimus. quam illa que egimus.
¶ De conditione huiusmodi hominum Gregorius in xxii libro moralium sic dicit. Sunt vero nonnulli
qui cum bona aliqua faciunt. iniquitatum suarum penitus obliviscuntur. et cordis oculum in con-
sideratione bonorum operum que exhibent figunt. atque eo se iam sanctos estimant. quo inter bona
que agunt malorum suorum in quibus adhuc fortasse implicati sunt. memoriam declinant.
Qui si districtionem iudicis vigilanter attenderent. plus de malis suis metue-
rent. quam de impletis bonis exultarent. Plus inspicerent quod de hiis que adhuc a-
genda sunt debitores tenerentur. quam quod operantes quedam iam debiti parte solvunt.
Neque enim absolutus est debitor. qui multa reddit. sed qui omnia. Denique quid prodest
longum iter agere et carpere. et non consummare. Nam ergo eternam vitam querimus. quid a-
liud quam quasi quedam itinera agimus. per que ad patriam festinamus. Sed quid prodest
si carpimus multa. si ea que ad perveniendum restant negligimus reliqua. Hoc itaque
viatorum nequaquam debemus aspicere quantum iam iter egimus. sed quantum superest ut peragamus.
Amplius ergo debemus inspicere que bona necdum fecimus. quam ea que iam nos fe-
cisse gaudemus. Sed habet hoc proprium humana infirmitas. ut plus ei intueri libet
quod sibi in se placet. quam quod displicet. ¶ Plerumque enim hoc vitio etiam temptantur electi.
plerumque eorum cordi suggeritur. ut bona que fecerit ad animum revocet. et securitatis
iam letitia exultent. Sed si vere electi sunt. mox ab eo quod sibi placet mentis oculos
avertunt. omnemque in se parti boni letitiam deprimunt. et de hiis que se minus egisse

intelligunt tristiciā requirunt. indignos se estimant. et pene soli bona sua nō
vident. q̄ in se videnda oīb⁹ exemplū p̄bent. Hinc ē q̄ paul⁹ dū expleta
in se bona postponeret. et sola ad hec reliq̄ q̄ erant explenda cogitaret dx. Ego
me nō arbitror apprehendisse. Hinc ē q̄ ut post se humiliaret de bonis q̄ agebat.
studebat ad aīm p̄terita mala reducere. dicēs. Qui prius fui blasphem⁹. et perse-
cutor et contumeliosus. h' gg⁹. Propter tale igitur negligentiā quā sic admittim⁹
in sanctis virtutib⁹. patet p̄res nri profecerunt. nō proficim⁹. Illos enī legim⁹ de
die in diē profecisse. nos vō utinā possim⁹ in primo proposito p̄manere. ut nō in-
ueniamur. tiuniores. tepidi. sollicti. ac nimi⁹ feruētes. in medio quā in principio vide-
am. Sed h' io accidit nobis. q̄ cū p dei miaz a p̄tis p pn̄iaz liberam̄. ex h'
aliq̄ alleuiatōne in cōsciā nra concipim⁹. et ex cōsequēti nos p̄t h' in quādā
securitaz incepta estudim⁹. q̄ satis valentib⁹ plurīe inuenitur ē. De h' dic̄ brs bñ⁹
Nō sine cā cū sint nobis eadē cū prib⁹ p̄ncipia cōuersaciōis. dispar valde p-
fect⁹ inuenit. ipos enī de die in diē profecisse legim⁹ et an-sū cōsumasse. h' mir
magis apud nos estimar̄. si q̄s ipā cōuersiōis initia cōseruet. ut nō in-
ueni⁹ humiles. timorati sollicti. nō nimi⁹ feruētes. in medio q̄ in principio vi-
deat. Causa autē hui⁹ pessime apostasie h' ē. q̄ cū p dei miaz a p̄tis liberā-
mur et remissionē cōsequimur p̄tōz. ex hac alleuiatōne et exoneratōe cōsciē. quā-
dā letā et iocūdā deuotōnē cōcipim⁹. q̄ dū introsū in spm̄ cōuertē debēm⁹.
et ex h' magis ac magis seruire deo. Iuxta gg⁹. Quanto maiora a dō bnfi-
cia accipim⁹. tanto ad seruiendū ei grauius obligam̄. Eandē letā et iocūdā fidu-
ciā nō in spū h' in exteriore leticiā cōuertim⁹. qd ē libertas maria. ad q̄ nunc
tos nos hortat apl̄us dicēs Vos in libertatē vocati estis. tm̄ ne detis eā in
occasionē carnis. Vnā ad omēz grām nobis datā. trepidem⁹ timētes ne
indigne operem̄ in ea. Videm⁹ aut quosdā videm⁹ feruētes eē in seruicio dei et in
bonis opib⁹. quosdā vō vix ad pura facienda cōpelli. h' opat̄ spūs scūs q̄
habitat in illis. In illis vō nō. Testat̄ h' brs bñ⁹ q̄ sic dicit. Sūt q̄dā in
religione qui ad oīa vite nrā vl' exercicia. nō solū anhelant h' et currunt.
p̄mo volunt. ut eis vigilie breues. h' et labōes appetibiles videant̄. Illi at
nō sic h' cū timoē et pudoē vix ad p̄ma cōpellim⁹. Vn̄ h' diuersitas. nisi q̄ il-
los ignis diuin⁹ inhabitat. istos vō nō. h' bñ⁹. Qui vō sic frigidi s̄t
in amoē dei. illis nō sapit lcō. nō orō. nō deuocō. nō silenciū. nō vigilie. nō
ieiunia. et cetā q̄ agit̄ in religiōe scā nō dulcescunt eis. et io tedet eos vi-
ta ordinata. Vn̄ cōsequēt propt huiusmōi vite tediū. desiderāt et q̄runt occupari
exteriorib⁹ officiis et occupatōib⁹. ut p talia t̄palia cōsolent̄. q̄ interiora bō nō
sapiūt eis. Sed q̄ nō sunt radicati bn̄ in timoē dei et in scā cōuersacōne. Idcirco

cu ad exteriora agenda effundit' seu occupat' · ab omi boni opis statu eradicat' ·
Valde enim interius actibus infrigidat' animus · si p' intima dona no fuerit solidatus ·
De h' hec' in xii li' mor' ubi btus gg' sic dicit Nisi prius cor longo studio et
diuturna conversatione in desideriis celestibus convalescat · cu ad exteriora agenda
refundit' · ab omi statu boni operis eradicat' Quia sunt nonnulli q' pt's peruersa itinera
sanctas vias appetunt · s; prius qua i eis desideria bona roborent' quedam illos prosperitas
seculi prosperitas accipit · q' eos rebus exterioribus implicat · et eorum mentem dum a ra-
dice intimi amoris retrahit · quasi frigore extinguit · et quicquid in eis de virtutum
flore apparere videbat' · interficit In terrenis quippe actibus valde frigescit animus ·
si nec dum fuerit p' intima dona solidatus Unde nec est ut loca maiora · vel exteriora opa
q' humanis sint mutabilibus plurima · illi excercenda suscipiant · q' h' dimidimere atque sub
semetipsis premere ex virtute intima noverint Nam cu infirmus quisque vel ad locum re-
giminis · vel ad exteriora agenda retrahit' · quo quasi extra se ducit' · eradicat' Nam
et arbor q' radices prius in altum no mittit · citius ventorum impetu sternit' · si se ad
alta tenuiter extollit · eo q' citius ad yma corruit · quo altius sine radicibus ex-
crevit h' gg' ¶ Notandum tn q' nonnumquam etiam religiosi viri p' officia exteriora
et temporales curas occupant' · s; h' faciunt no ex ambitione alicuius vanitatis sive
solacii temporalis · s; solo timore dei ac utilitate proximi · seu obedientia superiorum Io
tales no deserunt in bono proposito ac sca conversatione · s; potius merent' · q' aliud
hent in desiderio · et aliud exercent officio · desiderant enim soli deo vacare · s; tn propter ra-
tionem no renuunt temporalibus curis subiacere ¶ Unde sciendum q' aliquis pt ee in seculo du-
pliciter Uno modo p' presentiam corporalem Alio modo p' mentis affectum Quamvis igit' religi-
osi q' circa opa active vite occupant' · sint in seculo secundum presentia corporale · no tn
sunt in seculo quantum ad mentis affectum · Nam exterioribus occupant' no quasi querentes
aliquid in mundo · s; solum propter divinum obsequium Utunt' enim h' mundo tamquam no utentes · secundum
dictum Pauli De talibus btus gg' in xviii li' mor' d' sic Cum constat plerumque etiam bo-
nos no terrena studia · terrenis curis implicari Unde sepius contingit · ut q' solam celes-
tem patriam diligunt · terrene pene curis subiacere videant' · quorum tn intentionem a pravorum
opibus plerumque in actibus · nonnumquam vix ante supremi iudicie sola cogitatione discernit'.
Pleni quippe superna sapia et gra discernunt qualit' debeant et ad aliud vacare
interius · et ad aliud exterius occupari · ut si forte occulta ordinatione dei ali-
quid eis no appetentibus de huius seculi curis imponit' · cedant deo que dili-
gunt · et p' amore eius interius solum illius desiderant visionem Hoc tiore vel et i-
posita sibi interius actione huiusmodi expleant · et deo vacare appetunt ex
gra dilectionis · et mundi curas sup' impositas · ex conditione expleant ser[illegible]tat mor-
titutis · Cumque occupationes exterius perstrepunt · interius in amore [illegible] vita gte

eos parvam lucem quies tenet. Sicut enim vigor mentis frenandus propter motus carnis.
sic sepe suppositos turbidus occupationis. Bonum regit amor quietis. Nam exteriores
curas si perverso amore non appetunt. non consilio sed ordinato animo multum aliquando quiverint. Sancti
etenim viri nequaquam eas appetunt. sed occulto ordine sibi suppositas gemunt. et quamvis
illas per meliorem intentionem fugiant. tamen per subditam mentem portant. quas quidem summopere
si liceat vitare festinant. sed timentes dei occultas dispositiones. tenent quod fugiunt. et
exercent quod vitant. Intrant enim ad cor suum et ibi consulunt quid velit occulta voluntas
dei. seseque subditos debere esse summis ordinationibus cognoscentes. humiliant cervicem cordis
iugo divine dispensationis. Nonnumquam vero tales sunt. quolibet tumultibus vehementer exterius. intus tamen ad
eius interiora pervenerunt. ita ut aliud agant interius voto. Aliud teneant exterius offi-
cio. Hec Gregorius. Debet ergo vir spiritualis curam exteriorum occupationum assumere. cum de-
fuerint alii qui debito modo possent illa administrare. De hoc beatus Gregorius in xix libro
moralium sic dicit. Sacerdotum quoque cum prepositorum causis exterioribus qui apte deserviant desunt. hii
quoque qui spiritalibus donis pleni sunt. eorum infirmitati condescendere. terrenis quoque illorum
necessitatibus inquantum decenter valent. caritatis condescensione servire. Nec tedere animum debet.
si sensus eius contemplationi spiritualium semper intendens. aliquando per dispensandis rebus minimis
quasi minoratus inflectitur. quando illud verbum per quod constat omnia creata ut prodesset hominibus. ad
suscipienda humanitate voluit paulominus ab angelis minorari. Quid ergo mirum si homo se
propter hominem abstrahit. dum creator hominum et angelorum formam hominis propter homines sus-
cepit. Hec Gregorius. Et quamvis religiosis viris timentibus deum ac amantibus. nonnumquam
sit meritorium huiusmodi curam exteriorum sive honorem terrenum subire. tamen quia sen-
tiunt se propter tales occupationes in cordibus suis in amore dei ac in sancto desiderio im-
pediri. et mentes suas per diversas sollicitudines temporalium rerum dissipari. Idcirco
gemunt et turbantur. eo quod non licet eis vacare contemplationi et devotioni prout deside-
rant. et prius facere consueverunt. et ideo hec occupatio magis est eis quedam penali-
tas sive afflictio quam consolatio. De talibus beatus Gregorius in quinto libro moralium. exponens
illa verba Iob. Quare data est misero lux etc. sic dicit. In scriptura sacra lucis
nomine prosperitas. noctis autem appellatione huius mundi adversitas designatur. Unde
per psalmistam dicitur. Sicut tenebre eius ita et lumen eius. Nam cum et sancti viri ita prosperitatem se-
culi despicientes calcant. sicut et adversitate eius calamitates tolerant. per magnam men-
tis celsitudinem. mundi sibi et adversa et prospera substernentes dicunt. Sicut te-
nebre ita et lumen eius. Ac si aperte dicant. Sicut intentionem nostre fortitudinis
eius fortitudine tristicie non premunt. ita hanc nec blandimenta corrumpunt. Sed quia
hec ut prodiximus. bonorum mentem etiam cum non sublevant perturbant. Sancti viri
exterioribus quod se in huius exilii erumpna miseros agnoscunt. clarescere in eius pros-
sapiunt eis peritate refugiunt. Unde bene nunc dicitur. Quare data est misero lux. Lux

quippe miseris datur. quando hii qui sublimia contemplantes esse se in hac peregrinatione mise-
ros agnoscunt. claritatem transitorie prosperitatis accipiunt. et tamen valde defleant. quia
tarde ad patriam redeunt. Tollerare insuper honoris onera compelluntur. amor eos eterno-
rum continet. et gloria de temporalibus accidet. qui dum cogitant que sunt que in infimis tenent. et
que sunt que de sublimibus non vident. que sunt que in terra susceperunt. que autem de celestibus per-
diderunt. prosperitatis sue incommodo mordentur. quia et se vident nequaquam se ab ea funditus
opprimi. pensant tamen sollicite cogitatione sua in amore dei et in eius dispensatione
patiuntur. Unde bene subditur. Et vita hiis qui in amaritudine anime sunt. In amaritudine quippe
anime sunt omnes electi. quia vel puniri flendo non desinunt quod deliquerunt. vel gravi se me-
rore afficiunt. quia longe hic a facie conditoris proiecti. adhuc in eterne patrie gaudiis non
sunt. De quorum corde bene per salomonem dicitur. Cor quod novit amaritudinem anime sue. in gau-
dio illius non miscebitur alienus. In amaritudine namque sunt corda reproborum. quia ipsi etiam
pravis desideriis suis affliguntur. sed eandem amaritudinem nesciunt. quia pensare quod tol-
lerant sponte sua voluntate excecati non possunt. Sed cor bonorum amaritudinem suam
novit. quia et quanta exilii quo proiectus iaceat intelligit. et que sunt magnalia que perdidit.
et quam contubernia in quibus tendit sentit. Sed hoc amaricatum cor ad gaudium suum quandoque
reducitur. atque in eius gaudio extraneus non miscetur. quia is qui nunc ab hoc merore cor-
dis foras se per desideria eicit. seclusus tunc ab illa intima eius sollempnitate rema-
nebit. Hii itaque qui in amaritudine anime sunt. mori mundo funditus concupiscunt.
ut sicud ipsi nichil in seculo appetunt. ita iam a seculo nulla obligatione teneantur.
Et plerumque contingit ut homo iam mundum non teneat mente. sed tamen mundus hominem occu-
pationibus astringit. Et ipse quidem mundo iam mortuus est. sed ipsi mundus adhuc mor-
tuus non est. Quasi enim vivus adhuc mundus eum conspicit. dum alio intentum in suis
actibus rapere contendit. Unde et paulus cum ipse seculum perfecte despiceret et tale secum videret
ait Michi mundus crucifixus est et ego mundo. Mundus quippe ei crucifixus fuerat. quia
hunc cordi suo iam mortuum non amabat. sed et seipsum mundo crucifixerat. quia talem se ei
exhibere studuit. ut ab eo quasi mortuus concupisci non posset. Nam ergo nec paulus mun-
di gloriam querebat. nec a mundi gloria ipse querebatur. et se mundo et mundum sibi cru-
cifixum esse gratatur. Quod quia multi appetunt. sed tamen usque ad culmen extinctionis omnimode
non assurgunt. hec gementes dicunt. Quare data est misero lux et cetera. Vita quippe ama-
ricatis datur. cum hiis mundi gloria tristibus gementibus tribuitur. in qua tamen magna pe-
na se validissimi timoris afficiunt. quia et si ipsi mundum non teneant. adhuc tamen
tales se esse metuunt qui a mundo teneantur. quia nulli ei quantulicumque vivent. hos
ad usum suum procul dubio non amaret. Nam cum viva corpora in semetipso
retinet. non mortua extra se protinus expellit. Sequitur. Qui expectant mor-
tem et non venit. Desiderant quippe mortificatione se funditus atque ad bonum vitam glorie

temporalis extinguere. sed occultis saepe dei iudiciis vel preesse in regimine vel occupationi inten-
tis honoribus compelluntur. atque inter haec mortificationem plenissimam indesinenter expectant.
sed expectata mors non venit. quia eorum vita temporali gloriae etiam nolens vivit. Quia tamen
propter deum tollerant. sed inter quidem desiderium pietatis. bonis autem expleant ministerii
sui ordinis. quatenus nec a perfectione per intentionem recedant. nec dispositioni conditionis per super-
biam contradicant. Miro enim modo divinae pietatis agitur. cum is qui perfecto corde ad contempla-
tionem tendit. humanis ministeriis occupatur. ut et infimis infirmioribus eius mens perfecta
proficiat. et quo semetipsum imperfectum respicit. inde ad humilitatis culmen perfectior assurgit.
¶ Nonnunquam enim vir sanctus unde desideriorum suorum desiderata tollerat. inde maiora lucra conversis
aliis portat. quia dum eis vacare ut appetit non licet. rapere secum alios quibus admiscen-
tur libet. Fit ergo mira dispensatione pietatis. ut unde se destructiores existimant.
locupletiores ad caelestis patriae constructionem surgant. Nonnunquam vero ad cepta desideria
minime perveniunt. ut ipsa intercurrente tarditate ad eadem desideria relaxato mentis sinu
dilatentur. et quae extemplo fortasse impleta poterant. magna dispensatione agitur ut re-
pulsa crescant. Sic quippe mortificari appetunt. ut iam perfecte si liceat conditoris sui
faciem contemplentur. sed eorum desiderium differtur ut proficiat. et tarditatis sue sinu nutritur ut
crescat. Unde bene sponsa in sponsi sui desiderio anhelans clamat. In lectulo meo per
noctem quesivi quem diligit anima mea. quesivi illum et non inveni. Abscondit se sponsus cum
quaeritur. ut non inventus ardentius quaeratur. et differtur quaerens sponsa ne inveniat. ut tar-
ditate sua capacior reddita. multiplicius quandoque inveniat quod quaerebat. ¶ Sequitur. Gau-
dent vehementer cum invenerint sepulcrum. Sicud enim sepulcrum locus est quo absconditur cor-
pus. ita divina contemplatio quoddam sepulcrum est mentis. quo absconditur anima. Velut enim
huic mundo adhuc vivimus. cum mente in eo foras vagamur. sed mortui in sepulcro abscondimur.
cum mortificati interius in secreto internae contemplationis celamur. ¶ Sancti ergo viri ab importuni-
tate desideriorum temporalium. a tumultibus curarum. a clamore perstrepentium perturba-
tionum. semetipsos sacri verbi gladio mortificare non desinunt. atque intus ante dei
faciem in sinu mentis abscondunt. De quibus bene paulus dicit. Mortui enim estis. et
vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Qui enim mortem quaerit gaudet dum sepulcrum
invenit. quia qui mortificare se appetit. valde ad inventam requiem contemplationis hi-
larescit. ut extinctus mundo lateat. et a cunctis exteriorum rerum temporalium perturba-
tionibus. intra sinum se intimi amoris abscondat. Hugo. ¶ Vide quomodo devoti viri
ac religiosi tanti occupantur cum curis rerum temporalium. quia vero ipsas occupationes ex-
teriores subeunt. propter timorem dei et obedientiam quam superioribus suis exhibent
hoc faciunt. E converso vero illi qui amore ac timore dei carent. secularibus curis li-
benter intendunt. et quanto magis per exteriores occupationes mente distrahuntur. tan-
to frigidiores in dilectione dei et caelesti desiderio efficiuntur. De hoc per beatum gregorium dicitur sic

Interim cũ curis secularib⁹ tanto īsensibiliores int⁹ efficim̃. q̄to ad ea q̄ foris s̄t
studiosiores videm̃. usu q̄ppe cor tenere a celesti desiderio obdurescit aīm⁹
⁊ dũ ipo usu dur⁹ efficit̃. p actõnē sc̄li ad ea emolliri nō valz q̄ ptinet
ad caritatez dei h̄ gg⁹. Qui vo sic indurat̃ p affectũ īordinatũ in actoib⁹ se=
culi cõsiaz q̄rit cõsilaz. cũ aũt in se req̄em ppter remorsũ cõsiē īuenire nō potu=
erit. aīm intencõne foris egredit̃. ⁊ in his q̄ foris s̄t h̄ ē ī voluptatib⁹ carna=
lib⁹ ⁊ lasciuiis. ⁊ in ceteris malis delectacõnē q̄rit. De h̄ btūs Aug⁹ in glo̅ sup
ps̄ sic dicit. Quib; in corde p̄uenit̃ mala cõsciā. inq̄etũ hēt cor. q̄ aute nō hēt
q̄etũ cor. habitare ī corde suo libēt nō pt̃. tales foras exeũt a seipis aīm ī=
tencõne. ⁊ de his q̄ foris s̄t circa corp⁹ delectant̃. quiete in nugis. in specta=
culis. in luxuriis. ⁊ in oib⁹ malis q̄runt. ⁊ quasi sibi foris volūt ēē bn̄.
q: nō ē illis int⁹ vn̄ bn̄ gaudeant in cõsciā h̄ Aug⁹. Hii tales q̄ sic s̄t p
cõcupiās sc̄li ⁊ carnis dissipati. q̄runt in h̄ mūdo psperari. alios reb⁹ ⁊ ho=
noib⁹ p̄cellē. quietē q̄ ē in mõsterio deputant laborē. curā vo ⁊ fatigacõnez
quā hent in reb⁹ secularib⁹. existimant delectacõnē. Ista tangit btūs gg⁹ in xvi
li° moral cũ dicit. Quilq̄s in hoc mūdo psperari appetit. ceteros reb⁹ trāscendē.
⁊ honorib⁹ timet. huic nimirz cura secularis in delectacõne ē. q̄es in laborē. val=
de etenī fatigat̃. si desit secularis cura q̄ fatiget̃. Puerse etenī mētes inde de=
lectabilit̃ pascunt̃. vn̄ p inq̄etudinē incessant agitant̃ h̄ gg⁹. Qui ergo sic vi=
uũt ⁊ talem dissolutaz vitā ducũt. habitũ quidē religionis deferũt. s; cõ=
cupiīs carnis dediti. mūdo viuũt. Unde q̄ eos cũ secularib⁹ psonis occupāri
vl' cõuersari cõtingit. habitu ⁊ gestu se ēē religiosos simulant. ⁊ q: nō s̄t qd p=
tendũt. ⁊ iō in ypocrisis viciũ incidũt. quoz studiũ ē nō v̄tutes amare. s;
vicia palliare ac tegē. De q̄b⁹ dicit btūs Bn̄⁹. Vulpina ypocritaz nō ī cor=
de s; in facie ē. oues s̄t habitu. vulpes actu. ⁊ crudelitate lupi. neq; ē eīs a=
pud eos v̄tutes colē. s; colorare vicia h̄ Bn̄⁹. Post ypocrisim vo seq̄nt̃ eciā
alia vicia q̄ mõchos tales īordinatos apphendũt. videl; supbia ⁊ auaricia. q̄
in religiosis valde s̄t reprehensibilia. De supbia eoz d' btūs Bn̄⁹. Ma=
gis dn̄āria ē supbia mõchi quā lucifer. ille supbiuit ī celo. iste in cenobio.
ille in deliciis. iste ī miseriis. ille opertus oī lapide p̄cioso. iste in sacco ⁊ ci=
cio h̄ Bn̄⁹. De auaricia vo dicit btūs Jeō⁹. Qui amat pecuniaz. deũ amare
nō pt̃. Si peculiaritas in mõchis sit. neq; cõcordia. neq; pax in cõgregacõe
eoz sit erit. Ad q̄d mõchi habit⁹. nisi despectõ mūdi. quomõ ergo mūdũ despi=
ciũt. q̄ aurũ q̄runt. Ubi aurz. ibi ⁊ viciũ placz. ī xp̄i milicia. nō q̄ras lucra
h̄ Jeō⁹. Post huiusmõi aute vicia tā puilla. mõchũ īordinatũ ⁊ dissolutũ. mul=
ta alia īcõuenienca seq̄nt̃. Nā s̄t ulti īordinati fr̄es ī diuersis cõuentibus.

quibus monasterium ut ambitus carcer est. lectio abhominatio. quies vexatio. silentium tedium.
¶ Hii tales dampna rerum temporalium gemunt. ruinam vero virtutum non plangunt. Ad lacrima-
rum compunctionem rudes et indocti. Ad recitandum fabularum nugas facundi. Cum stant
ad orandum. nec plorant nec suspirant. Cum vero sunt in auditorio in risu et cachin-
no exaltant vocem suam. et alia quamplurima reprehensibilia et abhominabilia. que so-
lent exercere religiosi inordinati et dissoluti. Quorum execrabilem conversationem An-
selmus in quadam auctoritate tangit sic dicens. Sunt quidam in congregatione qui faciunt
ad oculum serviunt. quibus claustrum carcer est. caritas cathena. continencia compedes. lectio
abhominatio. quies vexatio. silencium amaritudo. meditatio dissipatio. Hii tales
ad discurrendum huc atque illuc prompti et alacres. Ad sedendum in claustro egri et
debiles. Ad predicandum deum bruti et muti. Ad tractandum de bonis et aliorum omnibus et
cauti. dampna rerum temporalium gemunt et plangunt. ruinam virtutum. nec dolent nec
sentiunt. Ad investigandum lacrimarum compunctionem rudes et indocti. Ad recitandum fabula-
rum nugas facundi et faceti. Cum stant ad orandum nec plorant nec suspirant. cum
sedent in auditorio in risu et cachinno exaltant vocem suam. Abbati adherent pre aliis
et potioribus potius qui pro vite merito aut sanctitate eius favorem obsequuntur pro quibus obedien-
ciarum curam expectant. non pro spiritualibus exerciciis que ipsi non amant. In psalmodia ster-
tunt et sompniant. in lectis detrahunt et diiudicant. Isti tales sese ignorant. mundum
amant. desideria carnis adhuc suspirant. ex ignorantia sui suboritur securitas. ex
concupiscentia mundi levitas. ex desiderio carnis superflua cura et cordis anxietas. Se-
curitas reddit eos tepidos. levitas vagos. cura diversos. per securitatem tepescunt
vacant. per levitatem a preceptis mollescunt. per anxiam curam distenti turbantur. et ac-
ti sunt. Hec Anselmus. ¶ Beatus etiam Bernardus huiusmodi pravitates et viciositas
conditiones hominum reprehendit. cum sic ait. O homo velox ad mensam. tardus ad ec-
clesiam. potens ad potandum. sed eger ad certandum. pugil ad fabulas. sompnolentus
ad vigilias. promptus ad loquendum. sed mutus ad psallendum. promptus ad detrac-
tionem. sed tardus ad orationem. Immundicie amator. christi persecutor. festucam respiciens.
et trabem non consideras. alterius mala contemplans. sed tua non deleres. rectos re-
prehendis. teipsum non corrigis. malicie inventor. discipline destructor. amicus
viciorum. hostis virtutum. Hec sunt que hominem excecant et a deo separant. hec sunt que
conversum ad veritatem. faciunt perversum. monachum demoniacum. christianum antichristum. Hec
Bernardus. ¶ Ex hiis ergo dictis colligere possumus. ad quantas inordinationes et disso-
lutiones devenit status monachorum. Quod deplangit beatus Bernardus conmemorans vi-
tam sanctorum. et conversationem detestabilem quorundam modernorum monachorum sic dicens.
Quis in principio cum ordo cepit monasticus. ad tantam crederet monachos inertiam
devenire. O quantum distamus ab hiis qui in diebus anthonii extitere monachi. Siquidem

ius preesse. Quam discretionem agnoscimus si paulum intuemur. Paulus bonis agentibus
subditis prelatum se esse nesciebat cum diceret Non quia dominamur fidei vestre. sed quia adiutores sumus
gaudii vestri Atque illico adiunxit. Fide enim statis Ac si diceret Ideo non dominamur fidei vestre.
quia fide statis. equales enim vobis sumus. ubi vos stare cognoscimus Quasi prelatum
fratribus esse nesciebat cum diceret Facti sumus parvuli in medio vestrum. nos autem servos
vestros per ihesum christum Sed cum culpam que corrigi debuisset invenit. illico se esse magistrum
recoluit dicens Quid vultis. in virga veniam ad vos. Hec gregorius. De subditis
etiam sciendum quod sunt nonnulli contentiales fratres. qui prelatos suos in factis suis diiudicant.
ac etiam super eos murmurant. et mores eorum eorum per verba indecentia corrigunt. semetip-
sos vero incorrectos relinquunt. nec aliquam diligentiam adhibent. ut proprium statum ordi-
nent ad profectum virtutis Nunquam etiam cogitant si in tali dignitate aut officio constituti
melius vellent quam illi hoc disponere ac ordinare. suum autem statum in quo sunt nec
sollicite discutiunt. nec emendant Sed quilibet devotus ac religiosus subditus. suam
conscientiam respiciat. et prelatorum suorum facta non reprehendat. et quamvis forte fuerit in
eorum vita quod iure reprehendi possit Ipsi tamen propter hoc suo superiori reverentiam exhibere
non obmittant. opera tamen eorum si que reprehensibilia sunt. a subditis imitanda non sunt.
Attendere etiam debet subditus. quod prelatus regimen sine pena. non potest administrari sine
studio cure temporalis Unde quod ipsi versantur in exterioribus occupationibus. inde subditi
sine que sollicitudine. melius vacare possunt in dei laudibus Et cum subditus ac religi-
osus in suo claustro ac ambitu existens. bonis moribus et virtutibus vacat. su-
um superiorem qui curam exteriorem gerit. non accuset. De hoc tractat beatus gregorius in xxv
libro moralium sic dicens Subditorum mentes ad custodiam humilitatis edomantur. si infirmi-
tas propria cessanter attenditur. sed cum vires suas recte examinare negligimus. cum
de nobis fortia credimus. et idcirco eos qui nobis prelati sunt. districte iudicamus
Quo enim nosmetipsos minus agnoscimus. eo illos quos reprehendere cernimus plus
videmus Communia hec mala sunt que sepe a subditis in prelatis. et sepe a prelatis
in subditis committuntur. quia et omnes subditos qui presunt minus quam ipsi sunt
sapientes arbitrantur. et rursum qui subiecti sunt. rectorum suorum actiones iudicant.
et si ipsos regimen tenere contingeret. se potuisse agere melius putant Unde plerum-
que fit ut et minores minus prudenter ea que agenda sunt videant. quia eorum oculos
ipsa nebula elationis obscurat Et nonnunquam is qui subiectus est. hoc cum prelatus fuerit
faciat. quod dudum fieri subiectus arguebat Et per eo quod illa que iudicaverit perpetrat.
saltem quod iudicavit erubescat Agitur sicut prelatis curandum est. ne eorum corda esti-
matione singularis sapientie locus superior extollat Ita subiectis providendum est. ne
sibi rectorum facta displiceant Si autem ingnorantia iure reprehendit. oportet ut eos

Nō subditi etiam dum displicet venerentur. Sed hoc est solerter intuendum. ne aut quae veneraris vitae et imitari appetas. aut quae imitari despicis venerari contempnes. Subtilis etenim valde tenenda est virtutis et humilitatis. ut sic reprehensibilia maiorum facta displiceant. quatinus subditorum mentes a servanda magistri reverentia non recedant.

Sunt vero nonnulli. qui si parum quid de spiritali conversatione inchoant. cum rectores suos temporalia agere et terrena considerant. mox ordinem supernae dispensationis accusant. quod nequaquam boni ad regendum praelati sunt. per quos conversationis infimae exempla minantur. Sed hii nimirum dum parcere se a seniorum suorum reprehensione negligunt. culpe sue exigentibus meritis usque ad reprehensionem conditoris excedunt. cuius profecto dispositio inde ~~dispo~~ ab humilibus verior agnoscitur. unde ab elatis non recta iudicatur. quod cum praelatis regiminis ministrari non potest. sine studio curae temporalis. Aliquando omnipotens deus mira dispensatione pietatis ut teneras spiritalium mentes a terrena cura disiuncte sit omnis regiminis duris ac laboriosis tedibus iungit. ut tanto illi adhuc mundo securius lateant. quanto hii exterioribus sollicitudinibus liberius elaborant. In exhibitione quippe suscepti oneris. pro ipsis quoque utilitatibus subditorum. durae vitae tollerandae sunt humanae servitutis. Et sepe ut dominus et misericors deus quos tenere diligit. eos sollicite ab externis actionibus abscondit. Nam et plerumque paterfamilias ad cum labore servos dirigit. a quo subtiles filios suspendit. et inde filii sine vexatione decori sunt. unde servi in pulvere foedantur. Quod recte in ecclesia divinitus agatur. ipsa tabernaculi constructione signatur. Ad moisen quippe divina voce praecipitur. ut ad tegenda sancta sanctorum ex bysso cocco atque iacincto vela texantur. iussum quoque est ut ad protegendum tabernaculum. vela cilicina et pelles extenderentur. quae nimirum vel pluvias vel ventos vel pulverem tollerarent. Quid ergo per pelles et cilicia quibus tabernaculum tegitur. nisi grossas hominum mentes accipimus. quae aliquando in ecclesia occulto dei iudicio quamvis durae sint praeferuntur. Quae quia servire curis temporalibus non renuunt. oportet ut temptationum ventos et pluvias de huius mundi contrarietatibus portent. Quid vero per iacinctum coccum byssumque signatur. nisi sanctorum vita tenera vel clara. Quae dum caute in tabernaculo sub ciliciis et pellibus absconditur. sua integra pulchritudo servatur. ut cum intus interiora tabernacula byssus fulgeat. coccus choruscet. iacinctus ceruleo colore resplendeat. desuper vero et cilicia et pelles. ymbres et ventos et pulverem portant. Qui igitur et magnis virtutibus in sancte ecclesie sinu proficiunt. praepositorum suorum vitam despicere non debent. cum varie rebus exterioribus videt. quod hoc quod ipsi securi intima penetrant. ex illorum adiumento est. quod contra procellas huius seculi exterius laborant. Quam enim candoris sui gratiam retineret. si byssum pluvia tangeret. Aut quid fulgoris aut claritatis coccus vel iacinctus ostenderet. si hunc susceptus pul-

Qui docet nos super iumenta terre et super volucres celi erudit nos. Sic dicit.
Iumenta terre sunt qui usu vite carnalis infima appetunt. Volucres vero celi sunt qui
superbe curiositatis studio sublimia ~~contemplando~~ perscrutantur. Illi vivendo se depo-
nunt infra quod sunt, isti inquirendo se elevant ultra quam possunt. Illos in infimis voluptas
deicit carnis, illos quasi in superioribus erigit libido curiositatis. Illis per sacra e-
loquia dicitur: Nolite fieri sicut equus et mulus quibus non est intellectus. Istorum superbus labor
increpatur cum dicitur: Altiora te ne quesieris et fortiora te ne scrutatus fueris. Do-
cet igitur nos deus super iumenta terre et volucres celi, ut dum hoc quod sumus agnosci-
mus, nec carnis infirmitas deiciat, nec superbie spiritus elevat, nec defluendo in
imis subicimur, nec superbiendo de sublimibus inflamur. Qui enim labitur carne, iumen-
torum appetitu sternitur, qui vero extollitur mente, more volucrum quasi levitatis penna
sublevatur. Sed si vigilanter attenditur ut et mentis humilitas et carnis castimonia te-
neatur, cito cognoscimus quia alterum custoditur ex altero. Nam sepe multis superbia lux-
urie seminarium fuit, quia dum eos spiritus quasi in altum erexit, caro in infimis mer-
sit. Hinc etenim prius secreto elevantur, sed postmodum publice corruunt, quia dum occultis
intumescunt motibus cordis, apertis cadunt lapsibus corporis. Sic elati multa
feriuntur retributione feriendi, ut quia superbiendo se hominibus pretulerunt, luxuriando us-
que ad iumentorum similitudinem devolvuntur. Homo quippe cum in honore esset non in-
tellexit, comparatus est iumentis insipientibus et similis factus est illis. Quasi facie enim
illos in altum penna sublevaverat, de quibus Paulus dicebat: Qui cum cognovissent deum,
non sicut deum glorificaverunt aut gratias egerunt. Quomodo autem in iumentorum aut
plus quam iumentorum voluptate ceciderunt, subdit dicens: Tradidit illos deus in desi-
deria cordis eorum in immunditiam etc. Ecce caro mersit quos superba scientia suble-
vavit, et a volatu volucrum ultra appetitum lapsi sunt iumentorum, atque inde sub se
prostrati sunt, unde super se ire videbantur. Curandum itaque est et omni custodia mens
a superbie tumore servanda. Nam cum cum oculos dei nature translata cogitationes
nostre, et nulla momenta temporis per eum transeunt sine statu retributionis. Intuetur ergo
videt deus quod mente elevatur, et idcirco foris permittit inalescere quod deponat. Et qui
prius extollitur, quod foris postmodum luxurie corruptione feriatur. Multa cul-
pa sequitur apta pessima, ut malis exterioribus interiora puniantur, et cor publice
corruat, quod latenter tumebat. Proinde per humilitatis custodiam servanda est
munditia castitatis. Si enim pie spiritus sub deo premitur, caro illicite non super spiritum
elevatur. Habet quippe spiritus commissum sibi dominium carnis, si tamen sub domi-
nio recognoscit iura legitime servitutis. Nam si auctorem superbiendo spiritus contempserit,
iure et a subiecta carne premium suscepit. Unde et ille primus inobediens mox ut

superbiendo peccavit, perdenda contexit. Quia enim continentiam spiritus deo intulit incontinentiam carnis invenit. Et qui auctori suo esse subditus noluit, ius carnis subdite quam regebat amisit, ut et in seipso videlicet inobediencie sue confusio redundaret et superatus disceret, quod elatus admisisset. Sic enim plerumque virus libidinis de radice nascitur elacionis, quia tunc caro vincit, cum spiritus latenter intumescit. Hinc est enim quod longa continencia repente solvitur. Hinc est quod plerumque et usque ad senium virginitas servata violatur. Quia igitur negligitur humilitas cordis, rex iudex despicit etiam integritatem corporis, et quemque per apertum malum reprobans annunciat, quem dudum reprobus in occulto tollerabat. Nam quod diu servatum bonum subito perdidit, apud semetipsum intus aliud malum tenuit, ex quo ad aliud subito erupit. Per quod omnipotenti deo etiam tunc alienus extitit, cum se ei per mundiciam corporis inherere monstraret. Quia igitur elacio mentis ad pollutionem pertrahit carnis, reproborum corda volatu volucrum ad petulanciam labuntur iumentorum. Sancti autem viri ne appetitu bestiali ad luxurie voraginem devolvantur, sollicite cogitationes mentis a superbie volatu custodiunt. Ac ne in infima despiciendo corruant, omne quod sublimiter sapiunt, humiliter premunt. Recte itaque dicitur: Qui docet nos super iumenta terre etc. Sancti etenim viri super iumenta terre edocti sunt, quia cuncta inferius posita ambire despiciunt, quia nichil in hac vita quod preterit querunt. Super volucres celi eruditi sunt, quia omnes immundorum insidias comprehendunt et prestantes aereas potestates quas adhuc per carnis infirmitatem tollerant, etiam vite meritis calcant. Mentes quippe sanctorum transitoria cuncta despiciunt, et sub se labi quecumque superbit, quidquid preterit contemplantur, et quasi in quodam rerum vertice constitute, tanto sibi cuncta subesse conspiciunt, quanto semetipsas auctori omnium subdunt. Atque inde cuncta transcendunt, unde creatori omnium vera se humilitate substernunt. Hec Gregorius. Ex his igitur dictis colligere possumus, quam cautos et humiles oporteat nos esse, si in vita religiosa ac virtuosa volumus usque ad finem perseverare. Sed quia de statu inordinato qui heu modo per quosdam exercetur in ordine tractare incepimus, restat ut illa iterum prosequamur.

Unde considerandum est ut supra dictum est quod monastica disciplina valde modernis temporibus defecit et a sua perfectione languescit. Omnes enim que sua sunt querunt et spreto celesti desiderio terrena avide concupiscunt. Currimus ad illa que pro divino contempsimus amore, per malum desiderium iterum redimus et votum quod promisimus deo per inordinatam vitam violamus. De hoc per Petrum damianum sic dicitur: Ad tantam quippe fere cotidie semetipso deterior mundus iste devolvitur, ut non solum cum secularis sive ecclesiastice conditionis ordo a statu suo collapsus iaceat, sed etiam ipsa monastica disciplina, salva reverencia ut ita dixerim, reclinata ab ardua illa celsitudinis sue perfectione languescat. Perit pudor, honestas evanuit, religio

recidit. et velud sto agmine cum sarcinis virtutum turba preda abcessit. Omnes enim
qui sua sunt querunt. et contempto celesti desiderio. terram insaciabiliter concupiscunt. Et
qui sub ipso mundi fine per mundum inhiare non desinunt. quasi per alta pelagi in litus
eiecti. terram remigio tamen pulsant. ¶ Hos igitur qui mundi abrenunciatores dici=
mur. qui terrene fluctus naufragium evasisse gloriamur. cum ad ea que per divina amore con=
tempsimus retrogradis mentes gressibus. male estuanti desiderio repetimus. Et dum
convencionem quam cum christo pepigimus frangimus. violate fidei penas tormenta metuere
quam premia possimus. de nostra conversione sperare. Hec petrus damiani. ¶ Quicumque
ergo religiosus violat fidem. agendo contra votum quod suo sponpondit creatori. tunc
apostata debet censeri. Nam sicud duobus modis receditur a deo fide vel opere. sic duo=
bus modis efficiuntur homines apostate. relinquentes fidem. aut prava opera agentes. Unde si
monachus agit contra suam professionem mortaliter peccando. merito apostata debet nuncupari.
eciam si habitum deferat religionis. ¶ De hoc beatus gregorius super ezechielem sic dicit. Sciendum
quod sicud duobus modis a deo receditur. sic duobus modis a deo apostate homines fiunt.
Nam unusquisque a creatore suo aut fide recedit. aut opere. Sicud ergo qui a fide recedit
apostata est. ita qui ad perversum opus quod deseruerat redit. ab omnipotenti deo apostata
absque ulla dubietate deputabitur. eciam si fidem tenere videatur. Hec gregorius. ¶ Notandum
eciam quod sunt nonnulli in sancta religione. qui solum gloriantur de eo quod plures annos ha=
beant in ordine. quod vero ipsi raro vel numquam religiose vixerunt. modicum profecerunt.
Hii tales. quia in virtutibus non dum profecerunt. novicios se esse recognoscant. et non
monachos. ¶ De hoc dicit beatus bernardus. Si in ordine quadraginta annos egisti. et virtu=
tibus non profecisti. sed in primo gradu stas quo intrasti. novicium te iudico. Hec bernardus.
¶ Est et aliud in ordine multum reprehensibile videlicet vicium murmuracionis. quod beatus
Benedictus in regula sua districtissime prohibet fieri. dicens. Ante omnia ut absque mur=
muracione sint fratres. Quod mandatum regule a subditis minime observatur. Nam
propter modica occasionem nonnulli fratres prorumpunt in murmuracione. interdum causan=
tes de cibo et potu. et aliis rebus minus discrete. Insuper diiudicantes superiores
suos. prelatos suos. et alios officiales. asserentes eos inordinatos. vel minus pro=
vidos. aut negligentes esse. ¶ Sed timere debent tales monachi. ne propter vicium murmura=
cionis provocent iram dei. aut eciam separentur de numero filiorum eius. ¶ De hoc dicit beatus
Basilius. Non est in numero fratrum christi. qui murmurare incitatur ob exiguum victus sui.
vehementissima plaga ante eum. murmurium hoc ostendit. futurum vaco huius vite. Hec
Basilius. ¶ Et quicumque delectatur in murmuracione. privat se divina consolacione. Testatur
hoc beatus Ieronimus qui dicit. Expers eris divine consolacionis. si consolacionem requiris
a murmuracione. Hec Ieronimus. ¶ Et sicud subditi peccant murmurando. sic eciam prelati ac

cetei supiores . laborare debet . ut nō dent illis occasionē ītminādi . ne forte
& ipi incurrāt ꝑpt h̄ pctm̄ & irā dei ¶ Sciedū eciā ē . q̄ sicud pficientes ī or=
dine efficiūt̃ valde ītuosi . sic ecōūerso . deficientes ī bonis morib; . fiūt uiciū
uiosi ¶ Nā tales postposito oī timore dei . faciūt ea q̄ nō expediūt . scelera mī=
ra & enormia cōmittēdo ¶ De hui9modi religiosis dicit btūs Aug9 Sicud nō ui=
di meliores q̄ū q̄ pfecerūt ī ordine . sic nō vidi deteriores q̄ū q̄ defecerūt .
¶ Et nōndū q̄ omnes q̄ in statu religiōis tepidītate viuūt . miserabiliores sūt oī=
b; hoīb; ¶ Nā nec deū habet . nec mūdū Na si explent suas voluptates o=
culte peccādo . sp̄ tn̄ timet dephendi . & iō frequēter ī quadā cordis angustia
sūt cōstituti . & ideo seculū nō hēnt . q̄z libe peccare nō psumūt Deū eciā
nō habet . q̄z peccādo ei9 indignacōnē incurrūt ¶ De h̄ dicit btūs Leo9 Nota
de mūdi cōtemptorib; scilz mōchis . & aliis habitu religiosis . si ꝑposītū suū
religiose viuēdo īpleuerint . cū dn̄o iudices erūt Sin aūte . miserabiliores
sūt oīb; hoībus . q̄z nec deū hēnt nec seculū h̄ Leo9 ¶ Nō enī solū tales sūt ī
h̄ mūdo miserabiliores . verū eciā eīna dāpnacō apphendit eos in futuro Tes=
te btō Gg̃o q̄ dicit Qui ī loco ordinis . sine ordine viuūt . ad illū ordinē deuei=
ūt ubi null9 ordo . s; sepitern9 horror inhabitat h̄ Gg9 ¶ Quicūqz ergo mō=
chus aut religios9 . ꝑpendat & ptimescat piclū aīe sue . & abstrahat se a
cōcupiscētiis carnalib; & vanitatib; hui9 seculi . nō solū mēte . s; eciā corpe .
Nā cōuersari ī mūdo & īt seculares hoīes mōchis minime expedit . maxīe
tn̄ illis q̄ nō dū in bono ꝑposito & in vita religiosa sūt firmati Nam videndo & au=
diendo q̄ in seculo gerūtr . debilis aīm9 facilit̃ ad teptacōnē trahit̃ . & iō mūd9 .
& ei9 cōuersacōnes sūt fugiēde ¶ De h̄ ysaac abbas sirie sic dicit Expedit
mōcho nullaten9 cōmiscei oppugnātib; eū . s; ab eorūdē affatib; abstinē & e=
longare se a ꝑpīquitate ipoȝ . & h̄ dico nō solū p ventre . s; eciā p oīb; ī quib;
examinat̃ monachoȝ libertas Cū enī hō accedit ad deū fedus īīt cū
dn̄o de hiis abstinē . que sūt h̄ . Nō vide faciē mulieris . nō respice formo=
saȝ aspect9 . nō cōcupiscē quitqȝ eoȝ vl epulari cū eis . ornatū vestiū nō
vide . nec hoīm secularium dignitatē attende &c̄ Nā multas vices acquirūt
vicia de ꝑpīquitate eoȝ . laxaciōnē & alteracōnē adlethe sapiam & ꝑpositū
ei9 Et sicud aspectus bonoȝ mouet arbitriū habentis ȝelū . ut inclinet̃ ad
operacōnē ipoȝ manifestū ē q̄ ipoȝ cōtraria potenciā habet captiuādi
aīam . & si michil pl9 facit solicitudo ad infestacōnē tn̄ pliorū adducit
illū . & infirmiorā facit mēti ꝑturbacōnē ¶ Ad vnūqdqz corpis ineltiū h̄z
hō pugnā . s; debz custodire seipm̄ . & diminuere pugnā suā ī ipis .

Quamvis enim homo sibi faciat violentiam ad bonum. perducitur tamen ex eis. videndo semper
et concupiscendo. h(ec) ysaac abbas ¶ Scire quam periculosum est monachum conversari in seculo
Monachi enim officium esse debet fugere turbas. amare silencium. fletibus insistere. simpli-
citati studere. innocenciam vite ac sanctimoniam amare. si vero oppositum fecerit. a culpa li-
ber non erit. Hoc tangit Hugo de sancto victore sic dicens. Liber a culpa non est. qui ali-
enum usurpat officium. Si monachus es. quid facis in turba. si amas silencium.
cur declamationibus assidue interesse ~~[illegible]~~ delectaris. Tu semper tenuius et fletibus debes
insistere. et tu philosophiam queris. Simplicitas monachi philosophia est eius. sed docere
magistros alios volo. Non est docere tuum sed plangere. Si tu doctor esse desideras. audi quid
facias. vilitas habitus tui. et simplicitas vultus. innocencia vite et sanctitas con-
sacionis tue. docere debet homines. melius ergo fugiendo mundum doces. quam sequendo.
h(ec) Hugo ¶ Et beatus Bernardus. Monachus non habet docentis sed plangentis officium. quippe
cui oppidum carcer esse debet. et soli tudo paradisus. h(ec) Bernardus. Unde quilibet devotus monachus fu-
giat mundum et ea que in eo sunt. et religiose vivat. et quod foris ostendit hominibus per ha-
bitum. intus studeat servare coram deo per bonam vitam. Ad hoc hortatur beatus gregorius sic
dicens. Monachus reverenciam sui habitus. in actu in locucione. in cogitacione. semper con-
spiciat. ut ea que mundi sunt perfecte deserat. et quod ostendit humanis oculis habitu. h(oc)
ante dei oculos. moribus pretendat. h(ec) gregorius. Laboret igitur monachus ut a viciis absti-
neat. et in virtutibus se exerceat. sit humilis. mansuetus. et caritativus. et timorem dei
semper pre oculis habeat. Nam de monachis ordinatis et inordinatis dicit abbas pas-
tor sic. Qui querulosus est. monachus non est. Qui malum pro malo reddit. monachus
non est. Qui maliciam in corde suo tenuerit. monachus non est. Qui iracundus est. mona-
chus non est. Qui elatus et verbosus est. monachus non est. Qui vero est monachus. semper est man-
suetus. humilis. caritate plenus. et timorem dei semper et ubique pre oculis habet. ut non peccet.
h(ec) pastor abbas ¶ De statu eciam veri ~~vel~~ monachi. et qualis debeat esse monachus
dicit Johannes abbas in tractatu de xxx gradibus sic. Monachus est qui so-
lum que dei sunt agit. cogitat et loquitur. christo unitus in omni tempore. loco et negocio.
Monachus est violencia nature indesinens. et custodia sensuum indeficiens. Monachus
est sanctificatum corpus. expurgatum os. et illuminata mens. Monachus est merens et dolens
anima. in recordatione mortis incessanter se exercens. vigilans et dormiens. Et quis
putas est fidelis et prudens monachus. qui sub obediencia. subiectione. et labore
et dolore. calorem suum custodivit inextinguibilem. et usque ad suum exitum. ignem
igni. et fervorem fervori. et amorem amori. et deside- ... celerit. videlicet ut me-
rum desiderio. et sollicitudinem sollicitudini. co- ... ceteris. et vicinas ~~[illegible]~~
tidie addere non cessavit. h(ec) Johannes abbas. ... debellare contendat. Parati

De condicione etiam ac virtute devotorum monachorum beatus Bernardus dicit sic. Ille vere
monachus est qui devocionem tenet in choro, pacienciam in capitulo, disciplinam in labore, medi-
tacionem in lectione, fervorem in oracione, castitatem in temptacione, tolleranciam in adver-
sitate, humilitatem in prosperitate. Hec Bernardus. Si vero tantam perfectionem monachorum que
modo per sanctos patres premissa est, ut alibi scripta legitur, propter nostram fragilitatem servare
nequimus, suppleat hoc in nobis humilitas conscientie devocio. Compungamur cotidie et fle-
tibus, quia diu peregrinamur a domino deo nostro et a luce vultus eius. Accusemus et confiteamur
imperfectum nostrum et defectus nostros, cognoscentes paupertatem nostram, et dominus liberabit
nos. Ad hoc faciendum hortatur nos beatus Bernardus sic dicens: Magnam iacturam perfecti-
onis nostre suppleat pietas ac devocio conscientie humilitate. Sint nobis lacrime nostre
panes die ac nocte, cum diu dicitur anime nostre ubi est deus tuus. Hoc est quia diu pere-
grinatur a domino deo suo et a luce vultus eius. Unum quidem erat necessarium, sed qui nec in uno
singuli, nec in multis operando et laborando crevimus, in quo ordine computabimur.
Utinam cum illo de quo apostolus dicit: Ei qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat
impium, reputatur fides eius ad iusticiam secundum propositum gracie dei. Utinam cum peccatrice illa
cui multum dimissum est, quia dilexit multum. Iam et in diligendo deum retribucio mag-
na est. Sic ergo fratres absit ~~nos~~ non excusemus nos sed accusemus et confiteamur. Et qui
magni nominis umbram et plausibile quoddam figmentum perfectionis apud homines in-
duimus, apud deum conscientie nostre cognoscentes paupertatem non usquequaque a verita-
te recedamus, et veritas liberabit nos. Hec Bernardus. Et quamvis propter fragilitatem
nostram ac defectus non valeamus pervenire ad perfectum statum monachorum, tamen prout pos-
sumus cum adiutorio dei in bono opere nos exercere debemus. Mensuram etiam vi-
rium nostrarum pendamus, et secundum quod suppetunt vires ad extirpanda vicia et
ad virtutes inserendas laboremus. Cum igitur ad sanctum ordinem nos venisse
gaudemus, tota nostra intencio circa hoc versari debet, ut mens nostra virtutum armis
accincta in spirituali certamine se semper exerceat, et viciorum impetus debellare conten-
dat. De hiis et aliis statum religiosorum tangentibus Petrus damiani sic
dicit: Plerosque enim vidimus iam dudum in sacro ordine constitutos, qui nec dum
noverunt quid in ieiuniis, quid in vigiliis, quid in reliquis celestis discipline
studiis ferre potuissent. Et cum scriptura dicat: Qui ignorat ignorabitur. Quo
pacto vel a deo cognosci vel deum merentur cognoscere, qui semetipsum in eius ob-
sequio conantur ignorare. Qui ergo semetipsum vult vincere, mensuram suarum
virium. et si nichil p[illegible] virium turpe est noticiam non habere. Unde qui in milicie
[illegible] et infirmiola facit in[illegible] spiritalis agone proficit, in hoc probatum est si iam de-
hoc pugnam sed debet custodire[illegible] bilitare cot[illegible] se viciorum concupiscencia sentit. Sed et

si surgentes in se motus carnis facile reprimit. si tumultuantium cogitationum strepi-
tum interiori iam labore compescit. si nascentes carnalis illecebre spinas mox ut o-
riri ceperit resecat. si tumentia superbie. luxurie. ceterorumque vitiorum colla gladio pro-
tinus divine ultionis obtruncat. ¶ Ceterum quid prodest diu quempiam sacre interesse milicie.
qui velud sibi ipsi primi tyrocinii rudimenta renovasse manibus. et tenero adhuc
pollice. videas claudicare. A qua nimirum negligentie dissolutione. predicator egregius
discipulos suos prohibet dicens. Remissas inquit manus et dissoluta genua erigi-
te. et gressus rectos facite pedibus vestris. ne claudicans quis erret. Docta manus
ad prelium. facile venit ad triumphum. Corpus accinctum lorica. promptum fertur in pugnam.
¶ Monacho ~~qui adhuc~~ recipe cui adhuc impossibile est superbiam premere. avariciam cohi-
bere. invidie faces extinguere. mundamque mentem a luxurie petulantia custodire. quam virus
malicie adversus offendentem nequeo expellere. quam plenariam censuram iusticie. sine
iniuria sustinere. Quid aliud dicendum est nisi quod quantum ad professionem quidem iam in sacra
milicia nomen dedit. sed quid sit spiritale certamen non agnovit. Immo ad perfectio-
nem tendentibus his totis viribus intendendum ut salubriter rigidi. magis discat illa vel
re quam vincere. Pudeat quod hii qui se mortuos profitentur esse cum Christo. rebelles motus car-
nis et passiones animorum adhuc in se pariter vivere. ¶ Discat igitur miles Christi dum
adhuc novus est manus componere. discat emergentibus quibuslibet viciis prout res dictaverit
obviare. huc illuc quod se circumducens vivacis experientie oculis providus vertat. et
singulis quibuslibet iaculis que mittuntur congruum defensionis tegmen opponet. ut superbiam
humilitate deiciat. gulam sobrietate restringat. mansuetudine iracundiam tollat. Ava-
riciam largitate refrenet. Ardorem libidinis terrore perpetui ignis extinguat.
Odii trabem. flamma suavissime caritatis eximat. ¶ Delectatur certe deus isto certamine. Nota
quod subtiliter ac provide considerat totum quicquid illud est quod versatur in mente. Gratulantur an-
geli ~~celestes~~ ad tale spectaculum videntes quod humana natura in eo quod contra seipsam
pugnat. ad conditoris sui colorem [illegible] reformat. et sibi iterando ad veram
procul dubio pacem tendit. quam olim sibimet male consentiendo quod non repugnaret a-
misit. ¶ Nec contristamini fratres mei si ad votum mox cuncta non vincimus. si in huius con-
flictione certaminis erumpnas. labores. angustias. et gravissimum sepe fluctuantis
animi tedium sustinemus. In hoc enim nobis divina dispensatione prospicitur ne repentina vic-
toria in arrogantiam mens nostra extollatur. et de altitudine sua profundius corruat.
si non auctori suo deo sed victorie sue vires ascribat. ¶ Num fratres karissimi quod ad sacrum
ordinem nos venisse gaudemus. hic tota nostra intentio versari debet. videlicet ut mens
nostra virtutum armis accincta spiritali certamine se semper exerceat. et vitiorum ~~[illegible]~~
portenta que terra nos [illegible] vestiuntur. fervido spiritu debellare contendat. Parati

sunt semper invadentes vitiorum tineas ac frequentes bestias de agro mentis cordis eicere.
nullum ex eis in ea que sui iuris sunt. permittam. Loquitur perverse duracionis homine secundum Petrum
Damianum. ¶ Audivimus igitur nunc ex premissis condicionem et dissolutam vitam quorun-
dam fratrum in habitu quidem religionis existentium. sed perverse vivencium. Audivimus etiam
conversacionem sanctam et ordinatam devotorum ac religiosorum monachorum. ¶ Quisquis ergo
in proposito bono in statu religioso se esse deprehenderit. in eodem sancto proposito ac con-
versacione bona seu virtuosa studeat perficere ac perseverare. ut cum sanctis et religiosis
monachis premium et gloriam post hanc vitam valeat optinere. Quisquis vero in dissoluta et
inordinata ac perversa vita se positum esse conspexerit. timorem mortis et penam gehenne
ad mentis oculos reducat. et penitenciam pro suis pravis actibus agere non omittat.
Quidquid igitur perverse vivendo contra deum se commisisse senserit. hoc totum per opera penitencie
superius premissa videlicet per contricionem lacrimas fundendo. per oris confessionem ruborem
sustinendo. per satisfaccionem opera virtuosa peragendo. et de cetero a similibus malis ca-
vendo. Qui autem sic se punit veniam suorum scelerum a domino consequitur. De tali
penitente dicit beatus Augustinus. Quid est homo penitens nisi homo sibi ipsi penam imponens.
Qui ut a deo accipiat veniam. suo iudicio de se ipso exigit penam secundum Augustinum. Non
solum autem talis penitens peccatorum veniam verum etiam graciam in presenti. et si perseveraverit
vitam gloriam in futuro a Christo domino optinebit. Sed et statum plurimum religiosorum monacho-
rum propter mala et perversa opera perditum. per huiusmodi penitenciam in se domino cooperante re-
formabit. ¶ Sic igitur habemus de statu incipiencium. qui consistit ut supra dictum est.
in vera penitencia et eius partibus. videlicet contricione. confessione. et satisfaccione. et quibus-
dam circumstanciis tangentibus easdem partes penitencie. De quibus omnibus prout dominus donavit
tractando hanc materiam. dicta quedam et auctoritates sanctorum patrum in unum collegi. ut
condicio sive status penitencium seu incipiencium aliqualiter ista legentibus pateat.
¶ Amen.

Explicit liber malogranati primus. Sub anno incarnacionis Christi Mº cccº xxxviiiº
crastina die Simonis et Jude apostolorum

BIBLIOTHECA DEC.
S. NIKOLAI FRIES.

in tercio est humanis insania et corpus cali-
dius inter curare et his absque cibis et medicina
non potest. Sed tamen cum sint due conplexiones
prima cibariorum et medicinarum non in consequentia
ut quedam cor[porum] temperata tamen convenientia cum
medicinis calide appetiis. Omnium autem me-
dicinarum aliam est calida in primo gradu. Aliam
alia medio et tamen melius his dicta
conplexione conplexiomo conparacione
simplex ad conpositum. Conpositum cum aliquo eque
plenam conparatur videlicet quod in primo
gradu eque conplexioma calidum eque [illegible]
calida est minus tamen calidum calore illius eque
conplexionis. Unde calefacit non augmentat
eum. Nam hic calor non facit calidior micto
sibi ex calore. Cum invenimus calorem
aque calidissime minui tepida sibi ad
micta eodem modo intelligimus dicentes cali-
dum humidum siccum in primo gradu. Idem autem
qui maxime. Calidus conplexionem
nisi duas et diverint gravitates [illegible]
primum et eum gradum. Nam omnis sensi-
bilis limitis contenta sit duabus et ipse
inter absque medius [illegible] non possunt
ista duo media habere quod de regione
eo modo fuit ideo calidum in primo gradu
minus est illi calore calidum in secundo est [illegible]
ille calidus in tercio maius est eo calidum in
quarto. [illegible] cum est eodem non frigidum sicut [illegible]
medium quod sibi ad temperare [illegible] volumus
[illegible] est [illegible] dicitur in primo
gradu est. Si enim [illegible] et equalis ut [illegible]
non dicetur aliud in secundo est. Sed tamen [illegible]
eam mutatur. Et tamen sustinens
calefactionem in tercio gradu esse credit
[illegible] per eam mutatur.

ut nullatenus calorem pati valeat [illegible]
sicut in quarto. Unde [illegible] dicitur in quo
[illegible]. Equato regno gaudet
natura. Sedo. [illegible] excedit cum colla-
cia ledit. Destruitur [illegible] necessario procedit
quartus. Et de [illegible] Item de gradibus
Sequitur de gradibus specierum et mediarum
secundum antiquos. Vero species vel herbe
calide vel frigide humide vel sicce sit in primo
gradu vel secundo vel tercio vel quarto.
De gradibus herbarum et specierum. De gradibus herbarum
Rosa frigida in primo gradu sicca in fine
[illegible] gradus. Viola frigida in fine primi
gradus humida in medio [illegible] | Adich [illegible]
[illegible] frigida et sicca in primo gradu. Nebulus.
Papaver [illegible] sicca et frigida in primo gradu.
Carabum frigidum et siccum in primo gradu. [illegible]
[illegible] frigida in primo sicca in secundo. Mirtus.
[illegible] frigida in primo et sicca in secundo. Acacia. [illegible]
Frigida in primo et sicca in [illegible] tercio. Endivia
frigida et sicca in primo gradu. Sponsa
solis. [illegible] frigida et sicca in primo
[illegible] frigida et sicca in primo gradu.
Arnoglossa i. plantago. wegebrede frigida
et sicca in primo gradu. Galla frigida [illegible]
sicca in tercio. Cerusa frigida et sicca in tercio
[illegible] frigida in [illegible] sicca in tercio
Salices [illegible] frigida in secundo sicca in primo [illegible]
Dragantum dragant. frigida in secundo.
humida in primo. [illegible] frigide in secundo
sicca in primo. [illegible] frigida et humida in secundo
in secundo. Psillium frigidum et humidum in secundo gradu.
Verbena frigida et sicca in secundo [illegible]
[illegible] frigida et sicca in secundo [illegible]
Balaustia frigida et sicca in secundo.

malogranati pars prima incipit

[illegible] solvit. Item [illegible] quedam
[illegible] hanc cum vino coquatur et bibe
et [illegible] que urinam expellit et
[illegible] et mulier femina est.
Ad eos qui sanguinem mingunt. [illegible]
[illegible] coquatur cum aqua et vino et bibe [illegible]
Item [illegible] bibant [illegible]
cum suis radicibus [illegible] ad mediam [illegible]
Item dragantum [illegible] et [illegible]
[illegible].
Ad tumorem testiculorum. Cum aqua calidissima
[illegible] testiculos sepe et [illegible]
[illegible] statim [illegible] quercinos [illegible]
[illegible] cum albumine ovi et in modum emplastri
[illegible].
Contra glandulas in inguine vel [illegible]
[illegible] producit [illegible] cum mille [illegible]
Item [illegible] allea et admisce sal [illegible] suppone.
Item ad ulcera vel [illegible] i. glandulas. oleo
[illegible] cum albumine ovi [illegible] loca [illegible]
[illegible]. Item arsenicum auripigmentum sulphur ana [illegible]
in mortariolo plumbeo cum modico oleo [illegible]
ut spissitudinem habeat et [illegible] colorem [illegible]
[illegible] in unguento utilissimum est.
Ad inflacionem virge virilis. De vino veteri [illegible]
[illegible] pulverem aloe [illegible]
Item [illegible] cocta vel [illegible] vino temperata
[illegible]. Item ad omnia vicia eiusdem [illegible]
[illegible] sulphur auripigmentum oleum
[illegible] omnia [illegible]
[illegible]. Item ad inflacionem virge [illegible]
[illegible] simul coquantur [illegible]
[illegible]. [illegible] et [illegible] suppone [illegible]
[illegible] ad inflacionem erit [illegible]
[illegible].
Ad [illegible] libidinem flores
[illegible] et flores [illegible] dies cum aqua
frigida [illegible] bibat. Item flores salicis
[illegible] frigida bibat [illegible]. Item [illegible]
[illegible] puelle et [illegible] illa [illegible].

malogranati pars prima incipit

[illegible] bibat. [illegible]
[illegible] frigidum [illegible]
et [illegible]
simplex [illegible]
[illegible] aqua illa [illegible]
[illegible].
Nota quod remedium quod calculi
[illegible]
[illegible] saxifrage [illegible]
[illegible]
[illegible] cedunt [illegible]
[illegible] Sanguinis hircini [illegible]
[illegible]. De nucleis [illegible]
[illegible] De nucleis [illegible]. De
[illegible]. Item [illegible]
[illegible]. Item [illegible]
et [illegible] cum [illegible] et liquescit
et in mane et [illegible]
[illegible] et postea [illegible]
[illegible] de vino [illegible]
plus [illegible]
tanto melius [illegible]
aqua [illegible] tanto melius et
aqua [illegible] ad [illegible]
Nota quod calculum [illegible]
et nucleos et [illegible]
[illegible]
et [illegible] et postea fiat
[illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] illam bibat.
Ad [illegible]
[illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] cola et mitte [illegible]
[illegible] et suppone.

D cancrum & ad fistulam. medicina
... & singulis ... novellam tere cum
... suppone. vel aliter. De tumo
...
De fistula (red heading)
... crura inflata vel pedes ...
... & unam ... tere & liga
... Item ad dolorem pedum
... cum ... & impone
... inflat.
... presentem suppone

Ad tumorem crurium vel pedum ...
... capitis
... & tumor
... Item ... cataplasma ...
... Item plantago ...
... Item ad crura vel brachia ...
... ungentum. ... radicem de
... vel ...
... nigram ... media
...
& suppone crura vel brachio. ...
... & ... agglutina
... depone & ... unguento ...
ad ...

Quinque qui multa ... in
... naturam
... podagrizant ...
... podagra fit ex sanguine & ...
... vene qua sanguinem ... augmentat.
... non podagrizat ... menstrualis ...
que si ... humores ...
... & podagram facit. ... medi
... podagrice ... curat. ... quidam
... nodosam ... medicina
podagram. ...

Ad podagram ... pedibus ...
Betonica ... ad tertiam ...
... tunc ...
... dolorem ... sufficiens.
Item ... cum ...
... aqua
...

Item ... cum modico aceto ... sup
dolorem ... & tumorem aufert. Item ...
... cum ... & suppone.

Quae sunt ... tremorem ... & ...
... & stuporem omnium
... & ... Simplicia
simplicia de herbis. camomilla. aneti. millefolium
borago ... sambucus ...
camedreos. camepiteos. eupatorium. eruca
maiorana. saturegia ...
agrestis. ... staphisagria.
De seminibus ...
... De gummis ...
... De radicibus. ...
... radix ...
... De floribus ...
De fructibus. coloquintida. piper album ...
... piper. nux muscata. cucumer ...
De corticibus. cinamomum. De gummis ...
... De succis. ...
De membris. castoreum. ... serpentis. fel
... De humoribus. medulla leporis. ...
... De oleis. oleum ...
... oleum de ...
& de sambuco. ... oleum ...
... Item ... de ...
... De ...
... alexandrina. ...
... De ...
... mel ...
... dulce. De pulveribus. blanca ...
...
... Gariofilata. ...
...
... De unguentis.
Unguentum marciaton. unguentum ...
... omnia valet. Item ...
tremulis & ...
...
... in hunc modum.

Sz spermate in matrice locato ubique ...
& ex motione sequentis viri & ipsius mulieris.
fit calor & sperma corrumpitur. ... corrupto mul
... per
poros per quos emittit sperma attrahit sibi
aliquos humores huius corrupti spermatis
& sic vir fit leprosus & corruptus. ¶ Cum
sperma purissimus sanguis ...
albe. ... ex calore ... talis
ventositatem sanguinem & calorem ...
... a cerebro &
alijs venis omnibus corporis ...
... renes & testes ...
lacte mulieris quod est sanguis & bis coctus
In prima coctione ... albus
...
... renes & testiculos ...
sperma leprosi corrumpitur ... a corrupto sangui
ne procedit. De ...

Spermate ... in matrice locato ...
...
ne calido ...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...

Dicuntur simplicia ...
... postulat ... antiqui ...
medici ... que ...
... medicinam ...
...
...
...
...
...
...
...
... de simplici medicina ...
Dyascorides ...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...